==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

2020 (0) AIJEL–SC 66263

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત

(આંધ્ર પ્રદેશ હાઈકોર્ટ)

માનનીય ન્યાયાધીશો: અરુણ મિશ્રા, ઈન્દિરા બેનર્જી, વિનીત સરન, એમઆરશાહ, અનિરુદ્ધ બોઝ

ચેબ્રોલુ લીલા પ્રસાદ રાવ વિરુદ્ધ એપી રાજ્ય

2002 ની સિવિલ અપીલ નંબર 3609 ; 2002 ની સિવિલ અપીલ નંબર 7040 ;

નિર્ણય લેવાયો:– 22–04–2020

Acts and Rules Referred :

- CONSTITUTION OF INDIA Article – 14, 244, 371D, 16(1), 16(4)
- ANDHRA PRADESH EDUCATION ACT, 1982 Section – 78
- ANDHRA PRADESH STATE AND SUBORDINATE SERVICE RULES, 1996 Rule – 22

(a) ભારતનું બંધારણ – આર્ટ. 244, 371D – ગવર્નરની સત્તા – શું જોગવાઈ રાજ્યપાલને નવો કાયદો બનાવવા માટે સત્તા આપે છે – યોજાય છે, રાજ્યપાલને પેરા 5(1), બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિ હેઠળ સત્તા આપવામાં આવે છે, તે નિર્દેશ આપવા માટે કે સંસદ અથવા રાજ્યની વિધાનસભાનો કોઈ ચોક્કસ અધિનિયમ, રાજ્યપાલને આદેશ આપવો જોઈએ નહીં. અનુસૂચિત ક્ષેત્ર પર અરજી કરો અથવા અપવાદો અને ફેરફારો સાથે લાગુ કરો – રાજ્યપાલ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાના અધિનિયમના સુધારા/સુધારણાના પરિમાણોમાં જોગવાઈ કરી શકે છે – નવા કાયદા/નિયમો બનાવવાની સત્તા પેરા 5(2), પાંચમી અનુસૂચિમાં પ્રદાન કરવામાં આવી છે. બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5(1) હેઠળ નહીં, તેમાં ઉલ્લેખિત હેતુ માટે બંધારણ. (પેરા 88,89,100,154)

(b) ભારતનું બંધારણ – આર્ટ. 16(1), 16(4), 371D – કલમ 371D હેઠળ સત્તાના ઉપયોગ માટે રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ ઓવરરાઇડિંગ

નોટિફિકેશન – ગવર્નરની સત્તાઓ – તેમાં આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ ભાગ III હેઠળ બાંયધરી આપેલા મૂળભૂત અધિકારોને ઓવરરાઇડ કરી શકે છે – યોજાયેલ, પેરા 5 હેઠળ રાજ્યપાલની સત્તા (1) બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિ કેટલાક પ્રતિબંધોને આધીન છે, જે સંસદ અથવા રાજ્યની વિધાનસભા દ્વારા કાયદો બનાવતી વખતે અવલોકન કરવાની હોય છે અને તે બંધારણના ભાગ III હેઠળ બાંયધરી આપવામાં આવેલા મૂળભૂત અધિકારોને ઓવરરાઇડ કરી શકતા નથી. (પેરા 77,78,154)

(c) ભારતનું બંધારણ – આર્ટ. 14 – કાયદા સમક્ષ સમાનતા – સમાનતાની વિભાવના એ ક્રિયામાં મનસ્વીતાનો વિરોધી છે – સમાનતાના ઉલ્લંઘનમાં કોઈ કાયદો હોઈ શકતો નથી, જે બંધારણના ભાગ III માં સમાવિષ્ટ સમાનતાની મૂળભૂત વિભાવનાનું ઉલ્લંઘન કરે છે – વહીવટી આદેશની એરણ પર પરીક્ષણ કરવું પડશે બિન–મનસ્વીતા – સમાનતાની વિભાવનાને અન્ય ખોટું કરવા માટે દબાણ કરી શકાતું નથી – કલમ 14 માં સમાવિષ્ટ સમાનતાનો ખ્યાલ એક સકારાત્મક ખ્યાલ છે – તે નકારાત્મક સમાનતાનો ખ્યાલ નથી – તેનો ઉપયોગ ગેરકાયદેસરતાને કાયમી રાખવા માટે થઈ શકતો નથી – જ્યારે ઈક્વિટી લાગુ કરી શકાતી નથી. તે ગેરકાયદેસરતામાંથી ઉદભવે છે – જ્યારે ગેરકાયદેસરતાના આધારે લાભો આપવામાં આવે ત્યારે ઇક્વિટીનો સિદ્ધાંત આકર્ષિત કરવામાં આવશે નહીં – કલમ 14 નિર્દેશક સિદ્ધાંતોના પ્રકાશમાં

સમજવાની છે – કરવામાં આવેલ વર્ગીકરણ ગેરવાજબી હોઈ શકતું નથી – તે વાજબી આધાર પર આધારિત હોઈ શકે છે. (પૈરા 91,92,93)

(d) સેવા કાયદો – ભારતનું બંધારણ – આર્ટ. 14. નં.3 તા. 10.1.2000 ના રોજના આંધ્ર પ્રદેશ દ્વારા જારી કરાયેલ અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારોને 100% અનામત પ્રદાન કરે છે જેમાંથી 33.1/3% આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોની શાળાઓમાં શિક્ષકોની પોસ્ટ માટે મહિલાઓ હશે – શું છે ફકરા 5(1), ભારતના બંધારણની અનુસૂચિ V નો અવકાશ – યોજાયેલ, રાજ્યપાલ પેરા 5(1) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતા, બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિ, સંસદ અથવા રાજ્યની વિધાનસભાના કોઈ ચોક્કસ અધિનિયમને લગતી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે – રાજ્યપાલ કરી શકે છે નિર્દેશ કરે છે કે આવો કાયદો અનુસૂચિત વિસ્તારો અથવા તેના કોઈપણ ભાગને લાગુ પડશે નહીં – રાજ્યપાલને આવા કાયદાને અનુસૂચિત વિસ્તાર અથવા તેના રાજ્યના કોઈપણ ભાગમાં લાગુ કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે, જેમ કે તેઓ સૂચનામાં ઉલ્લેખિત કરી શકે તેવા અપવાદો અને ફેરફારોને આધીન છે અને તે સાથે સૂચના પણ બહાર પાડી શકે છે. પૂર્વવર્તી અસર. (પેરા 127,154)

(e) ભારતનું બંધારણ – આર્ટ. 244, 371D – ગવર્નરની સત્તા – શું જોગવાઈ રાજ્યપાલને નવો કાયદો બનાવવાની સત્તા આપે છે – શું ગવર્નરની સત્તા ગૌણ કાયદા સુધી વિસ્તરે છે – ધારણ કરે છે, પેરા 5(1) હેઠળ રાજ્યપાલની સત્તા, બંધારણની પાંચમી સૂચિ નથી ગૌણ કાયદા સુધી વિસ્તરે છે, તે સંસદ અથવા રાજ્યની ધારાસભા દ્વારા સાર્વભૌમ કાર્યમાં ઘડવામાં આવેલા કાયદાના સંદર્ભમાં છે જેની સાથે વ્યવહાર કરી શકાય છે. (પેરા 154)

(f) ભારતનું બંધારણ – આર્ટ. 14. ભારતના બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5(1) હેઠળની સત્તા, રાજ્યપાલ કલમ 371D હેઠળ સત્તાના ઉપયોગ માટે રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા જારી કરાયેલી સૂચનાને ઓવરરાઇડ કરી શકતા નથી – સત્તાનો ઉપયોગ કલમ 371D હેઠળ જારી કરાયેલ આવા આદેશ સાથે સુમેળપૂર્વક કરવો જોઈએ, તેના વિરોધાભાસમાં નહીં. (પેરા 154)

(g) સેવા કાયદો – ભારતનું બંધારણ – આર્ટ. 14. અગાઉના આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય દ્વારા 10.1.2000 ના રોજ જારી કરાયેલ સરકારી કચેરી Ms.3 અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારોને 100% અનામત પ્રદાન કરે છે જેમાંથી 33.1/3% આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોની શાળાઓમાં શિક્ષકોની પોસ્ટ માટે મહિલાઓ હશે. – બંધારણ

હેઠળ 100% અનામત માન્ય છે કે કેમ – યોજાયેલ, GOMs. બંધારણ હેઠળ 100 ટકા અનામતની જોગવાઈ નં.3/2000 અનુમતિપાત્ર નથી; બાહ્ય મર્યાદા ઈન્દ્રા સાહનીના કેસમાં દર્શાવ્યા મુજબ 50 ટકા છે. (પેરા 154)

(h) સેવા કાયદો – ભારતનું બંધારણ – આર્ટ. 14. આંધ્રપ્રદેશ રાજ્યમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોની શાળાઓમાં શિક્ષકોની પોસ્ટ માટે 33.1/3% મહિલાઓ હશે – શું સૂચના માત્ર કલમ 16(1) હેઠળ વર્ગીકરણનો વિચાર કરે છે અને કલમ 16(4) હેઠળ આરક્ષણનો વિચાર કરે છે – રાખવામાં આવે છે, પ્રશ્નમાં સૂચના હોઈ શકે નહીં કલમ 16(1) હેઠળ કરવામાં આવેલ વર્ગીકરણ તરીકે ગણવામાં આવશે – એકવાર અનુસૂચિત જનજાતિને અનુચ્છેદ 16(4) હેઠળ આરક્ષણ આપવામાં આવે, પછી કલમ 16(1) હેઠળ આવી કોઈ સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી – સૂચના કલમ 14 અને 16(4)નું ઉલ્લંઘન કરે છે). (પેરા 115,127,154)

(i) સેવા કાયદો – ભારતનું બંધારણ – આર્ટ. 14. , હા – 2000 ના GO Ms. No.3 ને રદ કરવાની સિક્વલ તરીકે, અનુમતિપાત્ર આરક્ષણ કરતાં વધુની નિમણૂંકો ટકી શકતી નથી અને તેને બાજુએ રાખવી જોઈએ – અપીલની કિંમત રૂપિયા પાંચ લાખમાં પરિમાણિત છે – અપીલની મંજૂરી છે. (પેરા 140,141,154)

જજમેન્ટ :–

અરુણ મિશ્રા, જે.

1.આ રેફરન્સમા, અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારોને 100% અનામત આપતા અગાઉના રાજ્ય આંધ્ર પ્રદેશ દ્વારા જારી કરાયેલ 10.1.2000 ના રોજ સરકારી કચેરી Ms. No.3 ની માન્યતા, જેમાંથી 33.1/3% મહિલાઓ માટે રહેશે. આંધ્રપ્રદેશ રાજ્યમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોની શાળાઓમાં શિક્ષકોની જગ્યા પડકાર હેઠળ છે.

2. 11.1.2016 ના આદેશમાં કેટલાક પ્રશ્નો વિચારણા માટે મોકલવામાં આવ્યા છે. અમે ઇન્ટરકનેક્શનના આધારે પ્રશ્ન નંબર 1(a)(b)(c) અને (d) ને ફરીથી નંબર આપ્યો છે. પ્રશ્નો નીચે મુજબ છે.

"(1) ભારતના બંધારણના ફકરા 5(1), અનુસૂચિ V નો અવકાશ શું છે–

(a) શું જોગવાઈ રાજ્યપાલને નવો કાયદો બનાવવાની સત્તા આપે છે–

(b) શું સત્તા ગૌણ કાયદા સુધી વિસ્તરે છે–

(c) શું તેમાં આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ ભાગ III– હેઠળ બાંયધરી આપેલા મૂળભૂત અધિકારોને ઓવરરાઇડ કરી શકે છે

(d) શું આવી સત્તાનો ઉપયોગ કલમ 371D હેઠળ રાષ્ટ્રપતિં દ્વારા સત્તાના કોઈપણ સમાતર ઉપયોગને ઓવરરાઇડ કરે છે–

(2) બંધારણ હેઠળ 100% અનામત માન્ય છે કે કેમ–

(3) શું નોટિફિકેશન માત્ર આર્ટિકલ 16(1) હેઠળ વર્ગીકરણનો વિચાર કરે છે અને આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ આરક્ષણ નહીં કરે–

(4) શું નોટિફિકેશનમાં અનામતનો લાભ મેળવવા માટે પાત્રતાની શરતો (એટલે કે મૂળ અને કટ–ઓફ તારીખ) વાજબી છે કે કેમ–"

3. બેકડ્રોપ પ્રોજેક્ટમાં હકીકતો જે GOM દ્વારા. નં. 275 તારીખ 5.11.1986, ભારતના બંધારણના અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને રાજ્યપાલ દ્વારા જારી કરાયેલ, અનુસૂચિત જનજાતિ વિસ્તારોમાં શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં શિક્ષકોની જગ્યાઓ અનુસૂચિત જનજાતિ માટે અનામત રાખવામાં આવશે. કોઈપણ અન્ય હુકમ અથવા નિયમ અથવા અમલમાં કાયદામાં સમાવિષ્ટ કંઈપણ હોવા છતાં. આંધ્ર પ્રદેશ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ (ટૂંકમાં "ટ્રિબ્યુનલ") એ 25.8.1989 ના આદેશ દ્વારા સૂચના રદ કરી. CA નં. 2305–06/1991 માં આ કોર્ટમાં આદેશ પર પ્રશ્ન કરવામાં આવ્યો હતો, જે 20.3.1998 ના રોજ પાછો ખેંચી લેવામાં આવ્યો હતો.

4. અન્ય GOMs. જીઓએમમાં સુધારો કરવા માટે તારીખ 25.4.1987 ના નં.73 જારી કરવામાં આવી હતી. નં.275 તા. 5.11.1986 ના લાયકાત ધરાવતા સ્થાનિક આદિવાસીઓ ઉપલબ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં શિક્ષકોના હોદ્દા પર

બિનઆદિવાસીઓની નિમણૂકને મંજૂરી આપવા. તે પછી, અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં શિક્ષક તરીકે નિમણૂક પામેલા બિન–આદિવાસીઓએ તેમની સેવાઓ સમાપ્ત કરવા સામે હૈદરાબાદ ખાતે આંધ્ર પ્રદેશની હાઈકોર્ટમાં રિટ પિટિશન નંબર 5276/1993 દાખલ કરી. 5.6.1996 ના ચુકાદા અને આદેશ અને GOM દ્વારા તેને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. નં.73 તારીખ 25.4.1987, અને જાહેરાતો ભારતના બંધારણની કલમ 14 નું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાનું માનવામાં આવે છે. રિટ અપીલમાં, 20.8.1997 ના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા ડિવિઝન બેંચ દ્વારા સિંગલ બેન્ચના આદેશને રદ કરવામાં આવ્યો હતો. WP નં. 16198/1988 માં નિર્ણય આ રીતે અમલ મા રહેલ. બિન–આદિવાસી નિયુક્તિઓએ આ કોર્ટ સમક્ષ સિવિલ અપીલ 6437/1998 કરી હતી, જેને 18.12.1998 ના રોજ મંજૂર કરવામા આવેલ.

5. આ કોર્ટે 18.12.1998 ના રોજ નિર્ણય સંભળાવ્યા પછી, સરકારે GOMs દ્વારા નવુ જાહેરનામુ બહાર પાડી. નં. 3 તા. 10.1.2000 ના રોજ અસરકારક રીતે અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં શિક્ષકોની જગ્યાઓ પર નિમણૂકના સંદર્ભમાં 100% અનામત આવે છે. ટ્રિબ્યુનલે જીઓએમને બાજુ પર મૂક્યા. તેનાથી નારાજ થઈને, હાઈકોર્ટમાં રિટ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી, 3 જજની બેન્ચે બહુમતી દ્વારા GO ની માન્યતાને સમર્થન આપ્યું હતું, તે જ દ્વારા અપીલ કરવામા આવેલ.

6. બહુમતી મતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે ઐતિહાસિક રીતે અનુસૂચિત વિસ્તારોને વિશેષ રીતે ગણવામાં આવે છે, અને હકારાત્મક પગલાં લેવામાં આવ્યા હતા તે બંધારણીય ભાવનામાં હતા. આ જાહેરનામુ અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં સાક્ષરતા વધારવા

માટેનું એક પગલું હતું અને તેનો હેતુ અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં દરેક શાળામાં શિક્ષકોની ઉપલબ્ધતા પૂરી પાડવાનો હતો. 100% આરક્ષણ એ આધાર પર ટકાવી શકાય છે કે તે સમજી શકાય તેવા ભેદ પર આધારિત હતું, અને વર્ગીકરણને પ્રાપ્ત કરવા માંગવામાં આવેલ ઑબ્જેક્ટ સાથે જોડાણ છે. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં આવેલી શાળાઓમાં શિક્ષકોની અસાધારણ ગેરહાજરીને ધ્યાનમાં રાખીને GO જરૂરી બન્યું હતું અને આદિવાસીઓના શૈક્ષણિક વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવા માટે એક પગલું હતું. અસાધારણ પરિસ્થિતિઓમાં, આરક્ષણ 50% થી વધી શકે છે. રાજ્યપાલ પાસે બંધારણના અનુસૂચિ V, પેરા 5(1) હેઠળ પડકારાયેલ જાહેરનામુ જારી કરવાની સત્તા હતી. તે જ ભારતના બંધારણના ભાગ III સહિત બંધારણની અન્ય તમામ જોગવાઈઓને ઓવરરાઈડ કરે છે.

7. લઘુમતી દૃષ્ટિકોણમાં હાઈકોર્ટે અભિપ્રાય આપ્યો કે અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં અનુસૂચિત જનજાતિ માટે 100% અનામત ની જોગવાઈઓ એ ભારતના બંધારણની આર્ટિકલ 14 અને 16 ની ભાવનાનું ઉલ્લંઘન કરે છે. રાજ્યપાલને અનુસૂચિ V ના ક્લોઝ I, પેરા 5 હેઠળ તેમની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને ભાગ III અથવા ભારતના બંધારણની અન્ય જોગવાઈઓની અવમાનનામાં કોઈ કાયદો બનાવવાની સત્તા આપવામાં આવતી નથી. એવું પણ ઠરાવવામા આવ્યુ હતુ કે GOMs. નંબર 3 ભેદભાવપૂર્ણ છે કારણ કે તે માત્ર ઓપન કેટેગરીના ઉમેદવારોને જ નહીં પરંતુ અન્ય અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને પછાત વર્ગોને પણ પ્રતિકૂળ અસર કરે છે. તેણે એ પણ અભિપ્રાય આપ્યો કે આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ આરક્ષણ 50% થી વધુ ન હોવું જોઈએ. જો કે, થોડી

છૂટછાટ માન્ય હતી. બંધારણના અનુચ્છેદ 309 હેઠળ બનાવેલા નિયમોને સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાના અધિનિયમ તરીકે ગણી શકાય નહીં.

8. GOMs. તારીખ 10.1.2000 ના નંબર 3, જેની માન્યતા પર પ્રશ્ન છે, સ્થાનિક અનુસૂચિત જનજાતિની તરફેણમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોની અંદર શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં તમામ પોસ્ટ્સ અનામત છે. ઓર્ડર અહીં નીચે અલગ તારવવામા આવે છે:

"જ્યારે, ભારતના બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના ફકરા 5 ના પેટા–ફકરા (1) હેઠળ, આંધ્ર પ્રદેશના રાજ્યપાલ પબ્લીક નોટિફીકેશન દ્વારા નિર્દેશ કરી શકે છે કે સંસદનો અથવા રાજ્યની વિધાનસભાનો કોઈ ચોક્કસ અધિનિયમ લાગુ થશે નહીં. અનુસૂચિત વિસ્તારો અથવા રાજ્યમાં તેનો કોઈપણ ભાગ અથવા અનુસૂચિત વિસ્તાર અથવા તેના કોઈપણ ભાગને નિર્દિષ્ટ અપવાદો અને ફેરફારોને આધીન લાગુ પડશે;

2. અને જ્યારે, GOMs.No.275, તારીખ 5.11.1986 ના સમાજ કલ્યાણ વિભાગમાં, ભારતના બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના ફકરા 5 ના પેટા–ફકરા (1) હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી જાહેરનામુ જારી કરવામાં આવી છે કે જે નિર્દેશ કરે છે કે રાજ્યના અનુસૂચિત વિસ્તારોની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં શિક્ષકોની જગ્યાઓ ફક્ત અનુસૂચિત જનજાતિના સ્થાનિક સભ્યો દ્વારા જ ભરવામાં આવશે;

3. અને જ્યારે, આંધ્ર પ્રદેશ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલે તેના RPNs.6377 અને 6379 ના 1988 ના 25.8.1989 ના આદેશમાં, GOMs.No.275 માં જારી કરાયેલા આદેશોને રદ કર્યો હતો, સમાજ કલ્યાણ વિભાગે તારીખ 5.11.1986 ના રોજ

જાહેરનામું બહાર પાડ્યું હતું. ભારતના બંધારણના પાંચમા અનુસૂચિતના ફકરા 5 ના પેટા–ફકરા (1) હેઠળ આવુ જાહેરનામુ જારી કરવા માટે સંદર્ભિત રાજ્ય અથવા કેન્દ્રીય કાયદાના અસ્તિત્વને પ્રતિબિંબિત કરતું નથી;

4. અને જ્યારે, આંધ્રપ્રદેશની હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે તેના 20–8–1997 ના ચુકાદામાં પ્રોજેક્ટ ઓફિસર, ITDA, રામપાચોદયરામ, પૂર્વ ગોદાવરી જિલ્લા દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ અપીલ નંબર 874 માં 1997 ના ચુકાદા થી અરજદારોને તેમના પદ ચાલુ રાખવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. અરજદારો પ્રતિવાદીઓ શિક્ષકોની તેમની સંબંધિત પોસ્ટ પર કામચલાઉ કર્મચારીઓ તરીકે કોઈપણ વિરામ વિના જ્યાં સુધી લાયક સ્થાનિક આદિવાસીઓ દ્વારા બદલવામાં ન આવે ત્યાં સુધી અને જ્યારે આવા આદિવાસીઓ તે જગ્યાઓ ભરવા માટે ઉપલબ્ધ હોય ત્યારે; ત્યા સુધી ચાલુ રાખવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

5. અને જ્યારે, આંધ્ર પ્રદેશ વહીવટી ટ્રિબ્યુનલે ત્યારબાદ તેના આદેશમાં 22.9.1997 ના OANo.4598/97 નો નિકાલ કરતી વખતે સામાવાળાઓને માધ્યમિક ગ્રેડના શિક્ષકો અને તેલુગુની જગ્યાઓ પર ભરતી કરતી વખતે વૈધાનિક નિયમોનું પાલન કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. ગ્રેડ. 5.11.1986 ના રોજ સમાજ કલ્યાણ વિભાગ, GOMs. No.275 માં જારી કરાયેલા આદેશોને ધ્યાનમાં લીધા વિના એજન્સી વિસ્તારોમાં.

6. અને જ્યારે, ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે 18 મી ડિસેમ્બર 1998 ના તેના આદેશમાં સિવિલ અપીલ નં.6437/98 ને મંજૂર કરતા, આંધ્ર પ્રદેશ વહીવટી ટ્રિબ્યુનલના આદેશોને એ આધાર પર રદ કરેલ કે રાજ્ય દ્વારા ઉદ્ભવેલી અપીલો પાછી ખેંચી લેવામાં આવી છે. 1989 ના SLP નંબર 14562–63:

7. અને જ્યારે, સરકાર આંધ્રપ્રદેશ શાળા શૈક્ષણિક ગૌણ સેવા નિયમો, 1992 ના તે નિયમ 4 (b) ને ધ્યાનમાં લે છે અને આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને ગૌણ સેવા નિયમો, 1996 ના નિયમ 22A ને માત્ર અનુસૂચિત જનજાતિની મહિલાઓની હદ સુધી સંશોધિત કરવામાં આવશે. સીધી ભરતીના સંદર્ભમાં 33 1/3% અનામત સામે અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં નિમણૂક કરવામાં આવશે;

8. અને જ્યારે, આદિજાતિ સલાહકાર પરિષદનો પરામર્શ ભારતના બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના ફકરા 5 ના પેટા–ફકરા (5) હેઠળ આવશ્યકતા મુજબ કરવામાં આવ્યો છે.

9. અને જ્યારે, આંધ્ર પ્રદેશ સરકારે અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં શૈક્ષણિક માળખાને મજબૂત કરવા, આદિવાસીઓના શૈક્ષણિક વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવા, અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં આવેલી શાળાઓમાં શિક્ષકોની અસાધારણ ગેરહાજરીને હલ કરવા અને આદિવાસીઓની સુરક્ષાના હેતુથી સ્થાનિક આદિવાસીઓના હિતોએ સ્થાનિક અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારોની તરફેણમાં શિક્ષકોની જગ્યાઓ અનામત રાખવાનો નિર્ણય કર્યો છે;

10. અને જ્યારે, સરકારે બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના ફકરા 5 ના પેટા–ફકરા (1) ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને 5.11.1986 થી પૂર્વવર્તી રીતે ઉપરોક્ત આદેશો ફરીથી જારી કરવાનું વિચાર્યું;

11. નીચેની સૂચના 10.1.2000 ના આંધ્ર પ્રદેશ ગેઝેટના ભાગ–IV–B અસાધારણ અંકમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવશે.

જાહેરનામુ

ભારતના બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના ફકરા 5 ના પેટાફકરા (1) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને અને GOMs. No.275 માં જારી કરાયેલ નોટિફિકેશનના સુપરસેસનમાં, સમાજ કલ્યાણ વિભાગ, તારીખ 5 મી નવેમ્બર 1986, જે પછીથી સુધારેલ GO Ms. No.73, સમાજ કલ્યાણ વિભાગ, તારીખ 25 મી એપ્રિલ 1988 માં, આંધ્ર પ્રદેશના રાજ્યપાલ આથી નિર્દેશ કરે છે કે આંધ્ર પ્રદેશ શિક્ષણ અધિનિયમ, 1982 (1982 નો અધિનિયમ 1) ની કલમ 78 અને 79 અને કલમ 169, 195 અને આંધ્ર પ્રદેશ પંચાયત રાજ અધિનિયમ, 1994 (1994 નો અધિનિયમ 13) ના 268 અને GOMs.No.538 શિક્ષણ (સેર. II) વિભાગમાં જારી કરાયેલ આંધ્ર પ્રદેશ શાળા શૈક્ષણિક ગૌણ સેવા નિયમોના નિયમ 4 (a) 20 મી નવેમ્બરના રોજ 1998 અને આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને ગૌણ સેવા નિયમો, 1996 ના નિયમ 22 અને 22A અને આ સંબંધમાં બનાવેલા અન્ય કોઈપણ નિયમો રાજ્યમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં સ્થિત શાળાઓમાં શિક્ષકોની જગ્યાઓની નિમણૂક પર લાગુ થશે. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં આવેલી શાળાઓમાં શિક્ષકોની તમામ જગ્યાઓ સ્થાનિક

અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો દ્વારા જ ભરવામાં આવશે જેમાંથી 33 1/3% મહિલાઓ હશે.

સમજૂતી:– આ જાહેરનામાના હેતુ માટે, 'સ્થાનિક અનુસૂચિત જનજાતિ ઉમેદવાર' નો અર્થ છે, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ 342 હેઠળ સૂચિત અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવાર અને ઉમેદવારો પોતે અથવા તેમના માતા–પિતા સતત અહીં રહેતા હોય. જિલ્લાઓના અનુસૂચિત વિસ્તારો કે જેમાં તેઓ 26 મી જાન્યુઆરી 1950 થી અત્યાર સુધીના રહેવાસી છે."

9. નોટિફિકેશનમાં વિવિધ જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. એપી એજ્યુકેશન એક્ટ, 1982 ની કલમ 78 શૈક્ષણિક સેવાના બંધારણ માટે જોગવાઈ કરે છે. તે રાજ્યપાલને શૈક્ષણિક સેવાના સભ્યોના વર્ગીકરણ, ભરતીની પદ્ધતિઓ, સેવાની શરતો, પગાર અને ભથ્થાં અને શિસ્ત અને આચરણને નિયંત્રિત કરવા માટે નિયમો બનાવવાની સત્તા આપે છે. કલમ 79 અન્ય બાબતોની સાથે ખાનગી સંસ્થાઓના કર્મચારીઓની બરતરફી, દૂર કરવા, રેન્કમાં ઘટાડો અને સસ્પેન્શન સાથે સંબંધિત છે. એપી પંચાયત રાજ અધિનિયમ, 1994 ની કલમ 169 મંડલ પરિષદના અધિકારીઓ અને કર્મચારીઓની જગ્યાઓ ઉભી કરવી, ભરતીની પદ્ધતિ અને સેવાની શરતો સાથે સંબંધિત છે. AP પંચાયત રાજ અધિનિયમ, 1994 ની કલમ 195, જિલ્લા પરિષદના અધિકારીઓ અને કર્મચારીઓની જગ્યાઓ, ભરતીની પદ્ધતિ, સેવાની શરતો વગેરેની જોગવાઈ કરે છે. ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ 268 સરકારને નિયમો બનાવવાની સત્તા આપે છે.

10. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને ગૌણ સેવા નિયમો, 1996 નો ઉલ્લેખ નોટિફિકેશનમાં કરવામાં આવ્યો છે, જે રાજ્ય દ્વારા ભારતના બંધારણની કલમ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને બનાવવામાં આવ્યો હતો. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને ગૌણ સેવા નિયમો, 1996 ના નિયમ 22 આરક્ષણ માટે ની જોગવાઇ કરે છે. નિયમ 22 અહીં નીચે અલગ તારવવામા છે:

"વિશેષ પ્રતિનિધિત્વ (આરક્ષણ):

(1) અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ, પછાત વર્ગો, મહિલાઓ, શારીરિક રીતે વિકલાંગ, મેરિટોરિયસ સ્પોર્ટ્સમેન, ભૂતપૂર્વ સૈનિક અને આવી અન્ય શ્રેણીઓની તરફેણમાં સેવા, વર્ગ અથવા શ્રેણીમાં નિમણૂકો માટે અનામત રાખવામાં આવી શકે છે, જે સરકાર દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવે છે. સમયાંતરે, તેટલા અંશે અને આ નિયમોમાં પછીથી ઉલ્લેખિત રીતે અથવા ખાસ નિયમોમાં જેમ બને તેમ હોય. આ પછી આપવામાં આવેલ આરક્ષણનો સિદ્ધાંત સેવા, વર્ગ અથવા શ્રેણી માટે તમામ નિમણૂકોને લાગુ પડશે.

(i) સીધી ભરતી દ્વારા, સિવાય કે જ્યાં સરકાર આ વતી કરવામાં આવેલા સામાન્ય અથવા વિશેષ આદેશ દ્વારા, આવી સેવા, વર્ગ અથવા શ્રેણીને મુક્તિ આપે છે;

(ii) અન્યથા સીધી ભરતી સિવાય કે જ્યાં વિશેષ નિયમો ખાસ કરીને નિર્ધારિત કરે છે કે જ્યાં સુધી તે અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ સાથે સંબંધિત છે ત્યાં સુધી

સૈદ્ધાંતિક અનામત માત્ર તેમાં ઉલ્લેખિત હદ સુધી આવી સેવાઓ, વર્ગ અથવા શ્રેણીને લાગુ પડશે.

(2)(a) આ નિયમના હેતુ માટે નિમણૂંકોનું એકમ સો જગ્યાઓ હશે, જેમાંથી પંદર અનુસૂચિત જાતિઓ માટે અનામત રહેશે, છ અનુસૂચિત જનજાતિ માટે અનામત રહેશે, પચીસ જગ્યાઓ માટે અનામત રહેશે. પછાત વર્ગો અને બાકીની ચોપન નિમણૂંકો ખુલ્લી સ્પર્ધાના આધારે અને આ નિયમોના નિયમ 22-A ને આધીન કરવામાં આવશે.

(e) આ નિયમ હેઠળ નિમણૂંકો સો ખાલી જગ્યાઓના એકમમાં નીચે દર્શાવેલ પરિભ્રમણના ક્રમમાં કરવામાં આવશે. નિયમ 22-A: નિમણૂકોમાં મહિલા અનામત: આ નિયમો અથવા વિશેષ નિયમો અથવા તદર્થ નિયમોમાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં:

(1) જે જગ્યાઓ માટે મહિલાઓ પુરૂષો કરતાં વધુ યોગ્ય છે તેના માટે સીધી ભરતીની બાબતમાં, મહિલાઓને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવશે: જો કે મહિલાઓને આવી સંપૂર્ણ પ્રાધાન્યતા પોસ્ટ્સની કોઈપણ શ્રેણીમાં પુરૂષોને સંપૂર્ણ બાકાતમાં પરિણમશે નહીં.

(2) જે જગ્યાઓ માટે મહિલા અને પુરૂષ સમાનતા અનુકુળ હોય તેવી જગ્યાઓ પર સીધી ભરતીની બાબતમાં, ખુલ્લી સ્પર્ધા, પછાત વર્ગો (જૂથ-)ની દરેક શ્રેણીમાં 33 1/3 % ની હદ સુધી મહિલાઓ માટે અનામત હશે. A), પછાત વર્ગો (જૂથ-B), પછાત વર્ગો (જૂથ-C), પછાત વર્ગો (જૂથ-ડી), અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને શારીરિક રીતે વિકલાંગ અને ભૂતપૂર્વ સૈનિક ક્વોટા.

(3) ફક્ત મહિલાઓ દ્વારા ભરવામાં આવતી જગ્યાઓ પર સીધી ભરતીની બાબતમાં, તે ફક્ત મહિલાઓ દ્વારા જ ભરવામાં આવશે."

રાજ્યમાં અનુસૂચિત જનજાતિ માટે છ ટકા અનામત આપવામાં આવી છે.

11. એપી રેગ્યુલેશન ઓફ રિઝર્વેશન એન્ડ એપોઇન્ટમેન્ટ ટુ પબ્લિક સર્વિસીસ એક્ટ, 1997, એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો કે નિયમ 22 હેઠળ ફરજિયાત આરક્ષણનું નિષ્ઠાપૂર્વક પાલન કરવામાં આવે. આ કાયદાનો હેતુ અનામતના નિયમોના ઉલ્લંઘન બદલ અધિકારીઓને સજા કરવાનો હતો. આ કાયદામાં અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને પછાત વર્ગોને અનામતની કોઈ ટકાવારી આપવામાં આવી નથી. આર્ટિકલ 309 હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમોના નિયમો 22 અને 22A હેઠળ આરક્ષણ આપવામાં આવ્યું હતું.

દલીલો

12. શ્રી સીએસએન મોહન રાવ, શ્રી જી. રામકૃષ્ણ પ્રસાદ અને શ્રી જી.વી.આર. ચૌધરી, વિદ્વાન વકીલ અને અપીલકર્તાઓ માટેના અન્ય વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે વર્તમાન કાયદામાં ફેરફાર કરવા માટે રાજ્યપાલને મર્યાદિત કાયદાકીય સત્તા આપવામાં આવી છે. બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5(1) હેઠળ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભા. નિયમન કરવાની સત્તા અનુસૂચિ V ના પેરા 5(2) હેઠળ આપવામાં આવી હતી. પેરા 5(1) હેઠળ, આવી કોઈ કાયદાકીય સત્તા નથી. અગાઉના જી.ઓ.એમ. 1986 ના રદ કરવામાં આવ્યું હતું. તે પછી, આ કોર્ટમાં

પ્રાધાન્ય આપવામાં આવેલી અપીલ પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી, અને ફરીથી 100% અનામત આપીને ગેરકાયદેસરતાને કાયમી બનાવીને નવો GO જારી કરવામાં આવ્યો હતો.

13. અપીલકર્તાઓ માટે વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે બંધારણના આર્ટિકલ 371–D માં આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યને લગતી વિશેષ જોગવાઈઓ છે, જેમાં હવે આંધ્ર પ્રદેશ તેમજ તેલંગાણા માટે સુધારો કરવામાં આવ્યો છે. રાજ્યોના પુનઃસંગઠન પછી, આંધ્રપ્રદેશ તેમજ તેલંગાણા માટે તેની અરજીમાં કલમમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો છે. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યમાં જાહેર રોજગારના ક્ષેત્રમાં ભૌગોલિક અસમાનતાને ધ્યાનમાં રાખીને કલમ 371D જાહેર કરવામાં આવી હતી કારણ કે અમુક જિલ્લાઓના ઉમેદવારો અપ્રમાણસર રીતે મોટી સંખ્યામાં પોસ્ટ્સ કબજે કરી રહ્યા હતા, જેમ કે ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ હેઠળ જારી કરાયેલા રાષ્ટ્રપતિના આદેશ દ્વારા, સ્થાનિક કાર્યકરો. રાજ્યના વિવિધ ભાગો માટે બનાવવામાં આવ્યા હતા. રાષ્ટ્રપતિના આદેશમાં વિવિધ પોસ્ટ માટે જિલ્લા/ઝોનલ ધોરણે અનામતની જોગવાઈ છે. એક જિલ્લો/ઝોન કેસ તરીકે સ્થાનિક વિસ્તારની રચના કરી શકે છે. જિલ્લો એ શિક્ષકો માટેનું એકમ છે, અને તમામ જગ્યાઓ કેટલાક જિલ્લાઓમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો દ્વારા ભરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

14. અપીલકર્તાઓ માટે વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે આર્ટિકલ 371D હેઠળ જારી કરાયેલા રાષ્ટ્રપતિના આદેશ મુજબ, મહત્વાકાંક્ષી ઉમેદવારો જિલ્લા અથવા ઝોનની બહાર અરજી કરી શકશે નહીં, જેમ કે કેસ હોઈ શકે. આમ, હોદ્દેદારો તેમના જિલ્લાની

બહાર જ્યાં તેઓ રહે છે ત્યાં અરજી કરી શકતા નથી. શિક્ષકોની જગ્યાઓ સામે જાહેર રોજગાર મેળવવાની તેમની તકો છીનવાઈ ગઈ છે. આમ, GO બંધારણના અનુચ્છેદ 371–D હેઠળ જારી કરાયેલા રાષ્ટ્રપતિના આદેશનું ઉલ્લંઘન કરે છે કારણ કે તે ગેરબંધારણીય છે અને અમલી શકે તેમ નથી.

15. અપીલકર્તાઓ માટેના વિદ્વાન વકીલે વધુમાં દલીલ કરી હતી કે આ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયોના કારણે 100% અનામત ની જોગવાઇ કરવાની મંજૂરી નથી, જે પછીથી સંદર્ભિત કરવામાં આવશે. વિદ્વાન વકીલે જોરદાર દલીલ કરી હતી કે તે એક કમનસીબ વાસ્તવિકતા છે કે ધારાસભ્યો મતબેંકની પૂર્તિ માટે રાજકીય ધોરણે આરક્ષણનો આશરો લઈ રહ્યા છે, ત્યાં બંધારણીય આદેશની અવગણના કરી રહ્યા છે જેના પ્રત્યે તેઓ નિષ્ઠા ધરાવે છે. આ રીતે આપવામાં આવેલ અનામત બંધારણના સ્થાપકની ઈચ્છા વિરુદ્ધ છે. શાળાઓમાં દીર્ઘકાલીન ગેરહાજરીનું કારણ, 100% અનામતને ન્યાયી ઠેરવતું કારણ બની શક્યું નથી. મેરિટની અવગણના કરવામાં આવી છે અને તેને નીચે ઉતારવામાં આવી છે. શિક્ષણના ઉમદા વ્યવસાયને નીચું ન કરી શકાય. શત ટકા અનામતની આડમાં શિક્ષણના ધોરણ સાથે બાંધછોડ થઈ શકે નહીં અને મેરિટ એ અકસ્માત છે. તે ભેદભાવને દૂર કરવા સમાન છે. તેને વર્ગીકરણનો મામલો ન કહી શકાય, પરંતુ તે અનામતનો મામલો છે. તે અત્યંત અયોગ્ય અને ગેરવાજબી કાર્યવાહી છે. ભારતનું બંધારણ કોઈ ચોક્કસ વર્ગ અથવા વર્ગના સંદર્ભમાં 100% અનામતની મંજૂરી આપતું નથી અને અન્યને સંપૂર્ણપણે બાકાત રાખે છે. આર્ટિકલ 16 હેઠળ નક્કી કરાયેલ આરક્ષણ 50% ની મર્યાદાથી વધુ ન હોવું જોઈએ.

16. GO બંધારણના ઉદ્દેશ્યને રક્ષણાત્મક કાયદો પ્રદાન કરવા માટે પ્રતિ-ઉત્પાદક હશે, અને આરક્ષણનો મુખ્ય ભાર વંચિત વર્ગોને મોટા પ્રમાણમાં સમાજના મુખ્ય પ્રવાહમાં લાવવાનો છે. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં આદિવાસી શિક્ષકો દ્વારા આદિવાસી વિદ્યાર્થીઓને ભણાવવાનો વિચાર એ શિક્ષણની ગુણવત્તા અને ગુણવત્તા સાથે સમાધાન કરવા સમાન છે અને આદિવાસી બાળકોને વધુ ગેરલાભમાં મૂકે છે અને તેમને મુખ્ય પ્રવાહથી અલગ કરે છે. ભાષાના અવરોધ અંગે, વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે શિક્ષકો માટે એવી લાયકાત પૂરી પાડી શકાય છે કે તેઓ સ્થાનિક ભાષા જાણતા હોવા જોઈએ, જિલ્લાનો રહેવાસી હંમેશા સ્થાનિક ભાષા જાણે છે. પડકારાયેલ જાહેરનામા મા, આવા કોઈ પાસાઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો ન હતો.

17. અપીલકર્તાઓ વતી વિદ્વાન વકીલે વધુ દલીલ કરી હતી કે આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને ગૌણ સેવા નિયમો, 1996 ના નિયમો 22 અને 22A બંધારણના આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ ઘડવામાં આવેલ અનામતની જોગવાઈ કરે છે. વિધાનસભાએ તેમને ફ્રેમ કર્યા નથી. આમ, બંધારણને ગૌણ કાયદો હોવાથી અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને રાજ્યપાલ દ્વારા તેમાં સુધારો અથવા ફેરફાર કરી શકાયો ન હતો. તે સિવાય, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) ના ક્ષેત્રમાં કોઈ નવો કાયદો બનાવવામાં આવ્યો ન હતો. GOM માં ઉલ્લેખિત કાયદા. નં.3/2000 આરક્ષણ સાથે વ્યવહાર કર્યો ન હતો. 1997 ના અધિનિયમ, આરક્ષણ માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી, તેમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો ન હતો. તેમાં સુધારો કરીને પણ 100% અનામત આપી શકાયું નથી.

18. અનુસૂચિત જનજાતિમાં 26.1.1950 થી સતત અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં રહેતા ઉમેદવારો અથવા તેમના માતા-પિતાને લાભ આપવા માટે બનાવવામાં આવેલ વર્ગીકરણ મનસ્વી, ગેરકાયદેસર અને ભેદભાવપૂર્ણ છે--અન્ય શ્રેણીઓ ઉપરાંત અનુસૂચિત જનજાતિઓ માટે પણ. એક્ઝિક્યુટિવ ઓર્ડર આરક્ષણ પ્રદાન કરી શક્યું નથી. 100% અનામત આપવા માટે કાયદો હિતાવહ હતો. મૂળભૂત માળખાના સિદ્ધાંતની એરણ પર કેસનું પરીક્ષણ કરવું એ સાનુકૂળ નથી કારણ કે તે અનુસૂચિ V ના પેરા 5 હેઠળની જોગવાઈઓ બંધારણના મૂળભૂત માળખાની વિરુદ્ધ છે તેવો કોઈ કેસ નથી. અનુસૂચિ V ના પેરા 5 ની જોગવાઈઓ પર પ્રશ્ન નથી, પરંતુ માત્ર તેના હેઠળ લેવાયેલી કાર્યવાહીની કાયદેસરતા પર પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો છે. ન્યાયિક સમીક્ષાનો અધિકાર કોઈ પણ કાર્યવાહીના કિસ્સામાં ઉપલબ્ધ છે, જે ગેરકાયદેસર, મનસ્વી અથવા મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન છે અને કોઈપણ આધાર વિના.

19. બિન-અવરોધક કલમ અંગે, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અનુસૂચિ V ના પેરા 5 હેઠળનો આદેશ આર્ટિકલ 371D ના ઉલ્લંઘનમાં જારી કરી શકાયો નથી. તે રાષ્ટ્રપતિના આદેશનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

20. ડૉ. રાજીવ ધવને, પ્રતિવાદીઓ માટે હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી હતી કે બંધારણમાં અનુચ્છેદ 15 અને 16 માં સમાવિષ્ટ વિવિધ જોગવાઈઓ અને આર્ટિકલ 37, અને 38, 38, 4 માં સમાવિષ્ટ નિર્દેશાત્મક સિદ્ધાંતો હેઠળ અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે સોલિસીટ્યુડ છે. 51(A). SC/ST ને અનામત આપવા માટે વિશેષ જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે; અનુસૂચિત જનજાતિ માટે રાષ્ટ્રીય

આયોગ છે, આર્ટિકલ 330 SC/ST માટે લોકોના ગૃહમાં બેઠકોનું આરક્ષણ પૂરું પાડે છે, આર્ટિકલ 332 રાજ્ય વિધાનસભાઓમાં અનામત પ્રદાન કરે છે, આર્ટિકલ 335 સેવાઓ માટે SC/ST ના દાવાને ધ્યાનમાં લેવાની જોગવાઈ કરે છે, આર્ટિકલ 338 પૂરી પાડે છે અનુસૂચિત જાતિ માટેના રાષ્ટ્રીય આયોગનું બંધારણ અને અનુચ્છેદ 338A અનુસૂચિત જનજાતિ માટેના રાષ્ટ્રીય આયોગના બંધારણની જોગવાઈ કરે છે. આર્ટિકલ 339, 341, 342 અને 334, SC/ST ને લગતી અન્ય જોગવાઈઓ છે. આર્ટિકલ 343D અને 343(T)(h) પંચાયતોમાં SC/ST માટે અનામત પ્રદાન કરે છે.

21. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં દલીલ કરી કે ભારતનું બંધારણ SC/ST માટે સમપ્રમાણ અને અવકાશી છે. તે દૃષ્ટિએ, અનુસૂચિત વિસ્તારોની રચના આર્ટિકલ 244 અને અનુસૂચિ V અને VI ની જોગવાઈઓ હેઠળ કરવામાં આવે છે. બંધારણ વિશેષ વર્ગીકરણ બનાવે છે. સમાનતા એ મનસ્વીતા વિરોધી ખ્યાલ છે. 50% અનામતના સામાન્ય નિયમને યોગ્ય કેસોમાં હળવા કરી શકાય છે જે રાજ્યપાલ દ્વારા ચોક્કસપણે કરવામાં આવ્યા છે. આરક્ષણ એક્ઝિક્યુટિવ ઓર્ડર દ્વારા કરી શકાય છે. અનામતને મેરીટેરીયન વિરોધી કહી શકાય નહીં. તેમણે વિનંતી કરી હતી કે ભેદભાવ, ગેરલાભ અને રાજ્ય સત્તાની વહેંચણીને કારણે અનામત આપવામાં આવી હતી. ઈન્દ્રા સાહની એન્ડ ઓઆરએસમાં નિર્ણયનો ઝીણવટપૂર્વક ઉલ્લેખ કર્યો છે. v. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ Ors., (1992) સપ્લાય. 3 SCC 217, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આરક્ષણ સુધારી/સુધારી શકાય છે. એસસી અને એસટીને પેટા-વિભાજન કરવાની મંજૂરી નથી. આર્ટિકલ 16(4)નો હેતુ જૂથ પછાતપણું છે. કડક શબ્દોમાં કહીએ તો,

વિશેષ કરીને અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં અનુસૂચિત જનજાતિ માટે વધુ અનામત આપવા માટે તપાસ કરવા માટેના કમિશનની રચના જરૂરી નથી. આવી બાબતોમાં ન્યાયિક સમીક્ષાનો અવકાશ મર્યાદિત છે. તેમણે પાછળથી જાહેરાત કરવા માટેના વિવિધ નિયમોનો ઉલ્લેખ કર્યો.

22. ડૉ. રાજીવ ધવને, વિદ્વાન વરિષ્ઠ સલાહકાર, છેલ્લે દલીલ કરી હતી કે GOMs. નં.3/2000 બંધારણીય રીતે માન્ય છે, અને જો તેમ સલાહ આપવામાં આવે તો, અદાલત રાજ્યોને દેખરેખ રાખવા માટે નિર્દેશો જારી કરી શકે છે. અનુસૂચિ V ના અનુચ્છેદ 371D અને પેરા 5 ના હેતુઓ સંપૂર્ણપણે અલગ છે. તેમણે વધુમાં એવી દલીલ કરી હતી કે જરૂરી લાભોને ઘટાડવા માટે, ઉપાય એ અનુસરવામાં આવે છે જેને અયોગ્ય રીતે "બોટમ્સ અપ" અભિગમ કહેવામાં આવે છે. ગ્રામ સભાઓને સશક્તિકરણ કરીને, માહિતીના અધિકારને સુનિશ્ચિત કરીને અને તેના અમલીકરણને મજબૂત કરીને આ બીમારીને દૂર કરી શકાય છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વૈકલ્પિક રીતે દલીલ કરી હતી કે જો આ કોર્ટ તારણ આપે છે કે GO રદ કરવામાં આવશે, તો કરવામાં આવેલી નિમણૂકોને ખલેલ પહોંચાડવી જોઈએ નહીં.

23. શ્રી આર. વેંકટરામણી, આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય માટે હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી હતી કે અનુસૂચિ V ની યોજના, એકંદરે, વિશેષ બંધારણીય ધોરણે વ્યવહાર કરવાને પાત્ર છે, જે એક વિશિષ્ટ બંધારણીય વિસ્તાર છે, જે મુક્ત છે. રુચિઓ, ચિંતાઓ અને અનુસૂચિત વિસ્તારોના વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવા માટે તેની મર્યાદા. પાંચમી અનુસૂચિના પારસ 2 અને 5 તેનો સાર છે. પેરા 2 અનુસૂચિત વિસ્તારોને

લગતી રાજ્યની કારોબારી સત્તા પર મર્યાદાઓ ઘડે છે. પેરા 5 એ રાજ્યપાલ, કાયદાકીય અને વહીવટી સત્તાઓ પ્રદાન કરતી સક્ષમ શક્તિની સંયુક્ત અને વિશિષ્ટ પ્રજાતિ છે. કાયદાકીય અને વહીવટી સત્તાઓ એકીકૃત રીતે ચાલે છે. દાખલા તરીકે, પેરા 5 ની કલમ (1) હેઠળની સત્તા, "અપવાદો અને ફેરફારોને આધિન" અનુસૂચિત વિસ્તાર સુધી કેન્દ્ર અથવા રાજ્યના કાયદાને વિસ્તારવા માટે, કાયદામાં સુધારો કરવાની સત્તા આપે છે. કલમો (1) અને (2) હેઠળની શક્તિ અલગ–અલગ હેતુઓ હાંસલ કરવા માટે અલગ–અલગ ક્ષેત્રોમાં કાર્ય કરે છે, તેમાંથી દરેક તેમની રીતે વિશાળ છે. આર્ટિકલ (1) હેઠળ હાંસલ કરવાનો ઉદ્દેશ એ કોઈપણ કાયદાની અનુસૂચિત ક્ષેત્રો પરની અરજીમાં કોઈપણ કાયદાની સુસંગતતા, યોગ્યતા અથવા અયોગ્યતાનું મૂલ્યાંકન અને મૂલ્યાંકન કરવાનો છે, કોઈપણ કાયદામાં ફેરફારો અને અપવાદો સાથે અમલમાં લાવવા માટે નોંધપાત્ર અક્ષાંશ સાથે નીતિનું ક્ષેત્ર.

24. શ્રી આર. વેંકટરામણી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં દલીલ કરી કે અનુસૂચિત વિસ્તારો અને આદિવાસીઓ એક વિશેષ વર્ગની રચના કરે છે. આ ખાસ સજાતીય વર્ગ સાથે હંમેશા વિશેષ ધોરણે વ્યવહાર કરી શકાય છે. સ્થાનિક અનુસૂચિત જનજાતિની તરફેણ કરવા અથવા ઈરાદાપૂર્વક અન્ય લોકો સાથે ભેદભાવ કરવા માટે GO જારી કરવામાં આવ્યો ન હતો. તે અનુસૂચિત વિસ્તારોના શૈક્ષણિક હિતોને આગળ વધારવા માટે પસાર કરવામાં આવ્યું હતું, ભલે તે આર્ટિકલ 14 અથવા 16(1) હેઠળના દાવાઓ પર અન્યથા અસર કરે તો પણ તેને દોષ ન આપી શકાય. જો GO વર્ગના હિતને આગળ ધપાવે તો પણ, તે આર્ટિકલ 14 અને 16(1) હેઠળ તપાસને આધીન થઈ શકતું નથી.

25. શ્રી આર. વેંકટરામણીએ વધુમાં દલીલ કરી હતી કે આર્ટિકલ 371D અને અનુસૂચિ V વચ્ચે કોઈ સંઘર્ષ નથી. બંને અલગ–અલગ ક્ષેત્રોમાં કાર્ય કરે છે અને અલગ–અલગ હેતુઓ હાંસલ કરે છે. વિધાનસભાઓ દ્વારા તૈયાર કરાયેલા સામાજિક–આર્થિક પ્રયોગો, અને આ કિસ્સામાં રાજ્યપાલ દ્વારા, ન્યાયિક ચકાસણીને આધિન કરી શકાય નહીં. આર્ટિકલ 371–D માં બિન–અવરોધક આર્ટિકલ પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5 માં બિન–અવરોધક આર્ટિકલને રદ કરી શકે છે તેવું સૂચન કરવું ખોટું છે. પ્રથમ, બે બંધારણીય જોગવાઈઓ અલગ–અલગ ડોમેનમાં કાર્ય કરે છે. અનુચ્છેદ 371–D અનુસૂચિ V પર સુપરઇમ્પોઝિશન તરીકે ઘડવામાં આવી ન હતી. બીજું, તે સારી રીતે પતાવટ છે કે જો કાયદાનો હેતુ અને ઉદ્દેશ્ય અથવા સંબંધિત બિન–અવરોધક આર્ટિકલો સાથેની જોગવાઈઓ અલગ–અલગ હોય, તો કોર્ટને કોઈ સંઘર્ષ દેખાશે નહીં.

26. શ્રી આર. વેંકટરામણી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે પણ દલીલ કરી હતી કે અનુસૂચિ V એ પોતે જ સંપૂર્ણ કોડ છે. અનામતનો મામલો બિલકુલ નથી. તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે કરવામાં આવેલ વર્ગીકરણ છે કે અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં શાળાઓ કાર્ય કરે અને આદિવાસી વસ્તીના શૈક્ષણિક હિતને પ્રોત્સાહન આપે. રાજ્યપાલે શિક્ષકોની સામાન્ય અનુપલબ્ધતાની નોંધ લીધી. સ્થાનિક વિસ્તારોના અનુસૂચિત જનજાતિના શિક્ષકો શિક્ષણના તત્વના વિશિષ્ટ ઘટક હોવા જોઈએ તેવી સૂચના આપીને સૂચના સ્થાનિક અનુસૂચિત જનજાતિ શિક્ષકને અનુસૂચિત વિસ્તારોના શૈક્ષણિક હિતને સુનિશ્ચિત કરવાના શ્રેષ્ઠ સંભવિત સાધન તરીકે જોઈ રહી હતી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વિવિધ નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેની જાહેરાત પછીથી કરવામાં આવશે.

27. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં નિર્દેશ કર્યો કે અનુસૂચિત વિસ્તાર 31,485 ચોરસ કિમીમાં વિસ્તરેલો છે. જે શ્રીકાકુલમ, વિઝિયાનગરમ, વિશાખાપટ્ટનમ, પૂર્વ ગોદાવરી, પશ્ચિમ ગોદાવરી, ખમ્મમ, વારંગલ, આદિલાબાદ અને મહબૂબનગર જિલ્લામાં 5938 થી વધુ ગામડાઓ સાથે રાજ્યના કુલ વિસ્તારના 11% જેટલા છે. અનુસૂચિત જનજાતિના વિદ્યાર્થીઓ પ્રતિકૂળ સ્થિતિમાં છે. શિક્ષકોની ગેરહાજરી અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં વધુ હતી, તેથી શિક્ષણની સુવિધા આપવા માટે વર્ગીકરણ કરવામાં આવ્યું છે. તેને અનામત આપવાનો મામલો કહી શકાય નહીં. આંધ્રપ્રદેશ સરકાર, આદિજાતિ કલ્યાણ વિભાગે, રાજ્યમાં અનુસૂચિત જનજાતિના બાળકોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા શૈક્ષણિક સંસ્થાઓની વિવિધ શ્રેણીઓની સ્થાપના કરી છે.

28. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે આંધ્રપ્રદેશ સરકાર, આદિજાતિ કલ્યાણ વિભાગે, રાજ્યમાં અનુસૂચિત જનજાતિના બાળકોની જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા શૈક્ષણિક સંસ્થાઓની વિવિધ શ્રેણીઓની સ્થાપના કરી છે, જેમ કે ગુરુકુળ પાઠશાળાઓ, આશ્રમ શાળાઓ, અને રહેણાંક, શૈક્ષણિક. સંસ્થાઓ અને સ્થાનિક આદિજાતિની નિમણૂકની પદ્ધતિએ સારા પરિણામો આપ્યા છે.

29. શ્રી બી. આદિનારાયણ રાવે, તેલંગાણા રાજ્ય માટે હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ સલાહકાર, અનુસૂચિત વિસ્તારો ગંજમ અને વિઝાગાપટ્ટનમના ઈતિહાસ તરફ ધ્યાન દોર્યું. 1839 ના અધિનિયમે મદ્રાસ પ્રેસિડેન્સીના એજન્સી વિસ્તારો જાહેર કર્યા, જેમાં આદિવાસીઓ/એજન્સી વિસ્તારોના અલગ વહીવટની જોગવાઈ કરવામાં આવી. 1874 માં, અનુસૂચિત જિલ્લા અધિનિયમ, XIV પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં એક

સમયપત્રક હતું જેમાં પ્રદેશોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમ કે આદિવાસીઓ વસે છે. ગવર્નર જનરલ–ઇન–કાઉન્સિલ દ્વારા સામાન્ય કાયદાઓને બાકાત રાખીને વિસ્તારોના વહીવટ માટે નિયમો જારી કરવામાં આવ્યા હતા. ભારત સરકારનો અધિનિયમ, 1919 એ "સુધારણા માટે સંપૂર્ણ બાકાત અને આંશિક રીતે બાકાત વિસ્તારો" બનાવ્યા હતા અને કાયદાના અલગ ઉપયોગ સાથે તેમને ગવર્નર જનરલ–ઇન–કાઉન્સિલના વહીવટ હેઠળ રાખ્યા હતા. ભારત સરકાર અધિનિયમ, 1935 એ તેને લંબાવ્યો હતો. આમ, ઐતિહાસિક રીતે, અનુસૂચિત વિસ્તારો વિશેષ કાયદાઓ દ્વારા સંચાલિત હતા. સામાન્ય રીતે ધારાસભાના અધિનિયમ દ્વારા સંચાલિત વિસ્તારો સાથે તેમની તુલના કરી શકાતી નથી. અનુસૂચિ Vમાં વિશેષ જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે. રાજ્યપાલ દ્વારા જારી કરાયેલા આદેશને કાયદા તરીકે ગણવામાં આવે છે. કાયદાનો ઉપયોગ એ કાયદાના માન્ય સ્વરૂપોમાંનું એક છે. રાજ્યપાલના આદેશને માત્ર યોગ્યતા અને બંધારણના ઉલ્લંઘનના માપદંડો પર જ ચકાસી શકાય છે. તેને આદર્શ ધોરણોના ટચસ્ટોન પર ચકાસી શકાય નહીં. તે બંધારણના આર્ટિકલ 46 નો હેતુ સિદ્ધ કરે છે.

30. શ્રી બી. આદિનારાયણ રાવે, વિદ્વાન વરિષ્ઠ ધારાશાસ્ત્રી, વધુમાં દલીલ કરી છે કે જંગલો અથવા ટેકરીઓ અનુસૂચિત વિસ્તારોને અન્ય વિસ્તારોથી અલગ કરે છે. સૂચિત આદિવાસીઓ તેમનામાં વસે છે. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં કેટલાક બિન–આદિવાસીઓ છે. તેમના રહેઠાણ/નિવાસ હોવા છતાં, બિન–આદિવાસીઓ વેચાણ, ખરીદી, ભાડાપટ્ટે અથવા અન્યથા અધિગ્રહણ કરી શકતા નથી, અનુસૂચિત વિસ્તારોની જમીનો

અને આવા નિયંત્રણો લાદતા કાયદાઓ આ અદાલત દ્વારા વિવિધ નિર્ણયોમાં બંધારણીય હોવાનું માનવામાં આવે છે. આદિવાસી રીત–રિવાજો, સંસ્કૃતિ, પરંપરાઓ અને અંગત કાયદાઓને સુરક્ષિત અને સાચવવાની જરૂર છે. તેઓ તેમના રહેઠાણમાં તેમની બોલી બોલે છે. અપ્રાપ્યતા અને સુવિધાઓના અભાવને કારણે, અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં નિયુક્ત શિક્ષકો શાળાઓમાં હાજર રહેતા નથી, જેના કારણે લાંબા સમયથી ગેરહાજર રહે છે. પ્રયોગના પરિણામે ઇચ્છિત ઉદ્દેશ્યો પૂરા થયા છે. આદિવાસીઓમાં સાક્ષરતામાં નોંધપાત્ર વધારો થયો છે.

આર્ટિકલ 371D હેઠળ જારી કરાયેલા રાષ્ટ્રપતિના આદેશ સાથે કોઈ અણગમો નથી. આર્ટિકલ 371D(10) ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ 14 અને 16 હેઠળ જોગવાઈઓને પડકારથી મુક્ત કરવા માટે બિન–અવરોધક કલમની જોગવાઈ કરે છે. અનુસૂચિ V ના પેરા 5 માં કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓને સમાન એરણ પર જોવાની રહેશે.

1. **31.** શ્રી શિવમ સિંઘ, કેટલાક સામાવાળાઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે મૂળભૂત બંધારણનો સિદ્ધાંત અયોગ્ય છે, અસલ બંધારણીય લખાણને પડકારાયેલ પગલાને ચકાસવા માટે ઉપયોગમાં લેવા જોઈએ નહીં. બંધારણના આર્ટિકલ 244(1) હેઠળ અનુસૂચિ V એ મૂળ લખાણનો ભાગ છે. આથી, મૂળભૂત માળખાના ઉલ્લંઘનના ટચસ્ટોન પર તેનું પરીક્ષણ કરવું જોઈએ નહીં. તેમણે આ કોર્ટના નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરીને દલીલ કરી હતી કે 1973 પછીના બંધારણીય સુધારાઓ જો બંધારણના મૂળ લખાણનું નહીં પણ મૂળભૂત

માળખાના સિદ્ધાંતનું ઉલ્લંઘન કરે તો તેને રદ કરી શકાય છે. પેરા 5(1) અનુસૂચિ V માં બિન–અવરોધક કલમ ક્ષેત્રને પકડી રાખવાનું અને કબજો કરવાનું ચાલુ રાખે છે. મૂળભૂત માળખાના સિદ્ધાંતની કઠોરતા આર્ટિકલ 371–ડીને અસર કરી શકે છે પરંતુ અનુસૂચિ V ને અસર કરી શકતી નથી. અનુસૂચિ V ની બિન–અવરોધક કલમના ઈરાદાને હરાવવા માટે આર્ટિકલ 14 નો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.

32. શ્રી શિવમ સિંઘ, વિદ્વાન વકીલે વધુ દલીલ કરી કે બિન–અવરોધક કલમો વચ્ચે તકરારના કિસ્સામાં, શક્ય હોય ત્યાં સુધી, તેઓનું સુમેળપૂર્વક અર્થઘટન કરવું જોઈએ. પાછળથી ઘડવામાં આવેલી જોગવાઈ અગાઉ અધિનિયમિત એક કરતાં વધુ પ્રચલિત છે. જો છેલ્લી જોગવાઈ અગાઉની જોગવાઈની સામે સામાન્ય હોવાનું જણાય છે, તો પહેલાની જોગવાઈ પ્રવર્તવી જોઈએ.

33. વિદ્વાન ધારાશાસ્ત્રીએ આગળ દલીલ કરે છે કે રાજ્યપાલ પાસે નિયમો ઘડવાની સત્તા હોવાથી, સત્તા ગૌણ કાયદાઓ સુધી પણ વિસ્તરે છે. ગૌણ કાયદાને કાયદાના જ ભાગ તરીકે ગણવામાં આવે છે. નિયમનોને કાનૂનના જ ભાગ તરીકે ગણવામાં આવવો જોઈએ. 100% આરક્ષણ પ્રદાન કરવા માટે અસાધારણ સંજોગોમાં અપવાદો સુધારવા અને બનાવવાની સત્તામાં પરવાનગી છે. ન્યાયિક સમીક્ષા માટે ન્યૂનતમ અવકાશ છે. નોટિફિકેશનમાં આર્ટિકલ 16(1) હેઠળ વર્ગીકરણ અંગે વિચારણા કરવામાં આવી હતી, નહીં કે કલમ 16(4) હેઠળ શિક્ષણના ક્ષેત્રમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોને પ્રોત્સાહન આપવા માટે જારી કરાયેલ આરક્ષણ; શૈક્ષણિક માળખાને મજબૂત કરવા,

આદિવાસીઓના શૈક્ષણિક વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવા; આદિવાસીઓને ભણાવવાથી અનુસૂચિત વિસ્તારોની શાળાઓમાં શિક્ષકોની અસાધારણ ગેરહાજરીને રોકવા માટે. આરક્ષણનો લાભ મેળવવા માટેની પાત્રતા અને કટ–ઓફ તારીખની શરતો શૈક્ષણિક માળખાગત વિકાસને વધુ મજબૂત કરવા અને આ વિસ્તારમાં સામનો કરતી અન્ય સમસ્યાઓ માટે વાજબી છે. Re: પ્રશ્ન નંબર 1 માં: ભારતના બંધારણની અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) નો અવકાશ શું છે–; અને પ્રશ્ન નંબર 1(a): શું જોગવાઈ રાજ્યપાલને નવો કાયદો બનાવવાની સત્તા આપે છે–

34. પાંચમી અનુસૂચિ ભારતના બંધારણની આર્ટિકલ 244 માં સંદર્ભ આપે છે. અનુચ્છેદ 244 અનુસૂચિત વિસ્તારો અને આદિવાસી વિસ્તારોના વહીવટ સાથે સંબંધિત છે. તે પૂરી પાડવામાં આવે છે કે અનુસૂચિ V ની જોગવાઈઓ અનુસૂચિત વિસ્તારોના વહીવટને લાગુ પડશે. આર્ટિકલ 244 અહીં નીચે તારવવામા આવ્યો છે:

" આર્ટિકલ 244. અનુસૂચિત વિસ્તારો અને આદિજાતિ વિસ્તારોનો વહીવટ.–

(1) પાંચમી અનુસૂચિની જોગવાઈઓ આસામ મેઘાલય, ત્રિપુરા અને મિઝોરમ રાજ્યો સિવાયના કોઈપણ રાજ્યમાં અનુસૂચિત વિસ્તારો અને અનુસૂચિત જનજાતિઓના વહીવટ અને નિયંત્રણને લાગુ પડશે.

(2) છઠ્ઠી અનુસૂચિની જોગવાઈઓ આસામ, મેઘાલય, ત્રિપુરા અને મિઝોરમ રાજ્યના આદિવાસી વિસ્તારોના વહીવટને લાગુ પડશે."

35. અનુચ્છેદ 244 અનુસૂચિ V માંથી આસામ, મેઘાલય, ત્રિપુરા અને મિઝોરમને બાકાત રાખે છે, અને તેઓ અનુસૂચિ VI માં આર્ટિકલ 244(2) મુજબ સમાવિષ્ટ છે. એક્સટેન્સોમાં શેડ્યૂલ V અહીં નીચે તારવવામા આવેલ છે:

પાંચમી અનુસૂચિ [કલમ 244(1)]

વહીવટ માટે જોગવાઈઓ અને

અનુસૂચિત વિસ્તારોનું નિયંત્રણ અને

અનુસૂચિત જાતિઓ

ભાગ એ

સામાન્ય

1. અર્થઘટન .આ અનુસૂચિમાં, જ્યાં સુધી સંદર્ભ અન્યથા જરૂરી ન હોય, અભિવ્યક્તિ રાજ્યમાં આસામ, મેઘાલય, ત્રિપુરા અને મિઝોરમ રાજ્યોનો સમાવેશ થતો નથી.

2. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં રાજ્યની કાર્યકારી સત્તા . આ અનુસૂચિની જોગવાઈઓને આધીન, રાજ્યની કાર્યકારી સત્તા તેમાંના અનુસૂચિત વિસ્તારો સુધી વિસ્તરે છે.

3. અનુસૂચિત વિસ્તારોના વહીવટ અંગે રાજ્યપાલ દ્વારા રાષ્ટ્રપતિને અહેવાલ .તેમાં અનુસૂચિત વિસ્તારો ધરાવતા દરેક રાજ્યના રાજ્યપાલ વાર્ષિક, અથવા જ્યારે પણ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા જરૂરી હોય ત્યારે, અનુસૂચિત વિસ્તારોના વહીવટ અંગે રાષ્ટ્રપતિને

અહેવાલ આપશે. તે રાજ્ય અને સંઘની કારોબારી સત્તા રાજ્યને આ વિસ્તારોના વહીવટ અંગેના નિર્દેશો આપવા સુધી વિસ્તરશે.

ભાગ બી

અનુસૂચિત વિસ્તારો અને અનુસૂચિત જનજાતિઓનો વહીવટ અને નિયંત્રણ

4. જનજાતિ સલાહકાર પરિષદ .(1) અનુસૂચિત વિસ્તારો ધરાવતા દરેક રાજ્યમાં અને, જો રાષ્ટ્રપતિ નિર્દેશ આપે તો, અનુસૂચિત જનજાતિ ધરાવતા પરંતુ તેમાં અનુસૂચિત વિસ્તારો ન હોય તેવા કોઈપણ રાજ્યમાં, એક આદિજાતિ સલાહકાર પરિષદની સ્થાપના કરવામાં આવશે જેમાં અનુસૂચિત વિસ્તારો હોય. વીસ સભ્યો જેમાંથી લગભગ બની શકે તેટલા ત્રણ–ચતુર્થાંશ સભ્યો રાજ્યની વિધાનસભામાં અનુસૂચિત જનજાતિના પ્રતિનિધિઓ હશે:

જો રાજ્યની વિધાનસભામાં અનુસૂચિત જનજાતિના પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા આવા પ્રતિનિધિઓ દ્વારા ભરવામાં આવતી આદિજાતિ સલાહકાર પરિષદની બેઠકોની સંખ્યા કરતાં ઓછી હોય, તો બાકીની બેઠકો તે જાતિંના અન્ય સભ્યો દ્વારા ભરવામા આવશે.

(2) રાજ્યમાં અનુસૂચિત જનજાતિના કલ્યાણ અને ઉન્નતિને લગતી આવી બાબતો પર સલાહ આપવી તે આદિજાતિ સલાહકાર પરિષદની ફરજ છે જે તેમને રાજ્યપાલ દ્વારા સંદર્ભિત કરવામાં આવે.

(3) ગવર્નર, જેમ બને તેમ, નિર્ધારિત અથવા નિયમન કરતા નિયમો બનાવી શકે છે,

(*એ*) કાઉન્સિલના સભ્યોની સંખ્યા, તેમની નિમણૂકની રીત અને કાઉન્સિલના અધ્યક્ષ અને તેના અધિકારીઓ અને નોકરોની નિમણૂક;

(*b*) તેની મીટિંગોનું આચરણ અને સામાન્ય રીતે તેની પ્રક્રિયા; અને

(*c*) અન્ય તમામ પ્રાસંગિક બાબતો.

5. અનુસૂચિત વિસ્તારોને લાગુ પડતો કાયદો . (1) આ બંધારણમાં કંઈપણ હોવા છતાં, રાજ્યપાલ પબ્લીક નોટિફિકેશન દ્વારા નિર્દેશ કરી શકે છે કે સંસદના કોઈ ચોક્કસ અધિનિયમ અથવા

રાજ્યની ધારાસભા રાજ્યમાં અનુસૂચિત વિસ્તાર અથવા તેના કોઈપણ ભાગને લાગુ પડશે નહીં અથવા અનુસૂચિત વિસ્તાર અથવા રાજ્યના તેના કોઈપણ ભાગને આવા અપવાદો અને ફેરફારોને આધિન લાગુ પડશે નહીં કે તે જાહેરનામા મા સ્પષ્ટ કરી શકે છે અને તે હેઠળ આપવામાં આવેલ કોઈપણ નિર્દેશ. આ પેટા–ફકરો આપવામાં આવી શકે છે જેથી પાછલી અસર થાય.

(2) રાજ્યપાલ રાજ્યના કોઈપણ વિસ્તારની શાંતિ અને સારી સરકાર માટે નિયમો બનાવી શકે છે જે તે સમય માટે અનુસૂચિત વિસ્તાર છે.

ખાસ કરીને અને ઉપરોક્ત સત્તાની સામાન્યતા માટે પૂર્વગ્રહ વિના, આવા નિયમો હોઈ શકે છે

(*a*) આવા વિસ્તારમાં અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યો દ્વારા અથવા તેમની વચ્ચે જમીનના ટ્રાન્સફર પર પ્રતિબંધ અથવા અંકુશ;

(*b*) આવા વિસ્તારમાં અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યોને જમીનની ફાળવણીનું નિયમન કરવું;

(*c*) આવા વિસ્તારમાં અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યોને નાણાં ધીરનાર વ્યક્તિઓ દ્વારા નાણાં ધીરનાર તરીકે વ્યવસાય ચાલુ રાખવાનું નિયમન કરે છે.

(3) આ ફકરાના પેટાફકરા (2) માં ઉલ્લેખિત આવા કોઈપણ નિયમન બનાવતી વખતે, રાજ્યપાલ સંસદના અથવા રાજ્યની વિધાનસભાના કોઈપણ અધિનિયમને અથવા કોઈપણ વર્તમાન કાયદાને રદ કરી શકે છે અથવા તેમાં સુધારો કરી શકે છે જે સવાલવાળા વિસ્તાર હાલમાં લાગુ પડતો હોય.

(4) આ ફકરા હેઠળ બનાવેલા તમામ નિયમો રાષ્ટ્રપતિને તરત જ સબમિટ કરવામાં આવશે અને, જ્યાં સુધી તેમના દ્વારા સંમતિ આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તેની કોઈ અસર થશે નહીં.

(5) આ ફકરા હેઠળ કોઈ નિયમન કરવામાં આવશે નહીં સિવાય કે નિયમન બનાવનાર રાજ્યપાલ, રાજ્ય માટે આદિજાતિ સલાહકાર પરિષદ હોય તેવા કિસ્સામાં, આવી પરિષદની સલાહ લીધી ન હોય.

ભાગ સી

અનુસૂચિત વિસ્તારો

6. અનુસૂચિત વિસ્તારો . (1) આ બંધારણમાં, અભિવ્યક્તિ અનુસૂચિત વિસ્તારોનો અર્થ એવા વિસ્તારો થાય છે જે રાષ્ટ્રપતિ આદેશ દ્વારા અનુસૂચિત વિસ્તારો તરીકે જાહેર કરી શકે છે.

(2) રાષ્ટ્રપતિ કોઈપણ સમયે આદેશ દ્વારા કરી શકે છે

(*એ*) નિર્દેશ કરે છે કે અનુસૂચિત વિસ્તારનો સંપૂર્ણ અથવા કોઈપણ ઉલ્લેખિત ભાગ અનુસૂચિત વિસ્તાર અથવા આવા વિસ્તારનો એક ભાગ બનવાનું બંધ કરશે;

(*એએ*) તે રાજ્યના રાજ્યપાલ સાથે પરામર્શ કર્યા પછી રાજ્યમાં કોઈપણ અનુસૂચિત વિસ્તારનો વિસ્તાર વધારવો;]

(*b*) ફેરફાર કરો, પરંતુ માત્ર સીમાઓના સુધારણા દ્વારા, કોઈપણ અનુસૂચિત વિસ્તાર;

(*c*) રાજ્યની સીમાઓમાં કોઈપણ ફેરફાર અથવા સંઘમાં પ્રવેશ અથવા નવી સ્થાપના પર

રાજ્ય, અગાઉ કોઈપણ રાજ્યમાં સમાવિષ્ટ ન હોય તેવા કોઈપણ પ્રદેશને અનુસૂચિત વિસ્તાર તરીકે અથવા તેનો ભાગ બનાવવા માટે જાહેર કરો; (*d*) કોઈપણ રાજ્ય અથવા રાજ્યોના સંબંધમાં, આ ફકરા હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈપણ આદેશ અથવા આદેશોને રદ કરવો, અને સંબંધિત રાજ્યના રાજ્યપાલ સાથે પરામર્શ કરીને, જે વિસ્તારો અનુસૂચિત વિસ્તારો બનવાના છે તેને પુનઃવ્યાખ્યાયિત કરતા નવા આદેશો કરો અને આવા કોઈપણ આદેશ રાષ્ટ્રપતિને જરૂરી અને યોગ્ય લાગે તેવી આનુષંગિક

અને પરિણામલક્ષી જોગવાઈઓ સમાવી શકે છે, પરંતુ ઉપરોક્ત સિવાય, આ ફકરાના પેટા–ફકરા (1) હેઠળ કરવામાં આવેલ આદેશ કોઈપણ અનુગામી હુકમ દ્વારા બદલાશે નહીં.

ભાગ ડી

સમયપત્રકમાં સુધારો

7. અનુસૂચિમાં સુધારો .(1) સંસદ સમય–સમય પર કાયદા દ્વારા આ અનુસૂચિની કોઈપણ જોગવાઈઓને વધારા, ફેરફાર અથવા રદ કરીને સુધારી શકે છે અને જ્યારે અનુસૂચિમાં આટલો સુધારો કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે આ અનુસૂચિનો કોઈપણ સંદર્ભ બંધારણને આ રીતે સુધારેલ અનુસૂચિના સંદર્ભ તરીકે સમજવામાં આવશે.

(2) આ ફકરાના પેટા–ફકરા (1) માં ઉલ્લેખિત આવા કોઈ કાયદાને આર્ટિકલ 368 ના હેતુઓ માટે આ બંધારણનો સુધારો માનવામાં આવશે નહીં.

36. રાજ્ય અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં કાર્યકારી સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે. જો કે, તે જ અનુસૂચિની જોગવાઈઓને આધીન છે. અનુસૂચિ V ના પેરા 3 રાજ્યપાલ અને રાષ્ટ્રપતિ વચ્ચે સતત ક્રિયાપ્રતિક્રિયા માટે પ્રદાન કરે છે. રાજ્યપાલે વાર્ષિક અહેવાલ મોકલવો પડે છે અથવા જ્યારે પણ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા આવશ્યકતા હોય ત્યારે કોઈપણ સમયે મોકલવાનો હોય છે. રાજ્યપાલ અનુસૂચિત વિસ્તારોના વહીવટ અંગે રાષ્ટ્રપતિને જાણ કરવા માટે બંધાયેલા છે અને કારોબારી સત્તાના પ્રયોગમાં કેન્દ્ર સરકાર રાજ્યને અનુસૂચિત વિસ્તારોના વહીવટ અંગેના નિર્દેશો જારી કરી શકે છે.

37. અનુસૂચિ V ના પેરા 5 નો ઉદ્દેશ સમતાવાદી સમાજની સ્થાપના કરવાનો અને અનુસૂચિતને સામાજિક–આર્થિક સશક્તિકરણ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે.

સમથા વિ. રાજ્યમાં યોજાયેલી જનજાતિઓ એપી એન્ડ ઓર્સ., (1997) 8 SCC 191 આમ:

"71. આમ, પાંચમી અને છઠ્ઠી અનુસૂચિ, સૂચના, ફિલસૂફી અને ચિંતા સાથે બંધારણની એક અભિન્ન યોજના આદિવાસીઓને શોષણથી બચાવવા અને તેમના આર્થિક સશક્તિકરણ માટે તેમની જમીનની મૂલ્યવાન દેણને સાચવવા માટે છે જેથી તેઓ સ્વતંત્રતા સાથે સામાજિક અને આર્થિક લોકશાહીને ને વિસ્તૃત કરી શકે. આપણા રાજકીય ભારતમાં સમાનતા, બંધુત્વ અને તેમની વ્યક્તિનું ગૌરવ."

38. ભારતના બંધારણની અનુસૂચિ V ના પેરા 4 અનુસૂચિત વિસ્તારો અને અનુસૂચિત જનજાતિઓના વહીવટ અને નિયંત્રણ માટે આદિજાતિ સલાહકાર પરિષદની રચના માટે જોગવાઈ કરે છે. પેરા 4(2) સલાહકાર પરિષદને રાજ્યમાં અનુસૂચિત જનજાતિના કલ્યાણ અને પ્રગતિને લગતી બાબતો પર સલાહ આપવા સક્ષમ બનાવે છે જે તેમને રાજ્યપાલ દ્વારા સંદર્ભિત કરવામાં આવી શકે છે. ગવર્નરને આદિજાતિ સલાહકાર પરિષદના સભ્યોની સંખ્યા, તેમની નિમણૂકની રીત, મીટિંગ્સનું સંચાલન અને અન્ય આનુષંગિક બાબતો અંગેના નિયમો, વિનિયમો બનાવવાની સત્તા છે.

39. અનુસૂચિ V ના પેરા 5 અનુસૂચિત વિસ્તારોને લાગુ પડતા કાયદા સાથે વ્યવહાર કરે છે. તેમાં બિન–અવરોધક વિસ્તૃત છે અને તે રાજ્યપાલને અધિકૃત કરે છે કે સંસદ

અથવા રાજ્ય વિધાનસભાનો કોઈ ચોક્કસ અધિનિયમ અનુસૂચિત વિસ્તાર અથવા તેના કોઈપણ ભાગ પર લાગુ થશે નહીં તે અસર માટે જાહેરનામુ જારી કરવા. તે રાજ્યપાલને અપવાદો અને ફેરફારો બનાવવાની પણ સત્તા આપે છે કારણ કે તે સંસદ અથવા રાજ્યની વિધાનસભાના આવા કાયદાની લાગુ પડતી સૂચનામાં સ્પષ્ટ કરી શકે છે. રાજ્યપાલને પૂર્વદર્શી અસરથી નોટિફિકેશન બહાર પાડવાની સત્તા છે. તે સ્પષ્ટ છે કે અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ કાયદામાં રાજ્યપાલ દ્વારા ફેરફાર કરી શકાય છે અથવા તેની અરજીમાં અનુસૂચિત વિસ્તાર અથવા તેના કોઈપણ ભાગમાંથી બાકાત કરી શકાય છે. ત્યારપછી આવા અધિનિયમ, તેથી, સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાના અપવાદો અને ફેરફારો સાથે અનુસૂચિત વિસ્તારમાં લાગુ કરી શકાય છે. પેરા 5(1) રાજ્યપાલને માત્ર સંસદ અથવા રાજ્યના અધિનિયમને બાકાત રાખવા માટે નહીં પરંતુ તેમાં ફેરફાર કરવા અથવા અપવાદો બનાવવાની સત્તા આપે છે.

(a) અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) રાજ્યપાલને કાયદો ઘડવાની સત્તા પ્રદાન કરતું નથી પરંતુ નિર્દેશિત કરે છે કે સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાનો કોઈ ચોક્કસ અધિનિયમ અનુસૂચિત વિસ્તાર અથવા તેના કોઈપણ ભાગને લાગુ પડશે નહીં અથવા અપવાદો સાથે લાગુ થશે નહીં. અને ફેરફારો, જેમ કે જાહેરનામા મા ઉલ્લેખિત કરી શકાય છે. બંધારણના અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ હેઠળ રાજ્યપાલ નવો કાયદો ઘડવા માટે અધિકૃત નથી. પેરા 5(1) ની જોગવાઈઓ હેઠળ રાજ્યપાલ માટે આરક્ષિત વિસ્તાર નિર્ધારિત છે. તે તેના કાર્યક્ષેત્રની બહાર કામ કરી શકશે નહીં અને જોગવાઈઓના ચાર ખૂણામાં સત્તાનો ઉપયોગ કરવો પડશે.

(b) અનુસૂચિ V ના પેરા 5(2) રાજ્યના અનુસૂચિત વિસ્તારમાં શાંતિ અને સારી સરકાર માટે નિયમો બનાવવાની રાજ્યપાલની સત્તા સાથે સંબંધિત છે. રાજ્યપાલે પેરા 5(2)ને લગતી બાબતોમાં જનજાતિ સલાહકાર પરિષદની સલાહ લેવી પડશે, જો તેની રચના કરવામાં આવી હોય. રાજ્યપાલ સ્પષ્ટપણે અનુસૂચિત જનજાતિના કોઈપણ સભ્ય દ્વારા જમીનના ટ્રાન્સફરને પ્રતિબંધિત અથવા પ્રતિબંધિત કરવા અને અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યોને જમીનની ફાળવણીનું નિયમન કરવા માટે અધિકૃત છે. પેરા 5(3) એ જોગવાઈ કરે છે કે પેરા 5(2) માં ઉલ્લેખિત આવા કોઈપણ નિયમો બનાવતી વખતે, રાજ્યપાલને સંસદના કોઈપણ અધિનિયમ અથવા રાજ્યની વિધાનસભા અથવા કોઈપણ વર્તમાન કાયદાને રદ કરવાની અથવા સુધારવાની સત્તા છે જે તે સમય માટે છે. વિવાદાસ્પદ વિસ્તારને લાગુ પડે છે, પરંતુ તે અનુસૂચિત વિસ્તારની શાંતિ અને સુશાસન માટે છે. રાજ્યપાલે બનાવેલા નિયમને અસરકારક બનાવવા માટે રાષ્ટ્રપતિની સંમતિ જરૂરી છે. નિયમનને અમલમાં મૂકવા માટે રાષ્ટ્રપતિની પૂર્વ સંમતિ ફરજિયાત છે. પેરા 5(5) દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ ગવર્નરની નિયમનકારી સત્તા પર વધુ એક રાઈડર છે. જો કોઈ નિયમન કરતા પહેલા આદિજાતિ સલાહકાર પરિષદની રચના કરવામાં આવી હોય, તો રાજ્યપાલ આવી કાઉન્સિલની સલાહ લેવા માટે બંધાયેલા છે. કાઉન્સિલની રચના કરવામાં આવી હોય તો તેની સાથે પરામર્શ કર્યા વિના કોઈ નિયમન કરી શકાતું નથી.

40. સંસદનો અધિનિયમ અથવા યોગ્ય વિધાનસભા અનુસૂચિત વિસ્તારોને લાગુ પડે છે. રાજ્યપાલને જાહેરનામા દ્વારા તેમની કામગીરીને બાકાત રાખવાની સત્તા છે. તેની

ગેરહાજરીમાં, વિધાનસભાના અધિનિયમો આવા વિસ્તારો સુધી વિસ્તરશે. જતીન્દ્ર વિ. બિહાર પ્રાંત, (1949) FLJ 225 માં, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે પેરા 5 હેઠળ રાજ્યપાલની સત્તા એ કાયદાકીય સત્તા છે અને રાજ્યપાલને યોગ્ય લાગે તે પ્રમાણે અધિનિયમ અથવા કલમની જોગવાઈઓમાં ફેરફાર અથવા ફેરફાર કરવાની સત્તા છે. જાહેરનામુ જારી કરીને. પેરા 5(1) હેઠળની સત્તા અધિનિયમ લાગુ કરવાના રાજ્યપાલના નિર્ણયને લાગુ કરવા અથવા તેમાં ફેરફાર કરવા અથવા અપવાદો બનાવવા સુધી મર્યાદિત છે. સત્તા અમુક અંશે કાયદાકીય હોવા છતાં, તે સંસદ અથવા રાજ્યના અધિનિયમને લગતા લાગુ, ફેરફાર અથવા અપવાદો બનાવવા સુધી મર્યાદિત છે. જ્યારે પેરા 5(2) સ્વતંત્ર કાયદાની સત્તા આપે છે, રાજ્યપાલ પાસે અનુસૂચિત વિસ્તારની શાંતિ અને સુશાસન માટે નિયમો ઘડવાની સંપૂર્ણ સત્તા છે. આવશ્યકતા નક્કી કરવા માટે તે વિશ્વાસનો ભંડાર છે. રાજ્યપાલને પેરા 5(3) દ્વારા અનુસૂચિ V ના પેરા 5(2) હેઠળ પ્રદાન કર્યા મુજબના નિયમો બનાવવાની કવાયતમાં, સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાના કોઈપણ અધિનિયમને રદ્દ કરવા અથવા સુધારવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. સત્તાનું પાસું હતું. રામ કિરપાલ ભગત અને ઓઆરએસમાં ગણવામાં આવે છે. v. બિહાર રાજ્ય, (1969) 3 SCC 471 આમ:

"21. બીજો પ્રશ્ન જે વિચારણા માટે આવે છે તે એ છે કે શું 1951 નું બિહાર નિયમન I રાજ્યપાલની સત્તાઓથી વધુ છે. દલીલો હતી: પ્રથમ, 1951 નું નિયમન I બિલકુલ બનાવવામાં આવ્યું ન હતું; બીજું, તે નિયમો વિષય–વિષય સાથે વ્યવહાર કરવો અને તેનો અર્થ કાયદો લાગુ કરવાની સત્તા નથી અને ત્રીજું, અન્ય વિધાનસભા દ્વારા પસાર

કરાયેલા કાયદાને લંબાવવાની સત્તા એ કાયદાકીય કાર્ય નથી, પરંતુ હાલના કિસ્સામાં, શરતી વિધાનસભા હતી. અનુસૂચિત વિસ્તારો જેનું વર્ણન બંધારણની આર્ટિકલ 244 અને બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિ દ્વારા કરવામાં આવે છે તેના સંબંધમાં, બાકાત વિસ્તારો સાથે સરકારની આર્ટિકલ 91 અને 92 દ્વારા વ્યવહાર કરવામાં આવતો હતો. ભારત અધિનિયમ, 1935. બાકાત કરાયેલા અને આંશિક રીતે બાકાત કરાયેલા વિસ્તારો આર્ટિકલ 91 અને આર્ટિકલ 92 હેઠળ કાઉન્સિલના આદેશ દ્વારા જાહેર કરાયેલા વિસ્તારો હતા. જ્યાં સુધી રાજ્યપાલ પબ્લીક નોટિફીકેશન દ્વારા નિર્દેશિત ન હોય ત્યાં સુધી વિસ્તાર. ભારત સરકાર અધિનિયમ, 1935 ની કલમ 92 ની પેટા–કલમ (2) એ રાજ્યપાલને પ્રાંતના કોઈપણ વિસ્તારની શાંતિ અને સારી સરકાર માટે નિયમનો બનાવવાની સત્તા આપી છે જે બાકાત અથવા આંશિક રીતે બાકાત વિસ્તાર હતો અને તેથી કોઈપણ નિયમનો કરવામાં આવેલ ફેડરલ લેજિસ્લેચર અથવા પ્રોવિન્શિયલ લેજિસ્લેચરના કોઈપણ અધિનિયમને અથવા કોઈપણ વર્તમાન ભારતીય કાયદાને રદ કરી શકે છે અથવા તેમાં સુધારો કરી શકે છે જે તે સમય માટે વિવાદિત વિસ્તારને લાગુ પડતો હતો. ગવર્નર ઓફ ઈન્ડિયા એક્ટ, 1935 ની કલમ 92 હેઠળ ગવર્નરની કાયદાકીય સત્તાની મર્યાદા, લોર્ડ હેલ્સબરીના શબ્દોમાં રાજ્યપાલને આપવામાં આવેલ કોઈપણ ક્ષેત્રની શાંતિ અને સારી સરકાર માટેના નિયમો બનાવવા માટે "અધિનિયમનો એક અત્યંત વિવેકબુદ્ધિ નિર્દેશિત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ." (Riel v. Queen, LR 10 AC 657 658% પર જુઓ). તે કિસ્સામાં જે શબ્દો ન્યાયિક સમિતિ દ્વારા વિચારણા માટે ધ્યાનમા લેવાયા હતા "વહીવટ, શાંતિ, વ્યવસ્થા અને કોઈપણ

પ્રદેશની સારી સરકાર માટે જોગવાઈઓ કરવાની કેનેડાની સંસદની સત્તા હાલમાં કોઈપણ પ્રાંતમાં સમાવિષ્ટ નથી". એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જો ઇંગ્લેન્ડમાં વહીવટ, શાંતિ, વ્યવસ્થા અને સારી સરકાર માટે જે જોગવાઈઓ કરવામાં આવી હતી તેનાથી કોઈ કાયદો અલગ હોય તો તે માન્ય તરીકે ટકી શકતો નથી. તે દલીલ સ્વીકારવામાં આવી ન હતી. આ શબ્દો પ્રશ્નમાં રહેલા વિસ્તાર માટે શાંતિ અને સારી સરકાર માટે કાયદો ઘડવાની બહોળી શક્તિને સ્વીકારવા માટે રાખવામાં આવ્યા હતા.

22. બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિમાં 7 પેરાનો સમાવેશ થાય છે અને તેમાં ભાગ A, B, C અને D નો સમાવેશ થાય છે. ભાગ C માં પેરા 6 અનુસૂચિત વિસ્તારો સાથે વહેવાર કરે છે કારણ કે રાષ્ટ્રપતિ આદેશ દ્વારા જાહેર કરી શકે છે અને હાલના કિસ્સામાં કોઈ વિવાદ નથી સંથાલ પરગણા અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં આવે છે. પાંચમી અનુસૂચિમાં પેરા 5 અનુસૂચિત વિસ્તારોને લાગુ પડતા કાયદાઓ સાથે વહેવાર કરે છે. પેરા 5 ના પેટા–પેરા 2 અધિનિયમ કરે છે કે રાજ્યપાલ રાજ્યના કોઈપણ વિસ્તારની શાંતિ અને સારી સરકાર માટે નિયમો બનાવી શકે છે જે તે સમય માટે અનુસૂચિત વિસ્તાર છે. પેરા 5 ના પેટા–પેરા 3 હેઠળ, રાજ્યપાલ સંસદના અથવા રાજ્યની વિધાનસભાના કોઈપણ અધિનિયમને અથવા કોઈપણ વર્તમાન કાયદાને રદ કરી શકે છે અથવા તેમાં સુધારો કરી શકે છે જે તે સમય માટે વિવાદિત વિસ્તારને લાગુ પડે છે. નોંધનીય છે કે અપીલકર્તાઓના વકીલ દ્વારા દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ભારત સરકાર અધિનિયમ, 1935 ની કલમ 92 હજુ પણ કાર્યરત છે અને રાજ્યપાલ ફક્ત તે કલમ હેઠળ કાર્ય કરી શકે છે. આ દલીલ કોઈ પણ તથ્યથી સંપૂર્ણપણે વંચિત છે કારણ કે ભારત સરકાર

અધિનિયમ, 1935 ની કલમ 92 બંધારણની આર્ટિકલ 395 દ્વારા ભારત સરકાર અધિનિયમ, 1935 ને રદ્દ કર્યા પછી અસ્તિત્વમાં નથી. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે નિયમો બનાવવાની સત્તા રાજ્યપાલને કોઈ કાયદો લાગુ કરવાની સત્તા આપતી નથી. એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે ભારત સરકાર અધિનિયમ, 1935 ની કલમ 92 હેઠળ રાજ્યપાલ આમ કરી શકે છે પરંતુ બંધારણની પાંચમી સૂચિ હેઠળ રાજ્યપાલ કાયદા લાગુ કરવા સક્ષમ નથી. આ દલીલ એ સાદા કારણ માટે કોઈ યોગ્યતા વિનાની છે કે નિયમનો બનાવવાની શક્તિ કાયદાઓ બનાવવા અને કાયદા લાગુ કરવાની અંતર્ગત શક્તિને સ્વીકારે છે. કોઈ વિસ્તારમાં કાયદો લાગુ કરવો એ કાયદાઓ છે જે નિયમો બનાવે છે. વધુમાં કાયદા લાગુ કરવાની સત્તા સહજ છે જ્યારે કોઈપણ અધિનિયમને અથવા વિવાદાસ્પદ વિસ્તારને લાગુ પડતા કોઈપણ વર્તમાન કાયદાને રદ કરવાની અથવા સુધારવાની સત્તા હોય છે. કાયદા લાગુ કરવાની સત્તા ખરેખર કાયદાના કાયદાકીય અસરના વિભાગોમાં લાવવાની છે જાણે કે તે જ અધિનિયમ તેની સંપૂર્ણતામાં ઘડવામાં આવ્યો હોય. કાયદાનો ઉપયોગ એ કાયદાના માન્ય સ્વરૂપોમાંનું એક છે. કાનૂનનો ઉલ્લેખ કરીને અથવા કાનૂન ટાંકીને અથવા કાનૂન અથવા જોગવાઈઓ અથવા તેના ભાગોને કાયદાના ભાગમાં સમાવિષ્ટ કરીને કાયદો બનાવી શકાય છે જે લાગુ થશે.

23. અપીલકર્તાઓ માટે કાઉન્સેલ દ્વારા એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે પાંચમી અનુસૂચિ હેઠળ કાયદા લાગુ કરવાની સત્તા શરતી કાયદાનો પર્યાય છે. હાલના કિસ્સામાં, એવું ન કહી શકાય કે 1951 નું બિહાર રેગ્યુલેશન I કાં તો સોંપાયેલ કાયદાનો એક ભાગ છે

અથવા શરતી કાયદો છે. રાજ્યપાલ પાસે એવા નિયમો બનાવવાની સંપૂર્ણ સત્તા હતી જે કાયદાઓ છે અને જેમ સંસદ અધિનિયમ કરી શકે છે કે કાયદાનો એક ભાગ કોઈ ચોક્કસ રાજ્યને લાગુ પડશે, તેવી જ રીતે, પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5 હેઠળના રાજ્યપાલ અનુસૂચિત વિસ્તાર માટે ઉલ્લેખિત કાયદાઓ લાગુ કરી શકે છે. 1951 નું બિહાર રેગ્યુલેશન I એ કાયદાકીય સત્તા દ્વારા તેની સત્તાની વ્યાપકતામા બહાર આવતા કાયદાના માન્ય ભાગનું ઉદાહરણ છે અને તેમાં સોંપાયેલ અથવા શરતી કાયદાનું કોઈ પાસું નથી."

41. હોતા વેંકટ સૂર્ય શિવરામ શાસ્ત્રી અને એનઆરમાં. v. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, (1962) 2 SCR 535: AIR 1967 SC 71, પ્રશ્ન પેરા 5(2) હેઠળ કાયદા લાગુ કરવાની સત્તા અંગે વિચારણા માટે આવ્યો હતો. આ કોર્ટે અભિપ્રાય આપ્યો કે રદ કરવાની અથવા સુધારવાની સત્તા કાયદાકીય છે, અને આ સત્તાના ઉપયોગથી બનેલા નિયમોને સોંપાયેલ અથવા શરતી કાયદો કહી શકાય નહીં. આ અદાલતે ઠરાવેલ છે:

"(11) આગળ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે 1951 ના નિયમન IV એ બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પારસ 5(1) અને (2) દ્વારા મંજૂર કાયદાની મર્યાદાને વટાવીને અમાન્ય હતું. એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે જો રાજ્યપાલ ઇચ્છે તો પૂર્વવર્તી અસર સાથે કાયદો ઘડવા માટે તે પોતે બનાવેલ કાયદો હોવો જોઈએ, પરંતુ જો તેણે અનુસૂચિત વિસ્તારો માટે રાજ્યમાં પહેલાથી જ અમલમાં આવેલ કાયદો લાગુ કર્યો હોય, તો તે પૂર્વનિર્ધારિત અસરથી તેને સરળ શબ્દોમાં ઘટાડી શકતો નથી આ માત્ર એટલું જ છે કે રાજ્યપાલે આ નિયમનમાં નાબૂદી કાયદાની શરતોનું પુનરાવર્તન કરવું જોઈતું હતું

પરંતુ જો તેઓ માત્ર કાયદાના શીર્ષકનો ઉલ્લેખ કરે તો તે જે વિસ્તાર પર તે લાગુ કરવામાં આવી રહ્યો હતો તેના પર તેની જોગવાઈઓને પૂર્વવર્તી અસર આપી શકશે નહીં. તે સ્પષ્ટ છે કે હાઈકોર્ટ દ્વારા આ દલીલને યોગ્ય રીતે નકારાત્મક કરવામાં આવી હતી."

42. એડવિંગસન બરેહ વિ. રાજ્ય આસામ અને Ors., (1966) 2 SCR 770 માં નિર્ણય પર રિલાયન્સ મૂકવામાં આવ્યું છે જેમાં 23.11.1964 ના રોજ જારી કરાયેલી જાહેરનામાની માન્યતા નો પ્રશ્ન હતો. નોટિફિકેશન દ્વારા, આસામના ગવર્નર 1.12.1964 થી પ્રભાવિત યુનાઈટેડ ખાસી–જૈંતીયા હિલ્સ ડિસ્ટ્રિક્ટના જોવાઈ સબ–ડિવિઝનને બાકાત કરીને જોવાઈ ડિસ્ટ્રિક્ટ તરીકે ઓળખાતો નવો સ્વાયત્ત જિલ્લો બનાવેલ અને સીમાઓમાં ફેરફાર કર્યો. રાજ્યપાલ દ્વારા છઠ્ઠી અનુસૂચિના ફકરા 1(3) દ્વારા તેમને આપવામાં આવેલી સત્તાના ઉપયોગ દરમિયાન જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું:

"તેમ છતાં, તે વિવાદિત થઈ શકતું નથી કે પડકારાયેલ જાહેરનામા દ્વારા કરવામાં આવેલા ફેરફારના પરિણામે, ફકરો 20(2) બદલવો પડશે. ફકરો 20(2), જેમ કે તે મૂળમાં હતો, તેમાં સમાવિષ્ટ પ્રદેશોનું વિગતવાર વર્ણન કરે છે. યુનાઈટેડ ખાસીજેન્ટિયા હિલ્સ ડિસ્ટ્રિક્ટ, અને પડકારાયેલ જાહેરનામાના પરિણામે, ઉપરોક્ત વર્ણનમાં ફેરફાર કરવો પડશે, કારણ કે ઉક્ત જિલ્લાને હવે બે સ્વાયત્ત જિલ્લામાં વિભાજિત કરવામાં આવ્યો છે, જો કે, દ્વારા કરવામાં આવેલા ફેરફારનું પરિણામ છે ગવર્નર પેરા 1(3) દ્વારા તેમને આપવામાં આવેલી સત્તાઓના ઉપયોગ માટે પડકારાયેલ જાહેરનામુ જારી કરીને, જ્યાં રાજ્યપાલ તેમને પેરા 1(3) (c) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓના આધારે

ફેરફારો કરે છે. (d), (e), (f) અને (g), નીચે પ્રમાણે કોષ્ટકના ભાગ A માં વિવિધ વસ્તુઓની આંતરિક રચનામાં ફેરફાર થાય છે, અને વર્તમાનમાં જો તે બદલાયું નથી, તો ભાગ A માં સમાવિષ્ટ કુલ વિસ્તાર. તેનો હેતુ શું છે તે એક વસ્તુને સ્વાયત્ત જિલ્લાઓની બે વસ્તુઓમાં બદલવાનો છે. આ ફેરફાર લાવવાની સત્તા ફકરા 1(3)(c), (d), (e), (f) અને (g) દ્વારા સ્પષ્ટપણે રાજ્યપાલને આપવામાં આવી હોવાથી, તે માનવું ગેરવાજબી નથી કે ઉલ્લેખિત શક્તિ, હાલના કેસની જેમ, પેરા 20(2) માં પરિણામલક્ષી ફેરફાર તરફ દોરી જાય છે. પેરા 20(2)માં આવો ફેરફાર એ પેરા 1(3)(c), (d), (e), (f) અને (g) દ્વારા ગવર્નરને આપવામાં આવેલી સત્તાના ઉપયોગનો તાર્કિક પરિણામ છે."

43. સમથા વિ. સ્ટેટ ઓફ એપી એન્ડ ઓઆરએસ., (1997) 8 એસસીસી 191 માં, આ કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે આર્ટિકલ 298 હેઠળની કારોબારી સત્તા અને આર્ટિકલ 245 હેઠળ સરકારી મિલકતનો નિકાલ કરવાની કાયદાકીય સત્તા અનુસૂચિ V ના પેરા 5 ને આધીન છે. સંબંધિત ભાગ અહીં નીચે તારવવામા આવ્યો છે:

"85. શ્રી ચૌધરીની દલીલ મુજબ, તે સાચું છે કે બંધારણે કાયદાકીય, કારોબારી અને ન્યાયિક સત્તાઓનું સીમાંકન કર્યું છે અને તેને રાજ્યની ત્રણેય પાંખોને સોંપી છે; ખાસ કરીને રાજ્યના રાષ્ટ્રપતિ/રાજ્યપાલે કારોબારી સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનો છે. તેમના વ્યક્તિગત વિવેકબુદ્ધિમાં તે કાયદાકીય મર્યાદાઓને આધીન નથી જે કાર્યકાળના નિયમો અનુસાર કરવામાં આવે છે. બંધારણ દ્વારા ખાસ કરીને અવધિ નક્કિ કરવાની અથવા દોષિતને માફ કરવાની સત્તા જેવી કારોબારી સત્તા આપણા દૃષ્ટિકોણમાં છે, તે

માટે કારોબારી સરકારની સત્તા બંધારણમાં સમજદારીપૂર્વક ઘડી કાઢવામાં આવી છે. બંધારણ અને અનુસૂચિત ક્ષેત્ર પર લાગુ કરવામાં આવે ત્યારે બંધારણની સાતમી અનુસૂચિમાં સંબંધિત એન્ટ્રી સાથે વાંચવામાં આવેલા અનુચ્છેદ 245 હેઠળ બનાવેલા કાયદા સિવાય કોઈપણ પ્રતિબંધને આધીન નથી. બંધારણના અનુચ્છેદ 298 દ્વારા આપવામાં આવેલ કોઈપણ હેતુ માટે મિલકત હસ્તગત કરવાની, પકડી રાખવાની અને તેનો નિકાલ કરવાની સરકારની સત્તા અને કરારો કરવાની સત્તા સંઘ/રાજ્યની કાયદાકીય સત્તા સાથે સમાન રીતે સમકક્ષ છે. જો કે, આર્ટિકલ 244(1) પોતે સ્પષ્ટ કરે છે કે પાંચમી અનુસૂચિની જોગવાઈઓ તેમાં ઉલ્લેખિત બાકાત વિસ્તારો સિવાય કોઈપણ રાજ્યમાં અનુસૂચિત વિસ્તારો અને અનુસૂચિત જનજાતિઓના વહીવટ અને નિયંત્રણને લાગુ પડશે. આર્ટિકલ 245 ના ખંડ (1) માં કાયદાકીય સત્તા સમાન રીતે "બંધારણની જોગવાઈઓને આધીન" એટલે કે પાંચમી અનુસૂચિ છે. અનુસૂચિત વિસ્તારોને લાગુ પડતા પાંચમી અનુસૂચિના ભાગ B ના પેરા 5 ની આર્ટિકલ (1), બિન-અવરોધક આર્ટિકલ સાથે સ્વીકારે છે કે: "બંધારણમાં કંઈપણ હોવા છતાં, બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, સત્તા હોવા છતાં, આર્ટિકલ 298 હેઠળ, રાજ્યપાલ, પબ્લીક નોટિફિકેશન દ્વારા નિર્દેશ કરે છે કે સંસદનો અથવા રાજ્યની વિધાનસભાનો કોઈ ચોક્કસ અધિનિયમ રાજ્યના અનુસૂચિત વિસ્તાર અથવા તેના કોઈપણ ભાગને લાગુ પડતો નથી અથવા રાજ્યના અનુસૂચિત વિસ્તાર અથવા તેના કોઈપણ ભાગને લાગુ પડશે નહીં, આવા અપવાદોને આધીન અને તે નોટિફિકેશનમાં સ્પષ્ટ કરી શકે તે પ્રમાણેના ફેરફારો અને પેરા 5 ના ક્લોઝ (1) હેઠળ આપવામાં આવેલ કોઈપણ સૂચના, પૂર્વવૃત્તીય અસર માટે

આપવામાં આવી શકે છે." તેથી, રાજ્યની કારોબારી સત્તા પાંચમી અનુસૂચિની કલમ 5(1) હેઠળ કાયદાકીય સત્તાને આધીન છે. એ જ રીતે, તેના પેટા-પેરા (2) રાજ્યપાલને રાજ્યના કોઈપણ વિસ્તારની શાંતિ અને સારી સરકાર માટે નિયમનો બનાવવાની સત્તા આપે છે જે તે સમય માટે અનુસૂચિત વિસ્તાર છે. ખાસ કરીને અને ઉપરોક્ત સત્તાની સામાન્યતાના પૂર્વગ્રહ વિના, આવા વિનિયમો આવા વિસ્તારમાં અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યોને જમીનની ફાળવણીનું નિયમન કરી શકે છે અથવા તેના સભ્યો દ્વારા અથવા તેમની વચ્ચે કલમ (એ) હેઠળ જમીનના ટ્રાન્સફરને પ્રતિબંધિત અથવા પ્રતિબંધિત કરી શકે છે. આવા વિસ્તારોમાં અનુસૂચિત જનજાતિ.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો પેટા-પેરા 5(2) કાયદાકીય તેમજ કારોબારી સત્તા બંનેને જોડે છે, કલમ 5(2) (a) અને (c) કાયદાકીય સત્તા અને કલમ (b) બંને કાયદાકીય તેમજ કારોબારી સત્તાને જોડે છે. પેરા 5(2)(b) માં "નિયમન" શબ્દ આમ વ્યાપક આયાતનો છે."

સામથા (સુપ્રા) માં, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે સરકારની જમીનને લગતી પણ અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં બિન-આદિવાસીઓને ખાણકામની લીઝ આપી શકાતી નથી. આ અદાલતે ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં વ્યક્તિ દ્વારા એજન્સી ટ્રેક્ટમાં સ્થિત સ્થાવર મિલકતના સ્થાનાંતરણ પરના પ્રતિબંધ સાથે વ્યવહાર કર્યો છે, પછી ભલે તે વ્યક્તિ અનુસૂચિત જનજાતિ અથવા ફક્ત અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યોની બનેલી સોસાયટીની સભ્ય હોય કે ન હોય. રાજ્ય સરકાર અથવા રાજ્ય કોર્પોરેશનો સહિત વ્યક્તિ. બિન-આદિવાસી વ્યક્તિઓની તરફેણમાં ખાણકામ લીઝ આપીને એજન્સી

ટ્રેક્ટમાં સરકારી જમીનનું ટ્રાન્સફર રદબાતલ હતું. ઉપરોક્ત કેસમાં, આદિવાસીઓને ખેતીના હેતુઓ માટે તેમની તરફેણમાં પટ્ટા આપવામાં આવ્યા હતા, આ પાસાથી સમગ્ર તફાવત સર્જાયો હતો, અને લીઝ પરનો પ્રતિબંધ બિન–આદિવાસીઓના માર્ગમાં આવ્યો હતો, જેને આ કોર્ટે માન્ય રાખ્યો હતો. નિર્ણય અલગ વિસ્તારમાં કામ કરવાનો છે. આ કોર્ટે રાજસ્થાન હાઉસિંગ બોર્ડ વિ. ન્યૂ પિંક સિટી નિર્માણ સહકારી સમિતિ લિ. અને Anr., (2015) 7 SCC 601 માં સમાન પ્રતિબંધને સમર્થન આપ્યું હતું.

44. જમીનના ટ્રાન્સફરના રક્ષણ અંગે ઉપરોક્ત દરખાસ્ત સાથે કોઈ વિવાદ નથી. આવી જોગવાઈઓ બનાવવામાં આવી છે, અને તે બંધારણીય રીતે માન્ય માનવામાં આવી છે. વધુ કે ઓછા, સમાન જોગવાઈઓ વર્ચ્યુઅલ રીતે તમામ રાજ્યોમાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે. વિવિધ રાજ્યોમાં, અનુસૂચિત જનજાતિની જમીનને લગતા વ્યવહારો કોર્ટના હુકમનામું અથવા હુકમ સહિત વૈધાનિક રીતે રદ કરવામાં આવ્યા હતા, અને આવા વ્યવહારોને પૂર્વદર્શી અસરથી રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવ્યા છે અને તેની માન્યતા આ અદાલત દ્વારા માન્ય રાખવામાં આવી છે. પરંતુ અહીં પ્રશ્ન જમીનના રક્ષણનો નથી. જમીનના રક્ષણ પાછળનો વિચાર આદિવાસીઓનું રક્ષણ કરવાનો છે, કારણ કે તેઓ અલગ–અલગ છે અને બિન–આદિવાસીઓની સરખામણીમાં સામાજિક રીતે પ્રતિકૂળ સ્થિતિમાં છે. આમ, રક્ષણ આપવામાં આવ્યું છે.

45. ફરીથી આર્ટિકલમા. ભારતના બંધારણના 143 અને દિલ્હી કાયદા અધિનિયમ (1912) વગેરે., AIR 1951 SC 332, કોર્ટે 'સંશોધિત' શબ્દનો અર્થ આમૂલ પરિવર્તન વિના ફેરફાર કરવા માટે ધ્યાનમાં લીધો જે સંદર્ભમાં ફેરફારનો ઉપયોગ

કરવામાં આવ્યો હતો, તેમાં કોઈપણ માહિતી સામેલ ન હતી. ફેરફાર અથવા નોંધપાત્ર ફેરફાર. જો કે, પુરણલાલ લખનપાલ વિ. પ્રેસિડેન્ટ ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ Ors., AIR 1961 SC 1519 માં ભારતના બંધારણના આર્ટિકલ 370(1) ના સંદર્ભમાં, રાષ્ટ્રપતિને કાયદાની કોઈપણ જોગવાઈની અસરને સંપૂર્ણપણે દૂર કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યને તેની અરજી. કોર્ટે અવલોકન કર્યું કે સંશોધિત કરવાની શક્તિ તેના શક્ય તેટલા વ્યાપક સ્તરે ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ. આ કોર્ટે આગળ Oxford English Dictionary, Vol. VI, અન્ય બાબતો વચ્ચેનો અર્થ "આંશિક ફેરફારો કરવા"; તેના કેટલાક ગુણોના સંદર્ભમાં (ઑબ્જેક્ટ તરીકે) બદલવું; આમૂલ પરિવર્તન વિના બદલવું અથવા બદલવું." સમાન શબ્દ 'સુધારા' છે, જેનો અર્થ આવશ્યક પ્રકારને બદલ્યા વિના ઑબ્જેક્ટમાં ફેરફાર કરવાની ક્રિયા છે. કોર્ટે એ પણ અવલોકન કર્યું કે સંશોધિતનો અર્થ ફક્ત આ રીતે બદલવો અથવા બદલવો, વિસ્તાર કરવો અથવા મોટું કરવું. :

"(4) પરંતુ આ સુધારા દ્વારા પરોક્ષ ચૂંટણીની રજૂઆત એ આર્ટ. 81(1) ની જોગવાઈઓમાં ધરમૂળથી ફેરફાર છે એમ ધારીને પણ, પ્રશ્ન હજુ પણ એ જ રહે છે કે શું આવા ફેરફારને "સુધારા" શબ્દ દ્વારા વાજબી ઠેરવવામાં આવે છે. આર્ટ. 332), ગૌણ કાયદો બનાવવા માટે ગૌણ સત્તાધિકારીને સોંપવાની સત્તાના સંદર્ભમાં તે અવલોકનો કરવામાં આવ્યા હતા કે જ્યારે "સુધારા" શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો ત્યારે કાયદાનો હેતુ વિચારણા હેઠળ હતો. કેન્દ્ર સરકાર અમુક કાયદાઓને તેમાં કોઈ આમૂલ ફેરફાર કર્યા વિના વિસ્તરણ કરશે પરંતુ વર્તમાન કિસ્સામાં આપણે બંધારણના સંદર્ભમાં

આર્ટ 370(1)માં વપરાયેલ "સુધારા" શબ્દનો અર્થ શોધવાનો છે. જેમ કે આપણે પહેલેથી જ કહ્યું છે કે આર્ટને ઘડવા પાછળનો હેતુ છે. 370(1) એ જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યના વિશેષ પદને માન્યતા આપવાનું હતું અને રાષ્ટ્રપતિને બંધારણની જોગવાઈઓને તે રાજ્યમાં લાગુ કરવાની સત્તા આપીને તે વિશેષ પદની જોગવાઈ કરવી હતી. ઓર્ડર સ્પષ્ટ કરો. અમે પહેલાથી જ ધ્યાન દોર્યું છે કે અપવાદો કરવાની સત્તા સૂચવે છે કે રાષ્ટ્રપતિ પ્રદાન કરી શકે છે કે બંધારણની કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈ તે રાજ્યને લાગુ થશે નહીં. તેથી જો રાષ્ટ્રપતિને જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યને તેને લાગુ પાડવા બંધારણની કોઈપણ જોગવાઈને સંપૂર્ણ રીતે અમલમાં મૂકવાની સત્તા આપવામાં આવે છે, તો એવું લાગે છે કે જ્યારે તેમને ફેરફાર કરવાની સત્તા પણ આપવામાં આવે છે ત્યારે તે સત્તાને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ. વ્યાપક શક્ય કંપનવિસ્તાર. જો તે જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યને તેની અરજીમાં બંધારણની કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈને સંપૂર્ણપણે દૂર કરી શકે, તો અમને એવું વિચારવાનું કોઈ કારણ દેખાતું નથી કે બંધારણનો ઈરાદો નથી કે તેની પાસે તેને લાગુ પાડવાના કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈમાં સુધારો કરવાની સત્તા હોવી જોઈએ. જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્ય. અમને લાગે છે કે જ્યારે બંધારણે આર્ટમાં "સુધારા" શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો હતો. 370(1)નો ઈરાદો એવો હતો કે રાષ્ટ્રપતિને બંધારણની જોગવાઈઓમાં સુધારો કરવાની સત્તા હશે જો તે જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યને લાગુ પાડવા યોગ્ય લાગે. ઑક્સફર્ડ ઇંગ્લિશ ડિક્શનરી (ભાગ. VI) માં "સંશોધિત કરો" શબ્દનો અર્થ "આંશિક ફેરફારો કરવા; તેના કેટલાક ગુણોના સંદર્ભમાં (ઑબ્જેક્ટ તરીકે) બદલવું; આમૂલ પરિવર્તન વિના બદલવું અથવા બદલવું" એવો થાય છે. તેવી જ રીતે

"સુધારા" શબ્દનો અર્થ થાય છે "એક વસ્તુમાં તેના આવશ્યક સ્વભાવ અથવા પાત્રમાં ફેરફાર કર્યા વિના ફેરફાર કરવાની ક્રિયા; આ રીતે બદલાયેલી સ્થિતિ; આંશિક ફેરફાર".અરજદાર વતી "આમૂલ પરિવર્તન વિના બદલવું અથવા બદલવું"ના અર્થ પર ભાર મૂકવામાં આવી રહ્યો છે; પરંતુ "સંશોધિત કરો" અથવા "સુધારો" શબ્દોનો તે એકમાત્ર અર્થ નથી. "સંશોધિત" શબ્દનો અર્થ "આંશિક ફેરફારો કરવા" અને "સુધારો" નો અર્થ "આંશિક ફેરફાર" પણ થાય છે. તેથી જો રાષ્ટ્રપતિએ પ્રત્યક્ષ ચૂંટણીની પદ્ધતિને પરોક્ષ ચૂંટણીમાં બદલાવી હોય તો તે આર્ટમાં આંશિક ફેરફાર અથવા આંશિક ફેરફાર કરી રહ્યો હતો. 81 અને તેથી હાલના કિસ્સામાં કરવામાં આવેલો ફેરફાર તે શબ્દના શબ્દકોશના અર્થમાં પણ હશે. પરંતુ, કાયદામાં, "સંશોધિત કરો" શબ્દનો પણ વ્યાપક અર્થ છે. રોલેન્ડ બરોઝ દ્વારા "શબ્દો અને શબ્દસમૂહો" માં, "સંશોધિત કરો" શબ્દનો પ્રાથમિક અર્થ "મર્યાદિત કરવા" અથવા "પ્રતિબંધિત" તરીકે આપવામાં આવ્યો છે પરંતુ તેનો અર્થ "બદલવો" પણ થાય છે અને તેનો અર્થ "વિસ્તરણ" અથવા "વિસ્તૃત" પણ થઈ શકે છે. . આમ કાયદામાં "સુધારો" શબ્દનો અર્થ ફક્ત "વૃદ્ધિ" એટલે કે સુધારો થઈ શકે છે; અને જ્યારે આર્ટ. 370(1) કહે છે કે રાષ્ટ્રપતિ બંધારણની જોગવાઈઓને જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યમાં આવા ફેરફારો સાથે લાગુ કરી શકે છે કારણ કે તે આદેશ દ્વારા સ્પષ્ટ કરી શકે છે તેનો અર્થ એ છે કે તે લાગુ પાડવા બાબતે બંધારણની જોગવાઈઓમાં ફેરફાર (એટલે કે સુધારો) કરી શકે છે. જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્ય. તેથી અમારો અભિપ્રાય છે કે બંધારણના સંદર્ભમાં આપણે આર્ટમાં વપરાતા "સુધારા" શબ્દના અર્થને વ્યાપક અસર આપવી જોઈએ. 370(1) અને તે અર્થમાં તેમાં સુધારો સામેલ છે.

આર્ટિકલમા વપરાયેલ "સુધારાઓ" શબ્દને મર્યાદિત કરવાનું કોઈ કારણ નથી. 370(1) માત્ર એવા ફેરફારો માટે કે જેમાં કોઈ "આમૂલ પરિવર્તન" ન થાય. તેથી અમે અભિપ્રાય આપીએ છીએ કે રાષ્ટ્રપતિ પાસે તે ફેરફાર કરવાની સત્તા હતી જે તેણે બંધારણના આર્ટિકલ ૮૧ મા કર્યું હતુ. તેથી પિટિશન નિષ્ફળ જાય છે અને આથી ખર્ચ સાથે કાઢી નાખવામાં આવે છે."370(1) કહે છે કે રાષ્ટ્રપતિ બંધારણની જોગવાઈઓને જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યમાં આવા ફેરફારો સાથે લાગુ કરી શકે છે કારણ કે તે આદેશ દ્વારા સ્પષ્ટ કરી શકે છે તેનો અર્થ એ છે કે તે તેની અરજીમાં બંધારણની જોગવાઈઓમાં ફેરફાર (એટલે કે સુધારો) કરી શકે છે. જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્ય. તેથી અમારો અભિપ્રાય છે કે બંધારણના સંદર્ભમાં આપણે આર્ટમાં વપરાતા "સુધારા" શબ્દના અર્થને વ્યાપક અસર આપવી જોઈએ. 370(1) અને તે અર્થમાં તેમાં સુધારો સામેલ છે. કલામાં વપરાયેલ "સુધારાઓ" શબ્દને મર્યાદિત કરવાનું કોઈ કારણ નથી. 370(1) માત્ર એવા ફેરફારો માટે કે જેમાં કોઈ "આમૂલ પરિવર્તન" ન થાય. તેથી અમે અભિપ્રાય આપીએ છીએ કે રાષ્ટ્રપતિ પાસે તે ફેરફાર કરવાની સત્તા હતી જે તેમણે બંધારણના આર્ટિકલ ૮૧ મા કર્યું હતુ. તેથી પિટિશન નિષ્ફળ જાય છે અને આથી ખર્ચ સાથે કાઢી નાખવામાં આવે છે."370(1) કહે છે કે રાષ્ટ્રપતિ બંધારણની જોગવાઈઓને જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યમાં આવા ફેરફારો સાથે લાગુ કરી શકે છે કારણ કે તે આદેશ દ્વારા સ્પષ્ટ કરી શકે છે તેનો અર્થ એ છે કે તે તેની અરજીમાં બંધારણની જોગવાઈઓમાં ફેરફાર (એટલે કે સુધારો) કરી શકે છે. જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્ય. તેથી અમારો અભિપ્રાય છે કે બંધારણના સંદર્ભમાં આપણે આર્ટમાં વપરાતા "સુધારા" શબ્દના અર્થને વ્યાપક અસર આપવી

જોઈએ. 370(1) અને તે અર્થમાં તેમાં સુધારો સામેલ છે. કલામાં વપરાયેલ "સુધારાઓ" શબ્દને મર્યાદિત કરવાનું કોઈ કારણ નથી. 370(1) માત્ર એવા ફેરફારો માટે કે જેમાં કોઈ "આમૂલ પરિવર્તન" ન થાય. તેથી અમે અભિપ્રાય આપીએ છીએ કે રાષ્ટ્રપતિ પાસે તે ફેરફાર કરવાની સત્તા હતી જે તેમણે બંધારણના આર્ટિકલ ૮૧ મા કર્યુ હતુ. તેથી પિટિશન નિષ્ફળ જાય છે અને આથી ખર્ચ સાથે કાઢી નાખવામાં આવે છે."

રાજ્યપાલને અપવાદો સુધારવા અથવા બનાવવાની સત્તા આપવામાં આવે છે, તે વિવાદમાં નથી. સત્તા વિશાળ છે પરંતુ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાના અધિનિયમો સુધી મર્યાદિત છે. રાજ્યપાલની સત્તા માત્ર વ્યાપક જ નથી પણ સુઇ જનરિસ પણ છે, અને જેમ અદાલતે સામાજિક અને આર્થિક પ્રયોગોના ક્ષેત્રોમાં કાયદાકીય શાણપણને સ્થગિત કરવાનું હોય છે, તે પેરા 5 હેઠળ તેમની સત્તાના ઉપયોગમાં રાજ્યપાલની શાણપણને પણ સ્થગિત કરે છે. પાંચમી અનુસૂચિની.

46. બોમ્બે ડાઇંગ એન્ડ એમએફજી કંપની લિમિટેડ (3) વિ. બોમ્બે એન્વાયર્નમેન્ટલ એક્શન ગ્રુપ એન્ડ ઓઆરએસ., (2006) 3 એસસીસી 434 માં, કોર્ટે પુરણલાલ લખનપાલ (સુપ્રા) માં નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યો અને અવલોકન કર્યું:

"243. પુરણલાલ લખનપાલ વિ. પ્રેસિડેન્ટ ઓફ ઈન્ડિયા, (1962) 1 SCR 688 માં ફરીથી એવું કહેવામાં આવ્યું હતું: (SCR p. 693) "[T] શબ્દ 'સુધારા' નો અર્થ છે 'વસ્તુમાં ફેરફાર કરવાની ક્રિયા તેના આવશ્યક સ્વભાવ કે પાત્રમાં ફેરફાર કર્યા વિના...'."

47. પુરણલાલ (સુપ્રા) માં, કોર્ટે અવલોકન કર્યું કે આર્ટિકલ 370(1) માં ફેરફારને બંધારણના સંદર્ભમાં સૌથી વધુ વ્યાપક અસર આપવી જોઈએ, અને તે અર્થમાં, તે એવી મર્યાદાઓનો સમાવેશ કરી શકતો નથી કે જેનાથી કોઈ આમૂલ પરિવર્તન ન થાય. એસ.કે.ગુપ્તા અને એનઆરમાં. v. કે.પી. જૈન એન્ડ એનઆર., (1979) 3 SCC 54, શબ્દ "સુધારા" વિચારણા માટે આવ્યો. કોર્ટે જણાવ્યું હતું કે તેમાં ઉમેરાઓ અને બાદબાકીનો સમાવેશ થશે. આર્ટિકલ 392 ના સંદર્ભમાં, "સુધારા" નો અર્થ છે સમાધાન અને/અથવા ગોઠવણ અથવા તેમાંથી બાદબાકીની યોજનામાં ઉમેરો માત્ર તેને કાર્યક્ષમ બનાવવા માટે. કોર્ટે આ રીતે અવલોકન કર્યું:

"26. વ્યાખ્યા મુજબ, "સંશોધિત" અને "સુધારા" માં ઉમેરાઓ અને બાદબાકીનો સમાવેશ થાય છે. આર્ટિકલ 392 ના સંદર્ભમાં, "સુધારા" નો અર્થ સમાધાન અને/અથવા ગોઠવણ અથવા તેમાંથી સંપૂર્ણપણે બાદબાકીની યોજનામાં ઉમેરો થશે. તેને કાર્યક્ષમ બનાવવાના હેતુથી આર્ટિકલ 392 શબ્દની વ્યાખ્યાને તેના સ્થાને બદલીને, જો કોર્ટ દ્વારા તેની પોતાની ગતિએ અથવા સમાધાનની યોજનામાં કંઈક છોડી શકાય અથવા કંઈક ઉમેરી શકાય. સમાધાન અને/અથવા વ્યવસ્થાના યોગ્ય કાર્ય માટે કંપનીની બાબતોમાં રસ ધરાવતી વ્યક્તિની અરજી, અમને અર્થઘટનની પ્રક્રિયા દ્વારા તેના અર્થને ઘટાડવા માટે કોઈ વાજબીપણું દેખાતું નથી અને તે રીતે કોર્ટની સત્તાને ઓછી કરી શકે છે. કલમ 392(1) દ્વારા નિર્ધારિત તેની સતત દેખરેખ દરમિયાન તેને કાર્યક્ષમ બનાવવાના હેતુ માટે સમાધાન અને/અથવા વ્યવસ્થાની યોજના."

48. બંધારણની અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) રાજ્યપાલને કાયદાને બાકાત રાખવાની સત્તા આપે છે, જે અનુસૂચિત ક્ષેત્રમાં લાગુ પડે છે. તે રાજ્યપાલને અપવાદો અને ફેરફારો સાથે તેને યોગ્ય લાગે તે રીતે લાગુ કરવાની સત્તા પણ આપે છે. જો કે, વિસ્તારને લાગુ પાડવા, ફેરફાર કરવા અને કાયદામાં અપવાદો બનાવવાની સત્તા, જે તે ક્ષેત્રમાં લાગુ હતી, તે કાયદાના પેરા 5(2) હેઠળ આપવામાં આવેલી નિયમન-નિર્માણ શક્તિની સમકક્ષ હોવાનું કહી શકાય નહીં. નિયમો જણાવ્યું હતું. 'અપવાદ' અને 'સુધારા' અભિવ્યક્તિનો અર્થ નીચે મુજબ છે:

"અપવાદ – n. એક વ્યક્તિ અથવા વસ્તુ જે બાકાત છે અથવા જે કોઈ નિયમનું પાલન કરતી નથી. – અપવાદ અથવા અપવાદની ક્રિયા અથવા સ્થિતિ."

"સુધારો – n. ફેરફાર કરવાની ક્રિયા. – કરેલ ફેરફાર." (સ્ત્રોત: સંક્ષિપ્ત ઓક્સફોર્ડ અંગ્રેજી શબ્દકોશ, 10 મી આવૃત્તિ. સુધારેલ)

49. અપવાદો અને ફેરફારો કાયદા દ્વારા બનાવવામાં આવ્યા છે, જે આ વિસ્તારમાં પહેલાથી જ લાગુ છે. તે કોઈ નવા કાયદાની રચના નથી કે જે અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) હેઠળ વિચારવામાં આવે છે. અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે કોઈ નવો કાયદો ઘડી શકાતો નથી. ફેરફારની સત્તા પુનઃ- સુધી વિસ્તરી શકે નહીં. સમગ્ર કાનૂન લખે છે. સત્તાનો ઉપયોગ કાયદાને બદલવા માટે કરી શકાતો નથી, જે લાગુ છે. કાયદો ફક્ત અપવાદો અથવા ફેરફારો સાથે જ લાગુ કરવાનો રહેશે. તે હાલના કાયદાને સંપૂર્ણપણે વટાવી શકતો નથી, જે લાગુ કાયદાના વિચારનો સંપૂર્ણ

વિરોધ કરે છે કારણ કે તે કિસ્સામાં તે નવા કાયદાની સમાન હશે અને લાગુ કાયદામાં ફેરફાર અથવા અપવાદો અથવા ફેરફારોની રચના નહીં. લાગુ પડતા કાયદાના ઉદ્દેશ્ય અને વસ્તુ સ્થિતિને પેરા 5(1) ના કાર્યક્ષેત્રમાં બદલી શકાતા નથી, જો કે લાગુ કાયદાની લાગુતાને બાકાત કરી શકાય છે. જો રાજ્યપાલ કાયદાને લાગુ રહેવાનો નિર્ણય લે છે, તો તેની પાસે માત્ર અપવાદો બનાવવાની અને તેમાં ફેરફાર કરવાની સત્તા છે, સમાન લાગુ પડતા કાયદાને અનુરૂપ નવો બનાવવાની નહીં.

50. એપી રેગ્યુલેશન ઓફ રિઝર્વેશન એન્ડ એપોઇન્ટમેન્ટ ટુ પબ્લિક સર્વિસીસ એક્ટ, 1997, રાજ્યમાં જાહેર સેવાઓના ક્ષેત્રમાં અનામત સાથે વ્યવહાર કરે છે. 2000 ના GO Ms. No.3 એ આ કાયદામાં સુધારો કર્યો ન હતો. નોટિફિકેશનમાં ઉલ્લેખિત અન્ય કાયદાઓની જોગવાઈઓ અનામતની મર્યાદા સાથે વ્યવહાર કરતી નથી. એપી એજ્યુકેશન એક્ટ, 1982 ની કલમ 78 અને 79 અને એપી પંચાયતી રાજ એક્ટ, 1994 ની કલમ 169, 195 અને 268, અનામત સાથે સંબંધિત નથી. નિયમો આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ ઘડવામાં આવ્યા હતા. તેઓ વિધાનસભા દ્વારા મુખ્ય જોગવાઈ હેઠળ ઘડવામાં આવ્યા ન હતા. અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે રાજ્યપાલ જાહેર સેવા અધિનિયમ, 1997 માં સુધારો કરી શક્યા હોત અથવા તેને અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં લાગુ ન થવાનો નિર્દેશ આપી શકતા હતા. 100 ટકા આરક્ષણની રચનાને રાજ્ય અથવા કેન્દ્રના કાયદાના સંદર્ભ વિના પેરા 5(1) હેઠળ નવો કાયદો બનાવવાની અસર હતી. ભારતના બંધારણની અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) ના કાર્યક્ષેત્રમાં સ્વતંત્ર રીતે તે શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી. અન્યથા,

1997 ના કાયદામાં રાજ્યપાલ દ્વારા ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હોત તો પણ 100% અનામત આપી શકાઈ ન હોત.

51. અમારો અભિપ્રાય છે કે પેરા 5(1) ની સ્પષ્ટ ભાષાને ધ્યાનમાં રાખીને નવો કાયદો બનાવવાની રાજ્યપાલની સત્તા ઉપલબ્ધ નથી, પાંચમી અનુસૂચિ આવી સત્તાને માન્યતા આપતી નથી અથવા પ્રદાન કરતી નથી, પરંતુ માત્ર સત્તા કાયદાને લાગુ કરવાની નથી. અથવા તેને અપવાદો અથવા ફેરફારો સાથે લાગુ કરવા માટે. આમ, નોટિફિકેશન એ બંધારણની અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) ની અલ્ટ્રાવાયર છે.

Re: પ્રશ્ન નંબર 1(b): શું સત્તા ગૌણ કાયદા સુધી વિસ્તરે છે–

52. GO Ms. No.3/2000 એ એપી એજ્યુકેશન એક્ટ, 1982 ની વિવિધ જોગવાઈઓ અને કલમો 78 અને 79 નો સંદર્ભ આપે છે. એપી પંચાયત રાજ અધિનિયમ, 1994 ની કલમ 169, 195 અને 268 નો પણ સંદર્ભ છે. આમાંથી કોઈ નહીં ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ પોસ્ટના આરક્ષણ સાથે સંબંધિત છે. ત્રીજો સંદર્ભ એપી રાજ્ય અને ગૌણ સેવા નિયમો, 1996 વિશે છે, જે ભારતના બંધારણની કલમ 309 ની જોગવાઈ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ઘડવામાં આવ્યા હતા. AP રાજ્ય અને ગૌણ સેવા નિયમો, 1996 ના નિયમ 22, આરક્ષણ સાથે સંબંધિત છે. નિયમો બંધારણના આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ બનાવવામાં આવ્યા છે.

53. આંધ્ર પ્રદેશ રેગ્યુલેશન ઓફ રિઝર્વેશન એન્ડ એપોઇન્ટમેન્ટ ટુ પબ્લિક સર્વિસીસ એક્ટ, 1997, આરક્ષણ આપવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો. તે સુનિશ્ચિત કરવાનો

આદેશ આપે છે કે નિયમ 22 હેઠળ આપવામાં આવેલ આરક્ષણનું નિષ્ઠાપૂર્વક પાલન કરવામાં આવે છે અને નિયમોમાં કરાયેલી જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન થતું નથી. એપી રેગ્યુલેશન ઓફ રિઝર્વેશન એન્ડ એપોઇન્ટમેન્ટ એક્ટમાં, સંબંધિત અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને પછાત વર્ગોને અનામતની ટકાવારી આપવામાં આવી નથી.

54. નિયમો 22 અને 22A, જે અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ, પછાત વર્ગો અને મહિલાઓ માટે અનામતની જોગવાઈ કરે છે, તે ભારતના બંધારણના આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ ઘડવામાં આવ્યા છે. તેઓ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાના અધિનિયમ સાથે ભાગ લેવાના નથી. હકીકતમાં, આર્ટિકલ 309 હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો 22 અને 22A માં સુધારો કરવામાં આવ્યો છે, જે કરી શકાયો ન હતો કારણ કે તે સંસદ અથવા રાજ્યની વિધાનસભાનો અધિનિયમ નથી. આમ, રાજ્યપાલ બંધારણના અનુચ્છેદ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમને લગતી સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકતા ન હતા.

55. બી.એસ. યાદવ અને ઓ.આર.એસ. v. હરિયાણા રાજ્ય અને Ors., AIR 1981 SC 561, આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે જોગવાઈ હેઠળ રાજ્યપાલે બનાવેલો નિયમ પણ કાયદો છે પરંતુ, તે જ સમયે, ઉપરોક્ત નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને એવું કહી શકાય નહીં કે સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાએ બંધારણની આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ નિયમો બનાવ્યા છે.

56. રાજ્ય વતી વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) રાજ્યપાલને કાયદો બનાવવાની સત્તા આપે છે, અને તે કાયદાકીય કાર્ય છે, અને રાજ્યપાલના કોઈપણ આદેશને કાયદા તરીકે ગણવામાં આવશે. પડકારાયેલ આદેશને કાયદા તરીકે ગણવામાં આવશે અને તેની યોગ્યતા અને બંધારણના ઉલ્લંઘનના માપદંડો પર જ પરીક્ષણ કરી શકાય છે. આદર્શ ધોરણોના ટચસ્ટોન પર તેનું પરીક્ષણ કરી શકાતું નથી. રિલાયન્સને પ્રાકૃતિક સંસાધન ફાળવણી પર મૂકવામાં આવ્યું છે, પુનઃ, 2012 ના વિશેષ સંદર્ભ નંબર 1, (2012) 10 SCC 1 જેમાં કોર્ટે અભિપ્રાય આપ્યો હતો:

"112. તેથી, સમાનતા, દરેક પરિસ્થિતિમાં તેનું પરીક્ષણ કર્યા વિના, માત્ર હરાજી સુધી મર્યાદિત ન હોઈ શકે. WB રાજ્યમાં વિ. અનવર અલી સરકાર, AIR 1952 SC 75, આ અદાલતે, કોચ વિ. રિવર પોર્ટ પાઇલોટ કમિશનરોને ટાંકીને, 91 L Ed 1093: 330 US 552 (1947) એ કહ્યું હતું કે: (અનવર અલી સરકાર કેસ, AIR 1952 SC 75, AIR p. 80, પેરા 10)

"10. ... 'કાયદાઓનું સમાન રક્ષણ પૂરું પાડવા માટે રાજ્ય માટે બંધારણીય આદેશ ચોક્કસ ફોર્મ્યુલાની શોધ અને ઉપયોગ દ્વારા પ્રાપ્ત ન કરી શકાય તેવું લક્ષ્ય નક્કી કરે છે. આ અદાલતે ક્યારેય તે અશક્ય કાર્યનો પ્રયાસ કર્યો નથી.'"

બંધારણમાં વાસ્તવમાં સમાવિષ્ટ આદર્શ લોકશાહીના આવશ્યક ઘટકોના સંદર્ભમાં કોઈ કાયદાની માન્યતા ચકાસી શકતું નથી. (જુઓ ઇન્દિરા નેહરુ ગાંધી વિ. રાજ નારાયણ,

1975 Supp SCC 1) અદાલતોને કાયદાને રદબાતલ જાહેર કરવાની સ્વતંત્રતા નથી, કારણ કે તેમના મતે, તે બંધારણની ભાવનાનો વિરોધ કરે છે. અદાલતો અમુક આદર્શ ધોરણો શોધી કાઢવાની કલ્પના હેઠળ મર્યાદા અથવા બંધારણીય જરૂરિયાત જાહેર કરી શકતી નથી. વધુમાં, બંધારણીય સિદ્ધાંત ચોક્કસ સૂત્ર પૂરતો મર્યાદિત ન હોવો જોઈએ પરંતુ ચોક્કસ પરિસ્થિતિઓમાં લાગુ પાડવામાં આવેલ અમૂર્ત સિદ્ધાંત હોવો જોઈએ. બંધારણીય આદેશ તરીકે હરાજી યોજવાનું પરિણામ સામાજિક પ્રયાસો, કલ્યાણકારી યોજનાઓ અને પ્રમોશનલ નીતિઓ સહિતની દરેક ક્રિયાને રદબાતલ કરવામાં આવશે, ભલે CPIL પોતે તેની સામે દલીલ કરે, અને હરાજી ફરજિયાત બનાવવા માટે કહ્યું. ખાનગી અને વાણિજ્યિક વ્યવસાય સાહસો માટે દુર્લભ કુદરતી સંસાધનોની વિમુખતા. આર્ટિકલ 14 ની વ્યાપક અને સામાન્ય ઘોષણામાંથી માત્ર મર્યાદિત પરિસ્થિતિઓ માટે જ બંધારણીય સિદ્ધાંત તરીકે હરાજી મેળવવી વિચિત્ર હશે. બંધારણીય ચુકાદાની તાકાત કેસના નિર્ણયમાં રહેલ છે અને તેથી હરાજીને બંધારણીય આદેશમાં ઉન્નત કરી શકાતી નથી. "

રાજ્યપાલના આદેશને કાયદા તરીકે ગણવામાં આવશે અને કાયદાની જેમ તેનું પરીક્ષણ કરવું પડશે તેવી રજૂઆતને વિવાદિત કરી શકાય નહીં. જો કે, જ્યારે સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાના અધિનિયમને લગતા સુધારા અથવા અપવાદની વાત આવે છે, ત્યારે અમે પેરા 5(1) ની અંદર ગૌણ કાયદો ઉમેરી શકતા નથી. રાજ્યપાલ સંસદીય કાયદો અથવા રાજ્યના કાયદાને અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં લાગુ ન કરવાનો નિર્ણય લઈ શકે છે અને આવા કાયદામાં ફેરફાર કરી શકે છે.

57. બંધારણના આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમોને સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાનો અધિનિયમ કહી શકાય નહીં. નિયમોમાં વૈધાનિક બળ હોવા છતાં, તેઓ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાના કોઈપણ અધિનિયમ હેઠળ ઘડવામાં આવ્યા હોવાનું કહી શકાય નહીં. જ્યાં સુધી વિધાનસભા સત્તાનો ઉપયોગ ન કરે ત્યાં સુધી નિયમો અમલમાં રહે છે. બંધારણની અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) હેઠળ રાજ્યપાલની સત્તા સંસદ અથવા રાજ્યની ધારાસભાના અધિનિયમોમાં ફેરફાર કરવા અથવા લાગુ ન કરવા માટે પ્રતિબંધિત છે. આમ, અનુસૂચિ V ના પેરા 5(1) હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તાના ઉપયોગમાં નિયમોમાં સુધારો કરી શકાયો ન હતો. બંધારણના આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ બનાવેલા નિયમોને રાજ્ય વિધાનસભા દ્વારા અધિનિયમ તરીકે ન કહી શકાય. આમ, અમારા મતે, ગવર્નર માટે પડકારાયેલ GO No.3/2000 જારી કરવાનું માન્ય ન હતુ.

જવાબમાં: પ્રશ્ન નંબર 1(c): શું પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5 માં આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ ભાગ III– હેઠળ બાંયધરી આપેલા મૂળભૂત અધિકારોને ઓવરરાઇડ કરી શકે છે?

58. આ બાબતે અનેકવિધ દલીલો કરવામાં આવે છે. સૌપ્રથમ, સામાવાળા વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે બંધારણના મૂળ લખાણ પર મૂળભૂત માળખાનો સિદ્ધાંત લાગુ પડતો નથી. પડકારાયેલ પગલાની માન્યતા ચકાસવા માટે તેનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહીં. બંધારણની આર્ટિકલ 244(1) હેઠળની પાંચમી અનુસૂચિ મૂળ લખાણનો એક ભાગ છે, અને તેથી, મૂળભૂત માળખાના સિદ્ધાંત હેઠળ તેનું પરીક્ષણ કરવું જોઈએ

નહીં. કેશવાનંદ ભારતી વિ. કેરળ રાજ્ય, (1973) 4 SCC 225 પર આધાર રાખવામા આવ્યો છે જેમાં આ અદાલતે નિર્ધારિત કર્યું છે કે 1973 પછીના બંધારણીય સુધારા જો તેઓ મૂળભૂત માળખાના સિદ્ધાંતનું ઉલ્લંઘન કરે છે તો તેને રદ કરી શકાય છે.

59. રિલાયન્સને વામન રાવ અને ઓઆરએસ પર આધાર રાખવામા આવ્યો છે. v. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ Ors., (1981) 2 SCC 362, જેમાં આ કોર્ટે આ રીતે અભિપ્રાય આપ્યો:

"49. કેશવાનંદ ભારતી, (1973) 4 SCC 225 માં નિર્ણયને સીમાચિહ્ન તરીકે ગણીને અમે એક રેખા દોરવાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો છે. સંસદની સત્તામાં સુધારો કરવાની ધારણા પર તે નિર્ણય પહેલા કેટલાક કાયદાઓ નવમી અનુસૂચિમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા. બંધારણ વિશાળ અને બિન અવરોધક હતું તે સિદ્ધાંત કેશવાનંદ ભારતી, (1973) 4 SCC 225 માં પ્રથમ વખત બંધારણના મૂળભૂત માળખાને નુકસાન અથવા નાશ કરવા માટે તેની સુધારણા સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકતો નથી. કેશવાનંદ ભારતી, (1973) 4 SCC 225 માં જે તારીખે ચુકાદો આપવામાં આવ્યો હતો તે તારીખે 24 એપ્રિલ, 1973 પહેલા નવમી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ કાયદાઓને જાળવી રાખવા માટે મોટી સંખ્યામાં મિલકતો બદલાઈ ગઈ હોવી જોઈએ, અને ઘણા નવા શીર્ષકો આવ્યા હોવા જોઈએ વિશ્વાસ અને માન્યતા પર અસ્તિત્વમાં છે કે નવમી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ કાયદાઓ આર્ટિકલ 14, 19 અને 31 નું ઉલ્લંઘન કરતા હોવાના આધારે પડકારી શકાય તેમ નથી. સ્થાયી થયેલા દાવાઓ અને શીર્ષકોને અસ્વસ્થ કરવામાં અને અરાજકતા રજૂ કરવામાં

અમને વાજબી ઠેરવવામાં આવશે નહીં. અને એકદમ વ્યવસ્થિત સમાજની કાયદેસર બાબતોમાં મૂંઝવણ.

50. અનુકૂળ અને સુસંગત સમયે રેખા દોરવાનું બીજું કારણ એ છે કે નવમી અનુસૂચિમાંની પ્રથમ 66 વસ્તુઓ, જે કેશવાનંદ ભારતી, (1973) 4 SCC 225 માં નિર્ણય પહેલાં દાખલ કરવામાં આવી હતી, જે મોટાભાગે કાયદાઓથી સંબંધિત છે. કૃષિ સુધારાઓ. તે 66 વસ્તુઓમાં કેટલાક અપવાદો છે, જેમ કે આઇટમ્સ 17, 18, 19, જે વીમા, રેલ્વે અને ઉદ્યોગો સાથે સંબંધિત છે. પરંતુ લગભગ તમામ અન્ય વસ્તુઓ આર્ટિકલ 31–A(1)(a) ના દાયરામાં આવશે. હકીકતમાં, આઇટમ્સ 65 અને 66, જે 29 મા સુધારા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી, તે અનુક્રમે 1969 અને 1971 ના કેરળ લેન્ડ રિફોર્મ્સ (સુધારા) અધિનિયમો છે, જેને ખાસ કરીને કેશવાનંદ ભારતી, (1973) 4 SCC 225 માં પડકારવામાં આવ્યો હતો. તે પડકારને રદ કરવામાં આવ્યો હતો. .

51. આમ, જ્યાં સુધી નવમી અનુસૂચિ સાથે વાંચવામાં આવેલી આર્ટિકલ 31–B ની માન્યતાનો સંબંધ છે, અમે ધારીએ છીએ કે 24 એપ્રિલ, 1973 પહેલાંના નવમી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ તમામ કાયદાઓ અને નિયમોને આર્ટિકલ 31–B નું સંપૂર્ણ રક્ષણ પ્રાપ્ત થશે. તે કાયદાઓ અને નિયમો આ આધાર પર પડકારવા માટે ખુલ્લા રહેશે નહીં કે તેઓ બંધારણના ભાગ III ની કોઈપણ જોગવાઈઓ દ્વારા આપવામાં આવેલ કોઈપણ અધિકારો સાથે અસંગત છે અથવા છીનવી લે છે અથવા તેને સંક્ષિપ્ત કરે છે. કેશવાનંદ ભારતી, (1973) 4 માં ચુકાદાના ની વિગતોના સાદા કારણસર 24 એપ્રિલ, 1973 ના રોજ અથવા તે પછી નવમી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ કરાયેલા અધિનિયમો અને

નિયમોને આર્ટિકલ 31–બીનું રક્ષણ પ્રાપ્ત થશે નહીં. SCC 225, તેમાં સમાવિષ્ટ કાયદાઓ પર બ્લેન્કેટ પ્રોટેક્શન આપવાના હેતુથી નવમી અનુસૂચિમાં વધારા કરવા માટે કોઈ વાજબીપણું નહોતું. વિવિધ બંધારણીય સુધારાઓ, જેના દ્વારા 24 એપ્રિલ, 1973 ના રોજ અથવા તે પછી નવમી અનુસૂચિમાં ઉમેરવામાં આવ્યા હતા, તે માત્ર ત્યારે જ માન્ય ગણાશે જો તેઓ બંધારણના મૂળભૂત માળખાને નુકસાન કે નાશ ન કરે."

60. એલઆર દ્વારા આઈઆર કોએલ્હો (ડેડ) માં આ કોર્ટના નિર્ણય પર પણ રિલાયન્સ મૂકવામાં આવ્યું છે. v. TN રાજ્ય, (2007) 2 SCC 1, આ કોર્ટની નવ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ દ્વારા આ રીતે નિર્ણય લેવામાં આવ્યો:

"151. અનુસૂચિત અધિનિયમમાં મૂળભૂત માળખાની મર્યાદા લાગુ કરવાની અસર એ છે કે નવમી અનુસૂચિ સાથે વાંચવામાં આવેલ આર્ટિકલ 31–B હવે ન્યાયિક સમીક્ષાને પાત્ર નથી. ન્યાયિક સમીક્ષા, તેથી, ખૂબ જ જરૂરી છે."

આમ, એવી વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે બંધારણનો મૂળ લખાણ પાંચમી અનુસૂચિમાં સમાયેલો હોવાથી, મૂળભૂત માળખાના સંદર્ભમાં તેને ચકાસવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે નહીં. આર્ટિકલ 14 એ મૂળભૂત માળખાનો ભાગ છે; તેથી, તેનો ઉપયોગ પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5(1) ના બિન–અવરોધક આર્ટિકલ પાતળો કરવા માટે કરી શકાતો નથી, અને તેના હેઠળ લેવાયેલી કાર્યવાહીને મૂળભૂત અધિકારોના ઉલ્લંઘનની એરણ પર ચકાસી શકાતી નથી.

61. અમારા મતે, મૂળભૂત માળખાના સિદ્ધાંત પર આધારિત રજૂઆત બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5 માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓની માન્યતા અથવા અન્ય કોઈપણ બંધારણીય સુધારાની માન્યતા નક્કી કરવા માટે ત્વરિત કેસ માટે બિલકુલ સુસંગત નથી. અમે અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં અનુસૂચિત જનજાતિને 100 ટકા આરક્ષણ પ્રદાન કરીને પડકારાયેલ જાહેરનામુ જારી કરનાર રાજ્યપાલની કાર્યવાહીની માન્યતા નક્કી કરી રહ્યા છીએ. ધારાસભાની દરેક ક્રિયા, પછી તે સંસદ હોય કે રાજ્ય, બંધારણના ભાગ III માં આપેલા અધિકારોને અનુરૂપ હોવી જોઈએ. બંધારણની મૂળ યોજના આ પ્રમાણે જોગવાઇ કરે છે; આમ, મૂળભૂત માળખાના સિદ્ધાંત પર આધારિત દલીલ સૂચનાની માન્યતાને પકડી શકતી નથી કારણ કે તે કાર્યવાહી જોગવાઈઓ હેઠળ કરવામાં આવી છે, અને પેરા 5 અનુસૂચિ V માંની જોગવાઈઓ બંધારણના ભાગ III માં બાંયધરી આપવામાં આવેલા અધિકારોને ઓવરરાઈડ કરતી નથી. કાયદાના ક્ષેત્રમાં વિધાનસભા પરની મર્યાદાઓ રાજ્યપાલને પણ લાગુ પડે છે.

62. આગળ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કાયદાની લાગુ પડતી બાબતમાં ફેરફાર અને અપવાદ કરવા માટે રાજ્યપાલ પાસે સંપૂર્ણ વિવેકબુદ્ધિ છે; જો કે, સંપૂર્ણ વિવેકબુદ્ધિને મનસ્વી રીતે વાપરી શકાય તેવું કહી શકાય નહીં. બંધારણે કોઈપણ બંધારણીય કાર્યકર્તાને મનસ્વી સત્તા આપી નથી. મનસ્વીતા એ સમાનતાના ખ્યાલનો વિરોધી છે, જે બંધારણના આર્ટિકલ 14 માં સમાવિષ્ટ છે અને તે જ તેની ભાવના અને આત્મા છે.

63. બંધારણની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન તેના નિર્માતાઓની ઈચ્છાને ધ્યાનમાં રાખીને કરવું જરૂરી છે, જેમ કે એસઆર ચૌધરી વિ. પંજાબ એન્ડ ઓર્સ. રાજ્ય, (2001) 7 SCC 126 આમ:

"33. બંધારણીય જોગવાઈઓને વસ્તુલક્ષી અભિગમ સાથે સમજવા અને તેનું અર્થઘટન કરવું જરૂરી છે. બંધારણને સંકુચિત અને પેડન્ટિક અર્થમાં સમજાવવું જોઈએ નહીં. ઉપયોગમાં લેવાતા શબ્દો સામાન્ય હોઈ શકે છે પરંતુ, તેનો સંપૂર્ણ આયાત અને સાચો અર્થ હોવો જોઈએ. આ ચુકાદાના અગાઉના ભાગમાં ઉલ્લેખ કરાયેલા બંધારણીય સભામાં તેઓ જે ઉદ્દેશ્ય હાંસલ કરવા માગે છે તે સાચા સંદર્ભને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રશંસા કરવામાં આવે છે કે મંત્રીમંડળમાં બિન-સભ્યનો સમાવેશ માનવામાં આવતો હતો. એક "વિશેષાધિકાર" જે ફક્ત છ મહિના માટે લંબાય છે, તે સમયગાળા દરમિયાન સભ્ય ચૂંટાઈ જવો જોઈએ, અન્યથા તે એક સ્થાયી સ્થિતિ છે કે જેનું અર્થઘટન કરવામાં સહાયક તરીકે બંધારણ સભામાં ચર્ચાઓ પર આધાર રાખી શકાય છે. બંધારણીય જોગવાઈ કારણ કે બંધારણના ઘડવૈયાઓનો ઈરાદો શોધવાનું કોર્ટનું કાર્ય છે આપણે એ યાદ રાખવું જોઈએ કે બંધારણ એ માત્ર ગૌરવપૂર્ણ સ્વરૂપમાં એક દસ્તાવેજ નથી, પરંતુ તે લોકોની સરકાર માટેનું એક જીવંત માળખું છે. સુસંગતતાની ડિગ્રી અને તેની સફળ કામગીરી એ લોકશાહી ભાવના પર આધાર રાખે છે જે અંતર્ગત તેને અક્ષર અને ભાવનામાં આદર આપવામાં આવે છે. ચર્ચાઓ સ્પષ્ટપણે "ફક્ત" છ મહિના સુધી લંબાવવાનો "વિશેષાધિકાર" સૂચવે છે.

64. સમાનતાનો ખ્યાલ, જે રક્ષણાત્મક ભેદભાવ દ્વારા હાંસલ કરવા માંગવામાં આવે છે, તે માત્ર વર્ગીકરણની બાબત નથી પણ મનસ્વીતા સામે પણ ઉદ્દેશ્ય ધરાવે છે. સમાનતા એ મનસ્વીતાનો વિરોધી છે. કર્નલ એ.એસ. અય્યર અને ઓ.આર.એસ. v. વી. બાલાસુબ્રમણ્યમ, (1980) 1 SCC 634, વર્ગીકરણના સિદ્ધાંત અંગે કોર્ટે અવલોકન કર્યું:

"57. xxx આ વલણ, કઠોર જાતિની માનસિકતા ધરાવતા ઉચ્ચ વર્ગના સમાજમાં, ન્યાયિક રીતે પવિત્ર હોવા છતાં પણ, આપણા સ્થાપક વિશ્વાસને નુકસાન પહોંચાડે છે. સુબ્બા રાવ, જે., જ્યારે તેમણે લછમન દાસ વિ.માં ચેતવણી આપી ત્યારે બધાનુ ધ્યાન દોર્યું હતુ. પંજાબ રાજ્ય, (1963) 2 SCR 353, 395: AIR 1963 SC 222:

"વર્ગીકરણનો સિદ્ધાંત એ માત્ર એક પેટાકંપની નિયમ છે જે અદાલતો દ્વારા ઉક્ત સિદ્ધાંતને પ્રાયોગિક સામગ્રી આપવા માટે વિકસિત કરવામાં આવે છે. વર્ગીકરણના સિદ્ધાંત પર વધુ પડતો ભાર અથવા વર્ગીકરણ માટે કોઈ આધાર શોધવાનો બેચેન અને સતત પ્રયાસ ધીમે ધીમે અને અસ્પષ્ટપણે લેખને વંચિત કરી શકે છે. તેની ગૌરવપૂર્ણ સામગ્રીની તે પ્રક્રિયા અનિવાર્યપણે સમાનતાના સિદ્ધાંત માટે વર્ગીકરણના સિદ્ધાંતને બદલવામાં સમાપ્ત થશે અને કાયદાના સમાન રક્ષણને વર્ગીકરણના સિદ્ધાંત દ્વારા બદલવામાં આવશે.

65. અજય હસીયા અને ઓ.આર.એસ.માં. v. ખાલિદ મુજીબ સેહરાવર્દી અને Ors., (1981) 1 SCC 722, કોર્ટે વર્ગીકરણના સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં લીધો. વર્ગીકરણ માત્ર

વાજબી હોવું જરૂરી નથી; તે જરૂરી શરતો સંતોષવા જ જોઈએ. જ્યારે પણ રાજ્યની કાર્યવાહીમાં મનસ્વીતા જોવા મળે છે, પછી ભલે તે ધારા 12 હેઠળની ધારાસભાની હોય કે કારોબારીની હોય કે સત્તાની હોય, આર્ટિકલ 14 ની જોગવાઈઓ આવી કાર્યવાહીને અટકાવવા માટે તરત જ અમલી બને છે. કોર્ટે ઠરાવ્યુ:

"16. જો સોસાયટી 'ઓથોરિટી' છે અને તેથી આર્ટિકલ 12 ના અર્થમાં 'રાજ્ય' છે, તો તેણે અનુસરવું જોઈએ કે તે આર્ટિકલ 14 હેઠળ બંધારણીય જવાબદારીને આધીન છે. આર્ટિકલ 14 નો સાચો અવકાશ અને વિસ્તાર વિષય છે. – અસંખ્ય નિર્ણયોની બાબત, અને તે જણાવવા માટે પૂરતું છે કે આર્ટિકલ 14 ની માહિતી અને પહોંચને વર્ગીકરણના સિદ્ધાંત સાથે મૂંઝવણમાં ન મૂકવી જોઈએ આપણા બંધારણીય કાયદાની ઉત્ક્રાંતિ, આર્ટિકલ 14 વર્ગીકરણના સિદ્ધાંત સાથે ઓળખવામાં આવી હતી કારણ કે એવો અભિપ્રાય લેવામાં આવ્યો હતો કે તે આર્ટિકલ ભેદભાવને પ્રતિબંધિત કરે છે અને ત્યાં કોઈ ભેદભાવ હશે નહીં જ્યાં વર્ગીકરણ બે શરતોને પૂર્ણ કરે છે, એટલે કે, (i) તે વર્ગીકરણ બુદ્ધિગમ્ય ભિન્નતા પર આધારિત છે જે વ્યક્તિઓ અથવા વસ્તુઓને અલગ પાડે છે કે જે જૂથમાંથી બહાર નીકળી ગયેલ છે અને (ii) તે ભેદભાવને પડકારાયેલ કાયદાકીય અથવા એક્ઝિક્યુટિવ પગલા દ્વારા હાંસલ કરવા માંગવામાં આવતી વસ્તુ સાથે તર્કસંગત સંબંધ છે; . EP રોયપ્પા વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય, (1974) 2 SCR 348: (1974) 4 SCC 3 માં પ્રથમ વખત આ અદાલતે આર્ટિકલ 14 નું નવું પરિમાણ રજૂ કર્યું અને નિર્દેશ કર્યો કે તે આર્ટિકલ ક્રિયાશીલતાની ઉચ્ચતા અને તે મનસ્વીતા

સામે બાંયધરી આપે છે. અમારામાંથી એક (ભગવતી, જે.) દ્વારા બોલતી આ કોર્ટે કહ્યું: SCC p. 38: SCC (L&S) પી. 200, પેરા 85]

"મૂળભૂત સિદ્ધાંત, તેથી, આર્ટિકલ 14 અને 16 બંનેને જાણ કરે છે તે સમાનતા અને ભેદભાવ સામે નિષેધ છે. હવે, આ મહાન સમાનતાના સિદ્ધાંતની માહિતી અને પહોંચ શું છે– બોઝ, જે.ના શબ્દોનો ઉપયોગ કરવો તે એક સ્થાપક વિશ્વાસ છે. , 'જીવનનો એક માર્ગ', અને તેને સંકુચિત પેડન્ટિક અથવા લેક્સિકોગ્રાફિક અભિગમને આધિન ન કરવો જોઈએ, અમે તેના સર્વગ્રાહી અવકાશ અને અર્થને કાપી નાખવાના કોઈપણ પ્રયાસનો સામનો કરી શકતા નથી, કારણ કે તે તેની કાર્યકર્તાની સમાનતાનું ઉલ્લંઘન કરશે ઘણા પાસાઓ અને પરિમાણો સાથે એક ગતિશીલ ખ્યાલ છે અને તેને પરંપરાગત અને સિદ્ધાંતની મર્યાદામાં બંધ કરી શકાતી નથી એક પ્રજાસત્તાકમાં કાયદાના શાસનને અનુલક્ષે છે જ્યારે અન્ય, એક સંપૂર્ણ રાજાની ધૂન અને મૌલિકતાથી સંબંધિત છે જ્યાં કોઈ કૃત્ય મનસ્વી છે તે તેમાં ગર્ભિત છે કે તે રાજકીય તર્ક અને બંધારણીય કાયદા બંને અનુસાર અસમાન છે અને તેથી તેનું ઉલ્લંઘન છે. આર્ટિકલ 14, અને જો તે જાહેર રોજગાર સંબંધિત કોઈપણ બાબતને અસર કરે છે, તો તે આર્ટિકલ 16 નું પણ ઉલ્લંઘન છે. આર્ટિકલ 14 અને 16 રાજ્યની કાર્યવાહીમાં મનસ્વીતા પર પ્રહાર કરે છે અને વર્તનની ન્યાયી અને સમાનતા સુનિશ્ચિત કરે છે."

આ મહત્વપૂર્ણ અને ગતિશીલ પાસું જે ત્યાં સુધી સુપ્ત હતું અને આર્ટિકલ 14 ના થોડા સરળ પરંતુ ગર્ભવતી શબ્દોમાં ડૂબી ગયું હતું તેની શોધખોળ કરવામાં આવી હતી અને રોયપ્પા કેસ, (1974) 2 SCR 348: (1974) 4 SCC 3 માં પ્રકાશમાં લાવવામાં

આવી હતી, અને તે હતું. મેનકા ગાંધી વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (1978) 1 SCC 248 માં આ કોર્ટ દ્વારા પુનઃ સમર્થન અને વિસ્તૃત, જ્યાં આ કોર્ટે ફરીથી આપણામાંથી એક (ભગવતી, જે.) દ્વારા બોલતા અવલોકન કર્યું: (SCC પૃષ્ઠ 283–84, પેરા 7)

"હવે તરત જ પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે આર્ટિકલ 14 ની જરૂરિયાત શું છે: આ આર્ટિકલ દર્શાવેલ મહાન સમાનતાના સિદ્ધાંતની માહિતી અને પહોંચ શું છે– તેમાં કોઈ શંકા નથી કે તે બંધારણની સ્થાપના વિશ્વાસ છે. તે ખરેખર છે. આધારસ્તંભ કે જેના પર આપણા લોકતાંત્રિક પ્રજાસત્તાકનો પાયો સુરક્ષિત છે અને તેથી, તેને સંકુચિત, પેડન્ટિક અથવા લેક્સિકોગ્રાફિક અભિગમને આધિન ન કરવો જોઈએ તેના કાર્યકર્તા પરિમાણનું ઉલ્લંઘન કરવું એ ઘણા પાસાઓ અને પરિમાણો સાથેનો એક ગતિશીલ ખ્યાલ છે અને તેને પરંપરાગત અને સિદ્ધાંતની મર્યાદામાં કેદ કરી શકાતો નથી વાજબીતા, જે કાયદાકીય તેમજ દાર્શનિક રૂપે સમાનતાનું આવશ્યક તત્વ છે અથવા અસંયમિતતા આર્ટિકલ 14 માં સર્વવ્યાપકતાની જેમ વ્યાપક છે."

આ કોર્ટ દ્વારા ઇન્ટરનેશનલ એરપોર્ટ ઓથોરિટી કેસ, (1979) 3 SCC 489, p. અહેવાલના 1042 (એસસીસી પૃષ્ઠ 511). તેથી હવે તે સારી રીતે પતાવટ કરવા માટે લેવામાં આવવી જોઈએ કે આર્ટિકલ 14 જેના પર પ્રહાર કરે છે તે મનસ્વીતા છે કારણ કે જે ક્રિયા મનસ્વી છે તેમાં સમાનતાનો ઇનકાર કરવો આવશ્યક છે. વર્ગીકરણનો સિદ્ધાંત કે જે અદાલતો દ્વારા વિકસિત કરવામાં આવ્યો છે તે આર્ટિકલ 14 ની મુદ્રા નથી કે તે તે લેખનો ઉદ્દેશ્ય અને અંત નથી. પ્રશ્નમાં કાયદાકીય અથવા કારોબારી કાર્યવાહી મનસ્વી છે કે કેમ તે નિર્ધારિત કરવા માટે તે માત્ર એક ન્યાયિક સૂત્ર છે અને તેથી સમાનતાના

અસ્વીકારની રચના કરે છે. જો વર્ગીકરણ વાજબી ન હોય અને ઉપર જણાવેલ બે શરતોને સંતોષતું ન હોય, તો પડકારાયેલ કાયદાકીય અથવા કારોબારી કાર્યવાહી સ્પષ્ટપણે મનસ્વી હશે અને આર્ટિકલ 14 હેઠળ સમાનતાની બાંયધરીનો ભંગ થશે. તેથી જ્યાં પણ રાજ્યની કાર્યવાહીમાં મનસ્વીતા હોય, પછી ભલે તે ધારા 12 હેઠળની હોય કે કારોબારીની હોય કે "ઓથોરિટી"ની હોય, આર્ટિકલ 14 તરત જ લાગુ પડે છે અને આવી રાજ્યની કાર્યવાહીને ફટકો પાડે છે. વાસ્તવમાં, વાજબીતા અને બિન–મનસ્વીતાની વિભાવના સમગ્ર બંધારણીય માળખામા ફેલાયેલી છે અને તે એક સુવર્ણ દોરો છે જે બંધારણના સમગ્ર માળખામાં ચાલે છે."

66. EP રોયપ્પા વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય અને Anr., (1974) 4 SCC 3, લેવાયેલ પગલામા સમાનતા અને મનસ્વીતાની વિભાવનાને લગતા, આર્ટિકલ 14 અને 16 ના સંદર્ભમાં, કોર્ટે કહ્યું:

"85. પડકારના છેલ્લા બે આધારને વિચારણા માટે એકસાથે લેવામાં આવી શકે છે. જો કે અમે પડકારનું ત્રીજું મેદાન એક અલગ અને અલગ મેદાન તરીકે ઘડ્યું છે, તે ખરેખર તત્વ અને અસરમાં માત્ર ઉલ્લંઘન પર આધારિત બીજા મેદાનનું એક પાસું છે. આર્ટિકલ 14 અને 16. આર્ટિકલ 16 એ મૂળભૂત બાંયધરી આપે છે કે રાજ્ય હેઠળના કોઈપણ કાર્યાલયમાં રોજગાર અથવા નિમણૂક સંબંધિત બાબતોમાં તમામ નાગરિકો માટે તકની સમાનતા હોવી જોઈએ, જો કે તે તેના મહાન મહત્વને કારણે એક વિશિષ્ટ અને સ્વતંત્ર મૂળભૂત અધિકાર તરીકે ઘડવામાં આવ્યું છે જાહેર રોજગારમાં તકની સમાનતાને સુનિશ્ચિત કરવાના સિદ્ધાંત તરીકે જે બંધારણમાં પરિકલ્પિત નવા વર્ગવિહીન

સમતાવાદી સમાજના નિર્માણ માટે ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે, આર્ટિકલ 16 એ આર્ટિકલ 14 માં સમાવિષ્ટ સમાનતાના ખ્યાલના ઉપયોગનું માત્ર એક ઉદાહરણ છે. શબ્દો, આર્ટિકલ 14 એ જીનસ છે જ્યારે આર્ટિકલ 16 એ એક પ્રજાતિ છે જે જાહેર રોજગાર સંબંધિત તમામ બાબતોમાં સમાનતાના સિદ્ધાંતને અસર કરે છે. મૂળભૂત સિદ્ધાંત જે, તેથી, આર્ટિકલ 14 અને 16 બંનેને જાણ કરે છે તે સમાનતા અને ભેદભાવ સામે નિષેધ છે. હવે, આ મહાન સમાનતા સિદ્ધાંતની માહિતી અને પહોંચ શું છે– બોઝના શબ્દોનો ઉપયોગ કરવો એ એક સ્થાપક વિશ્વાસ છે. જે., "જીવનનો માર્ગ", અને તે સંકુચિત પેડન્ટિક અથવા લેક્સિકોગ્રાફિક અભિગમને આધિન ન હોવો જોઈએ. અમે તેના સર્વગ્રાહી અવકાશ અને અર્થને કાપી નાખવાના કોઈપણ પ્રયાસનો સામનો કરી શકતા નથી, કારણ કે આમ કરવું તેના કાર્યકર્તાની તીવ્રતાનું ઉલ્લંઘન હશે. સમાનતા એ ઘણા પાસાઓ અને પરિમાણો સાથેનો એક ગતિશીલ ખ્યાલ છે અને તેને પરંપરાગત અને સિદ્ધાંતની મર્યાદામાં "ક્રાઇબ્ડ, કેબિનેડ અને સીમિત" કરી શકાતી નથી. સકારાત્મક દૃષ્ટિકોણથી, સમાનતા એ મનસ્વીતાના વિરોધી છે. હકીકતમાં સમાનતા અને મનસ્વીતા એ શપથ લીધેલા દુશ્મનો છે; એક પ્રજાસત્તાકમાં કાયદાના શાસન સાથે સંબંધિત છે જ્યારે અન્ય, સંપૂર્ણ રાજાની ધૂન અને મૌલિકતા માટે. જ્યાં કોઈ કૃત્ય મનસ્વી છે, તે તેમાં ગર્ભિત છે કે તે રાજકીય તર્ક અને બંધારણીય કાયદા બંને મુજબ અસમાન છે અને તેથી આર્ટિકલ 14 નું ઉલ્લંઘન છે, અને જો તે જાહેર રોજગાર સંબંધિત કોઈપણ બાબતને અસર કરે છે, તો તે આર્ટિકલ 16 નું પણ ઉલ્લંઘન છે. આર્ટિકલ 14 અને 16 રાજ્યની કાર્યવાહીમાં મનસ્વીતા પર પ્રહાર કરે છે અને વર્તનની ન્યાયી અને

સમાનતા સુનિશ્ચિત કરે છે. તેઓની આવશ્યકતા છે કે રાજ્યની કાર્યવાહી તમામ સમાન પરિસ્થિતિઓને સમાન રીતે લાગુ પડતા માન્ય સંબંધિત સિદ્ધાંતો પર આધારિત હોવી જોઈએ અને તેને કોઈપણ બાહ્ય અથવા અપ્રસ્તુત વિચારણાઓ દ્વારા માર્ગદર્શન આપવું જોઈએ નહીં કારણ કે તે સમાનતાનો ઇનકાર હશે. જ્યાં રાજ્યની કાર્યવાહી માટેનું કાર્યકારી કારણ, મનના પૂર્વખંડમાંથી ઉદ્દેશ્ય પ્રેરિત કરવાથી અલગ પડે છે, તે કાયદેસર અને સુસંગત નથી, પરંતુ તે બાહ્ય અને અનુમતિપાત્ર વિચારણાના ક્ષેત્રની બહાર છે, તે સત્તાના અખત્યાર વ્યાયામ સમાન હશે અને તે અસરગ્રસ્ત છે. આર્ટિકલ 14 અને 16. સત્તા અને મનસ્વીતાનો અવિશ્વસનીય ઉપયોગ એ એક જ દુર્ગુણમાંથી નીકળતા જુદા જુદા ઘાતક કિરણોત્સર્ગ છે: વાસ્તવમાં બાદમાં ભૂતપૂર્વને સમજે છે.બંને આર્ટિકલ 14 અને 16 દ્વારા પ્રતિબંધિત છે."

67. મેનકા ગાંધી વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ એનઆર., (1978) 1 SCC 248 માં, આ કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે મૂળભૂત અધિકારો અલગ અને પરસ્પર વિશિષ્ટ અધિકારો નથી. દરેક સ્વતંત્રતાના તેના પરિમાણો હોય છે. અન્ય બાંયધરીકૃત સ્વતંત્રતાના પડકારને પહોંચી વળવા માટે કાયદો આવશ્યકતામાંથી મુક્ત નથી. આમ, આર્ટિકલ 21 હેઠળ વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાને અસર કરતા કાયદાએ પણ આર્ટિકલ 14 અને 19 હેઠળની કસોટીને સંતોષવી પડશે. બહુમતીના મતે, બેગ, જે. અવલોકન કર્યું:

"202. બંધારણના ભાગ III માં સમાવિષ્ટ વિવિધ મૂળભૂત અધિકારો સાથે સંકળાયેલા લેખો અધિકારોના સંપૂર્ણ અલગ પ્રવાહોનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા નથી જે ઘણા બિંદુઓ પર ભળી જતા નથી. તે બંધારણમાં એક સંકલિત યોજનાના તમામ ભાગો છે. રચના કરવા

માટે તેમના પાણીને મિશ્રિત કરવું આવશ્યક છે. તે નિરપેક્ષ અને નિષ્પક્ષ ન્યાય (સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય), સ્વતંત્રતા (માત્ર વિચાર, અભિવ્યક્તિ, માન્યતા, શ્રદ્ધા અને ઉપાસનાનો જ નહીં, પણ સંગઠન, ચળવળ, વ્યવસાય અથવા વ્યવસાય તેમજ સંપાદન અને વાજબી કબજાનો પણ વિશાળ પ્રવાહ) મિલકત), સમાનતા (સ્થિતિ અને તકની, જે વ્યક્તિઓ, જૂથો અને વર્ગો વચ્ચે ગેરવાજબી અથવા અયોગ્ય ભેદભાવની ગેરહાજરી સૂચવે છે) અને બંધુત્વ (વ્યક્તિની પ્રતિષ્ઠા અને રાષ્ટ્રની એકતાની ખાતરી આપે છે), જે આપણું બંધારણ કલ્પના કરે છે. માનવ સ્વતંત્રતાના વિવિધ પાસાઓને અલગ પાડવું, તેમના રક્ષણના હેતુઓ માટે, ન તો વાસ્તવિક કે ફાયદાકારક છે, પરંતુ તે આવા રક્ષણની વસ્તુઓને હરાવી દેશે."

જસ્ટિસ ભગવતી, ઉંટવાલિયા અને ફઝલ અલીએ અવલોકન કર્યું:

" આર્ટિકલ 21 7 હેઠળ પગલાનો પ્રકાર અને જરૂરિયાત. હવે, તરત જ પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે આર્ટિકલ 14 ની જરૂરિયાત શું છે: આ લેખમાં વર્ણવેલ મહાન સમાનતા સિદ્ધાંતની માહિતિ અને પહોંચ શું છે – તેમાં કોઈ શંકા નથી. કે તે બંધારણની સ્થાપના વિશ્વાસ છે જેના પર આપણા લોકશાહી પ્રજાસત્તાકનો પાયો છે અને તેથી, તેને સંકુચિત, પેડન્ટિક અથવા લેકોગ્રાફિક અભિગમને આધિન ન કરવો જોઈએ તેના સર્વગ્રાહી અવકાશ અને અર્થને કાપી નાખો, કારણ કે આમ કરવું એ તેના કાર્યકર્તાની તીવ્રતાનું ઉલ્લંઘન છે અને તે ઘણા પાસાઓ અને પરિમાણો સાથેની ગતિશીલ વિભાવના છે અને તેને પરંપરાગત અને સિદ્ધાંતની મર્યાદામાં કેદ કરી શકાતી નથી ઈપી રોયપ્પા વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય, (1974) 2 SCR 348 માં બહુમતી દ્વારા, એટલે કે, "સકારાત્મક દૃષ્ટિકોણથી,

સમાનતા મનસ્વીતાના વિરોધી છે. હકીકતમાં સમાનતા અને મનસ્વીતા એ શપથ લીધેલા દુશ્મનો છે; એક પ્રજાસત્તાકમાં કાયદાના શાસનનો છે, જ્યારે બીજો, સંપૂર્ણ રાજાની ધૂન અને તુચ્છકારનો છે. જ્યાં કોઈ કૃત્ય મનસ્વી છે, તે તેમાં ગર્ભિત છે કે તે રાજકીય તર્ક અને બંધારણીય કાયદા બંને મુજબ અસમાન છે અને તેથી આર્ટિકલ 14 નું ઉલ્લંઘન છે." આર્ટિકલ 14 રાજ્યની કાર્યવાહીમાં મનસ્વીતા પર પ્રહાર કરે છે અને વર્તનની ન્યાયી અને સમાનતાની ખાતરી આપે છે... વાજબીતાનો સિદ્ધાંત, જે કાયદેસરની સાથે સાથે દાર્શનિક રીતે, સમાનતા અથવા બિન–મનસ્વીતાનું એક આવશ્યક તત્વ છે, જે સર્વવ્યાપકતાની જેમ આર્ટિકલ 14 માં ફેલાયેલો છે અને આર્ટિકલ 21 દ્વારા વિચારવામાં આવેલ પગલાને આર્ટિકલ સાથે સુસંગત રહેવા માટે વાજબીતાની કસોટીનો જવાબ આપવો જોઈએ. 14. તે "સાચું અને ન્યાયી અને ન્યાયી" હોવું જોઈએ અને મનસ્વી, કાલ્પનિક અથવા દમનકારી ન હોવું જોઈએ, અન્યથા, તે કોઈ પ્રક્રિયા જ નહીં હોય અને આર્ટિકલ 21 ની જરૂરિયાત સંતોષવામાં આવશે નહીં.

કૃષ્ના ઐયર, જે.

"96. આર્ટિકલ 19 ચાલુ કરીને બાર પર વારંવાર ચર્ચાતી કાંટાળી સમસ્યા, કેટલાક ન્યાયિક પ્રતિસાદની માંગ કરે છે, જોકે ઓવરલેપ ટાળવાથી મને અમારી સમક્ષ રજૂ કરાયેલા અન્ય તમામ પ્રશ્નો છોડવા માટે સમજાવે છે. કોડ ધરાવે છે, આરસી કૂપરના હાથે દમન સહન કરવું પડ્યું છે, (1970) 3 SCR 530. એક બાજુએ, મૂળભૂત અધિકારોની વધઘટ થતી નસીબ, જ્યારે શ્રમજીવી અને માલિકે કોર્ટમાં તેમને ભારપૂર્વક જણાવ્યું છે, ત્યારે આંશિક રીતે સમાજશાસ્ત્રીય સંશોધનને ઉશ્કેરે છે અને ખચકાટ સાથે

જ્યારે ગોપાલનથી ચક્રવાતની સમીક્ષા શરૂ થાય છે, ત્યારે ઈન રી કેરળ એજ્યુકેશન બિલ, 1959 SCR 995 અને પછી ઓલ-ઈન્ડિયા બેંક એમ્પ્લોઈઝ એસોસિએશન, (1962) 3 SCR 269 તરફ આગળ વધે છે ત્યારે ન્યાયિક ઘોંઘાટમાં સબ-કોન્શિયસ ફોર્સિસના કાર્ડોઝો થીસીસને પ્રોજેક્ટ કરો. , સકલ પેપર્સની બાજુમાં, (1962) 3 SCR 842, કૂપરમાં તાજ પહેરાવવામાં આવ્યો અને ત્યારબાદ બેનેટ કોલમેન, (1973) 2 SCR 757 અને શંભુનાથ સરકાર, (1973) 1 SCC 856. બની શકે કે કાયદો હવે છે. સ્થાયી થયા, જેમ કે હું તેને માનું છું, કે ભાગ III નો કોઈ લેખ ટાપુ નથી પરંતુ ખંડનો ભાગ છે અને સમગ્ર ભાગનો પરિપ્રેક્ષ્ય આ મૂળભૂત જોગવાઈઓના અર્થઘટન માટે જરૂરી દિશા અને સુધારણા આપે છે. માણસને અલગ અંગોમાં વિચ્છેદ કરી શકાય તેવું નથી અને તે જ રીતે, કાર્બનિક બંધારણમાં મુખ્ય અધિકારો, જે માણસને માનવ સંશ્લેષણ બનાવે છે. દરખાસ્ત અસંદિગ્ધ છે કે આર્ટિકલ 21, આપેલ પરિસ્થિતિમાં, જો બંને અધિકારોનો ભંગ થતો હોય તો આર્ટિકલ 19 ને બાકાત રાખતો નથી."

68. નીલિમા મિશ્રા વિ. હરિન્દર કૌર પેન્ટલ એન્ડ ઓઆરએસ., (1990) 2 SCC 746 માં, આ અદાલતે નક્કી કર્યું હતું કે વહીવટી કાર્યવાહી, પછી ભલે તે કાયદાકીય, વહીવટી અથવા અર્ધ-ન્યાયિક હોય તે ગેરકાયદેસર, અતાર્કિક અથવા મનસ્વી હોવી જોઈએ નહીં. તે શું બાકાત રાખે છે તે અંગેની બિન-અવરોધક આર્ટિકલ માત્ર રાજ્યપાલને નોટિફિકેશન બહાર પાડવા માટે આપવામાં આવેલી સત્તાની હદના પ્રકાશમાં ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે, તે આદેશ આપવા માટે કે વિધાનસભાનો અધિનિયમ લાગુ પડતો નથી અને તેમાં અપવાદો અને ફેરફારો થઈ શકે છે. જો કે, તે જ

સમયે સત્તાનો ઉપયોગ વિધાનમંડળને આપવામાં આવેલી કાયદાકીય સત્તાની મર્યાદામાં કરવાનો છે. રાજ્યપાલને નિર્દેશ આપવા માટે વિશેષ નિયંત્રણ આપવામાં આવે છે કે કોઈપણ અધિનિયમ લાગુ થશે નહીં, જે રાજ્યપાલના આદેશ મુજબ અપવાદો અથવા ફેરફારો વિના આ ક્ષેત્રમાં લાગુ અથવા લાગુ ન થઈ શકે.

બિન–અવરોધક આર્ટિકલની અસર:

69. બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિનો પેરા 5(1) બિન–અવરોધક આર્ટિકલથી શરૂ થાય છે. બંધારણની અન્ય જોગવાઈઓને લાગુ પડતી બાબતમાં બિન–અવરોધક આર્ટિકલની અસર શું છે– શું પેરા 5(1) ની જોગવાઈઓ બંધારણની અન્ય તમામ જોગવાઈઓ પર પ્રબળ છે કે કેમ– શું બંધારણના ભાગ III માં મૂળભૂત અધિકારો છે અયોગ્ય છે અને સંતુષ્ટ થવાની જરૂર નથી–

70. "આ બંધારણમાં કંઈપણ હોવા છતાં" શબ્દોથી શરૂ થતી પાંચમી અનુસૂચિની જોગવાઈને સુધારાની સત્તા પરની મર્યાદાઓની બહારની જોગવાઈને દૂર લઈ જતી હોવાનો અર્થ કરી શકાતો નથી અને તે બંધારણ જ પાયાના સિદ્ધાંતો અને મૂળભૂત વિશેષતાઓ સાથે સુમેળપૂર્ણ રીતે સુસંગત હોવું જોઈએ.

71. આર.સી. પૌડ્યાલ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ ઓઆરએસમાં, 1994 સપ્લાય. (1) SCC 324, આ કોર્ટે એ પ્રશ્ન પર વિચાર કર્યો કે શું સિક્કિમ રાજ્ય માટે વિશેષ જોગવાઈ ધરાવતું બંધારણ (36 મો સુધારો) અધિનિયમ, 1975 દ્વારા દાખલ કરાયેલી આર્ટિકલ 371F માટે બિન–અવરોધક આર્ટિકલ (f) છે. સિક્કિમના ગવર્નર

શાંતિ અને ન્યાયપૂર્ણ વ્યવસ્થા માટે વિશિષ્ટ જવાબદારી ધરાવે છે, સામાજિક અને આર્થિક ઉન્નતિ માટે અને અન્ય વિવિધ જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે કે બિન–અવરોધક આર્ટિકલ 371–એફમાં સમાયેલ છે, તેને આર્ટિકલ (એફ) ની આર્ટિકલ લેવા તરીકે સમજાવી શકાય નહીં. 371F સુધારા ની સત્તા પર મર્યાદા બહાર. આ કોર્ટે અભિપ્રાય આપ્યો કે:

"102. જો કે, એવી વિનંતી કરવામાં આવે છે કે અનુચ્છેદ 371–F બિન–અવરોધ આર્ટિકલથી શરૂ થાય છે, અને તેથી બંધારણની અન્ય જોગવાઈઓ શરતો લાદવાની સત્તાને મર્યાદિત કરતી નથી. પરંતુ આર્ટિકલ 371–F બંધારણની મૂળભૂત વિશેષતાઓનું ઉલ્લંઘન કરી શકતી નથી. અનુચ્છેદ 371–F ના કલમ (f) ને સુધારણા સત્તા પરની મર્યાદાઓથી બહાર લઈ બિન–અવરોધક આર્ટિકલ 371–F અને આર્ટિકલ 2 ની જોગવાઈઓ સુસંગત હોવી જોઈએ બંધારણના પાયાના સિદ્ધાંતો અને મૂળભૂત વિશેષતાઓ સાથે, શું આર્ટિકલ (f) બંધારણની મૂળભૂત વિશેષતાનો નાશ કરે છે તે પ્રશ્ન પર આધાર રાખે છે કે શું વંશીય જૂથ પર આધારિત વિધાનસભામાં બેઠકો અનામત છે. લોકતાંત્રિક સિદ્ધાંત વિવાદો ગમે તે હોય, એમ કહી શકાય નહીં કે ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ ન્યાયી નથી.

103. મંગલ સિંહ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (1967) 2 SCR 109, 112 માં આ કોર્ટે કહ્યું:

"આર્ટિકલ 2 અને 3 દ્વારા સંસદને જે સત્તા આપવામા આવેલ, તે બંધારણ દ્વારા પરિકલ્પિત લોકશાહી પેટર્નને અનુરૂપ એવા નવા રાજ્યોને સ્વીકારવાની, સ્થાપિત કરવાની અથવા તેમની પાસેથી સત્તા છે; અને સંસદ કાયદા દ્વારા જે સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે તે પૂરક છે, આનુષંગિક છે. અથવા બંધારણ દ્વારા ચિંતિત રાજ્યને સ્વીકારવા, સ્થાપના અથવા રચનાના પરિણામે, અને બંધારણીય યોજનાને ઓવરરાઇડ કરવાની સત્તા નથી."

104. આર્ટિકલ 371–F ની આર્ટિકલ (f) માન્ય હોવા છતાં, જો આર્ટિકલ 371–F ના આર્ટિકલ (f) સાથે વાંચવામાં આવેલ આર્ટિકલ 2 હેઠળ બનાવેલા કાયદામાં નિર્ધારિત નિયમો અને શરતો બંધારણીય રીતે અનુમતિપાત્ર અક્ષાંશોથી આગળ વધે છે, તો તે કાયદો કરી શકે છે તેની કાયદેસરતા અંગે પ્રશ્ન કરવામાં આવે. આવા કાયદાની જોગવાઈઓ અને અસરો બિન–ન્યાયી છે તેવી દલીલ સ્વીકારી શકાતી નથી."

72. સિક્કિમ રાજ્યમાં વિ. સુરેન્દ્ર પ્રસાદ શર્મા અને Ors., (1994) 5 SCC 282, આ અદાલતે એવું માન્યું કે કાયદાઓ, જે ભારતના બંધારણની શરૂઆત પહેલાં અમલમાં હતા, તે બંધારણના ભાગ III સાથે સુસંગત હોવા જોઈએ. બંધારણ અમલમાં રહેશે. આ કોર્ટે અભિપ્રાય આપ્યો:

"11. ઉપરોક્ત બંધારણીય યોજનામાંથી જે બહાર આવે છે તે એ છે કે બંધારણની શરૂઆત પહેલાં તરત જ ભારતના પ્રદેશમાં જે કાયદાઓ અમલમાં હતા તે ત્યાં સુધી અમલમાં રહેશે જ્યાં સુધી સક્ષમ વિધાનસભા અથવા સત્તાધિકારી દ્વારા ફેરફાર, રદ

અથવા સુધારો કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી અમલમાં રહેશે. બંધારણના ભાગ III સાથે અસંગત હોવા છતાં, સંસદને અનુચ્છેદ 16(3) માં ઉલ્લેખિત કોઈપણ બાબતની સાથે કાયદાઓ બનાવવાની સત્તા આપવામાં આવી હતી રાજ્ય અથવા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશમાં રહેઠાણ અને જો આવો કાયદો બનાવવામાં આવે તો આર્ટિકલ 16 માં કંઈપણ આવા પ્રિસ્ક્રિપ્શનના માર્ગમાં ઊભું રહેશે નહીં કારણ કે આર્ટિકલ 16(3) બંધારણના ભાગ III માં છે, જો કાયદો બનાવવામાં આવે તો તે સ્પષ્ટપણે રહેશે. અનુચ્છેદ 35(b) ના આધારે બંધારણમાં કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, આર્ટિકલ 16(3) માં કોઈપણ બાબતના સંબંધમાં બંધારણની શરૂઆત પહેલાં અમલમાં આવેલ કોઈપણ કાયદો અમલમાં રહેશે. 'કાયદો અમલમાં છે' અભિવ્યક્તિનો અર્થ આર્ટિકલ 372, સમજૂતી I માં તેને સોંપાયેલો છે. આ બંધારણની આર્ટિકલ 13, 16(3), 35(b) અને 372 ની સંયુક્ત અસર છે. બંધારણની શરૂઆત પહેલાં તરત જ સિક્કિમ ક્યારેય ભારતના પ્રદેશનો ભાગ ન હોવાથી, હાઈકોર્ટે આ કેસમાં ઉપરોક્ત જોગવાઈઓને લાગુ પાડવાનો ચુકાદો આપ્યો છે. અનુચ્છેદ 2 એવી જોગવાઈ કરે છે કે સંસદ કાયદા દ્વારા યુનિયનમાં પ્રવેશ કરી શકે છે અથવા તેને યોગ્ય લાગે તેવા નિયમો અને શરતો પર નવા રાજ્યોની સ્થાપના કરી શકે છે. આ રીતે બનાવેલ કાયદો આર્ટિકલ 13 ની આવશ્યકતાઓને અનુરૂપ હોવો જોઈએ. તે પૌડ્યલ કેસ, 1944 Supp (1) SCC 324 માં વ્યક્ત થયેલ અભિપ્રાય છે. પરંતુ ભારતના પ્રદેશમાં તેના સમાવેશ પહેલાની ઐતિહાસિક ઘટનાઓને ધ્યાનમાં રાખવી આવશ્યક છે. બ્રિટિશ કાળ દરમિયાન સિક્કિમ પર ચોગ્યાલ નામના રાજાનું શાસન હતું. ભારત આઝાદ થયા પછી સિક્કિમના લોકો દ્વારા ભારતમાં

વિલીનીકરણની લોકપ્રિય માંગ ઉઠી હતી. સિક્કિમના લોકો દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલી લાગણીઓને અનુલક્ષીને, ભારત અને ચોગ્યાલ વચ્ચે વિલીનીકરણની ટૂંકી સંધિ કરવામાં આવી હતી, જેનું અનુગામી ફેરફારો કરવામાં આવ્યા હતા. જો કે, જાહેર માંગ હિંસક બની હતી અને ચોગ્યાલને કેન્દ્ર સરકારને સારી સરકારની જવાબદારી સ્વીકારવા વિનંતી કરવાની ફરજ પડી હતી. આખરે, 8–5–1973 ના રોજ, એક તરફ ચોગ્યાલ અને સિક્કિમના રાજકીય નેતાઓ અને બીજી તરફ ભારત સરકાર વચ્ચે ઔપચારિક કરાર પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા, જેના અનુસંધાનમાં સિક્કિમના લોકોને ચોક્કસ લોકતાંત્રિક અધિકારો મળવાના હતા.આ વિકાસ બતાવશે કે સિક્કિમ જે 1947 સુધી બ્રિટિશ સર્વોચ્ચ શાસન હેઠળ બ્રિટિશ સંરક્ષિત રાજ્ય હતું તે 3–12–1950 ની સંધિ હેઠળ ભારતના સંરક્ષિત રાજ્યમાં આવ્યું અને પછીથી બંધારણમાં આર્ટિકલ 2–A દાખલ કરીને સહયોગી રાજ્ય બન્યું. દસમી અનુસૂચિમાં નિર્ધારિત નિયમો અને શરતો પર 35 મો સુધારો અને ત્યાર બાદ ટૂંક સમયમાં 36 મા સુધારા દ્વારા આર્ટિકલ 2–A કાઢી નાખવામાં આવી અને નવી ઉમેરવામાં આવેલી આર્ટિકલ 371–માં સમાવિષ્ટ નિયમો અને શરતો પર ભારતીય સંઘ હેઠળ સંપૂર્ણ રાજ્યનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો. એફ. આ બંધારણીય ફેરફારો 1975 માં સમજૂતીના આદાનપ્રદાનમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા જેના આધારે સિક્કિમ ભારતમાં તેના વિલીનીકરણ માટે અને સિક્કિમના લોકોની આકાંક્ષાઓને પૂર્ણ કરવા માટે સંમત થયા હતા. આર્ટિકલ 371–એફમાં સિક્કિમના વિલીનીકરણ માટેના નિયમો અને શરતોને આ પૃષ્ઠભૂમિમાં જોવાની જરૂર છે."

73. જો કે, આર્ટિકલ 371–F(k) માં સમાવિષ્ટ વિશેષ કરાર હેઠળ, સિક્કિમ રાજ્યમાં અમલમાં રહેલા તમામ કાયદાઓ બંધારણ હેઠળના ચોગ્યાલના શાસનમાંથી લોકશાહી નિયમોમાં સરળ સંક્રમણની ખાતરી કરવા માટે સંશોધિંત અથવા રદ ન થાય ત્યા સુધી સુરક્ષિત હતા. અનુચ્છેદ 371–F(I) એ નિશ્ચિત કરે છે કે આવા ઘણા પ્રવર્તમાન કાયદા બંધારણ સાથે અસંગત હોઈ શકે છે, કારણ કે સંક્રમણકાળમાં આવી પ્રતિરક્ષા આપવામાં આવી હતી, સિક્કિમ રાજ્યની આ કોર્ટે વિ. સુરેન્દ્ર પ્રસાદ શર્મા (સુપ્રા) બિન–અવરોધક આર્ટિકલ ગણાવી હતી. આર્ટિકલ 371–એફમાં અને અવલોકન કર્યું કે અમલમાં રહેલા કાયદાએ બંધારણના આર્ટિકલ 13 ની કસોટીને પૂર્ણ કરવી પડશે. તે યોજવામાં આવ્યું હતું:

"22. અનુચ્છેદ 371–F, અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, સિક્કિમ રાજ્યને લગતી એક વિશેષ બંધારણીય જોગવાઈ છે. તે બિન–અવરોધ આર્ટિકલથી શરૂ થાય છે તેનું કારણ એ છે કે વિવિધ કલમોમાં ઉલ્લેખિત બાબતોને તરત જ રક્ષણાત્મક આવરણની જરૂર છે. કે આવી બાબતોને ગેરબંધારણીય માનવામાં આવતી નથી કારણ કે તેઓ બંધારણીય જરૂરિયાતને સંતોષતા નથી, જ્યાં સુધી આ પ્રકારની ઈમ્યુનિટી આપવામાં આવી ન હોત, તો 'અધિકારમાં રહેલા કાયદાઓ'એ બંધારણના આર્ટિકલ 13 ની કસોટી પૂરી કરવી પડી હોત આર્ટિકલ 371–F માં ઉમેરાયેલા આર્ટિકલ (k) દ્વારા કાયદાઓ અથવા કાયદાઓનું રક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું, તેથી, ચોગ્યાલમાંથી સરળ સંક્રમણ સુનિશ્ચિત કરવા માટે, સિક્કિમ રાજ્યમાં અમલમાં રહેલા કાયદાઓને, સુધારેલ અથવા રદ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી સુરક્ષિત રાખવામાં આવ્યા હતા. બંધારણ હેઠળ લોકશાહી શાસનનો

નિયમ એ ધારણા છે કે આવા ઘણા વર્તમાન કાયદા બંધારણ સાથે અસંગત હોઈ શકે છે અને તેથી, રાષ્ટ્રપતિને અનુકૂલન અને ફેરફારો કરવા માટે વિશેષ સત્તા આપવામાં આવી હતી. ઉક્ત નિયમને બંધારણ સાથે સુસંગત બનાવવાનો દૃષ્ટિકોણ. અલબત્ત, આ સત્તાનો ઉપયોગ નિયત દિવસથી બે વર્ષમાં કરવાનો હતો. જો નિયત દિવસ પહેલા પ્રવર્તતા કાયદામાં કોઈપણ અનુકૂલન અથવા ફેરફાર કરવામાં આવે તો, કાયદો આવા અનુકૂલન અને ફેરફારને આધીન લાગુ થશે. આથી સ્પષ્ટ છે કે આ વિશેષ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કરવામાં આવેલ અનુકૂલન અને ફેરફારની અસર આર્ટિકલ 371–F ના આર્ટિકલ (k) ના અર્થની અંદર અમલમાં રહેલો કાયદો બનવાનું બંધ કરી દેતી નથી. તેથી, ઉપરોક્ત જોગવાઈની સાદી ભાષામાં એ માનવું મુશ્કેલ છે કે અનુકૂલન અથવા ફેરફારની અસર કાયદાને 'અધિકારમાં રહેલા કાયદા'ના કાર્યક્ષેત્રમાંથી બહાર કાઢે છે."

74. બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5(1) માં સમાવિષ્ટ બિન–અવરોધક કલમનો અર્થ એ છે કે રાજ્યપાલ બંધારણના આર્ટિકલ 245 માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ હોવા છતાં સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે, સંસદને કાયદો બનાવવાની સત્તા આપે છે અને રાજ્યની ધારાસભા. સંસદ પાસે કાયદો ઘડવાની સત્તા છે. તેના પર સવાલ ઉઠાવી શકાય નહીં કે તેની બહારની કામગીરી હશે.

75. શ્રીમતિ પારાયંકંદિયલ એરાવથ કાનપ્રવન કલિયાની અમ્મા અને ઓ.આર.એસ. v. K. દેવી અને Ors., AIR 1996 SC 1963 મા બીજા અવોરધક આર્ટિકલ ધ્યાનમા

લેવાયેલા છે. અવકાશ જે સંદર્ભ અને હેતુ માટે અલગ તારવવામા આવ્યો છે તે ધ્યાનમાં લેવો જોઈએ.

76. પીઅરલેસ જનરલ ફાઇનાન્સ એન્ડ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની Ld. અને એન.આર. v. રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, (1992) 2 SCC 343 મા કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે મૂળભૂત અધિકારોની અસરકારકતા જળવાઈ રહે અને ધારાસભાને અમર્યાદિત સત્તા સાથે રોકાણ કરવામાં ન આવે તે સુનિશ્ચિત કરવા અદાલતે તમામ પ્રયાસો કરવા જોઈએ. અદાલતે ધીમે ધીમે અતિક્રમણ સામે રક્ષણ આપવાનું છે અને અધિકારના સંપૂર્ણ ઉલ્લંઘનની તીવ્રતા સુધી પહોંચતાની સાથે જ પ્રતિબંધને દૂર કરવાનો છે. કોર્ટે અવલોકન કર્યું:

"48. xxx રાજ્ય જનતાને વાસ્તવિક અનિષ્ટથી બચાવવા માટેના મૂળભૂત અધિકારના ઉપયોગનું નિયમન કરી શકે છે. અનિષ્ટનું અસ્તિત્વ તેમજ તેને ચકાસવા માટે અપનાવવામાં આવેલા માધ્યમો એ કાયદાકીય ચુકાદા માટેની બાબતો છે. પરંતુ કોર્ટ હકદાર છે. નિયમનની ડિગ્રી અને પદ્ધતિ જરૂરિયાત કરતાં વધુ છે અથવા મનસ્વી રીતે લાદવામાં આવી છે તે ધ્યાનમાં લેવા માટે અદાલતે જોવું પડશે કે અપનાવવામાં આવેલ માપ સત્તા દ્વારા ઉપયોગમાં લેવામાં આવતી સત્તા માટે સુસંગત છે કે યોગ્ય છે કે કેમ તે મર્યાદાઓથી વધુ છે. સામાજિક કાયદાના નાના માર્ગો મોટા પ્રવેશ તરફ દોરી શકે છે અને આખરે પરોક્ષ પદ્ધતિ દ્વારા સંપૂર્ણ પ્રતિબંધમાં પરિણમે છે, જો તે મૂળભૂત અધિકારને સીધો જ ઉલ્લંઘન કરે છે અથવા અનિવાર્યપણે અસર કરે છે, તો તે ગેરબંધારણીય બને છે, પરંતુ જ્યાં અસર માત્ર દૂરથી શક્ય હોય અથવા આકસ્મિક હોય. કાયદાના સાચા પાત્ર અને પ્રકારને શોધવા માટે અદાલતે સ્વરૂપ અને દેખાવનો પડદો

ઉઠાવવો જોઈએ, અને મૂળભૂત અધિકારોની અસરકારકતા જળવાઈ રહે અને વિધાનસભાને અમર્યાદિત સત્તા સાથે રોકાણ કરવામાં ન આવે તે માટે દરેક પ્રયત્નો કરવા જોઈએ. તેથી, અદાલતે હંમેશા ધીમે ધીમે થતા અતિક્રમણો સામે સાવચેતી રાખવાની અને અધિકારના સંપૂર્ણ વિનાશની તીવ્રતા સુધી પહોંચતાની સાથે જ પ્રતિબંધને દૂર કરવાનો છે."

77. જો સામાવાળા વતી કરવામા આવેલી દલીલ સ્વીકારવામાં આવે કે રાજ્યપાલ પાસે નિરંકુશ સત્તા છે, તો બંધારણના ભાગ III માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ હોવા છતાં, બંધારણની આર્ટિકલ 13 નિરર્થક બની જાય છે. અદાલત અને ધારાસભાની ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તા તુચ્છ બની જશે. બંધારણીય જોગવાઈઓ વિરુદ્ધ કાર્ય કરવાની વિધાનસભા અથવા રાજ્યપાલને કોઈ સત્તા નથી, અને તેઓ બંધારણના ભાગ III માં સમાવિંષ્ટ જોગવાઈઓની અવમાનનામા કાયદો ઘડી શકતા નથી. ચંદાવરકર એસ.આર.રાવ વિ. આશાલતા એસ. ગુરમ, (1986) 4 SCC 447 માં, એવું માનવામાં આવ્યું છે કે બિન–અવરોધક આર્ટિકલની અસર એ છે કે અધિનિયમની જોગવાઈઓ અથવા અન્ય કોઈપણ કાયદામાં ઉલ્લેખિત હોવા છતાં અવરોધક આર્ટિકલ અથવા કોઈપણ કરાર અથવા દસ્તાવેજનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હોય, તે પછીનો કાયદો તેની સંપૂર્ણ કામગીરી કરશે અથવા બિન–અવરોધ આર્ટિકલમા નિહિત જોગવાઈ અધિનિયમની કામગીરી માટે અવરોધ બની શકશે નહીં. જો રાજ્યપાલ સંસદ અથવા રાજ્યની ધારાસભાના અધિનિયમને લાગુ ન કરવાનો અથવા તેને અપવાદો અને ફેરફારો સાથે લાગુ ન કરવાનો નિર્ણય લે, તો તેને તેમ કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. પરંતુ

તે બંધારણના ઘડવૈયાઓ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા ઉપરોક્ત ઉદ્દેશ્યથી સંસદ અથવા રાજ્યની વિધાનસભા પીડાય છે તે ખૂબ જ કાયદાકીય સત્તા પરના પ્રતિબંધને આધીન હશે.

78. અનુસૂચિત વિસ્તારો સાથે વ્યવહાર કરવાની સત્તા રાજ્યપાલને આપવામાં આવે છે. એનો હેતુ બંધારણ પર હાવી થવાનો નથી. રાજ્યપાલની સત્તા સંસદ અને રાજ્યની કાયદાકીય સત્તા અંગે સમાંતર જોગવાઇ છે યાને પેરી પાસુ છે.. બંધારણના ભાગ III ની જોગવાઈઓને આધીન સંસદ અથવા રાજ્ય દ્વારા કાયદાકીય સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. અમારા ધ્યાનમાં લેવાયેલા અભિપ્રાય મુજબ, રાજ્યપાલની સત્તા બંધારણના ભાગ III હેઠળના મૂળભૂત અધિકારોને વટાવી શકતી નથી. ભાગ III અને બંધારણની અન્ય જોગવાઈઓને આધીન તેનો ઉપયોગ કરવાનો રહેશે. જ્યારે પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5 રાજ્યપાલને સત્તા આપે છે, ત્યારે તેનો અર્થ મનસ્વી સત્તાનો અર્પણ કરવાનો નથી. બંધારણ ક્યારેય બંધારણીય સત્તાવાળાઓને મનસ્વી સત્તા આપવાનું લક્ષ્ય રાખી શકતું નથી. બંધારણના ઉદ્દેશ્યોને ધ્યાનમાં રાખીને તર્કસંગત રીતે તેનો ઉપયોગ કરવાનો છે. સત્તાઓ અપમાનમાં નથી પરંતુ બંધારણીય ઉદ્દેશ્યો અને ઉદ્દેશ્યોને આગળ વધારવામાં છે.

જવાબમાં: પ્રશ્ન નંબર 1(ડી): શું બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ આર્ટિકલ 371D– હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા સત્તાના કોઈપણ સમા તર ઉપયોગને ઓવરરાઇડ કરે છે.

79. અપીલકર્તાઓ વતી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આર્ટિકલ 371D આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યમાં જાહેર રોજગારમાં ભૌગોલિક અસમાનતાને ધ્યાનમાં રાખીને બહાર પાડવામાં આવી હતી. રાજ્યના અમુક જિલ્લાઓ/વિસ્તારોના ઉમેદવારો અપ્રમાણસર રીતે મોટી સંખ્યામાં જાહેર પોસ્ટ મેળવે છે. આર્ટિકલ 371D રાજ્ય સરકારને રાજ્યના વિવિધ ભાગો માટે વિવિધ સ્થાનિક કેડરમાં રાજ્યમાં વર્ગ અથવા વર્ગોની પોસ્ટની પુનઃગઠન કરવાની આવશ્યકતા છે. 1975 નો પ્રેસિડેન્શિયલ ઓર્ડર જારી કરવામાં આવ્યો હતો જે સ્થાનિક કેડર માટે જિલ્લા/ઝોનને એકમ તરીકે પ્રદાન કરે છે. જ્યારે, GO એ જોગવાઈ કરી છે કે આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં આવેલી શાળાઓમાં શિક્ષકોની તમામ જગ્યાઓ માત્ર સ્થાનિક અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારોથી જ ભરવામાં આવશે. જિલ્લો અથવા ઝોન એ સ્થાનિક કેડર માટેનું એકમ છે. જ્યારે બીજી તરફ, આરોપિત જી.ઓ.એમ. 2000 ના નંબર 3 માં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે અનુસૂચિત વિસ્તારના શિક્ષકોની તમામ જગ્યાઓ, જે જિલ્લાનો ભાગ છે, તે ફક્ત સ્થાનિક અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો દ્વારા જ ભરવામાં આવશે. પડકારાયેલ GO એ અનુસૂચિત વિસ્તારની તમામ પોસ્ટ્સ આરક્ષિત કરી હતી; આમ, અનુસૂચિત વિસ્તારના જિલ્લા/ઝોનના મહત્વાકાંક્ષી ઉમેદવારો જિલ્લા અથવા ઝોનમાં શિક્ષકોની પોસ્ટ માટે લાગુ પાડી શકતા નથી કારણ કે તમામ પોસ્ટ્સ સ્થાનિક અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો માટે અનામત રાખવામાં આવી છે અને "તેઓ જિલ્લા અથવા ઝોનની બહાર અરજી કરી શકતા નથી" કારણ કે બંધારણની આર્ટિકલ 371D હેઠળના પ્રતિબંધો.

80. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે વધુમાં એવી દલીલ કરી હતી કે અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં રહેતા જિલ્લામાં અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો સિવાયના ઉમેદવારો બિલકુલ અરજી કરી શકતા નથી, અને તેઓને જાહેર રોજગાર મેળવવાની તકથી વંચિત રાખવામાં આવ્યા છે. પડકારાયેલ GO બિન-અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારોની શિક્ષકોની પોસ્ટ માટે અરજી કરવાની પણ સંપૂર્ણ તક છીનવી લે છે. આમ, પડકારાયેલ GO બંધારણના આર્ટિકલ 371D નું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તે ગેરબંધારણીય છે. રાજ્યપાલ પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5 હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને આવી રીતે સૂચના જારી કરી શક્યા ન હોત, જે આર્ટિકલ 371D હેઠળ જારી કરાયેલા રાષ્ટ્રપતિના આદેશનું ઉલ્લંઘન કરે છે. રાજ્યપાલ પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5(1) હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી અને બંધારણની કલમ 371D ની જોગવાઈઓને સુધારી અથવા ઓવરરાઈડ કરી શકતા નથી.

81.સામાવાળાઓ વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે રાષ્ટ્રપતિના આદેશ અને રાજ્યપાલ દ્વારા જારી કરાયેલ અસ્પષ્ટ સૂચનામાં કોઈ અપમાન નથી. આર્ટિકલ 371D બિન-અવરોધક કલમથી પણ શરૂ થાય છે અને જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં સુધી બિન-અવરોધક કલમો વચ્ચેના સંઘર્ષનો ઉકેલ જય એન્જિનિયરિંગ વર્ક્સ લિમિટેડ વિ. ઇન્ડસ્ટ્રી ફેસિલિટેશન કાઉન્સિલ અને Anr., (2006) 8 SCC 677:

"28. બંને અધિનિયમોમાં બિન-અવરોધક કલમો છે. અર્થઘટન સામાન્ય નિયમ એ છે કે જ્યાં બે બિન-અવરોધક કલમો હોય, ત્યાં બાદમાં પ્રબળ રહેશે. પરંતુ તે એટલું જ સારી રીતે સેટલ છે કે તેના પછી અંતિમ નિષ્કર્ષ કાનૂનના મર્યાદિત સંદર્ભ પર નિર્ભર

રહેશે. (જુઓ અલ્હાબાદ બેંક, (2000) 4 એસસીસી 406, પેરા 34.) 29. મારુતિ ઉદ્યોગ લિ. વિ. રામ લાલ, (2005) 2 એસસીસી 638 માં, તે ઠરાવવામા આવેલ: (એસસીસી પૃષ્ઠ 653, પેરા 39)

"39. શ્રી દાસ દ્વારા પ્રસ્તાવિત 1947 ના અધિનિયમની કલમ 25–J નું અર્થઘટન પણ સ્વીકારી શકાતું નથી કારણ કે તેની દ્રષ્ટિએ માત્ર ઉપરોક્ત પ્રકરણની જોગવાઈઓ તેની સાથે અન્ય કોઈપણ કાયદામાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ અસંગત હોવા છતાં પણ અસર કરશે. ઔદ્યોગિક રોજગાર (સ્થાયી હુકમો) અધિનિયમ હેઠળ સ્થાયી હુકમો કરવામાં આવ્યા છે, પરંતુ તે એવા કિસ્સામાં લાગુ થશે નહીં કે જ્યાં વૈધાનિક યોજનાના સંદર્ભમાં કંઈક અલગની કલ્પના કરવામાં આવી છે, એક ફાયદાકારક કાનૂન, જેમ કે જાણીતું છે, તે ઉદાર અર્થઘટન પ્રાપ્ત કરી શકે છે વૈધાનિક યોજનાથી આગળ વધારી શકાશે નહીં."

30. સર્વન સિંહ વિ. કસ્તુરી લાલ, (1977) 1 SCC 750 માં, આ કોર્ટે અભિપ્રાય આપ્યો: (SCC p. 760, પેરા 20)

"જ્યારે બે અથવા વધુ કાયદાઓ એક જ ક્ષેત્રમાં કાર્ય કરે છે અને દરેકમાં એક બિન–અવરોધક કલમ હોય છે જે જણાવે છે કે તેની જોગવાઈઓ કોઈપણ અન્ય કાયદાને ઓવરરાઈડ કરશે, અર્થઘટનની ઉત્તેજક અને તીવ્ર સમસ્યાઓ ઊભી થાય છે. કારણ કે વૈધાનિક અર્થઘટનમાં કોઈ પરંપરાગત પ્રોટોકોલ નથી, આવા સંઘર્ષના કિસ્સાઓ. વિચારણા હેઠળના કાયદાના ઉદ્દેશ્ય અને હેતુના સંદર્ભમાં નિર્ણય લેવાનો રહેશે."

31. કોર્ટનો પ્રયત્ન, તેમ છતાં, હંમેશા સુમેળપૂર્ણ અર્થઘટન નિયમ અપનાવવાનો રહેશે."

તે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું કે અદાલતનો પ્રયાસ હંમેશા સુમેળપૂર્ણ અર્થઘટનનો નિયમ અપનાવવાનો રહેશે, અને બિન–અવરોધક કલમને સંસદના ઉદ્દેશ્યની અસર આપવી જોઈએ અને તેનાથી આગળ નહીં. એવી પણ તાકીદ કરવામાં આવી હતી કે જો છેલ્લી જોગવાઈ અગાઉની જોગવાઈ જે ખાસ જોગવાઈ છે તેની સામે સામાન્ય હોવાનું જણાય છે, તો અગાઉની જોગવાઈ પ્રબળ રહેશે. રિલાયન્સને મહારાષ્ટ્ર ટ્યુબ્સ લિ. વિ. સ્ટેટ ઇન્ડસ્ટ્રિયલ એન્ડ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કોર્પોરેશન ઑફ મહારાષ્ટ્ર લિમિટેડ અને એનઆર, (1993) 2 એસસીસી 144 પર પણ આધાર રાખવામા આવ્યો છે. જય એન્જિનિયરિંગ વર્ક્સ (સુપ્રા). રાષ્ટ્રપતિના આદેશ અનુસાર જારી કરાયેલ જાહેરનામુ, શિક્ષકો માટે જિલ્લા/ઝોનલ કેડર બનાવે છે. રાજ્યપાલના આદેશે અનુસૂચિત વિસ્તારના શિક્ષકોની જગ્યાઓ અનુસૂચિત જનજાતિ માટે આરક્ષિત કરી હતી. ઉપરોક્ત જાહેરનામુ વચ્ચે કોઈ સખત સંઘર્ષ નથી, અને સુમેળપૂર્ણ અર્થઘટન શક્ય છે.

82.સામાવાળાઓ વતી વધુ વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે વર્ષ 1956 માં આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યનું પુનર્ગઠન કરવામાં આવ્યું હતું, અને હૈદરાબાદ રાજ્યમાં આવતા વિસ્તારોનો એક ભાગ, તેલંગણા તરીકે ઓળખાતા તેલુગુભાષી વિસ્તારો આંધ્ર પ્રદેશમાં ભળી ગયા હતા. તેલંગાણા પ્રદેશમાં, મુલ્કી નિયમો પ્રચલિત છે, જે જાહેર રોજગારની જરૂરિયાત તરીકે રહેઠાણની જોગવાઈ કરે છે. પુનર્ગઠન પછી, કેન્દ્ર સરકારે તેને ચાલુ રાખવા માટે એપી પબ્લિક એમ્પ્લોયમેન્ટ (રિક્વાયરમેન્ટ એઝ ટુ રેસિડન્સ) એક્ટ, 1957 લાગુ

કર્યો. આર્ટિકલ 16(2) ની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાને પડકારવા પર, નરસિમ્હા રાવ વિરુદ્ધ એપી રાજ્ય, (1969) 1 SCC 839 માં આ અદાલતે અભિપ્રાય આપ્યો કે નિવાસની જરૂરિયાત ગેરબંધારણીય છે, પરિણામે રાજ્યના વિભાજનની માંગણી સાથે આંદોલન થયું. . સંસદે આર્ટિકલ 371D દાખલ કરીને બંધારણમાં સુધારો કર્યો, રાજ્યના વિવિધ ભાગો સાથે જોડાયેલા લોકોને શિક્ષણ અને જાહેર રોજગારમાં સમાન તકો પૂરી પાડવાનો આદેશ જારી કરવાની સત્તા રાષ્ટ્રપતિને આપી. રાષ્ટ્રપતિના આદેશના પેરા 3 હેઠળ, રાજ્યમાં સિવિલ પોસ્ટ્સ સ્થાનિક કેડર પર ગોઠવવાની હતી, જેમ કે લોઅર ડિવિઝન ક્લાર્ક અને સમકક્ષ નોન–ગેઝેટેડ કેટેગરી અને દરેક વિભાગમાં રાજપત્રિત અને બિન–રાજપત્રિત શ્રેણી અસ્તિત્વમાં છે. રાષ્ટ્રપતિના આદેશના પેરા 4 અને 5 એ જોગવાઈ કરી છે કે કર્મચારીઓને સ્થાનિક કેડર/વિસ્તારોમાં ફાળવવામાં આવશે, જે તમામ હેતુઓ માટે એક એકમ હશે. રાષ્ટ્રપતિના આદેશના પેરા 6 હેઠળ, તમામ સિવિલ પોસ્ટ્સ માટે જિલ્લા/ઝોન, મલ્ટી ઝોન અને રાજ્ય–વ્યાપી સ્થાનિક વિસ્તારો બનાવતી વિવિધ પોસ્ટ્સ માટે સ્થાનિક વિસ્તારો આધાર હોવા જોઈએ. પેરા 8 સ્થાનિક ઉમેદવારો માટે સીધી ભરતી દ્વારા અનામત માટે પ્રદાન કરે છે. અનુચ્છેદ 371D(10) બંધારણના અનુચ્છેદ 14 અને 16 માંથી જોગવાઈઓને પડકારથી મુક્ત કરવા માટે બિન–અવરોધક કલમ માટે જોગવાઇ કરે છે. અનુચ્છેદ 371D નું સંચાલન સ્થાનિક ઉમેદવારો માટે સીધી ભરતીમાં અને સ્થાનિકો માટે અનામતની વિવિધ ટકાવારી માટે આરક્ષણ પ્રદાન કરવા સુધી મર્યાદિત છે. પેરા 6(1) હેઠળ દરેક જિલ્લાને સ્થાનિક વિસ્તાર તરીકે ગણવામાં આવશે. આ કાર્યવાહી આર્ટિકલ 371D નું ઉલ્લંઘન

કરતી નથી. સામાવાળાઓ વતી વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે રાષ્ટ્રપતિએ તકની સમાનતાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે આર્ટિકલ 371D હેઠળ સૂચના જારી કરી છે. જાહેરનામુ અનુસૂચિત વિસ્તારો અથવા અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં રોજગારની તકો સાથે વ્યવહાર કરતી નથી. આર્ટિકલ 371D હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા જારી કરાયેલી કોઈપણ જાહેરનામુ અથડાતી નથી અથવા પડકારાયેલ જાહેરનામુ સાથે વિરોધાભાસી નથી. રાષ્ટ્રપતિ નુ જાહેરનામુ અર્થમાં સ્થાનિક વિસ્તારોને આપવામાં આવેલી પસંદગીઓ અથવા બિન–સ્થાનિક વિસ્તારોની કેડરને બાકાત રાખવાથી બંધારણની આર્ટિકલ 14 ને અપરાધ થશે નહીં, જેના માટે સંદીપ અને ઓઆરએસ પર નિર્ભરતા રાખવામાં આવી છે. v. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ ઓર્સ., (2016) 2 SCC 328, ડૉ. ફઝલ ગફૂર વિરુદ્ધ પ્રિન્સિપાલ, ઓસ્માનિયા મેડિકલ કોલેજ, હૈદરાબાદ અને Ors., (1988) 4 SCC 532, ડૉ. ફઝલ ગફૂર વિરુદ્ધ. યુનિયન ઑફ ઈન્ડિયા અને Ors., (1988) Supp. SCC 794, NTR યુનિવર્સિટી ઓફ હેલ્થ સાયન્સ, વિજયવાડા વિ. જી. બાબુ રાજેન્દ્ર પ્રસાદ અને Anr., (2003) 5 SCC 350. સમાન તર્ક,જે આર્ટિકલ 14 અને 371D ને લાગુ પડે છે, તે પાંચમી અનુસૂચિ હેઠળ રાજ્યપાલ શું કરે છે તેના સંદર્ભમાં પણ સંબંધિત છે. પરિણામે, રાજ્યપાલે અનુસૂચિત વિસ્તારો માટે વધુ સમાનતા માટે જે કર્યું છે તે દોષિત રહેશે નહીં.

83. આર્ટિકલ 371D માં બિન–અવરોધક આર્ટિકલ પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5 માં બિન–અવરોધક કલમને રદ કરશે નહીં. બે બંધારણીય જોગવાઈઓ અલગ ડોમેનમાં કાર્ય કરે છે. આર્ટિકલ 371D પાંચમી અનુસૂચિ પર સુપર લાદવા માટે ઘડવામાં આવી

ન હતી. બિન–અવરોધક કલમના સંદર્ભમાં કાયદાઓ અથવા જોગવાઈઓનો હેતુ અને હેતુ અલગ છે. આમ, કોર્ટને કોઈ સંઘર્ષ જોવા મળશે નહીં. આર.એસ. રઘુનાથ વિ. કર્ણાટક રાજ્ય અને ઓ.આર.એસ., (1991) સપ્લાયનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે. 1 SCR 387, સરવન સિંઘ અને Ors. વિ. કસ્તુરી લાલ, (1977) 2 SCR 421, સાંવરમલ કેજરીવાલ વિ. વિશ્વ કો–ઓપરેટિવ હાઉસિંગ સોસાયટી લિ. અને Ors., (1990) 1 SCR 862, ધ સાઉથ ઈન્ડિયા કોર્પોરેશન (P) લિમિટેડ વિ. સચિવ, બોર્ડ રેવન્યુ ત્રિવેન્દ્રમ અને Ors., (1964) 4 SCR 280, અને ડૉ. ફઝલ ગફૂર વિ. પ્રિન્સિપાલ, ઓસ્માનિયા મેડિકલ કોલેજ, હૈદરાબાદ અને Ors., (1988) 4 SCC 532.

84. ભારતના બંધારણમાં આર્ટિકલ 371–D દાખલ કરવામાં આવી છે. આર્ટિકલ 371–D ની પેટા કલમો 1, 2 અને 10 નીચે તારવેલ છે:

"371D. આંધ્ર પ્રદેશ અથવા તેલંગાણા રાજ્યના સંદર્ભમાં વિશેષ જોગવાઈઓ.–

(1) રાષ્ટ્રપતિ આંધ્ર પ્રદેશ અથવા તેલંગાણા રાજ્યના સંદર્ભમાં કરવામાં આવેલા આદેશ દ્વારા, દરેક રાજ્યની જરૂરિયાતને ધ્યાનમાં રાખીને, આવા રાજ્યના વિવિધ ભાગોના લોકો માટે સમાન તકો અને સુવિધાઓ પ્રદાન કરી શકે છે. જાહેર રોજગારની બાબત અને શિક્ષણની બાબતમાં અને રાજ્યોના વિવિધ ભાગો માટે જુદી જુદી જોગવાઈઓ કરવામાં આવી શકે છે.

(2) કલમ (1) હેઠળ કરવામાં આવેલ હુકમ, ખાસ કરીને, –

(a) રાજ્ય સરકારને રાજ્યના વિવિધ ભાગો માટે વિવિધ સ્થાનિક કેડરમાં રાજ્યની સિવિલ સર્વિસમાં કોઈપણ વર્ગ અથવા વર્ગની પોસ્ટ અથવા તેના હેઠળના કોઈપણ વર્ગ અથવા વર્ગની સિવિલ પોસ્ટ્સ ગોઠવવાની અને આવા સિદ્ધાંતો અનુસાર ફાળવણી કરવાની આવશ્યકતા છે. અને આ રીતે સંગઠિત સ્થાનિક કેડરમાં આવા હોદ્દા ધરાવનાર વ્યક્તિઓ ક્રમમાં નિર્દિષ્ટ કરી શકાય તેવી કાર્યવાહી;

(b) રાજ્યના કોઈપણ ભાગ અથવા ભાગોને સ્પષ્ટ કરો કે જેને સ્થાનિક વિસ્તાર તરીકે ગણવામાં આવશે–

(i) રાજ્ય સરકાર હેઠળ કોઈપણ સ્થાનિક સંવર્ગમાં પોસ્ટ્સ પર સીધી ભરતી માટે (પછી ભલે આ લેખ હેઠળના આદેશના અનુસંધાનમાં સંગઠિત હોય અથવા અન્યથા રચાયેલ હોય);

(ii) રાજ્યમાં કોઈપણ સ્થાનિક સત્તા હેઠળની કોઈપણ સંવર્ગમાં પોસ્ટ્સ પર સીધી ભરતી માટે; અને

(iii) રાજ્યની અંદરની કોઈપણ યુનિવર્સિટીમાં અથવા રાજ્ય સરકારના નિયંત્રણને આધીન કોઈપણ અન્ય શૈક્ષણિક સંસ્થામાં પ્રવેશના હેતુઓ માટે;

(c) કેટલી હદ સુધી, જે રીતે અને શરતોને આધીન, પસંદગી અથવા આરક્ષણ આપવામાં આવશે અથવા કરવામાં આવશે તે સ્પષ્ટ કરો–

(i) પેટા–કલાજ (b) માં ઉલ્લેખિત આવા કોઈપણ સંવર્ગમાં પોસ્ટ્સ પર સીધી ભરતીની બાબતમાં, જે આ વતી આદેશમાં ઉલ્લેખિત હોઈ શકે છે;

(ii) પેટા-ક્લોઝ (b) માં ઉલ્લેખિત આવી કોઈપણ યુનિવર્સિટી અથવા અન્ય શૈક્ષણિક સંસ્થામાં પ્રવેશની બાબતમાં, આ વતી ક્રમમાં ઉલ્લેખિત કરી શકાય છે, ઉમેદવારો કે જેઓ કોઈપણ સમયગાળા માટે રહે છે અથવા અભ્યાસ કરે છે તેમની તરફેણમાં આવા સંવર્ગ, યુનિવર્સિટી અથવા અન્ય શૈક્ષણિક સંસ્થાના સંબંધમાં સ્થાનિક વિસ્તારમાં હુકમમાં ઉલ્લેખિત છે, જેમ કે કેસ હોઈ શકે.

(3) xxx

10) આ અનુચ્છેદની જોગવાઈઓ અને તેના હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ આદેશ આ બંધારણની અન્ય કોઈપણ જોગવાઈમાં અથવા હાલના સમય માટે અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદામાં કંઈપણ હોવા છતાં અસર કરશે."

આર્ટિકલ 371D માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ બંધારણ (ત્રીસમો સુધારો) અધિનિયમ, 1973, 1.7.1974 થી દાખલ કરવામાં આવી હતી અને આંધ્ર પ્રદેશ પુનર્ગઠન અધિનિયમ, 2014 દ્વારા વધુ સુધારો કરવામાં આવ્યો છે, જે આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અથવા તેલંગણા રાજ્યને લાગુ પડે છે.

85. આર્ટિકલ 371-D(1) અને (2) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતા રાષ્ટ્રપતિ, આંધ્ર પ્રદેશ જાહેર રોજગાર (સ્થાનિક કેડરનું સંગઠન અને સીધી ભરતીનું નિયમન) ઓર્ડર, 1975 જાહેર કરેલો હુકમ, 1975. પેરા 3 ના સંગઠન માટે જોગવાઇ કરેલ છે. સ્થાનિક કાર્યકરો. વિવિધ કેટેગરીઓ માટે ભરતી સ્થાનિક કેડરમાં જિલ્લાને એકમ તરીકે અથવા 3

અથવા 4 જિલ્લાઓને ઝોન તરીકે લેતી કરવાની હોય છે. સ્થાનિક વિસ્તારને પેરા 6(1) માં આ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે:

"સ્થાનિક વિસ્તારો: (1) દરેક જિલ્લાને સ્થાનિક વિસ્તાર તરીકે ગણવામાં આવશે –

(i) રાજ્ય સરકાર હેઠળની કોઈપણ સ્થાનિક સંવર્ગમાં પોસ્ટ્સ પર સીધી ભરતી માટે જે તે જિલ્લાના કોઈપણ વિભાગમાં જુનિયર સહાયકોની કેટેગરીની અથવા જુનિયરની સમકક્ષ અથવા મદદનીશ તેનાથી ઓછી કોઈપણ અન્ય કેટેગરીમાં તમામ અથવા કોઈપણ પોસ્ટનો સમાવેશ કરે છે.

(ii) તે જિલ્લાની અંદર કોઈપણ સ્થાનિક સત્તાધિકારી હેઠળની કોઈપણ સંવર્ગમાં પોસ્ટ્સ પર સીધી ભરતી માટે, લઘુત્તમ પગારનું વેચાણ વહન કરવું જે જુનિયર સહાયકના પગારના લઘુત્તમ સ્કેલથી વધુ ન હોય અથવા તે રકમથી વધુ ન હોય તેવા ફિક્સ પગાર "

શિક્ષકોની જગ્યાઓ પર ભરતી માટે, જિલ્લો એક એકમ છે. પેરા 7 સ્થાનિક ઉમેદવારોને વ્યાખ્યાયિત કરે છે. પેરા 8 માં એવી જોગવાઈ છે કે 80 ટકા જગ્યાઓ સીધી ભરતી દ્વારા ભરવામાં આવશે. વિવિધ સ્થાનિક કેડરમાં ભરતીની બાબત આર્ટિકલ 371D હેઠળ જારી કરાયેલા રાષ્ટ્રપતિના આદેશની જોગવાઈઓ અનુસાર હોવી જરૂરી છે. શિક્ષકોની ભરતી કયા જિલ્લો એક એકમ છે તેના માટે કરવાની છે.

86. ડૉ. સી. સુરેખા વિ. યુનિયન ઑફ ઈન્ડિયા, AIR 1989 SC 44 માં, આ કોર્ટે એવું માન્યું કે આર્ટિકલ 371D બંધારણના મૂળભૂત માળખાની વિરુદ્ધ લડત આપતી નથી.

ડો. ફઝલ ગફૂર વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, AIR 1989 SC 48 માં પણ આવો જ મત છે.

87. આ કોર્ટ વી. જગન્નાધા રાવ અને ઓ.આર.એસ. v. AP અને Ors.નું રાજ્ય, (2001) 10 SCC 401 ધાર્યું હતું કે બંધારણની આર્ટિકલ 371D(1) સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે ઉપરોક્ત લેખ અને તેના હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ આદેશની અન્ય કોઈપણ જોગવાઈમાં કંઈપણ હોવા છતાં અસર થશે. સંવિધાન અથવા અન્ય કોઈ કાયદો હાલના સમય માટે અમલમાં છે. કોર્ટે અવલોકન કર્યું:

"21. સદાનંદમ કેસમાં, 1989 પુરવઠા. (1) SCC 574, રાજ્ય સરકાર દ્વારા ઘડવામાં આવેલા નિયમોની સુધારેલી જોગવાઈઓની કાયદેસરતાને ધ્યાનમાં લેતા અને તેને ટકાવી રાખવા માટે, આ અદાલતનો અભિપ્રાય હતો કે ઉપરોક્ત નિયમો મુજબ 1983 ના આંધ્ર પ્રદેશ વટહુકમ 5 ની કલમ (3) હેઠળ રચાયેલ, રાષ્ટ્રપતિના આદેશના પેરા 5(2)(a) સાથે વાંચવામાં આવ્યું હતું, આ નિયમને નકારી કાઢવામાં ટ્રિબ્યુનલનું નિષ્કર્ષ ભૂલભરેલું છે ભરતી અને કેટેગરી કે જેમાંથી સેવામાં ભરતી થવી જોઈએ તે માત્ર એક્ઝિક્યુટિવના કાર્યક્ષેત્ર અને ડોમેનની અંદરની નીતિ વિષયક બાબતો છે અને ન્યાયિક સંસ્થાઓ માટે તે યોગ્ય રહેશે નહીં કે કારોબારીની શાણપણ પર નિર્ણય લેવો. ભરતી અથવા જે શ્રેણીઓમાંથી ભરતી થવી જોઈએ તે અમારા મતે, ઉપરોક્ત બંને કારણો રાષ્ટ્રપતિના આદેશની જોગવાઈઓનું સાચું અર્થઘટન કરતા નથી, તે નોંધ્યું છે કે આર્ટિકલ 371–D(10 બંધારણની) સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે ઉપરોક્ત કલમ અને તેના હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ આદેશ બંધારણની અન્ય કોઈપણ

જોગવાઈમાં અથવા હાલના સમય માટે અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદામાં કંઈપણ હોવા છતાં અસર કરશે. આવશ્યકપણે, તેથી, જો એવું માનવામાં આવે અને માનવામાં આવે કે રાષ્ટ્રપતિનો આદેશ અન્ય એકમોમાંથી ફીડર કેટેગરીના કર્મચારીઓને ધ્યાનમાં લેવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે, તો બંધારણની આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ રાજ્યપાલ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ આવા નિયમને રદ કરવો પડશે. પછી ફરીથી રાષ્ટ્રપતિના આદેશના પેરા 5(2) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને જો રાજ્ય સરકાર એવી કોઈ જોગવાઈ કરે છે, જે આદેશના પેરા 5(2) હેઠળ સરકારની સત્તાની બહાર હોય, તો ઉપરોક્ત જોગવાઈ પણ મારવો પડે છે. ઉપરોક્ત દૃષ્ટિકોણથી બંધારણના અનુચ્છેદ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ રાજ્યપાલ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા નિયમોનું નિર્માણ કર્યા પછી, નિષ્કર્ષ અનિવાર્ય છે કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા દર્શાવેલ હદ સુધીનો નિયમ બંધારણીય રીતે અમાન્ય છે અને તેનો નિષ્કર્ષ અયોગ્ય છે. હાથમાં રહેલા કેસમાં, રાષ્ટ્રપતિના આદેશના પેરા 5(2) હેઠળ સત્તાના ઉપયોગ માટે પડકારાયેલ જોગવાઈઓ ઘડવામાં આવી હોય તેવું લાગતું નથી અને તે જ બંધારણના આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ બનાવવામાં આવેલ નિયમ તરીકે, રાષ્ટ્રપતિ બંધારણના અનુચ્છેદ 371–D(10) હેઠળ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તેમ ઓર્ડર પ્રવર્તશે. જો તે રાષ્ટ્રપતિના આદેશના પેરા 5(2) હેઠળ કરવામાં આવેલ આદેશ હોવાનું માનવામાં આવે તો પણ તે ઉપરોક્ત ફકરા હેઠળ પ્રદાન કરેલ અનુમતિપાત્ર મર્યાદાઓથી આગળ હોવાને કારણે તે અમાન્ય ગણાશે. આ બાબતના દૃષ્ટિકોણમાં, ટ્રિબ્યુનલે ફેક્ટરીઓ અને બોઈલર્સ એકમોના કર્મચારીઓને અમાન્ય ગણવા માટેની જોગવાઈને યોગ્ય રીતે માન્ય રાખી હતી,શ્રમ

એકમમાં ઉચ્ચ હોદ્દા પર પ્રમોશનના હેતુ માટે અને તે રીતે અમને ટ્રિબ્યુનલના ઉક્ત નિષ્કર્ષ અને સદાનંદમ કેસમાં આ કોર્ટના અગાઉના ચુકાદામાં અમારી દખલગીરી માટે કોઈ વાજબીપણું દેખાતું નથી, 1989 Supp. (1) SCC 574, યોગ્ય રીતે નિર્ણય લેવામાં આવ્યો ન હોવાનું માનવામાં આવવું જોઈએ. પરિણામે, સત્યનારાયણ રાવ કેસ, (2000) 4 SCC 262 સાથે પણ આવું જ હશે."

88. એસ. પ્રકાશ રાવ અને એનઆરમાં. v. કમિશનર ઓફ કોમર્શિયલ ટેક્સ એન્ડ ઓઆરએસ., (1990) 2 SCC 259, આ કોર્ટે અભિપ્રાય આપ્યો કે એકવાર રાષ્ટ્રપતિ આર્ટિકલ 371D(1) અને (2) હેઠળ આદેશ આપે, તો રાજ્ય સરકાર સંબંધિત બાબતો સાથે વ્યવહાર કરવાની તેની અંતર્ગત સત્તા ગુમાવે છે. સેવાઓ માટે, તે હુકમમાં ઉલ્લેખિત રીતે જ રાષ્ટ્રપતિના આદેશ સાથે વ્યવહાર કરવામાં આવતી બાબતો પર તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે. આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું:

"19. એવું જોવામાં આવે છે કે આ આદેશ આર્ટિકલ 371–D હેઠળ રાષ્ટ્રપતિને આપવામાં આવેલી સત્તાના અનુસંધાનમાં કરવામાં આવ્યો હતો, જે આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય માટે વિશિષ્ટ બંધારણ (ત્રીસમો સુધારો) અધિનિયમ, 1973 હેઠળ કરવામાં આવેલી વિશેષ જોગવાઈ છે. ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિને લીધે, આંધ્ર પ્રદેશ જાહેર રોજગાર (સ્થાનિક કેડરનું સંગઠન અને સીધી ભરતી માટેનું નિયમન) ઓર્ડર સિવાય ઝોનની અંદર ઝોન બનાવવા અથવા સ્થાનિક કેડરનું આયોજન કરવાની રાજ્ય સરકાર પાસે કોઈ અંતર્ગત સત્તા નથી. તે સાચું છે કે આર્ટિકલ 2(e) માં વ્યાખ્યાયિત કલમ 'અથવા અન્યથા રચાયેલી' છે, પરંતુ તે માત્ર સ્થાનિક કેડરને સંગઠિત કરવા માટે રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા

આપવામાં આવેલી સત્તા સાથે સંબંધિત છે તે સત્તાનો સ્ત્રોત, પરંતુ તેની કવાયત ઓર્ડરની શરૂઆતની તારીખથી બાર મહિનાની મર્યાદા સાથે હેજ કરવામાં આવે છે તેથી, નાગરિક સેવાઓના વર્ગ અથવા વર્ગો અને નાગરિક પોસ્ટના વર્ગ અથવા વર્ગોનું આયોજન કરવાની સત્તા , 20 ઓક્ટોબર, 1975 થી 12 મહિનાની મુદત પૂરી થાય તે પહેલાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા આર્ટિકલ 3(1) અનુસાર રાજ્ય હેઠળ વિવિધ સ્થાનિક કેડરમાં ઉપયોગ કરવો જોઈએ. જો સત્તાનો ઉપયોગ મર્યાદામાં ન હોય તો, ચોક્કસપણે હેઠળ સામાન્ય કલમો અધિનિયમનો સમય સમય પર વહીવટી આવશ્યકતાઓને પહોંચી વળવા સ્થાનિક કાર્યકર્તાઓને સંગઠિત કરવામાં સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. મર્યાદાની પ્રિસ્ક્રિપ્શન એ રાજ્ય સરકાર દ્વારા સત્તાના ઉપયોગ પર મુકવામાં આવેલ બેડ છે. દેખીતી રીતે, આ વાસ્તવિકતા અને સ્થાનિક કેડરને સંગઠિત કરવાની જરૂરિયાતને સમજીને, અનુગામી તેમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો અને 24 જાન્યુઆરી, 1981 ના રોજ GOMs નંબર 34 GA માં આર્ટિકલ 3(1)ની જોગવાઈ રજૂ કરીને પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો. તે હેઠળ, ઉપરોક્ત સમયગાળાની સમાપ્તિ હોવા છતાં, એકલા રાષ્ટ્રપતિને રાજ્ય હેઠળ, નાગરિક સેવાઓમાં વર્ગ અથવા વર્ગો અને નાગરિક પોસ્ટ્સના વર્ગ અથવા વર્ગોના સંદર્ભમાં સ્થાનિક કેડરને સંગઠિત કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. તે પણ તેમાં મૂકવામાં આવેલી શરતોને આધીન. આમ, એકલા રાષ્ટ્રપતિ અને રાષ્ટ્રપતિ જ છે જેમને એક હુકમ દ્વારા જોગવાઈ હેઠળ સત્તા આપવામાં આવી છે કે રાજ્ય સરકારને નાગરિક સેવાઓમાં કોઈપણ વર્ગ અથવા વર્ગની પોસ્ટના સંબંધમાં સ્થાનિક કેડરનું આયોજન કરવાની આવશ્યકતા છે. રાજ્ય હેઠળ વિવિધ સ્થાનિક કેડરમાં પોસ્ટ્સ. તેને

અન્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં પણ ધ્યાનમાં લઈ શકાય. આર્ટિકલ 2(e) સૂચવે છે કે રાજ્ય સરકાર સ્થાનિક કેડરનું આયોજન કરવાની જરૂરિયાતને બદલે રાષ્ટ્રપતિ પોતે સ્થાનિક કેડર બનાવી શકે છે. દાખલા તરીકે, ફકરો 3(6) રાષ્ટ્રપતિને હૈદરાબાદ શહેર માટે સ્થાનિક કેડર બનાવવાની સત્તા આપે છે. તેવી જ રીતે, ફકરા 3(1) ની જોગવાઈ હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ રાજ્ય સરકારને ઝોનની અંદર સ્થાનિક કેડર બનાવવાની માંગ કરી શકે છે. તેથી 'અથવા રચના અન્યથા' વાક્ય રાષ્ટ્રપતિના આદેશની યોજનાને સમજી શકાતું નથી. સામાન્ય ભાષામાં કોઈ શંકા નથી, 'અન્યથા' શબ્દ 'વિશાળ' કંપનવિસ્તારનો છે.કે.કે. કોચુની વિ. સ્ટેટ્સ ઓફ મદ્રાસ અને કેરળમાં આ અદાલત, AIR 1960 SC 1080, સુબ્બા રાવ, જે., તે સમયે, ફકરા 50 માં બહુમતી દીઠ બોલતી વખતે 'અન્યથા' શબ્દનું અર્થઘટન કરતી વખતે એવું માન્યું હતું કે તે બાબતો સુધી મર્યાદિત હોવું જોઈએ. અધિકાર અથવા કરારને અનુરૂપ જેમ કે ખોવાયેલી ગ્રાન્ટ, અનાદી વપરાશકર્તા વગેરે. સંદર્ભમાં 'અન્યથા' શબ્દનો અર્થ જાળવણીની રસીદનું મૂળ જે પણ હોઈ શકે છે. તેના હેઠળનો ગુણોત્તર આ કેસમાં તથ્યો પર પ્રાપ્ય સંદર્ભ સંજોગોમાં વિસ્તૃત કરી શકાતો નથી. એ જ રીતે, લીલાવતીબાઈ વિ. બોમ્બે સ્ટેટ, એઆઈઆર 1957 એસસી 521 માં, સિન્હા જે., તે સમયે, 1950 માં સુધારેલા બોમ્બે લેન્ડ રિક્વિઝિશન એક્ટ, 1948 ની કલમ 6 માટે બંધારણીય બેંચનું અર્થઘટન કરતી બંધારણીય બેંચ માટે બોલતા હતા. અને ejusdem generis સિદ્ધાંત લાગુ પાડવા આ પ્રમાણે કહેલ:

"વિધાનમંડળ 'અથવા અન્યથા' શબ્દોનો ઉપયોગ કરીને છટકી જવાના તમામ રસ્તાઓને રોકવા માટે પૂરતી સાવચેતીભર્યું અને સંપૂર્ણ રીતે ચાલી રહ્યું છે. તે શબ્દો

મર્યાદાના શબ્દો નથી પરંતુ વિસ્તરણના શબ્દો છે જેથી ખાલી જગ્યા ઊભી થઈ શકે તેવી તમામ સંભવિત રીતોને આવરી લેવામાં આવે. સામાન્ય રીતે કહીએ તો ભાડૂતનો તેની જગ્યા પરનો કબજો જ્યારે પક્ષકારોના કૃત્યો દ્વારા અથવા કાયદાની કાર્યવાહી દ્વારા અથવા મકાનમાલિક દ્વારા અથવા ભાડૂતના હિતની સોંપણી અથવા ટ્રાન્સફર દ્વારા સમાપ્ત કરવામાં આવે છે, પરંતુ વિધાનસભા જ્યારે 'અથવા અન્યથા' શબ્દોનો ઉપયોગ કરે છે. , દેખીતી રીતે અન્ય કેસોને આવરી લેવાનો હેતુ છે જે અગાઉની કલમોના અર્થમાં ન આવે, ઉદાહરણ તરીકે, એવા કેસ કે જ્યાં તૃતીય પક્ષ દ્વારા પેશકદમીના પરિણામે ભાડૂતનો વ્યવસાય બંધ થઈ ગયો હોય, અમારા મતે, કાયદાને આવરી લેવાનો હેતુ છે કોઈપણ કારણોસર ખાલી જગ્યાના તમામ સંભવિત કિસ્સાઓ છે." આમ, આ અદાલત દ્વારા 'અથવા અન્યથા' શબ્દોનું સંદર્ભાત્મક અર્થઘટન આપવામાં આવ્યું હતું. તેથી, 'અન્યથા રચાયેલ' વાક્ય તે સંદર્ભ અને હેતુમાં સમજવાનો છે જે આર્ટિકલ 371–D અને રાષ્ટ્રપતિનો આદેશ હાંસલ કરવા માગે છે. જો અપીલકર્તાઓ દ્વારા આપવામાં આવેલ અર્થઘટનને સ્વીકૃતિ આપવામાં આવે તો તે આર્ટિકલ 371–D અને રાષ્ટ્રપતિના આદેશના ઉદ્દેશ્યને હરાવવા માટે રાજ્ય સરકારને તેની ઇચ્છા મુજબ સ્થાનિક કેડર બનાવવાની સત્તા આપવા સમાન છે. તદનુસાર, વ્યાપક અર્થઘટનના અર્થઘટનને નકારવામાં અમને કોઈ સંકોચ નથી. આ નિર્ણયોમાંનો ગુણોત્તર અપીલકર્તાઓને કોઈ મદદ કરતું નથી.

20. તેવી જ રીતે, આદેશના ફકરા 3 ના પેટાફકરા (7) માં રાજ્ય સરકારને આપવામાં આવેલી સત્તા એ છે કે જ્યારે આવી કેટેગરીના સંબંધમાં એક કરતાં વધુ કેડર

અસ્તિત્વમાં હોય ત્યારે કોઈપણ વિભાગમાં કોઈપણ કેટેગરીની પોસ્ટના સંદર્ભમાં એક અલગ કેડર ગોઠવવાની છે. દરેક વિભાગમાં; જેથી આદેશના ફકરા 3(1) હેઠળ એક ઝોનમાં વિવિધ કેટેગરીની પોસ્ટના સંદર્ભમાં એક કરતાં વધુ કેડર અસ્તિત્વમાં હોય ત્યારે રાજ્ય સરકાર એક કેડરનું આયોજન કરી શકે છે. તે સ્પષ્ટ છે જ્યારે આપણે ફકરા 3(7) માં ભાષા જોઈએ છીએ જે કહે છે કે: "આ ક્રમમાં કંઈપણ રાજ્યને આયોજન કરતા અટકાવતું માનવામાં આવશે નહીં". ઉદાહરણ તરીકે લો જ્યારે ડેપ્યુટી કમિશનર, કોમર્શિયલ ટેક્સના વહીવટી નિયંત્રણ સાથે સ્થાનિક કેડર કો–ટર્મિનસની રચના કરો, વરિષ્ઠ સહાયકો માટે સ્થાનિક કેડર બનાવવામાં આવી શકે છે. તે 1 નવેમ્બર, 1975 ના GOMs નંબર 728 GAD માં સમાવિષ્ટ જાહેરનામાના 7 અને 9(e) દ્વારા પણ પ્રગટ થાય છે. પરંતુ, અગાઉ કહ્યું તેમ, તે માત્ર વહીવટી સગવડના હેતુ માટે છે, તેના હેતુ માટે નહીં. ભરતી, વરિષ્ઠતા અથવા બઢતી વગેરે, જેમ બને તેમ. આમ, અદિલાબાદ અને વારંગલ વિભાગ માટે ડિવિઝનની રચના અને જુનિયર આસિસ્ટન્ટ્સ અને સિનિયર આસિસ્ટન્ટ્સની અલગ વરિષ્ઠતા જાળવવી એ GOMs નંબર 581 અને આંધ્ર પ્રદેશ એમ્પ્લોયમેન્ટ (ઓર્ગેનાઈઝેશન ઑફ લોકલ)માં જારી કરાયેલા આદેશની વિરુદ્ધ, ગેરકાયદેસર છે એવું માનવામાં અમને કોઈ સંકોચ નથી. કેડર એન્ડ રેગ્યુલેશન ઓફ ડાયરેક્ટ રિક્રુટમેન્ટ) ઓર્ડર, 1975. 1 એપ્રિલ, 1982 ના રોજ 1982 ના આરપી નંબર 101 માં ટ્રિબ્યુનલના એકલ સભ્યએ ઓર્ડરની અસરને યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં ધ્યાનમાં લીધી નથી અને તે ગેરકાયદેસર છે."

તેના વિશે કોઈ શંકા નથી કે ઓવરરાઇડિંગ અસર ધરાવતી જોગવાઈની અન્ય જોગવાઈઓના વિષય સાથે કોઈ જોડાણ હશે.

89. મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે શું રાષ્ટ્રપતિના આદેશ અને બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5(1) હેઠળ રાજ્યપાલના આદેશ હેઠળ જારી કરાયેલા 2000 ના GO Ms. No. 3 વચ્ચે કોઈ વિરોધાભાસ છે. જાહેર રોજગારમાં ભૌગોલિક અસમાનતાને ધ્યાનમાં રાખીને, બંધારણમાં આર્ટિકલ 371D દાખલ કરવામાં આવી હતી, જે ચોક્કસ જિલ્લાઓ/ઝોનના ઉમેદવારોને રાજ્યોના વિવિધ ભાગો માટે વિવિધ પોસ્ટ્સ માટે સ્થાનિક કેડર બનાવવા માટે પ્રદાન કરે છે. રાષ્ટ્રપતિનો આદેશ સ્થાનિક કેડર માટે જિલ્લા/ઝોન પૂરો પાડવા માટે જારી કરવામાં આવ્યો હતો, બીજી તરફ, રાજ્યપાલ દ્વારા જારી કરાયેલા આદેશમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં શિક્ષકોની તમામ જગ્યાઓ અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો માટે અનામત રાખવામાં આવી છે. અનુસૂચિત વિસ્તારના જિલ્લા/ઝોનના મહત્વાકાંક્ષી ઉમેદવારો જિલ્લામાં શિક્ષકોની જગ્યા માટે અરજી કરી શકતા નથી કારણ કે GOM દ્વારા 100 ટકા અનામત આપવામાં આવ્યું હતું. રાજ્યપાલ દ્વારા 2000 ના નં. 3. તે પણ વિવાદાસ્પદ નથી કે બંધારણની આર્ટિકલ 371D હેઠળના પ્રતિબંધોને કારણે મહત્વાકાંક્ષી ઉમેદવારો જિલ્લા/ઝોનની બહાર અરજી કરી શકતા નથી. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં અનુસૂચિત જનજાતિ માટે 100 ટકા અનામત આપવામાં આવ્યું હોવાથી, અનુસૂચિત જાતિ, સામાન્ય અને અન્ય પછાત વર્ગ વર્ગના અન્ય ઉમેદવારો અન્ય જિલ્લાઓમાં બિલકુલ અરજી કરી શકતા નથી. તેમને સવાલવાળી જગ્યાઓ સામે રોજગાર મેળવવાની તક નકારી કાઢવામાં આવી રહી છે.

આમ, રાજ્યપાલ દ્વારા જારી કરાયેલો આદેશ સ્પષ્ટપણે આર્ટિકલ 371D હેઠળ જારી કરાયેલા રાષ્ટ્રપતિના આદેશ સાથે વિરોધાભાસી છે. સ્થાનિક વિસ્તારના ઉમેદવારો અથવા અનુસૂચિત જનજાતિ સિવાયના અન્ય ઉમેદવારો રાજ્યપાલ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા આદેશને કારણે જાહેર રોજગાર મેળવવાની તકથી વંચિત રહી ગયા છે અને તેઓ રાષ્ટ્રપતિના જાહેરનામાને ધ્યાનમાં રાખીને સ્થાનિક વિસ્તારની બહાર અરજી કરી શકશે નહીં. રાષ્ટ્રપતિના જાહેરનામાને હેતુ છે કે તેઓએ જિલ્લાની અંદર અરજી કરવી પડશે, અને રાજ્યપાલનુ જાહેરનામુ તે અધિકાર છીનવી લે છે. આમ, બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5 હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ નોટિફિકેશન અને તે પછીના રાજ્યપાલ દ્વારા જારી કરાયેલા આદેશ વચ્ચે સ્પષ્ટ વિરોધ છે. બંને જાહેરનામાનુ સુમેળ સાધવું શક્ય નથી. તે સિવાય સંપૂર્ણ વંચિતતા છે. તે હકીકતમાં યોગ્ય નથી કે રાષ્ટ્રપતિના આદેશમાં અનુસૂચિત વિસ્તારો સાથે વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો ન હતો. રાષ્ટ્રપતિનો આદેશ સમગ્ર રાજ્યને લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો અને એક ખાસ જોગવાઈ બનાવવામાં આવી હતી જે બિન–અવરોધક કલમ સાથે લાગુ થાય છે.

90. રાજ્યપાલ એવો આદેશ જારી કરવા માટે સક્ષમ છે જે રાષ્ટ્રપતિના આદેશ સાથે વિરોધાભાસમાં ન હોય. રાજ્યપાલે આ આદેશ ત્યારે જારી કર્યો જ્યારે સમગ્ર રાજ્યમાં રાષ્ટ્રપતિનો આદેશ અમલમાં હતો. રાજ્યપાલ રાષ્ટ્રપતિના આદેશની અવહેલનામાં આદેશ જારી કરી શક્યા ન હોત. અમારા મતે, 100 ટકા અનામત આપી શકાયું નથી કારણ કે તે રાષ્ટ્રપતિના આદેશનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

જવાબમાં: પ્રશ્ન નંબર 2: બંધારણ હેઠળ 100% અનામત માન્ય છે કે કેમ–

91. બંધારણે ન્યાયની જોગવાઈ કરી છે – સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય; વિચાર, અભિવ્યક્તિ, માન્યતા, વિશ્વાસ અને પૂજાની સ્વતંત્રતા; સ્થિતિ અને તકની સમાનતા; અને તેમની વચ્ચે વ્યક્તિની ગરિમા અને રાષ્ટ્રની એકતા અને અખંડિતતાની ખાતરી આપતા તમામ બંધુત્વને પ્રોત્સાહન આપવું. બંધારણના ઘડવૈયાઓએ ખૂબ કાળજી અને વિચાર–વિમર્શ કર્યો છે જેથી તે ઉચ્ચ હેતુ અને ઉમદા ઉદ્દેશોને પ્રતિબિંબિત કરે. તેનો ઉદ્દેશ્ય શોષણથી મુક્ત, માનવીની મૂળભૂત સમાનતા અને સમાજના નબળા વર્ગોને ટેકો પૂરો પાડવાનો અને જ્યાંથી રક્ષણાત્મક ભેદભાવ પૂરો પાડીને તેમને સમાન બનાવવા માટે અસમાનતા છે તે સમાનતાવાદી વ્યવસ્થાની રચના કરવાનો છે. ઐતિહાસિક પરિપ્રેક્ષ્યમાં બંધારણ સમાનતા પ્રદાન કરવાની તરફેણમાં ઝુકાવ્યું છે અને બંધારણ દ્વારા સામાજિક અને આર્થિક રીતે પછાત વર્ગોને વિશેષ રક્ષણ આપીને તેમની સામાજિક મુક્તિ માટે રક્ષણાત્મક છત્ર પ્રદાન કરીને અને સમાન ન્યાય પ્રદાન કરીને, બંધારણ દ્વારા હાંસલ કરવા માગવામાં આવેલ તે ઉદ્દેશ્યો. અનામતના પગલાં દ્વારા તેમને મદદનો હાથ આપીને સમાનતાનો અધિકાર. કલમ 14 કાયદા સમક્ષ સમાનતા અથવા કાયદાના સમાન રક્ષણની બાંયધરી આપે છે. ભલે તે રાજ્યની વિશાળતાના વિતરણની બાબત હોય; સરકાર બંધારણીયતાનું પાલન કરવા માટે બંધાયેલી છે. રાજ્યની કાર્યવાહી મનસ્વી અને ભેદભાવપૂર્ણ હોઈ શકતી નથી અને બાહ્ય વિચારણાઓ દ્વારા માર્ગદર્શન આપી શકાતી નથી, જે સમાનતાનો વિરોધ કરે છે.

સમાનતાની વિભાવના એ ક્રિયામાં મનસ્વીતાનો વિરોધી છે. સમાનતાના ઉલ્લંઘનમાં એવો કોઈ કાયદો ન હોઈ શકે, જે બંધારણના ભાગ III માં સમાવિષ્ટ સમાનતાના મૂળભૂત ખ્યાલનું ઉલ્લંઘન કરે. વહીવટી આદેશને બિન–મનસ્વીતાની એરણ પર કસોટી કરવી પડશે. ધારાસભાની કોઈપણ ક્રિયા, વહીવટી અથવા અર્ધ–ન્યાયિક, જો તે બંધારણ અથવા અધિનિયમ અને કાયદાના લાગુ સામાન્ય સિદ્ધાંતો સાથે વિરોધાભાસમાં હોય તો તેને પડકારવા માટે ખુલ્લી છે. એમપી ઓઇલ એક્સટ્રેક્શન અને એનઆરમાં યોજાયેલી પછાત વિસ્તારોમાં રહેતા વ્યક્તિઓ માટે રક્ષણાત્મક ભેદભાવ માન્ય છે. v. MP અને Ors. રાજ્ય, (1997) 7 SCC 592. સરકારના કહેવાથી પછાત વિસ્તારોમાં ઔદ્યોગિક એકમોની સ્થાપના કરવામા આવી હતી. રોયલ્ટીના રાહત દરે સાલ બીજના સપ્લાય માટે તેમને વિશેષ સારવાર આપવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં એવું રાખવામાં આવ્યું હતું કે ભેદ વાજબી હતો.

92. સમાનતાના ખ્યાલને અન્ય ખોટું કરવા માટે લાગુ પાડી શકાય નહિ. બંધારણના અનુચ્છેદ 14 માં સમાયેલ સમાનતાનો ખ્યાલ હકારાત્મક ખ્યાલ છે. તે નકારાત્મક સમાનતાનો ખ્યાલ નથી. તેનો ઉપયોગ ગેરકાયદેસરતાને કાયમી બનાવવા માટે કરી શકાતો નથી. જ્યારે તે ગેરકાયદેસરતામાંથી ઉદ્ભવે છે ત્યારે ઇક્વિટી લાગુ કરી શકાતી નથી. જ્યારે ઉષા મહેતા વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ સરકાર, (2012) 12 SCC 419; જહોન વાલામટ્ટોમ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (2003) 6 SCC 611; જનરલ મેનેજર, ઉત્તરાંચલ જલ સંસ્થાન વિ. લક્ષ્મી દેવી, (2009) 7 SCC 205, પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય વિ. દેવાશીષ મુખર્જી, AIR 2011 SC 3667.

93. અનુચ્છેદ 14 ને નિર્દેશક સિદ્ધાંતોના પ્રકાશમાં સમજવાની છે, જેમ કે ઈન્દ્ર સાહની (સુપ્રા) માં અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે. કરવામાં આવેલ વર્ગીકરણ ગેરવાજબી હોઈ શકે નહીં. તે વાજબી આધાર પર આધારિત હોઈ શકે છે. તે મનસ્વી ન હોઈ શકે પરંતુ તર્કસંગત હોવું જોઈએ. તે બુદ્ધિગમ્ય ભેદ પર આધારિત હોવું જોઈએ અને પ્રાપ્ત કરવા માગેલ ઑબ્જેક્ટ સાથે તર્કસંગત જોડાણ હોવું જોઈએ. એવા વિવિધ ક્ષેત્રો છે કે જેમાં આર્ટિકલ 14 એ તેની પહોંચ અને વિસ્તાર વિસ્તાર્યો છે. જોગવાઈ ખૂબ જ ઊંડી અને વ્યાપક છે. તે સમાનતા લાવવા માટે ભેદભાવના દુષ્ટતાને મારી નાખે છે.

94. બંધારણની આર્ટિકલ 15 ધર્મ, જાતિ, જાતિ, લિંગ અથવા જન્મ સ્થળ પર આધારિત ભેદભાવને પ્રતિબંધિત કરે છે. આર્ટિકલ 15(4) એ જોગવાઈ કરે છે કે રાજ્ય સામાજિક અને આર્થિક રીતે પછાત વર્ગો અથવા અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓની પ્રગતિ માટે કોઈ વિશેષ જોગવાઈ કરી શકે છે. તેવી જ રીતે, આર્ટિકલ 15(5) રાજ્યને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગો, અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે ખાનગી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ સહિતની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં પ્રવેશ માટે વિશેષ જોગવાઈઓ કરવા સક્ષમ બનાવે છે, પછી ભલે તે રાજ્ય દ્વારા સહાયિત હોય કે બિનસહાયિત હોય. આર્ટિકલ 15(6) રાજ્ય સરકારને અનુચ્છેદ 15(4) અને 15(5) માં ઉલ્લેખિત વર્ગો સિવાયના નાગરિકોના આર્થિક રીતે નબળા વર્ગોની પ્રગતિ માટે કોઈ વિશેષ જોગવાઈ કરવા સક્ષમ બનાવે છે. રાજ્ય લઘુમતી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ સિવાય અનુદાનિત હોય કે બિનસહાયિત હોય, ખાનગી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ સહિત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં તેમના પ્રવેશ સંબંધિત આર્થિક રીતે નબળા વર્ગના નાગરિકોની પ્રગતિ માટે

આર્ટિકલ 15(6)(b) હેઠળ પણ રાજ્ય જોગવાઈ કરી શકે છે. રાજ્યને કૌટુંબિક આવક અને આર્થિક ગેરલાભના અન્ય સૂચકાંકોના આધારે સમયાંતરે આર્થિક રીતે નબળા વર્ગોને સૂચિત કરવાની સત્તા છે.

95.આર્ટિકલ 16 જાહેર રોજગારની બાબતોમાં તકની સમાનતા સાથે સંબંધિત છે, જે રાજ્ય હેઠળની કોઈપણ કચેરીમાં રોજગાર અથવા નિમણૂકને લગતી બાબતોમાં તમામ નાગરિકો માટે તકની સમાનતા સુનિશ્ચિત કરે છે. આર્ટિકલ 16(2) જોગવાઈ કરે છે કે કોઈપણ નાગરિક સાથે ધર્મ, જાતિ, જાતિ, લિંગ, વંશ, જન્મ સ્થળ, રહેઠાણ અથવા તેમાંથી કોઈપણના આધારે ભેદભાવ કરવામાં આવશે નહીં અને કોઈપણ રોજગાર અથવા ઓફિસના સંદર્ભમાં અયોગ્ય અથવા તેની સાથે ભેદભાવ કરવામાં આવશે નહીં. રાજ્ય હેઠળ. આર્ટિકલ 16(3) સંસદને રોજગાર અથવા નિમણૂક પહેલાં તે રાજ્ય અથવા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશમાં રહેઠાણની કોઈપણ જરૂરિયાત પૂરી પાડતી નોકરીના વર્ગ અથવા વર્ગો અથવા ઓફિસમાં નિમણૂક અંગે કાયદો બનાવવા માટે સક્ષમ બનાવે છે. આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ, રાજ્ય કોઈપણ પછાત વર્ગના નાગરિકોની તરફેણમાં નિમણૂકો અથવા પોસ્ટ્સમાં અનામત આપી શકે છે, જે તેના મતે, રાજ્ય હેઠળની સેવાઓમાં પર્યાપ્ત રીતે પ્રતિનિધિત્વ કરતું નથી. રાજ્યની નીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતો રાજ્યને લોકોના પ્રમોશન અને કલ્યાણ માટે, ન્યાય – સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીયને પ્રોત્સાહન આપવા માટે સામાજિક વ્યવસ્થા સુરક્ષિત રાખવાની ફરજ આજ્ઞા કરે છે; અને રાષ્ટ્રીય જીવનની તમામ સંસ્થાઓએ ઉપરોક્ત ઉદ્દેશ્યોને આગળ વધારવાનો પ્રયાસ કરવો પડશે. રાજ્યએ આવકની અસમાનતા ઘટાડવા, માત્ર વ્યક્તિઓમાં જ નહીં પરંતુ

વિવિધ ક્ષેત્રોમાં રોકાયેલા અને વિવિધ વ્યવસાયોમાં રોકાયેલા લોકોના જૂથો વચ્ચેની તકોની સ્થિતિને દૂર કરવા માટે પ્રયત્ન કરવો પડશે. આર્ટિકલ 39(b) અને (c) નો હેતુ રાજ્યની વિશાળતાના વિતરણ અને સમુદાયના ભૌતિક સંસાધનોના નિયંત્રણને સામાન્ય ભલાઈની ઉપ–સેવા માટે શ્રેષ્ઠ તરીકે રાખવાનો છે, અને આર્થિક પ્રણાલીના સંચાલનને એકાગ્રતામાં પરિણમતું નથી. સામૂહિક નુકસાન માટે સંપત્તિ અને ઉત્પાદનના સાધનો. બંધારણના આર્ટિકલ 47 પોષણનું સ્તર અને જીવનધોરણ વધારવા અને જાહેર આરોગ્ય સુધારવાની રાજ્યની ફરજ સાથે સંબંધિત છે. આર્ટિકલ 51A (a) થી (k) મૂળભૂત ફરજો ધરાવે છે, અને ભારતના દરેક નાગરિકે ધાર્મિક, ભાષાકીય અને પ્રાદેશિક અથવા વિભાગીય વિવિધતાને પાર કરીને ભારતના તમામ લોકોમાં સંવાદિતા અને સમાન ભાઈચારાની ભાવનાને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ; સ્ત્રીઓના ગૌરવ માટે અપમાનજનક પ્રથાઓનો ત્યાગ કરવો. આર્ટિકલ 51A(j) વ્યક્તિગત અને સામૂહિક પ્રવૃત્તિના તમામ ક્ષેત્રોમાં પ્રયાસ કરવાની ફરજ આપે છે જેથી કરીને રાષ્ટ્ર સતત પ્રયત્નો અને સિદ્ધિઓના ઉચ્ચ સ્તરે પહોંચે. આર્ટિકલ 51A નો ઉપયોગ અર્થઘટનના સાધન તરીકે કરવામાં આવે છે જ્યાં કાયદાની બંધારણીયતાને પડકારવામાં આવે છે. કોર્ટે મોહન કુમાર સિંઘાનિયા અને ઓઆરએસમાં ફરજો ધ્યાનમાં લીધી. v. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ Ors., 1992 Supp. (1) SCC 594 આમ:

"41. આ સંદર્ભમાં, બંધારણ (ચાલીસમો સુધારો) અધિનિયમ, 1976 દ્વારા ઉમેરવામાં આવેલા 'મૂળભૂત ફરજો' શીર્ષક હેઠળ ભાગ IV–A માં આર્ટિકલ 51–A નો સંદર્ભ લેવો યોગ્ય રહેશે. સ્વરણ સિંહ સમિતિ આ કલમમાં બંધારણનો આદેશ છે કે તે આર્ટિકલ

(એ) થી (જે) માં ઉલ્લેખિત વિવિધ બાબતો કરવાનું ભારતના દરેક નાગરિકની ફરજ રહેશે ભારતના દરેક નાગરિકની ફરજ છે કે તે વ્યક્તિગત અને સામૂહિક પ્રવૃત્તિના તમામ ક્ષેત્રોમાં શ્રેષ્ઠતા તરફ પ્રયત્ન કરે જેથી રાષ્ટ્ર સતત પ્રયત્નો અને સિદ્ધિઓના ઉચ્ચ સ્તરે પહોંચે.

42. અમારી દૃષ્ટિએ, સરકાર દ્વારા પસંદગી પામેલાઓના તાલીમ કાર્યક્રમને ખૂબ જ મહત્વ આપવાના પ્રયાસો કરવામાં આવ્યા છે જેથી કરીને આ ઉચ્ચ નાગરિક સેવા દેશની સર્વોચ્ચ સેવા તરીકે વ્યર્થ ન જાય અને તાલીમના સમયગાળા દરમિયાન નિરર્થક ન બને. આર્ટિકલ 51–A(j) ની જોગવાઈઓ સાથે સુસંગત."

96. ભારતના બંધારણમાં ભાગ XVI માં અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે વિશેષ જોગવાઈઓ છે. અનુચ્છેદ 330 અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે લોકોના ગૃહમાં અનામતની જોગવાઈ કરે છે. અનુચ્છેદ 332 રાજ્યોની વિધાનસભાઓમાં અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે "સીટો અનામત" ની જોગવાઈ કરે છે. આર્ટિકલ 334 "સીટોનું આરક્ષણ" અને વિશેષ પ્રતિનિધિત્વ "ચોક્કસ સમયગાળા પછી બંધ" કરવાની જોગવાઈ કરે છે. જોગવાઈ શરૂઆતમાં ઓછા સમયગાળા માટે કરવામાં આવી હતી. તે પછી, તે 20 વર્ષ, 30 વર્ષ, 40 વર્ષ, 50 વર્ષ, 60 વર્ષ માટે લંબાવવામાં આવ્યું હતું અને હવે 2019 માં કરાયેલા સુધારા દ્વારા તેને વધારીને 70 વર્ષ કરવામાં આવ્યું છે. આર્ટિકલ 335 અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યોના દાવાઓ અંગે જોગવાઇ કરે છે. , વહીવટની કાર્યક્ષમતા જાળવવા માટે, યુનિયન અથવા રાજ્યની બાબતોના સંબંધમાં સેવાઓ અને પોસ્ટ્સ પર નિમણૂક

કરવામાં; અને રાજ્ય સંઘ અથવા રાજ્યની બાબતોના સંબંધમાં કોઈપણ વર્ગ અથવા સેવાઓના વર્ગો અથવા પોસ્ટ્સમાં બઢતીની બાબતમાં અનામત માટે કોઈપણ પરીક્ષામાં અથવા મૂલ્યાંકનના નીચા ધોરણોમાં લાયકાત ધરાવતા ગુણના માપદંડોને હળવા કરી શકે છે.

97. અનુચ્છેદ 338 અનુસૂચિત જાતિઓ માટે પૂરા પાડવામાં આવેલ સુરક્ષાને લગતી તમામ બાબતોની તપાસ અને દેખરેખ રાખવા અને આવા સલામતીના કાર્યનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે અનુસૂચિત જાતિ માટેના રાષ્ટ્રીય આયોગની રચના માટે જોગવાઈ કરે છે; અનુસૂચિત જાતિઓના અધિકારો અને સુરક્ષાના વંચિતતાને લગતી ચોક્કસ ફરિયાદોની તપાસ કરવી; અનુસૂચિત જાતિઓના સામાજિક–આર્થિક વિકાસની આયોજન પ્રક્રિયામાં ભાગ લેવા અને સલાહ આપવા અને સંઘ અને કોઈપણ રાજ્ય હેઠળ તેમના વિકાસની પ્રગતિનું મૂલ્યાંકન કરવા; રાષ્ટ્રપતિ સમક્ષ રજૂ કરવા માટે, વાર્ષિક અને અન્ય સમયે કમિશનને યોગ્ય લાગે તે માટે, તે સલામતીનાં કામ અંગેના અહેવાલો આર્ટિકલ 338(5)(d) માં જોગવાઇ કરવામાં આવ્યા છે. અનુચ્છેદ 338(6) જરૂરી છે કે રાષ્ટ્રપતિ આવા તમામ અહેવાલો સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ મૂકશે અને સંઘને લગતી ભલામણો અને બિન–સ્વીકૃતિના કારણો, જો કોઈ હોય તો, તેના પર લેવાયેલા પગલાં અથવા પ્રસ્તાવિત પગલાંને સમજાવતું મેમોરેન્ડમ રજૂ કરશે. આવી કોઈપણ ભલામણોમાંથી. આર્ટિકલ 338(7)ના સંદર્ભમાં કાર્યવાહી કરવા માટે અહેવાલની એક નકલ રાજ્યપાલને મોકલવાની રહેશે. આયોગને આર્ટિકલ 338(8) માં ઉલ્લેખિત કોઈપણ ફરિયાદની તપાસ કરવાની સત્તા છે, અને આર્ટિકલ 338A અનુસૂચિત

જનજાતિ માટેના રાષ્ટ્રીય આયોગની રચનાની જોગવાઈ કરે છે. અનુસૂચિત જનજાતિ માટેના રાષ્ટ્રીય આયોગ માટે અનુચ્છેદ 338A માં સમાન જોગવાઈઓ છે. અનુચ્છેદ 339 અનુસૂચિત વિસ્તારોના વહીવટ અને અનુસૂચિત જનજાતિના કલ્યાણ પર સંઘના નિયંત્રણની કલ્પના કરે છે. અનુચ્છેદ 340 પછાત વર્ગોની સ્થિતિની તપાસ માટે કમિશનની નિમણૂક સાથે સંબંધિત છે.

98.આર્ટિકલ 341 હેઠળ કોઈપણ રાજ્ય અથવા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશને લગતા રાષ્ટ્રપતિ, જાતિઓ, જાતિઓ અથવા જાતિઓ અથવા જાતિઓ, જાતિઓ અથવા જનજાતિઓમાંના ભાગો અથવા જૂથોને સ્પષ્ટ કરી શકે છે જે બંધારણ માટે, તે રાજ્યના સંબંધમાં અનુસૂચિત જાતિ તરીકે ગણવામાં આવશે. અથવા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ, જેમ કે કેસ હોઈ શકે. અનુચ્છેદ 341(2) સંસદને આર્ટિકલ 342(1) હેઠળ જારી કરાયેલી સૂચનામાં ઉલ્લેખિત અનુસૂચિત જાતિઓની યાદીમાં સામેલ કરવા અથવા તેમાંથી બાકાત રાખવાની સત્તા આપે છે. , અને કોઈપણ અનુગામી જાહેરનામુથી તે સમાન બદલાશે નહીં. શક્તિનો ઉપયોગ ફક્ત એક જ વાર કરી શકાય છે. અનુચ્છેદ 342 અનુસૂચિત જનજાતિના સંદર્ભમાં જોગવાઈ ધરાવે છે. રાષ્ટ્રપતિ, જાહેરનામા દ્વારા, આદિજાતિ અથવા આદિવાસી સમુદાયો અથવા જનજાતિ અથવા આદિવાસી સમુદાયોમાંના ભાગો અથવા જૂથોનો ઉલ્લેખ કરી શકે છે જે બંધારણ માટે, તે રાજ્ય અથવા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશના સંબંધમાં અનુસૂચિત જનજાતિ તરીકે માનવામાં આવશે, જેમ કે કેસ હોઈ શકે. સંસદ અનુસૂચિત જનજાતિ, કોઈપણ જનજાતિ અથવા આદિવાસી સમુદાય અથવા કોઈપણ જાતિ અથવા આદિવાસી સમુદાયની અંદરના જૂથ

અથવા જૂથનો સમાવેશ કરી શકે છે અથવા તેમાંથી બાકાત કરી શકે છે, પરંતુ ઉપરોક્ત સિવાય, કોઈપણ અનુગામી જાહેરનામુ ઉપરોક્ત કલમ હેઠળ જારી કરાયેલ જાહેરનામાથી બદલાશે નહીં. આમ, બદલાવવાની સત્તાનો ઉપયોગ ફક્ત એક જ વાર કરી શકાય છે. સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગોને લગતી આર્ટિકલ 342A માં સમાન જોગવાઈ ઉમેરવામાં આવી છે.

99. અનુચ્છેદ 243T દરેક નગરપાલિકામાં અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે નગરપાલિકા વિસ્તારમાં અનુસૂચિત જાતિઓ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિની વસ્તીના પ્રમાણમાં તે વિસ્તારની કુલ વસ્તીના પ્રમાણમાં અનામત રાખવા સાથે સંબંધિત છે અને બેઠકોના પરિભ્રમણની જોગવાઈ કરે છે. અનુચ્છેદ 243D દરેક પંચાયતમાં અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે બેઠકો અનામત રાખવાની જોગવાઈ કરે છે, અને આર્ટિકલ 243B માં જોગવાઈ કર્યા મુજબ દરેક રાજ્યમાં પંચાયત, ગામડામાં, મધ્યવર્તી અને જિલ્લા સ્તરે પંચાયતની રચના કરવામાં આવે છે. 20 લાખથી વધુ વસ્તી ધરાવતા રાજ્યમાં જિલ્લા સ્તરે આવી પંચાયતની રચના કરવી ફરજિયાત છે.

100. આર્ટિકલ 244, જેની સાથે આપણે વર્તમાન બાબતમાં ચિંતિત છીએ, તે અનુસૂચિત વિસ્તારો અને આદિવાસી વિસ્તારોના વહીવટ માટે જોગવાઈ કરે છે. બંધારણ અવકાશી રીતે અનુચ્છેદ 244, અનુસૂચિ V, અનુસૂચિ VI હેઠળ અનુસૂચિત વિસ્તારો પ્રદાન કરે છે અને આર્ટિકલ 370, 371A થી 371J હેઠળ વિવિધ રાજ્યો વિશે વિશેષ જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે. બહેતર વહીવટ માટે, બંધારણે આર્ટિકલ 3 અને 4 મુજબ ભારતને રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં વિભાજિત કર્યું છે.

101. અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે બંધારણીય વ્યવસ્થામાં વર્ગીકરણ અંગે, બંધારણ સભાની ચર્ચાઓમાં ડૉ. આંબેડકરનું ભાષણ, પૃષ્ઠ 979, 11 મા પૃષ્ઠ 979–80 પર ડૉ. ધવન દ્વારા ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તે જ અહીં નીચે અલગથી તારવેલ છે:

"આપણે એ હકીકતને સ્વીકારીને શરૂઆત કરવી જોઈએ કે ભારતીય સમાજમાં બે બાબતોની સંપૂર્ણ ગેરહાજરી છે. આમાંની એક સમાનતા છે. સામાજિક સ્તરે, આપણી પાસે ભારતમાં વર્ગીકૃત અસમાનતાના સિદ્ધાંત પર આધારિત સમાજ છે, જેનો અર્થ થાય છે ઉન્નતિ. કેટલાક અને અન્ય લોકો માટે અધોગતિ, આપણી પાસે એક એવો સમાજ છે કે જેમાં ઘણા લોકો એવા છે કે જેઓ અત્યંત ગરીબીમાં જીવે છે, 26 મી જાન્યુઆરીએ આપણે વિરોધાભાસના જીવનમાં પ્રવેશવા જઈ રહ્યા છીએ. રાજકારણમાં આપણે સમાનતા ધરાવીશું અને સામાજિક અને આર્થિક જીવનમાં આપણે એક માણસ એક મતના સિદ્ધાંતને આપણા સામાજિક અને આર્થિક કારણોસર ઓળખીશું માળખું, એક માણસ એક મત એક મૂલ્યના સિદ્ધાંતને અવગણવાનું ચાલુ રાખો – આપણે આ વિરોધાભાસનું જીવન ક્યાં સુધી જીવતા રહીશું – ક્યાં સુધી આપણે આપણા સામાજિક અને આર્થિક જીવનમાં સમાનતાને નકારતા રહીશું – જો આપણે લાંબા સમય સુધી તેનો ઇનકાર કરતા રહીશું. , અમે રાજકીય લોકશાહીને જોખમમાં મૂકીને આમ કરીશું. આપણે શક્ય તેટલી વહેલી તકે આ વિરોધાભાસ દૂર કરવો જોઈએ નહીં તો અસમાનતાથી પીડિત રાજકીય લોકશાહીના માળખાને ઉડાવી દેશે જે આ વિધાનસભાએ આટલી મહેનતથી ઊભું કર્યું છે.

બીજી વસ્તુ જે આપણે ઈચ્છીએ છીએ તે છે ભાઈચારાના સિદ્ધાંતની માન્યતા. બંધુત્વનો અર્થ શું થાય છે– બંધુત્વનો અર્થ તમામ ભારતીયોની સમાન ભાઈચારાની ભાવના છે – જો ભારતીયો પોતાને એક લોકો તરીકે માને છે. તે સિદ્ધાંત છે જે સામાજિક જીવનને એકતા અને એકતા આપે છે... જેટલી જલ્દી આપણે સમજી જઈએ કે આપણે હજી એક રાષ્ટ્ર નથી અને આ ધ્યેયને સાકાર કરવાના માર્ગો અને માધ્યમો વિશે ગંભીરતાથી વિચારીએ છીએ, તેટલું આપણા માટે સારું..... બંધુત્વ માટે હકીકત હોઈ શકે છે, માત્ર ત્યાં એક રાષ્ટ્ર છે. બંધુત્વ વિના, સમાનતા અને સ્વતંત્રતા રંગના કોટ કરતાં વધુ ઊંડી નહીં હોય."

102. અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિને અન્ય લોકોની સમાન બનાવવા માટે વિશેષ પગલાં આપવામાં આવ્યા છે. વિવિધ કાયદાઓ ઘડીને તેમની જમીન અને મિલકતના રક્ષણ માટેના પ્રયાસો કરવામાં આવ્યા છે. અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ (અત્યાચાર નિવારણ) અધિનિયમ, 1989 માં ટ્રસ્ટના આકારમાં આદર સાથે તેમના માનવીય ગૌરવને જાળવવા માટે વિશેષ જોગવાઈઓ પણ બનાવવામાં આવી છે. અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ સ્વતંત્રતા અને વિવિધ અધિકારો માટે સંઘર્ષ કરી રહી હતી. દેશ માં. તેઓ ભેદભાવ સહન; વિકાસના ફળો તેમના સુધી પહોંચતા નથી. તેઓ સમાજનો અસમાન અને સંવેદનશીલ વર્ગ રહ્યા અને સદીઓથી સામાજિક રીતે બહિષ્કૃત તરીકે વર્ત્યા. તે તેમને અનામત આપવાનો અને તેમના ઉત્થાન માટે અને તેમના દુઃખોને દૂર કરવા માટે વિશેષ આદર આપવાનો આધાર છે. અમે અત્યાર સુધી વાસ્તવિક અર્થમાં અસ્પૃશ્યતાને નાબૂદ કરી શક્યા નથી

અને દલિત વર્ગને સલામતી અને સલામતી પૂરી પાડી શક્યા નથી અને તેમના અધિકારોનું જતન અને રક્ષણ થાય છે અને તેઓ જીવનની કરકસરભરી સુખ–સુવિધાઓનો સમાન રીતે આનંદ માણી શકે છે.

103. આદિવાસીઓ વિશે, આપણે જોઈએ છીએ કે તેમના ઉત્થાન માટે ઘણી યોજનાઓ છે, પરંતુ આપણે હજુ પણ જોઈએ છીએ કે અમુક સ્થળોએ, તેઓ હજી પણ એકલતામાં રાખવામાં આવ્યા છે અને તેઓ જીવનની મૂળભૂત સુવિધાઓ, શિક્ષણ અને કરકસરયુક્ત સુખ–સુવિધાઓ મેળવવા માટે પણ સક્ષમ નથી. આ વર્ગોને જીવનનો સમાન અધિકાર છે જે તમામ મનુષ્યો માટે ઉપલબ્ધ છે. સામાજિક પછાતપણાને ધ્યાનમાં લેતાં, જેમાં આર્થિક પાસાઓનો પણ સમાવેશ થાય છે, આ તે વર્ગો છે કે જેમણે ભેદભાવ, ગરીબી, શૈક્ષણિક પછાતપણાને કારણે ઉદભવેલી ઐતિહાસિક વિકલાંગતાઓ સહન કરી છે જેથી તેઓને સશક્તિકરણ અને મુખ્ય પ્રવાહનો ભાગ બનાવવામાં આવે. બંધારણમાં વિશેષ જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે. આર્ટિકલ 16(4) એ આર્ટિકલ 16(1) સમાનતાનો ભાગ હોવાનો અપવાદ નથી. આરક્ષણ સુધારી શકાય છે. આર્ટિકલ 16(4)નો ઉદ્દેશ્ય જૂથ પછાતપણું છે. રાજ્ય સત્તાની વહેંચણી માટે પછાત વર્ગો, અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ દ્વારા ભેદભાવ અને ગેરલાભોને કારણે અનામત આપવામાં આવે છે.

104. ઇન્દ્ર સાહની (સુપ્રા) માં રાજ્ય સત્તાની વહેંચણીનો ખ્યાલ માનવામાં આવ્યો હતો. સાવંત, જે., તેમના મતે, રાજ્ય સત્તાની વહેંચણીના વિચાર સાથે જણાવેલ છે:

"483. બંધારણના ચિંતનમાં માત્ર આર્થિક પછાતપણું ન હતું તે હકીકત દ્વારા વધુ સ્પષ્ટ થાય છે કે બંધારણના પ્રથમ સુધારા સમયે જે બંધારણના આર્ટિકલ 15 માં આર્ટિકલ (4) ઉમેરવામાં આવી હતી, તેમાંના એક સભ્ય પ્રો "આર્થિક રીતે" શબ્દ લેખની ભાષાને અનુચ્છેદ 340 સાથે અલગ પાડશે. તેમણે ઉમેર્યું કે "સામાજિક રીતે" એ ઘણી બધી બાબતોનો સમાવેશ થાય છે અને ચોક્કસપણે "આર્થિક રીતે" સમાવેશ થાય છે. આ ફક્ત આર્થિક વિચારણાને જ આધાર તરીકે દર્શાવે છે પછાતપણાનો હેતુ માત્ર ન હતો પરંતુ સકારાત્મક રીતે કાઢી નાખવામાં આવ્યો હતો."

ન્યાયાધીશ જીવન રેડ્ડીએ આ રીતે જણાવેલ:

"694. ઉપરોક્ત માહિતી સ્પષ્ટપણે સ્પષ્ટ કરે છે કે કલમ 16 ની આર્ટિકલ (4) પાછળનો ઉદ્દેશ રાજ્ય સત્તાની વહેંચણીનો હતો. રાજ્યની સત્તા કે જે લગભગ માત્ર ઉચ્ચ જાતિઓ એટલે કે અમુક સમુદાયો દ્વારા એકાધિકાર ધરાવતા હતા, તે હવે માંગવામાં આવી હતી. પછાત સમુદાયો કે જેઓ ત્યાં સુધી સત્તાના સાધનોથી દૂર રાખવામાં આવ્યા હતા, તેમને તેમાં સામેલ કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી અને તે સામાન્ય રીતે વ્યવહારુ ન હોવાથી, ટૂંકમાં આ ઉદ્દેશ્યને અમલમાં મૂકવા માટે વિશેષ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી , આર્ટિકલ 16(4) પાછળનો ઉદ્દેશ વંચિત પછાત સમુદાયોનું સશક્તિકરણ છે – તેમને વહીવટી તંત્રમાં અને સમુદાયના શાસનમાં હિસ્સો આપવાનો.

750. શ્રીનારાયણ ધર્મ પરિપલના યોગમ (કેરળમાં એઝાવાસનું સંગઠન) માટે હાજર રહેલા વિદ્વાન ધારાશાસ્ત્રી ડૉ. રાજીવ ધવને રજૂઆત કરી હતી કે આર્ટિકલ 16(4) અને 15(4) અલગ–અલગ ક્ષેત્રો ધરાવે છે અને વિવિધ હેતુઓ પૂરા કરે છે. જ્યાં આર્ટિકલ 15(4) સકારાત્મક કાર્ય કાર્યક્રમો પર વિચાર કરે છે, આર્ટિકલ 16(4) રાજ્યને હકારાત્મક ભેદભાવની યોજનાઓ હાથ ધરવા સક્ષમ બનાવે છે. આ કારણોસર, બંને આર્ટિકલ હેઠળ હેતુસર લાભાર્થીઓનો વર્ગ અલગ છે. સામાજિક અને શૈક્ષણિક પછાતપણું જે કલમ 15(4) હેઠળ પછાતતાને ઓળખવાનો આધાર છે તે આર્ટિકલ 16(4)માં 'નાગરિકોના પછાત વર્ગ'ના કિસ્સામાં માત્ર આંશિક રીતે સાચું છે. આર્ટિકલ 16(4) માં ઉદ્ભવતા "નાગરિકોનો કોઈપણ પછાત વર્ગ" અભિવ્યક્તિને ઉપરોક્ત કલમના હેતુના પ્રકાશમાં સમજવી આવશ્યક છે, એટલે કે, તે જૂથો અને વર્ગોના સશક્તિકરણ કે જેને વહીવટથી દૂર રાખવામાં આવ્યા છે – વર્ગો કે જેણે સહન કર્યું છે. ભેદભાવ અથવા ગેરલાભ અથવા બંનેથી ઉદ્ભવતી ઐતિહાસિક વિકલાંગતા અને જેમને હવે વહીવટી ઉપકરણમાં પ્રવેશ પ્રદાન કરવો આવશ્યક છે. અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ પણ આર્ટિકલ 16(4)ના લાભાર્થી બનવાના હતા તે હકીકતના પ્રકાશમાં, આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ લાભાર્થીઓ નક્કી કરવા માટે જાતિ એક વિશિષ્ટ માપદંડ ન હોઈ શકે તેવું કોઈ કારણ નથી. કાઉન્સેલે એ હકીકત પર ભાર મૂક્યો હતો કે આર્ટિકલ 16(4) વ્યક્તિગત સુરક્ષાની નહીં પણ જૂથ સુરક્ષાની વાત કરે છે.

788. વધુમાં, જો કોઈ તે સંદર્ભને ધ્યાનમાં રાખે કે જેમાં આર્ટિકલ 16(4) ઘડવામાં આવી હતી તે સ્પષ્ટ થશે કે ઉચ્ચાર સામાજિક પછાતતા પર હતો. તે કહેવા વગર જાય

છે કે ભારતીય સંદર્ભમાં, સામાજિક પછાતતા શૈક્ષણિક પછાતતા તરફ દોરી જાય છે અને તે બંને એકસાથે ગરીબી તરફ દોરી જાય છે – જે બદલામાં સામાજિક અને શૈક્ષણિક પછાતતાનું નિર્માણ કરે છે અને તેને કાયમી બનાવે છે. તેઓ એક દુષ્ટ વર્તુળ બનાવે છે જે એકબીજાને ખવડાવે છે. તે જાણીતી હકીકત છે કે આઝાદી સુધી વહીવટી તંત્રનું સંચાલન લગભગ માત્ર 'ઉચ્ચ' જાતિના સભ્યો દ્વારા કરવામાં આવતું હતું. શુદ્રો, અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ અને મુસ્લિમો અને ખ્રિસ્તીઓમાંના અન્ય સમાન પછાત સામાજિક જૂથોને વહીવટી તંત્રમાં વ્યવહારીક રીતે કોઈ પ્રવેશ નહોતો. આવા પછાત વર્ગોની તરફેણમાં અનામત આપીને આ અસંતુલનને દૂર કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી. આ અર્થમાં ડૉ. રાજીવ ધવન સાચા હોઈ શકે છે જ્યારે તેઓ કહે છે કે કલમ 16(4)નો ઉદ્દેશ પછાત વર્ગોનું "સશક્તિકરણ" હતો. આ વિચાર તેમને રાજ્ય સત્તાની વહેંચણી કરવા સક્ષમ બનાવવાનો હતો. તદનુસાર, અમારો અભિપ્રાય છે કે આર્ટિકલ 16(4) દ્વારા વિચારવામાં આવેલ પછાતપણું મુખ્યત્વે સામાજિક પછાતપણું છે. આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ પછાતપણું સામાજિક અને શૈક્ષણિક બંને રીતે હોવું જોઈએ એમ કહેવું યોગ્ય નથી. કલમના હેતુઓ માટે અનુસૂચિત જનજાતિ અને અનુસૂચિત જાતિઓ કોઈ શંકા વિના પછાત છે; કોઈએ એવું સૂચન કર્યું નથી કે તેઓએ સામાજિક અને શૈક્ષણિક પછાતપણાની કસોટીને સંતોષવી જોઈએ. આ તબક્કે એ જણાવવું જરૂરી છે કે આર્ટિકલ 340 હેઠળ નીમવામાં આવેલ મંડલ કમિશન ફક્ત સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગો સાથે સંબંધિત છે જે ઉપરોક્ત લેખ દ્વારા વિચારવામાં આવે છે. તેમ છતાં, તે સ્પષ્ટ છે કે મંડલ કમિશન દ્વારા સામાજિક

પછાતતાને અન્યો પર અગ્રતા આપવામાં આવી છે – કુલ 22 માંથી 12 પોઈન્ટ. સામાજિક પછાતપણું – તે પુનરાવર્તિત થઈ શકે છે – શૈક્ષણિક અને આર્થિક પછાતપણું તરફ દોરી જાય છે. મંડલ કમિશન દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા માપદંડોની માન્યતા અને સુસંગતતા પર કોઈ વાંધો હોઈ શકે નહીં અને લેવામાં આવશે નહીં. મંડલ કમિશન દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા માપદંડો અને પછાતપણાના માપદંડને વિકસિત કરવાના માર્ગમાં આવતી મુશ્કેલીઓની યોગ્ય પ્રશંસા માટે, વ્યક્તિએ વોલ્યુમ II માં પરિશિષ્ટ XII અને XXI સાથે વોલ્યુમ I ના પ્રકરણ III અને XI ને નજીકથી વાંચવું જોઈએ. પરિશિષ્ટ XII એ સમાજશાસ્ત્રીઓની સંશોધન આયોજન ટીમનો અહેવાલ છે જ્યારે પરિશિષ્ટ XXI એ સામાજિક–શૈક્ષણિક સર્વેક્ષણ દરમિયાન અપનાવવામાં આવેલ 'કોષ્ટકોની અંતિમ યાદી' છે. ખાસ કરીને, કોઈ પ્રકરણ XI માં ફકરા 11.18 થી 11.22 વાંચી શકે છે, જે તૈયાર સંદર્ભ માટે અહીં ટાંકવામાં આવ્યા છે:

"11.18. ટેકનિકલ સમિતિએ કમિશનને કોમ્પ્યુટરાઈઝ્ડ કોષ્ટકોમાં સમાવિષ્ટ ડેટાના પૃથ્થકરણ માટે 'પછાતપણાના સૂચકાંકો' તૈયાર કરવામાં મદદ કરવા માટે નિષ્ણાતોની એક ઉપસમિતિ (પરિશિષ્ટ–20, વોલ્યુમ II) ની રચના કરી. શ્રેણીબદ્ધ બેઠકો અને સૂચિત સૂચકાંકોના ઘણા પરીક્ષણો પછી ટેબ્યુલેટેડ ડેટા, કમિશનના કાર્ય માટે ખરેખર જરૂરી કોષ્ટકોની સંખ્યા ઘટાડીને 31 કરવામાં આવી હતી (પરિશિષ્ટ–21, વોલ્યુમ II) દરેક તબક્કે પરીક્ષણ અને માન્યતાની તપાસો સામેલ છે.

11.19. આ સંબંધમાં, તે દર્શાવવું ઉપયોગી થઈ શકે છે કે સામાજિક વિજ્ઞાનમાં વિવિધ સામાજિક લક્ષણો નક્કી કરવા માટે કોઈ ગાણિતિક સૂત્રો અથવા ચોક્કસ બેન્ચ–માર્ક્સ

ઉપલબ્ધ નથી. ઉપરોક્ત પ્રકારના સર્વેક્ષણમાં અજાણ્યા જમીન પર સાવચેતીપૂર્વક ચાલવું પડશે અને તેના પોતાના ધોરણો અને માપદંડો વિકસાવવા પડશે. આ કવાયત છુપાયેલી મુશ્કેલીઓથી ભરેલી હતી અને આ મુદ્દાને સમજાવવા માટે નીચે બે સરળ ઉદાહરણો આપવામાં આવ્યા છે.

11.20. બાલાજી કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નક્કી કર્યું હતું કે જો કોઈ ચોક્કસ સમુદાયને શૈક્ષણિક રીતે પછાત ગણવો હોય, તો તેના શૈક્ષણિક સ્તર અને રાજ્યની સરેરાશ વચ્ચેનો તફાવત નજીવો નહીં પરંતુ નોંધપાત્ર હોવો જોઈએ. કોર્ટે 50% વિચલનને સંતોષકારક માન્યું. હવે, બિહારની 80% વસ્તી (1971 ની વસ્તી ગણતરી) અભણ છે. આ ટકાવારીના આંકડાને 50% ના માર્જિનથી હરાવવાનો અર્થ એ થશે કે જાતિ/વર્ગના 120% સભ્યો નિરક્ષર હોવા જોઈએ. હકીકતમાં તે જોવામાં આવશે કે આ કિસ્સામાં 25% વિચલન પણ આપણને 100% ના મહત્તમ સંતૃપ્તિ બિંદુ સુધી ખેંચશે.

11.21. ભારતીય પરિસ્થિતિમાં જ્યાં મોટા ભાગના લોકો અશિક્ષિત, ગરીબ અથવા પછાત છે, કોઈએ ધોરણોથી વિચલનો સેટ કરવામાં ખૂબ કાળજી લેવી જોઈએ કારણ કે, આપણી પરિસ્થિતિઓમાં, ધોરણો પોતે જ ખૂબ ઓછા છે. ઉદાહરણ તરીકે, વર્તમાન ભાવે 1977–78 માટે માથાદીઠ ઉપભોક્તા ખર્ચ વાર્ષિક રૂ. 991 હતો. આ જ સમયગાળા માટે, શહેરી વિસ્તારો માટે ગરીબી રેખા વાર્ષિક રૂ. 900 અને ગ્રામીણ વિસ્તારો માટે રૂ. 780 હતી. તે જોવામાં આવશે કે આ ગરીબી રેખા સરેરાશ ભારતીયના માથાદીઠ ઉપભોક્તા ખર્ચની તદ્દન નજીક છે. હવે બાલાજી કેસના આદેશને અનુસરીને, જો 'આર્થિક રીતે પછાત' વર્ગોને ઓળખવા માટે આ સરેરાશ માથાદીઠ ઉપભોક્તા

ખર્ચમાંથી 50% વિચલન સ્વીકારવામાં આવે, તો તેમની આવકનું સ્તર માથાદીઠ ઉપભોક્તા ખર્ચ કરતાં 50% નીચે એટલે કે ₹. કરતાં ઓછું હોવું જોઈએ. 495.5 પ્રતિ વર્ષ. આ આંકડો શહેરી અને ગ્રામીણ બંને વિસ્તારોમાં ગરીબી રેખાની નીચે એટલો બધો છે કે મોટા ભાગના લોકો આવા તફાવત માટે લાયક ઠરે તે પહેલા ભૂખમરાથી મરી શકે છે.

11.22. ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં રાખીને, વિવિધ કટ-ઓફ પોઈન્ટ્સ સામે 'પછાતતા માટેના સૂચકાંકો'નું પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું. આમ કરવા માટે, તેમના સામાજિક અને શૈક્ષણિક પછાતતા માટે જાણીતી લગભગ એક ડઝન જાતિઓ ચોક્કસ રાજ્યમાં અમારા સર્વેમાં આવરી લેવામાં આવેલી જાતિઓમાંથી પસંદ કરવામાં આવી હતી. આને 'નિયંત્રણ' તરીકે ગણવામાં આવતા હતા અને વિવિધ કટ-ઓફ પોઈન્ટ્સ પર 'ઈન્ડિકેટર્સ' સામે તેનું પરીક્ષણ કરીને માન્યતા ચકાસણી હાથ ધરવામાં આવી હતી. દાખલા તરીકે, સામાજિક પછાતતા માટેના 'સૂચકો' પૈકી એક રાજ્યની સરેરાશની સરખામણીમાં 5-15 વર્ષની વય જૂથમાં વિદ્યાર્થીઓનો ડ્રોપ-આઉટનો દર છે. ઉપરોક્ત પરીક્ષણોના પરિણામ સ્વરૂપે, એવું જોવામાં આવ્યું હતું કે શૈક્ષણિક રીતે પછાત જાતિઓમાં આ દર રાજ્યની સરેરાશ કરતાં ઓછામાં ઓછો 25% વધારે છે. વધુમાં, એ પણ નોંધવામાં આવ્યું હતું કે મોટાભાગના 'ઇન્ડિકેટર્સ'ના કિસ્સામાં રાજ્યની સરેરાશથી 25% નું આ વિચલન સંતોષકારક પરિણામો આપે છે. આને ધ્યાનમાં રાખીને, જ્યાં પણ 'સૂચક' રાજ્ય સરેરાશથી વિચલન પર આધારિત હતું, તે 25% પર નિશ્ચિત કરવામાં આવ્યું હતું, કારણ કે 50% નું વિચલન સંપૂર્ણ

અસંતોષકારક પરિણામો આપવા અને, કેટલીકવાર, વિસંગત પરિસ્થિતિઓનું નિર્માણ કરવા માટે જોવામાં આવ્યું હતું."

(a). ઈન્દ્ર સાહની (સુપ્રા) માં, કોર્ટે એવું માન્યું કે આરક્ષણ પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ નથી પરંતુ પર્યાપ્ત છે, આમ:

807. જો કે, આપણે નિર્દેશ કરવો જોઈએ કે આર્ટિકલ (4) પર્યાપ્ત પ્રતિનિધિત્વની વાત કરે છે અને પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વની નહીં. પર્યાપ્ત પ્રતિનિધિત્વ પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ તરીકે વાંચી શકાતું નથી. પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વનો સિદ્ધાંત બંધારણની આર્ટિકલ 330 અને 332 માં જ સ્વીકારવામાં આવે છે અને તે પણ મર્યાદિત સમયગાળા માટે. આ લેખો અનુસૂચિત જનજાતિ અને અનુસૂચિત જાતિની તરફેણમાં લોકસભા અને રાજ્ય વિધાનસભાઓમાં તેમની વસ્તીના પ્રમાણમાં બેઠકો અનામત રાખવાની વાત કરે છે, પરંતુ તે માત્ર કામચલાઉ અને વિશેષ જોગવાઈઓ છે. તેથી પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વની થિયરી સ્વીકારવી શક્ય નથી, જો કે પછાત વર્ગોની વસ્તી અને કુલ વસ્તીનું પ્રમાણ ચોક્કસપણે સંબંધિત હશે. જેમ દરેક સત્તાનો ઉપયોગ વ્યાજબી અને વાજબી રીતે થવો જોઈએ, તેમ આર્ટિકલ 16 ની આર્ટિકલ (4) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાનો પણ વાજબી રીતે અને વાજબી મર્યાદામાં ઉપયોગ થવો જોઈએ – અને આર્ટિકલ (4) હેઠળ આરક્ષણ આપવા કરતાં વધુ વ્યાજબી શું છે. પછીથી સમજાવ્યા મુજબ અમુક અસાધારણ પરિસ્થિતિઓને બાદ કરતાં, નિમણૂકો અથવા પોસ્ટ્સના 50% થી વધુ નહીં. આ દૃષ્ટિકોણથી, પછાત વર્ગોની તરફેણમાં પડકારાયેલ મેમોરેન્ડમ દ્વારા જોગવાઇ કરવામાં આવેલ 27% અનામત વાજબી મર્યાદામાં સારી રીતે છે.

અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિની તરફેણમાં અનામત સાથે મળીને, તે કુલ 49.5% પર આવે છે. આ સંબંધમાં, વી. નારાયણ રાવ વિરુદ્ધ એપી રાજ્યમાં આંધ્રપ્રદેશ હાઈકોર્ટની પૂર્ણ બેંચના નિર્ણયનો સંદર્ભ લઈ શકાય છે, જેમાં ઓબીસી માટે અનામત 25% થી વધારીને 44% કરવામાં આવી છે. આર્ટિકલ 16(4) હેઠળના કુલ આરક્ષણને 65% સુધી લઈ જવાની અસર આ ઉન્નતીકરણની હતી.

(b). 'સામાજિક રીતે પછાત' અભિવ્યક્તિ ઈન્દ્ર સાહની (સુપ્રા): પછાતને વ્યાખ્યાયિત કરવાની ચાવી ધરાવે છે:

"774. અમારા મતે પણ, "નાગરિકોનો વર્ગ – રાજ્ય હેઠળની સેવાઓમાં પર્યાપ્ત રીતે રજૂ થતો નથી" શબ્દો એક અસ્પષ્ટ અને અનિશ્ચિત વર્ણન હશે. "પછાત" શબ્દ ઉમેરીને અને ડૉ. આંબેડકર અને શ્રીના ભાષણો દ્વારા. કે.એમ. મુનશી, તે સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે "નાગરિકોનો વર્ગ... રાજ્ય હેઠળની સેવાઓમાં પૂરતા પ્રમાણમાં પ્રતિનિધિત્વ નથી" નો અર્થ ફક્ત તે વર્ગના નાગરિકો છે જેઓ તેમના સામાજિક પછાતપણાને કારણે એટલા પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતા ન હતા.

(c). ઈન્દ્રા સાહની (સુપ્રા) માં, કોર્ટે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે અનામત એ મેરીટેરીયન વિરોધી નથી. સંબંધિત ચર્ચા નીચે મુજબ છે:

"832. બાલાજી અને અન્ય કેસોમાં, એવું માનવામાં આવતું હતું કે આરક્ષણ આવશ્યકપણે મેરીટેરીયન વિરોધી છે. ઉદાહરણ તરીકે, જાનકી પ્રસાદ પરિમૂમાં, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે, "આરક્ષણના વિચારમાં તે ગર્ભિત છે કે ઓછી

ગુણવત્તાવાળું વ્યક્તિને અન્ય કરતાં પ્રાધાન્ય આપવામાં આવે. કોણ વધુ ગુણવાન છે." આ જ અસર માટે થોમસમાં ખન્ના, જે.નો અભિપ્રાય છે, જો કે તે લઘુમતી અભિપ્રાય છે. સુબ્બા રાવ, જે પણ, જેઓ આ મત સાથે સહમત ન હતા, તેમણે તેમાં કેટલાક બળને માન્યતા આપી હતી. આર્ટિકલ 16(4) અને આર્ટિકલ 335 વચ્ચે કોઈ સંઘર્ષ નથી એવું માનતા દેવદાસનમાં અસંમતિ દર્શાવતા તેમણે કહ્યું હતું કે, "આરક્ષણના પ્રકારમા અમુક અંશે ધોરણોમાં ઘટાડો થાય તે અનિવાર્ય છે," પરંતુ, તેમણે જણાવ્યું હતું કે, તે ખાતા પર, જોગવાઈને ખરાબ કહી શકાય નહીં, કારણ કે તે કિસ્સામાં, રાજ્યએ, હકીકતમાં, લઘુત્તમ લાયકાતો નિર્ધારિત કરી હતી, અને ફક્ત આવી લઘુત્તમ લાયકાત ધરાવતા લોકોની જ નિમણૂક કરવામાં આવી હતી, તેમ છતાં , ક્રિષ્ના અૈયર દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યું નથી, થોમસમાં તેમણે કહ્યું: (એસસીસી પૃષ્ઠ. 366, પેરા 132)

"[E]કાર્યક્ષમતાનો અર્થ છે, સારી સરકારની દ્રષ્ટિએ, માત્ર પરીક્ષાઓમાં માર્કસ નહીં, પરંતુ લોકો માટે જવાબદાર અને જવાબદાર સેવા. એક અસ્તવ્યસ્ત પ્રતિભા એ જાહેર વહીવટમાં ગંભીર જોખમ છે. કાર્યક્ષમતાના ઇનપુટ્સમાં સંબંધની ભાવનાનો સમાવેશ થાય છે. જવાબદારી જે અમલદારશાહીની છાતીમાં ઉભરી આવે છે (ઉપયોગી રીતે ઉપયોગમાં લેવામાં આવતી નથી) જો તેની રચના 'અમે, ભારતના લોકો' ના નબળા વર્ગોને પણ લે છે, તો અન્ય કોઈ સમજણ કટ્ટરપંથી હાજરના દાવા અને અન્યાયી લોકોના હેંગઓવર સાથે સમાધાન કરી શકશે નહીં ભૂતકાળ."

833. ચિન્પ્પા રેડ્ડી, જે. દ્વારા વસંત કુમારમાં સમાન અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો. વિદ્વાન ન્યાયાધીશે કહ્યું (એસસીસી પૃષ્ઠ. 739, પેરા 36)

"[T]એક પરીક્ષામાં માત્ર ઉચ્ચ ગુણ મેળવવાથી તે એક સારા પ્રશાસકને ચિહ્નિત કરી શકે તે જરૂરી નથી. એક કાર્યક્ષમ પ્રશાસક, તે લે છે, તે એવો હોવો જોઈએ કે જેની પાસે અન્ય ગુણો વચ્ચે સહાનુભૂતિ સાથે સમજવાની ક્ષમતા હોય અને તેથી, તેનો સામનો કરવાની ક્ષમતા હોય. બહાદુરીપૂર્વક વસ્તીના એક મોટા વર્ગની સમસ્યાઓ, જે લોકોના નબળા વર્ગો છે અને, તે ખૂબ જ વર્ગના લોકો કરતાં કોણ વધુ સારું છે – શા માટે આપણે પોતાને પૂછતા નથી કે આઝાદીના 35 વર્ષ પછી, અનુસૂચિત જાતિ વગેરેની સ્થિતિ શા માટે છે. મોટા પ્રમાણમાં સુધારો થયો નથી– શું તે પૂછવું કાયદેસર પ્રશ્ન નથી કે શું વસ્તુઓ અલગ હોત, જો આ વર્ગોમાંથી જિલ્લા વહીવટકર્તાઓ અને રાજ્ય અને કેન્દ્રીય અમલદારોને મોટી સંખ્યામાં લેવામા આવ્યા હોત– અદાલતો આ પ્રશ્નોના જવાબ આપવા માટે સજ્જ નથી, પરંતુ અદાલતો જવાબો અને ઉકેલો શોધવા માટે સરકારના પ્રામાણિક પ્રયાસોમાં દખલ ન કરી શકે અમારો એમ કહેવાનો અર્થ નથી કે સિવિલ સર્વિસમાં કાર્યક્ષમતા બિનજરૂરી છે અથવા તે એક દંતકથા છે. અમારો કહેવાનો મતલબ એટલો જ છે કે કોઈએ તેના માટે કપટી ફેટિશ કરવાની જરૂર નથી."

834. અરજદારો માટે વિદ્વાન વકીલ દ્વારા તે રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે આરક્ષણનો અર્થ એ છે કે ઓછી ગુણવત્તાવાળી વ્યક્તિઓની નિમણૂક કરવી, જે બદલામાં વહીવટની કાર્યક્ષમતામાં ઘટાડો તરફ દોરી જાય છે. તેથી, રજૂઆત એ છે કે આરક્ષણ એ નિમણૂકો/હોદ્દાની એક નાની લઘુમતી સુધી સીમિત હોવું જોઈએ, – કોઈપણ સંજોગોમાં, 30% થી વધુ નહીં, બંધારણ સભામાં ડૉ. આંબેડકરના ભાષણમાં ઉલ્લેખિત આંકડો. અનુચ્છેદ 335 નો આદેશ, એવી દલીલ કરે છે કે આરક્ષણ એ રીતે સંચાલિત

થવું જોઈએ જેથી વહીવટની કાર્યક્ષમતાને અસર ન થાય. આર્ટિકલ 16 અને આર્ટિકલ 46 ના નિર્દેશો પણ, આર્ટિકલ 335 ના ઉપરોક્ત આદેશને આધીન વાંચવા જોઈએ.

835. બીજી તરફ, સામાવાળા દલીલ કરે છે કે સેવામાં પ્રવેશના તબક્કે પરીક્ષા/પરીક્ષા/ઇન્ટરવ્યૂમાં મેળવેલા ગુણ ઉમેદવારની સહજ યોગ્યતાનું સૂચક નથી. તેઓ DeFunis માં ડગ્લાસ, J ના અભિપ્રાય પર આધાર રાખે છે જ્યાં વિદ્વાન ન્યાયાધીશ સમાજના વંચિત વર્ગોમાંથી આવતા ઉમેદવારનું ઉદાહરણ આપીને ઉક્ત પાસાને સમજાવે છે અને છતાં વ્યાજબી રીતે સારા સ્કોર મેળવે છે – આમ તેમનું "વચન અને સંભવિત" પ્રગટ કરે છે – એ–વિઝ ઉચ્ચ સ્તરના ઉમેદવાર ઉચ્ચ સ્કોર મેળવે છે. (તેમના અભિપ્રાયનો પેરા 716 માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.) તેમના દ્વારા ભોગવવામાં આવેલા ગેરફાયદા અને તકોના અભાવને કારણે, – સામાવાળાઓ કહે છે – નાગરિકોના પછાત વર્ગના સભ્યો શરૂઆતના સમયે સામાજિક રીતે અદ્યતન વર્ગના સભ્યો સાથે સમાન રીતે સ્કોર કરી શકતા નથી. પરંતુ સમય જતાં, તેઓ કરશે. એવું માનવું ખોટું હશે કે કુદરતે માત્ર આગળના વર્ગના સભ્યોને જ બુદ્ધિમત્તા આપી છે. તે દરેક જગ્યાએ જોવાનું છે. તેને માત્ર પોતાને સાબિત કરવાની તકની જરૂર છે. સામાવાળા કહે છે કે આર્ટિકલ 46 માં નિર્દેશો આ પાસાઓને ધ્યાનમાં રાખીને સમજવું અને અમલમાં મૂકવું જોઈએ.

836. અમે ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત વિરોધી દૃષ્ટિકોણની સચ્ચાઈ અથવા અન્યથા કોઈ પણ હદ સુધી જાતને વ્યક્ત કરવી જરૂરી નથી માનતા. (તેમ છતાં, તે નિર્દેશ કરવો જરૂરી છે કે આદેશ – જો તેને કહી શકાય તો – આર્ટિકલ 335 નો આદેશ SC/ST ના સભ્યોના

દાવાઓને ધ્યાનમાં લેવાનો છે, જે વહીવટની કાર્યક્ષમતા જાળવવા સાથે સુસંગત છે. તે હશે. લેખની ખોટી વાંચન કે આદેશ એ વહીવટની કાર્યક્ષમતાની જાળવણી છે.) કદાચ, કાર્યક્ષમતા, યોગ્યતા અને યોગ્યતા સમાનાર્થી ખ્યાલો નથી; કદાચ, મેરિટને વહીવટમાં કાર્યક્ષમતાનો પર્યાય ગણવો ખોટું છે અને તે યોગ્યતા એ વહીવટકર્તાની કાર્યક્ષમતાનો એક ઘટક છે. તેમ છતાં, પ્રારંભિક ભરતીના તબક્કે યોગ્યતાની સુસંગતતા અને મહત્વને અવગણી શકાય નહીં. એ વાતને પણ અવગણી શકાય નહીં કે આરક્ષણનો વિચાર જ ઓછા ગુણવાન વ્યક્તિની પસંદગી સૂચવે છે. તે જ સમયે, અમે સ્વીકારીએ છીએ કે જો સામાજિક ન્યાયના બંધારણીય વચનને છોડાવવું હોય તો આટલી કિંમત ચૂકવવી પડશે. અમે એ પણ નિશ્ચિતપણે માનીએ છીએ કે તક આપવામાં આવે તો, આ વર્ગોના સભ્યો તેમના પ્રારંભિક ગેરફાયદાને દૂર કરવા માટે બંધાયેલા છે અને તેઓ ઓપન કોમ્પિટિશનના સભ્યો સાથે સ્પર્ધા કરશે – અને કેટલાક કિસ્સાઓમાં, એક્સેલ – સભ્યો સાથે સ્પર્ધા કરશે. તે નિર્વિવાદ છે કે કુદરતે પછાત વર્ગના સભ્યોને જેટલી યોગ્યતા આપી છે તેટલી જ અન્ય વર્ગના સભ્યોને પણ આપી છે અને તે સાબિત કરવાની તક જરૂરી છે. તેથી, એવું ન કહી શકાય કે અનામત ગુણવત્તા વિરોધી છે. અનામત ઉમેદવારોમાં પણ મેરિટ છે અને પ્રારંભિક ભરતીના તબક્કે મંજૂર થઈ શકે તેવો નાનો તફાવત સમય જતાં અદૃશ્ય થઈ જશે. આ સભ્યો પણ અન્યો સાથે સ્પર્ધા કરશે અને તેમની કાર્યક્ષમતામાં સુધારો કરશે.

837. આ કહ્યા પછી, આપણે સ્પષ્ટતાની નોંધ જોડવી જોઈએ. આર્ટિકલ 15 હેઠળ ઉદ્ભવતા કેટલાક કેસોમાં, આ કોર્ટે અનુસૂચિત જાતિ/અનુસૂચિત જનજાતિના

ઉમેદવારોના કિસ્સામાં, તબીબી અભ્યાસક્રમોમાં પ્રવેશની બાબતમાં લઘુત્તમ લાયકાતના ગુણને દૂર કરવાની વાતને સમર્થન આપ્યું છે. ઉદાહરણ તરીકે, એમપી રાજ્યમાં વિ. નિવેદિતા જૈન મેડિકલ કોર્સમાં પ્રવેશનું નિયમન એન્ટ્રન્સ ટેસ્ટ (જેને પ્રી–મેડિકલ ટેસ્ટ કહેવાય છે) દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. સામાન્ય ઉમેદવારો માટે, લઘુત્તમ લાયકાત ગુણ એકંદરે 50% અને દરેક વિષયમાં 33% હતા. અનુસૂચિત જાતિ/અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો માટે, જો કે, તે અનુક્રમે 40% અને 30% હતું. અનુસૂચિત જાતિ/અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો તેમના માટે આરક્ષિત બેઠકોની સંખ્યા જેટલી લાયકાત ધરાવતા ન હોવાનું જાણવા પર, સરકારે આ લઘુત્તમ ધોરણને સંપૂર્ણપણે નાબૂદ કરી દીધું. સરકારની કાર્યવાહીને આ કોર્ટમાં પડકારવામાં આવી હતી પરંતુ તેને માન્ય રાખવામાં આવી હતી. તે આર્ટિકલ 15 હેઠળનો કેસ હોવાથી, આર્ટિકલ 335 ની કોઈ સુસંગતતા નથી અને તે લાગુ કરવામાં આવી ન હતી. પરંતુ આર્ટિકલ 16 ના કિસ્સામાં, આર્ટિકલ 335 સંબંધિત હશે અને મધ્યપ્રદેશ સરકારના આદેશની તર્જ પર (નિવેદિતા જૈનમાં) કોઈપણ આદેશ અનુમતિપાત્ર રહેશે નહીં, વહીવટની કાર્યક્ષમતા સાથે અસંગત હોવાને કારણે. સમજદારી માટે, તબીબી અધિકારીઓની નિમણૂકના કિસ્સામાં, સરકાર અથવા જાહેર સેવા આયોગ એવું કહી શકે નહીં કે અનુસૂચિત જાતિ/અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો માટે લઘુત્તમ લાયકાતના ગુણ ન હોવા જોઈએ, જ્યારે અન્ય લોકો માટે લઘુત્તમ નિર્ધારિત કરે છે. સરકારને અનુસૂચિત જાતિ/અનુસૂચિત જનજાતિ/પછાત વર્ગો માટે વાજબી રીતે નીચું ધોરણ નિર્ધારિત કરવાની અનુમતિ હોઈ શકે છે – વહીવટની કાર્યક્ષમતાની આવશ્યકતાઓ

સાથે સુસંગત – આવા કોઈપણ લઘુત્તમ ધોરણને નિર્ધારિત કરવાની બિલકુલ અનુમતિ નથી. અનામત શ્રેણી માટે નીચું લઘુત્તમ ધોરણ નિર્ધારિત કરતી વખતે, પોસ્ટ સાથે જોડાયેલ ફરજોનો પ્રકાર અને સામાન્ય જનતાના હિતને પણ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ.

838. જ્યારે આર્ટિકલ 335 પર, અમારું માનવું છે કે કેટલીક સેવાઓ અને હોદ્દાઓ છે જ્યાં કાં તો તેમની સાથે જોડાયેલ ફરજોનો પ્રકાર કારણે અથવા તેઓ જે સ્તરે (પદાનુક્રમમાં) મેળવે છે તેના આધારે, અહીં ઉપર વર્ણવ્યા મુજબ, એકલા ગણતરી આવી પરિસ્થિતિઓમાં, અનામતની જોગવાઈ કરવી યોગ્ય નથી. ઉદાહરણ તરીકે, સંશોધન અને વિકાસ સંસ્થાઓ/વિભાગો/સંસ્થાઓમાં, વિશેષતાઓ અને સુપર-સ્પેશિયાલિટીઝમાં મેડિસિન, એન્જિનિયરિંગ અને ભૌતિક વિજ્ઞાન અને ગણિતમાં આવા અન્ય અભ્યાસક્રમો, સંરક્ષણ સેવાઓમાં અને તેની સાથે જોડાયેલી સંસ્થાઓમાં તકનીકી પોસ્ટ્સ. તેવી જ રીતે, ઉચ્ચ હોદ્દા પરની પોસ્ટના કિસ્સામાં, પ્રોફેસરો (શિક્ષણમાં), ઈન્ડિયન એરલાઈન્સ અને એર ઈન્ડિયામાં પાઈલોટ, પરમાણુ અને અવકાશ એપ્લિકેશનમાં વૈજ્ઞાનિકો અને ટેકનિશિયન, આરક્ષણ માટેની જોગવાઈ સલાહભર્યું રહેશે નહીં."

આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું કે સામાજિક ન્યાય કરવા માટે વહીવટની જરૂરિયાતને અનુરૂપ કેટલીક છૂટછાટ આપવી પડશે, કોઈપણ લઘુત્તમ ધોરણ નક્કી ન કરવું તે માન્ય રહેશે નહીં. આ કોર્ટે એ પણ અવલોકન કર્યું કે ટેકનિકલ પોસ્ટ્સ અને રિસર્ચ ડેવલપમેન્ટ, મેડિકલ એન્જિનિયરિંગ, ડિફેન્સ સર્વિસિસ, ફિઝિક્સ અને મેથેમેટિક્સમાં વિશેષતા માટે અનામતની જોગવાઈ સલાહભર્યું રહેશે નહીં.

(d). ઇન્દ્રા સાહની (સુપ્રા) માં, કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે આરક્ષણ એક્ઝિક્યુટિવ ઓર્ડર દ્વારા પ્રદાન કરી શકાય છે, આમ: "735. શ્રી કે.કે. વેણુગોપાલ 1990 ની રિટ પિટિશન નંબર 930 માં અરજદારના વિદ્વાન વકીલ શીખ્યા કે સબમિટ કરે છે કે "જોગવાઈ" આર્ટિકલ (4) આર્ટિકલ 16 માત્ર રાજ્યની ધારાશાસ્ત્રી પાંખ દ્વારા જ બનાવી શકાય છે અને તે કારોબારી અથવા અન્ય કોઈ સત્તા દ્વારા નહીં આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ કરાયેલી જોગવાઈ અન્ય નાગરિકોના મૂળભૂત અધિકારોને અસર કરે છે, આવી જોગવાઈ માત્ર સંસદ/વિધાનમંડળ દ્વારા જ કરી શકાય છે વિદ્વાન ધારાશાસ્ત્રી અનુસાર, રાજકીય કારોબારી, ચૂંટણી પ્રક્રિયાના અધોગતિને કારણે, સામાન્ય રીતે રાજકીય અને ચૂંટણી મજબૂરીઓથી કામ કરે છે, જેના કારણે તે ન્યાયી અને સ્વતંત્ર રીતે કાર્ય કરી શકતું નથી. જો, બીજી બાજુ, જોગવાઈ રાજ્યની વિધાનસભા પાંખ દ્વારા કરવાની હોય, તો તે માત્ર વિધાનમંડળમાં ચર્ચા અને ચર્ચાની તક પૂરી પાડશે જ્યાં અભિપ્રાયના વિવિધ શેડ રજૂ કરવામાં આવે છે પરંતુ સંતુલિત અને નિષ્પક્ષ નિર્ણયો આવા ઇરાદાપૂર્વકની સંસ્થામાંથી ચૂંટણીલક્ષી લાભની લાલચ વધુ બહાર આવે તેવી શક્યતા છે. શ્રી વેણુગોપાલે તમિલનાડુનું ઉદાહરણ ટાંક્યું છે, જ્યાં તેમના જણાવ્યા મુજબ, દરેક સામાન્ય ચૂંટણી પહેલા કેટલાક સમુદાયોને પછાત વર્ગોની યાદીમાં ઉમેરવામાં આવે છે, માત્ર તેમને શાસક પક્ષમાં જીતાડવાના હેતુથી. અમે આદર્શ અથવા ઇચ્છનીય શું છે તેના પાસા સાથે સંબંધિત નથી પરંતુ સંદર્ભને ધ્યાનમાં રાખીને આર્ટિકલ 16(4) માં અભિવ્યક્તિ 'જોગવાઈ' માટે યોગ્ય અર્થ શું છે તેની સાથે સંબંધિત છે. આર્ટિકલ 16 ની કલમ (4) માં અભિવ્યક્તિ 'જોગવાઈ' નો ઉપયોગ અમને લાગે છે કે તે ઇરાદા વિના નથી.

આર્ટિકલ 12 માં 'રાજ્ય' ની વ્યાખ્યા મુજબ, તેમાં માત્ર ભારતની સરકાર અને સંસદ અને દરેક રાજ્યોની સરકાર અને વિધાનમંડળનો સમાવેશ થતો નથી પરંતુ ભારતના પ્રદેશમાં અથવા સરકારના નિયંત્રણ હેઠળના તમામ સ્થાનિક સત્તાવાળાઓ અને અન્ય સત્તાવાળાઓનો સમાવેશ થાય છે. ભારતનો અર્થ એ છે કે આ પ્રકારનું અનામત માત્ર કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારો હેઠળની સેવાઓની બાબતમાં જ નહીં પરંતુ આર્ટિકલ 12 માં ઉલ્લેખિત સ્થાનિક અને અન્ય સત્તાધિકારીઓની સેવાઓમાં પણ પ્રદાન કરી શકાય છે. 'સ્થાનિક સત્તા' શબ્દની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે. જનરલ ક્લોઝ એક્ટના આર્ટિકલ 3(31) માં. તે તમામ નગરપાલિકાઓ, પંચાયતો અને અન્ય સમાન સંસ્થાઓમાં લે છે. અભિવ્યક્તિ 'અન્ય સત્તાવાળાઓ' પર કોર્ટ તરફથી વ્યાપક ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે. તેમાં તમામ વૈધાનિક સત્તાવાળાઓ અને અન્ય એજન્સીઓ અને રાજ્ય સરકાર/કેન્દ્ર સરકારના સાધનોનો સમાવેશ થાય છે. હવે, તે વાજબી હશે,એવું કહેવાનું શક્ય અથવા વ્યવહારુ છે કે સંસદ અથવા રાજ્યની વિધાનસભાએ કેન્દ્ર/રાજ્ય સરકાર હેઠળની સેવાઓના સંદર્ભમાં પ્રદાન કરવા ઉપરાંત આવા તમામ સંસ્થાઓની સેવાઓમાં પોસ્ટ/નિમણૂક માટે અનામતની જોગવાઈ કરવી જોઈએ– આ પાસું વધુ સ્પષ્ટ થશે જો આપણે આર્ટિકલ 13(3)(a) માં "કાયદો" ની વ્યાખ્યા પર ધ્યાન આપો. તે નીચે મુજબ છે:

"13(3) આ લેખમાં, સિવાય કે સંદર્ભમાં અન્યથા જરૂરી હોય, – (a) "કાયદો" માં કોઈપણ વટહુકમ, હુકમ, પેટા–કાયદો, નિયમ, નિયમન, સૂચના, રિવાજ અથવા ઉપયોગનો સમાવેશ થાય છે જે ભારતના પ્રદેશમાં અમલી કાયદો છે."

736. આ વ્યાખ્યામાં "ઓર્ડર", "બાય–લો", "નિયમ" અને "નિયમન" શબ્દો નોંધપાત્ર છે. આર્ટિકલ 12 માં "રાજ્ય" ની વ્યાખ્યા અને આર્ટિકલ 13(3)(a) માં "કાયદો" ની વ્યાખ્યા વાંચતા, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે આર્ટિકલ 16(4) દ્વારા ચિંતિત પ્રકૃતિના પ્રકારનુ ફક્ત સંસદ દ્વારા જ પ્રદાન કરી શકાશે નહીં. વિધાનસભા પણ કેન્દ્રીય/રાજ્ય સેવાઓના સંદર્ભમાં કારોબારી દ્વારા અને સ્થાનિક સંસ્થાઓ અને "અન્ય સત્તાવાળાઓ" દ્વારા તેમની સંબંધિત સેવાઓના સંદર્ભમાં આર્ટિકલ 12 દ્વારા વિચારવામાં આવે છે. કેટલીક સ્થાનિક સંસ્થાઓ અને કેટલાક વૈધાનિક કોર્પોરેશનો જેમ કે યુનિવર્સિટીની પોતાની ધારાકીય પાંખ હોઈ શકે છે. આવી સ્થિતિમાં, આ તમામ સેવાઓમાં અનામત સંસદ/વિધાનમંડળ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવે તેવો આગ્રહ રાખવો ગેરવાજબી અને અયોગ્ય હશે. આ દરેક સંસ્થાઓની પરિસ્થિતિ અને સંજોગો અલગ અલગ હોઈ શકે છે. અનામત અંગેનો નિયમ ચોક્કસ પરિસ્થિતિઓને અનુરૂપ બનાવવાનો હોય છે. આ બધું સંસદ/વિધાનમંડળ દ્વારા વ્યાજબી રીતે ન થઈ શકે.

737. ટેક્સ્ટની રીતે બોલતા પણ, વિવાદ સ્વીકારી શકાતો નથી. આર્ટિકલ 16(4) માં "જોગવાઈ" શબ્દનો ખૂબ જ ઉપયોગ નોંધપાત્ર છે. જ્યારે આર્ટિકલ 16 ની આર્ટિકલ (3) અને (5) – અને આર્ટિકલ 19 ના આર્ટિકલ (2) થી (6) – "કાયદો" શબ્દનો ઉપયોગ કરે છે, આર્ટિકલ 16(4) વિશ્વ "જોગવાઈ" નો ઉપયોગ કરે છે. એક્ઝિક્યુટિવ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા આદેશો અને નિયમો દ્વારા સેવાની શરતોનું નિયમન એ બંધારણની રચના સમયે જાણીતું લક્ષણ હતું. સંભવતઃ આ કારણોસર, આર્ટિકલ (4) ના કિસ્સામાં ઈરાદાપૂર્વક પ્રસ્થાન કરવામાં આવ્યું છે. તદનુસાર, અમે બાલાજી સાથે

સંમત છીએ કે, અનુચ્છેદ 16(4) દ્વારા વિચારવામાં આવેલી "જોગવાઈ" સંઘ અથવા રાજ્યની કાર્યકારી પાંખ દ્વારા પણ કરી શકાય છે, જેમ કે હાલ કરવામાં આવ્યું છે. કેસ. બાલાજીને તાજેતરમાં ભારતના કોમ્પ્ટ્રોલર અને ઓડિટર–જનરલ વિ. મોહન લાલ મેહરોત્રામાં અનુસરવામાં આવ્યા છે. રાજકીય કારોબારી દ્વારા સત્તાના દુરુપયોગની દલીલના સંદર્ભમાં, અમે કહી શકીએ કે જોગવાઇમાં જ આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ સત્તાના રાજકીય કારોબારી દ્વારા દુરુપયોગ સામે પર્યાપ્ત સુરક્ષા છે. પછાતપણુંનો કોઈપણ નિર્ધાર એ વ્યક્તિલક્ષી કવાયત નથી કે વ્યક્તિલક્ષી સંતોષની બાબત નથી. અહીં ઠરાવ્યા મુજબ – અગાઉના ચુકાદાઓ દ્વારા પણ – કવાયત એક ઉદ્દેશ્ય છે. નાગરિકોના કોઈપણ જૂથ અથવા વર્ગને પછાત તરીકે ગણવામાં આવે તે પહેલાં ચોક્કસ ઉદ્દેશ્ય સામાજિક અને અન્ય માપદંડોને સંતોષવા જોઈએ. જો એક્ઝિક્યુટિવમાં કોલેટરલ કારણોસર, સંબંધિત માપદંડોને સંતોષતા ન હોય તેવા જૂથો અથવા વર્ગો શામેલ હોય, તો તે સત્તા પર છેતરપિંડીનો સ્પષ્ટ કેસ હશે.

પ્રશ્ન 1(b): શું આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ 'જોગવાઈ' કરતો એક્ઝિક્યુટિવ ઓર્ડર તરત જ લાગુ કરી શકાય છે કે કેમ–

738. એક પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવે છે કે શું આર્ટિકલ 16(4) ની દ્રષ્ટિએ કરવામાં આવેલ એક્ઝિક્યુટિવ ઓર્ડર પોતે જ અસરકારક અને અમલી છે અથવા શું તે જરૂરી છે કે આ "જોગવાઈ" આર્ટિકલ 309 હેઠળ યોગ્ય વિધાનસભા દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદામાં ઘડવામાં આવે અથવા આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ/રાજ્યપાલ દ્વારા તેને અમલમાં મૂકવાની જોગવાઈ હેઠળ એક નિયમ તરીકે

સામેલ કરવામાં આવે છે અને જારી કરવામાં આવે છે– શ્રી રામ જેઠમલાણીએ રજૂઆત કરી હતી કે આર્ટિકલ 16(4) પ્રકારમા માત્ર ઘોષણાત્મક છે, તે એક સક્ષમ જોગવાઈ છે અને તે પોતે સત્તાનો સ્ત્રોત નથી. તેમણે એવી રજૂઆત કરી કે જ્યાં સુધી યોગ્ય વિધાનસભા દ્વારા કાયદો બનાવવામાં ન આવે અથવા આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈના સંદર્ભમાં નિયમ તરીકે જારી કરવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી કારોબારી દ્વારા કરવામાં આવેલી "જોગવાઈ" લાગુ પડતી નથી. તે જ સમયે, તે સબમિટ કરે છે કે પડકારાયેલ મેમોરેન્ડમને બંધારણના અનુચ્છેદ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ બનાવેલા અને જારી કરાયેલા નિયમો તરીકે માનવામાં આવવું જોઈએ અને માનવામાં આવવું જોઈએ. અમને શ્રી જેઠમલાણી સાથે સહમત થવું મુશ્કેલ લાગે છે. એકવાર અમે ધારીએ કે આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ જોગવાઈ એક્ઝિક્યુટિવ દ્વારા કરવામાં આવી શકે છે, તે આવશ્યકપણે અનુસરવું જોઈએ કે આવી જોગવાઈ તે કરવામાં આવે તે ક્ષણથી અસરકારક છે. બી.એસ. યાદવ, (વાયવી ચંદ્રચુડ, મુખ્ય ન્યાયાધીશ, ખંડપીઠ માટે બોલતા)ની આ કોર્ટની બંધારણીય બેંચે અવલોકન કર્યું છે: "આર્ટિકલ 235 હાઈકોર્ટને જિલ્લા સાથે જોડાયેલા ન્યાયિક અધિકારીઓની સેવાની શરતોને લગતા નિયમો બનાવવાની સત્તા આપતી નથી. અદાલતો અને તેની ગૌણ અદાલતો જ્યારે પણ સેવાની શરતોને લગતા નિયમો સહિત કોઈ વિશેષ જોગવાઈઓ અથવા નિયમો બનાવવાની સત્તા આપવાનો હેતુ ધરાવે છે, ત્યારે બંધારણે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહ્યું છે, ઉદાહરણ તરીકે આર્ટિકલ 15(4), 16(4), 77(3), 87(2), 118, 145(1), 146(1) અને (2),

148(5), 166(3), 176(2), 187(3), 208, 225, 227(2) અને (3), 229(1) અને (2), 234, 237 અને 283(1) અને (2)."

740. તેથી, તે અનુસરશે કે જ્યાં સુધી કાયદો ન બને અથવા આર્ટિકલ 309 હેઠળ પછાત વર્ગોની તરફેણમાં અનામતના સંદર્ભમાં નિયમો જારી કરવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી નિમણૂકો/હોદ્દાઓની તરફેણમાં અનામતની જોગવાઈ કરવા માટે કાર્યકારી સરકાર હંમેશા ખુલ્લી રહેશે. એક્ઝિક્યુટિવ ઓર્ડર દ્વારા પછાત વર્ગોની. અમે શ્રી જેઠમલાણી સાથે પણ સહમત થઈ શકતા નથી કે પડકારાયેલ મેમોરેન્ડમ્સને આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ બનાવેલા નિયમો તરીકે ગણવામાં આવે. તેમાં એવું કંઈ નથી જે દૂરથી સૂચવે છે કે તે આર્ટિકલ 309 ની જોગવાઈ હેઠળ જારી કરવામાં આવ્યા હતા. તેઓ ક્યારેય આવું કરવાના હેતુથી નહોતા. કે કેન્દ્ર સરકારનું સ્ટેન્ડ અમારી સામે નથી. તેઓ બંધારણની આર્ટિકલ 73 હેઠળ જારી કરાયેલા એક્ઝિક્યુટિવ ઓર્ડર્સ છે જે કલમ 16 ના આર્ટિકલ (4) સાથે વાંચવામાં આવે છે. "ભારતના રાષ્ટ્રપતિના નામથી અને આદેશ દ્વારા" પાઠની માત્ર બાદબાકીથી આદેશોની માન્યતા અથવા અમલીકરણને અસર થતી નથી. , જેમ કે આ કોર્ટ દ્વારા વારંવાર રાખવામાં આવે છે."

(e). અનુચ્છેદ 14 અને 16 દ્વારા જે પ્રાપ્ત કરવા માંગવામાં આવે છે તે સમાનતા અને તકની સમાનતા છે. ઇન્દ્રા સાહની (સુપ્રા) માં, આ કોર્ટે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે સ્થાપક પિતાઓએ ક્યારેય તમામ બેઠકો માટે અનામતની કલ્પના કરી નથી, અને 50% એ નિયમ રહેશે. કેટલીક છૂટછાટ અનિવાર્ય બની શકે છે, પરંતુ આત્યંતિક

સાવધાની રાખવી જરૂરી છે, અને 50% થી વધુ આરક્ષણ માટે એક વિશેષ કેસ બનાવવો પડશે. આ અદાલતે ઠરાવ્યુ:

"808. એ કહેવા માટે કોઈ ભાર આપવાની જરૂર નથી કે આર્ટિકલ 14 અને 16 નો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય સમાનતા અને તકની સમાનતા છે અને આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (4) એ એક જ ઉદ્દેશ્ય હાંસલ કરવા માટેનું એક સાધન છે. આર્ટિકલ (4) એ છે. વિશેષ જોગવાઈ – જો કે આર્ટિકલ (1) નો અપવાદ નથી, બંને જોગવાઈઓ એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને સુમેળમાં હોવી જોઈએ કે બંને આર્ટિકલ 14 માં સમાવિષ્ટ સમાનતાના સિદ્ધાંતના પુન: નિવેદનો છે. આર્ટિકલ 16(4) હેઠળની જોગવાઈ. – સમાજના અમુક વર્ગોના હિતમાં કલ્પના – આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (1) માં સમાવિષ્ટ સમાનતાની બાંયધરી સામે સંતુલિત હોવી જોઈએ જે દરેક નાગરિક અને સમગ્ર સમાજ માટે આપવામાં આવેલી ગેરંટી છે ડૉ. આંબેડકરે પોતે અનામતને "લઘુમતી બેઠકો સુધી સીમિત" રાખવાનું વિચાર્યું હતું (બંધારણ સભામાં તેમનું ભાષણ જુઓ, જે પેરા 693 માં દર્શાવેલ છે). સ્થાપક પિતા દ્વારા ક્યારેય બેઠકોની કલ્પના કરવામાં આવી ન હતી. તેમ જ આપણે એ વાતથી સંતુષ્ટ નથી કે વર્તમાન સંદર્ભમાં આપણને તે ખ્યાલથી દૂર રહેવાની જરૂર છે.

809. ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી, અનુસરે છે તે અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ એ છે કે આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (4) માં વિચારવામાં આવેલ અનામત 50% થી વધુ ન હોવી જોઈએ.

810. જ્યારે 50% નિયમ હશે, ત્યારે આ દેશ અને લોકોની મહાન વિવિધતામાં રહેલી કેટલીક અસાધારણ પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર નથી. એવું બની શકે છે કે

દૂર-દૂરના અને દૂરના વિસ્તારોમાં વસતી વસ્તીને, તેઓ રાષ્ટ્રીય જીવનના મુખ્ય પ્રવાહમાંથી બહાર હોવાને કારણે અને તેમના માટે વિશિષ્ટ અને વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અલગ રીતે સારવાર કરવાની જરૂર પડી શકે છે. , આ કડક નિયમમાં થોડી છૂટછાટ અનિવાર્ય બની શકે છે. આમ કરતી વખતે, અત્યંત સાવધાની રાખવી જોઈએ અને એક વિશેષ કેસ બનાવવો જોઈએ.

811. આ સંબંધમાં એ યાદ રાખવું યોગ્ય છે કે આર્ટિકલ 16(4) હેઠળનું આરક્ષણ સાંપ્રદાયિક આરક્ષણની જેમ કામ કરતું નથી. એવું બની શકે છે કે અનુસૂચિત જાતિના કેટલાક સભ્યો તેમની પોતાની યોગ્યતાના આધારે ખુલ્લી સ્પર્ધાના મેદાનમાં પસંદગી પામે છે; તેઓ અનુસૂચિત જાતિ માટે અનામત ક્વોટા સામે ગણવામાં આવશે નહીં; તેઓને ખુલ્લી સ્પર્ધાના ઉમેદવાર તરીકે ગણવામાં આવશે."

105. તે સ્પષ્ટ છે કે આઝાદી પ્રાપ્ત કર્યાના 72 વર્ષથી વધુ સમય હોવા છતાં, આપણે નીચેની રેખાઓ, એટલે કે, નીચે કચડાયેલા અને દબાયેલા વર્ગને લાભ આપવા સક્ષમ નથી. આવા વર્ગોને મળતા લાભો તેમના સુધી પહોંચતા નથી. પ્રશ્ન એ છે કે લાભો કેવી રીતે ઘટાડવું. પંચાયતો, ગ્રામસભાઓને સત્તા આપવામાં આવી છે, પરંતુ તેમ છતાં, ધાર્યા પ્રમાણે લાભો પહોંચી રહ્યા નથી. ગ્રામ્ય સ્તરે માહિતી અધિકાર પ્રણાલીને મજબૂત બનાવવી પડશે. તેમને ખબર હોવી જોઈએ કે વિકાસ માટેના નાણાંનો ઉપયોગ કેવી રીતે થયો છે. ભ્રષ્ટાચારને દૂર કરવા માટે વહીવટની પારદર્શિતા અત્યંત જરૂરી છે. તેઓને પ્રોત્સાહિત કરવા જરૂરી છે. તેમને ખબર હોવી જોઈએ કે તેમને શું ફાળવવામાં

આવે છે અને તે કેવી રીતે ખર્ચવામાં આવે છે. લાભદાયી પગલાંના અમલીકરણની ખાતરી કરીને સિસ્ટમમાં સુધારો કરવાની જરૂર છે.

106. એવી પરિકલ્પના કરવામાં આવી હતી કે 10 વર્ષના સમયગાળામાં સામાજિક અસમાનતાઓ, આર્થિક અને પછાતપણું દૂર થઈ જવું જોઈએ, પરંતુ ધીમે ધીમે, સુધારાઓ કરવામાં આવ્યા છે, અને સૂચિઓની કોઈ સમીક્ષા કરવામાં આવી નથી કે અનામતની જોગવાઈઓનો અંત આવ્યો નથી. . તેના બદલે તેમને વધારવા અને અનામતની અંદર અનામત આપવાની માંગણી છે. કોઈપણ ચૂંટાયેલી સરકાર માટે ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિમાંથી ઉદ્ભવતા પડકારોનો સામનો કરવા માટે રાજકીય ઈચ્છાશક્તિ હોવી ખૂબ જ મુશ્કેલ છે. વિશેષાધિકારો અને સુવિધાઓ આપવાથી, એવું લાગ્યું કે સામાજિક અને આર્થિક રીતે પછાત વર્ગોની આકાંક્ષાઓ પૂરી થશે, અને અસમાનતાઓ ઓછી થશે.

107. અનુસૂચિત જનજાતિને આપવામાં આવેલ અનામત અને અનુસૂચિત વિસ્તારોની રચના એ કારણસર છે કારણ કે જીવનશૈલી સંબંધિત પ્રણાલીઓ અલગ છે. તેઓ એકલતામાં હતા, ન્યાયની ડિલિવરી જેવા સામાન્ય સભ્યતાથી વિવિધ પાસાઓમાં ભિન્ન હતા, કાનૂની વ્યવસ્થાના સંદર્ભમાં, સંસ્કૃતિ, જીવનશૈલી સામાન્ય લોકોથી અલગ છે, તેમની ભાષા અને તેમની આદિમ જીવનશૈલી તેમને રજૂ કરવા માટે અયોગ્ય બનાવે છે. મુખ્ય પ્રવાહ સાથે અને સામાન્ય કાયદાઓ દ્વારા સંચાલિત થવા માટે. બંધારણીય જોગવાઈઓમાં આપવામાં આવેલી રક્ષણાત્મક શરતોનો હેતુ હતો કે તેઓ એક દિવસ મુખ્ય પ્રવાહનો ભાગ બનશે અને આવનારા તમામ સમય માટે અલગ નહીં

રહે. અનુસૂચિત જનજાતિ ઓર્ડર, 1950 એ જૂથો અને સમુદાયોને સામેલ કરવા માટે બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો જે સામાજિક સમાજનો ભાગ ન હતા, લાક્ષણિકતા અને સંસ્કૃતિના આધારે, જે તે સમય સુધીમાં વિકસિત થયા હતા. ઔપચારિક શિક્ષણ, મોટાભાગે, તેમના સુધી પહોંચવામાં નિષ્ફળ ગયું, અને તેઓ એક વંચિત વર્ગ રહ્યા, કારણ કે તેમને ઉત્થાન આપવા અને તેમને રાષ્ટ્રીય વિકાસમાં યોગદાન આપવા માટે મદદની જરૂર છે અને આદિમ સંસ્કૃતિનો ભાગ ન રહેવા માટે. બંધારણીય જોગવાઈઓનો હેતુ તેમને એકલતામાં રાખવાનો નથી પરંતુ તેમને મુખ્ય પ્રવાહનો ભાગ બનાવવાનો છે. તેઓને માનવ પ્રાણી સંગ્રહાલય અને આદિમ સંસ્કૃતિના આનંદના સ્ત્રોત તરીકે અને નૃત્ય પ્રદર્શન માટે જોવામાં આવે તેવું માનવામાં આવતું નથી. વિકાસનો લાભ તેમના સુધી પહોંચ્યો નથી અને તેઓ દેશના વિવિધ ભાગોમાં એકલા પડી ગયા છે. આદિવાસીઓને સમાન બનાવવા માટે સામાજિક અને આર્થિક ઉત્થાન અને શિક્ષણ જરૂરી છે.

108. આ કેસમાં પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે કે અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના અધિકારોને કેવી રીતે સંતુલિત કરવું. કોઈ ચોક્કસ વર્ગની તરફેણમાં 100% આરક્ષણ આપવું માન્ય છે કે કેમ–"

109. હાઈકોર્ટે બંધારણ સભાની ચર્ચાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો. ડૉ. આંબેડકરે પછાત સમુદાય વિશેના જવાબમાં શું કહ્યું હતું;

"પછાત સમુદાય એ એક સમુદાય છે જે સરકારના મતે પછાત છે. મારા માનનીય મિત્ર શ્રી ટી.ટી. કૃષ્ણમાચારીએ મને પૂછ્યું કે શું આ નિયમ ન્યાયી હશે. તેનો કઠોર જવાબ આપવો મુશ્કેલ છે. વ્યક્તિગત રીતે, મને લાગે છે કે તે હશે. જો સ્થાનિક સરકાર અનામતની આ શ્રેણીમાં આટલી મોટી સંખ્યામાં બેઠકોનો સમાવેશ કરે છે તો મને લાગે છે કે કોઈ પણ ફેડરલ કોર્ટ અને સુપ્રીમ કોર્ટમાં જઈ શકે છે અને કહી શકે છે કે અનામત આટલી મોટી છે. તકની સમાનતાનો નાશ કરવામાં આવ્યો છે અને કોર્ટ પછી નિષ્કર્ષ પર આવશે કે સ્થાનિક સરકાર કે રાજ્ય સરકારે વાજબી અને સમજદારીપૂર્વક કામ કર્યું છે કે કેમ."

110. MR બાલાજી અને Ors માં. v. મૈસુર રાજ્ય અને Ors., (1963) Supp 1 SCR 439, આ અદાલતે નક્કી કર્યું હતું કે સમાજના વંચિત વર્ગોની તરફેણમાં કુલ અનામત 50% થી વધુ ન હોઈ શકે આમ:

"16. હવે રાજ્ય દ્વારા નિયુક્ત નાગન ગૌડા સમિતિ દ્વારા કરવામાં આવેલા અહેવાલને ધ્યાનમાં લેવાનું બાકી છે. આ અહેવાલ તેના આધારે આગળ વધે છે કે સામાન્ય રીતે સદીઓથી જાતિના આધારે ઉચ્ચ સામાજિક દરજ્જો આપવામાં આવે છે; અને તેથી, તે દૃષ્ટિકોણ લે છે. કે કોઈપણ સમુદાયની નિમ્ન સામાજિક સ્થિતિ, તેથી, મુખ્યત્વે જાતિ પ્રણાલીને કારણે, એવા નિષ્કર્ષ પર આવવાના પૂરતા કારણો છે કે સામાજિક પછાતપણું મુખ્યત્વે વંશીય, આદિવાસી, જાતિ અને સાંપ્રદાયિક તફાવતો પર આધારિત છે, તેમ છતાં આર્થિક પછાતપણું છે. સામાજિક પછાતતામાં યોગદાન આપ્યું હશે તે સ્પષ્ટ છે કે સમિતિએ સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત સમુદાયોની ગણતરી અને

વર્ગીકરણની તેની સમસ્યાનો સંપર્ક કર્યો હતો કે સામાજિક પછાતપણું તે જાતિ પર આધારિત છે, જો કે તેણે તે માન્યતા આપી હતી. આર્થિક સ્થિતિ એક ફાળો આપનાર પરિબળ હોઈ શકે છે. સમિતિના જણાવ્યા અનુસાર, સમગ્ર લિંગાયત સમુદાય સામાજિક રીતે આગળ હતો, અને ભૂંટોને બાદ કરતાં વોક્કાલિગાના તમામ વર્ગો સામાજિક રીતે પછાત હતા. મુસ્લિમોના સંદર્ભમાં, સમિતિની બહુમતી સંમત હતી કે સમગ્ર મુસ્લિમ સમુદાયને સામાજિક રીતે પછાત તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે. સમિતિએ વધુમાં નક્કી કર્યું કે પછાત સમુદાયોમાં બે વિભાગો કરવા જોઈએ (i) પછાત અને (ii) વધુ પછાત. આ તફાવત બનાવવા માટે, સમિતિએ એક પરીક્ષણ લાગુ કર્યું. તેણે પૂછપરછ કરી: "શું સમુદાયમાં શિક્ષણનું ધોરણ રાજ્યની સરેરાશના 50% કરતા ઓછું પ્રશ્નમાં હતું– જો તે હતું, તો સમુદાયને વધુ પછાત તરીકે ગણવામાં આવવો જોઈએ; જો તે ન હોય, તો સમુદાયને પછાત તરીકે ગણવામાં આવવો જોઈએ." શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં અનામતની મર્યાદા અંગે, સમિતિની ભલામણ હતી કે 28% પછાત માટે અને 22% વધુ પછાત માટે અનામત હોવી જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, અનુક્રમે 15% અને 3% ઉપરાંત પછાત સમુદાયોના સમગ્ર જૂથ માટે 50% અનામત હોવી જોઈએ જે અનુક્રમે અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે પહેલાથી જ અનામત છે. આ રીતે સમિતિ અનુસાર, 68% અનામત દ્વારા પછાત વર્ગો અને અનુસૂચિત જાતિ અને જનજાતિની સુધારણા માટે બનાવવામાં આવી હતી. આ ભલામણોના આધારે જ સરકારે તેના પડકારાયેલ આદેશને આગળ ધપાવ્યો હતો."

111. કેરળ રાજ્ય વિ. એન.એમ. થોમસ, (1976) 2 SCC 310 માં, કોર્ટે અવલોકન કર્યું કે બાલાજી (સુપ્રા) માં વિકસિત નિયમ કે આરક્ષણ 50% થી વધુ ન હોઈ શકે તે માત્ર સાવચેતીનો નિયમ છે.

112. એમ. નાગરાજ અને ઓઆરએસમાં. v. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ Ors., (2006) 8 SCC 212, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે આરક્ષણની ટોચમર્યાદા 50% છે જેના વિના આર્ટિકલ 16 માં તકની સમાનતાનું માળખું તૂટી જશે. આ અદાલતે ઠરાવ્યુ:

"122. અમે પુનરોચ્ચાર કરીએ છીએ કે 50% ની ટોચમર્યાદા, ક્રીમી લેયરની વિભાવના અને અનિવાર્ય કારણો, એટલે કે, પછાતપણું, પ્રતિનિધિત્વની અપૂરતીતા અને એકંદર વહીવટી કાર્યક્ષમતા એ તમામ બંધારણીય જરૂરિયાતો છે જેના વિના અનુચ્છેદ 16 માં તકોની સમાનતાનું માળખું છે. પડી જશે."

(સામાવાળાવતી)

113. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને ઓઆરએસ v. રાકેશ કુમાર અને Ors., (2010) 4 ઉપર સામાવાળા વતી આધાર રાખવામા આવ્યો. SCC 50, જે પંચાયતોમાં અનામત સાથે સંબંધિત છે. અનુચ્છેદ 243, 243D, 15(4), 16(4) અને બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિ અને ભાગ IX હેઠળ પંચાયતી રાજ પ્રણાલીને અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં વિસ્તારવા માટેની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, પંચાયત, અનુસૂચિત જનજાતિના અધ્યક્ષનું પદ રાખવામાં આવ્યું હતું. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં વંચિત સ્થિતિમાં મૂકી શકાય નહીં. તે વિસ્તારોની વિચિત્ર પરિસ્થિતિઓને કારણે, અનુસૂચિત

વિસ્તારોના અધ્યક્ષો ફક્ત અનુસૂચિત જનજાતિમાંથી જ હોવા જોઈએ તે માન્ય છે. એવું પણ રાખવામાં આવ્યું હતું કે આર્ટિકલ 243D પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વની કલ્પના કરે છે અને પંચાયતી રાજ સંસ્થાઓમાં અનામતનો અલગ અને સ્વતંત્ર બંધારણીય આધાર છે. આર્ટિકલ 243D હેઠળના આરક્ષણની તુલના આર્ટિકલ 15(4) અને 16(4) હેઠળના હકારાત્મક પગલાં સાથે કરી શકાતી નથી, જ્યાં હકારાત્મક પગલાં અને યોગ્યતાઓ વચ્ચે સંતુલન જાળવવાનું હોય છે. આ કોર્ટે નિર્દેશ કર્યો છે કે આર્ટિકલ 14, 15 અને 16 હકારાત્મક પગલાં માટે જોગવાઈ કરે છે; જો કે, બદલાતી સામાજિક અને આર્થિક પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને સામયિક સમીક્ષાની જરૂર છે.

(a). આર્ટિકલ 243D અને આર્ટિકલ 16(4) વચ્ચેનો તફાવત રાકેશ કુમાર (સુપ્રા) માં આ રીતે દર્શાવવામાં આવ્યો હતો:

"42. ખાસ કરીને આર્ટિકલ 16(4) અને આર્ટિકલ 243-D વચ્ચેના સામ્યતાની અવ્યવહારુતા પર, અમે બોમ્બે હાઈકોર્ટના નિર્ણય સાથે સહમત છીએ, જે વિનાયકરાવ ગંગારામજી દેશમુખ વિ. પી.સી. અગ્રવાલ, AIR 1999 બોમ 142 તરીકે નોંધાયેલ છે. તે કેસમાં એવી હકીકત સામેલ હતી કે જ્યાં પંચાયતમાં અધ્યક્ષનું પદ અનુસૂચિત જાતિની મહિલાની તરફેણમાં અનામત રાખવામાં આવ્યું હતું, તે આ અનામતને જાળવી રાખવા માટે રાખવામાં આવ્યું હતું: (AIR પૃષ્ઠ 143, પેરા 4)

"4. ... હવે, સિત્તેરમા અને સિત્તેરમા બંધારણીય સુધારા પછી, સ્થાનિક સંસ્થાઓના બંધારણને બંધારણીય રક્ષણ આપવામાં આવ્યું છે અને આર્ટિકલ 243-D આદેશ આપે

છે કે અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે એક બેઠક અનામત રાખવામાં આવે. દરેક પંચાયત અને ઉપરોક્ત આર્ટિકલ 243–ડીની પેટા આર્ટિકલ (4) એ પણ નિર્દેશ કરે છે કે ગામ અથવા અન્ય સ્તરે પંચાયતોમાં અધ્યક્ષોની કચેરીઓ અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને મહિલાઓ માટે એવી રીતે આરક્ષિત હોવી જોઈએ કે રાજ્યની વિધાનસભા, કાયદા દ્વારા, પ્રદાન કરી શકે છે તેથી, ગ્રામ પંચાયત જેવી સ્થાનિક સંસ્થાઓમાં અનામત આર્ટિકલ 16(4) દ્વારા સંચાલિત નથી, જે જાહેર રોજગારમાં અનામત વિશે બોલે છે, પરંતુ એક અલગ બંધારણીય સત્તા આવી સ્થાનિક સંસ્થાઓમાં અનામત."

43. દલીલ ખાતર, જો આર્ટિકલ 243–ડી અને આર્ટિકલ 16(4) વચ્ચે સામ્યતા યોગ્ય હતી, તો પણ ઈન્દ્રા સાહની, 1992 Supp (3) SCC 217 નું નજીકથી વાંચન, નિર્ણય જાહેર કરશે કે ઉચ્ચ મર્યાદા હોવા છતાં જાહેર રોજગારમાં આરક્ષણ માટે 50% નું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું, આ નિર્ણય અમુક સંજોગોમાં અસાધારણ સારવારની જરૂરિયાતને માન્યતા આપે છે. આ નીચેના શબ્દો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે (પાસ 809–10 પર): (SCC p. 735)

"809. ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી, અનુસરે છે તે અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ એ છે કે આર્ટિકલ 16 ની આર્ટિકલ (4) માં વિચારવામાં આવેલ અનામત 50% થી વધુ ન હોવી જોઈએ.

810. જ્યારે 50% નિયમ હશે, ત્યારે આ દેશ અને લોકોની મહાન વિવિધતામાં રહેલી કેટલીક અસાધારણ પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર નથી. એવું બની શકે છે કે

દૂર–સુદૂરના અને દૂરના વિસ્તારોમાં વસતી વસ્તીને, તેઓ રાષ્ટ્રીય જીવનના મુખ્ય પ્રવાહમાંથી બહાર હોવાના કારણે અને તેમના માટે વિલક્ષણ અને લાક્ષણિક પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અલગ રીતે ધ્યાનમા લેવાની જરૂર પડી શકે છે. , આ કડક નિયમમાં થોડી છૂટછાટ અનિવાર્ય બની શકે છે. આમ કરતી વખતે, અત્યંત સાવધાની રાખવી જોઈએ અને એક વિશેષ કેસ બનાવવો પડશે."

(b). રાકેશ કુમાર (સુપ્રા) માં પર્યાપ્ત અને પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વમાંથી પ્રસ્થાન આ રીતે ગણવામાં આવ્યું છે:

"48. હાલના કિસ્સામાં "પર્યાપ્ત પ્રતિનિધિત્વ" તેમજ "પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ" ના ધોરણોથી દૂર થવા માટે અલબત્ત તર્કસંગત આધાર છે. આ જરૂરી હતું કારણ કે તે જાણવા મળ્યું હતું કે જે વિસ્તારોમાં અનુસૂચિત જનજાતિ છે ત્યાં પણ સાપેક્ષ બહુમતી, તેઓ સરકારી તંત્રમાં ઓછા પ્રતિનિધિત્વ ધરાવે છે અને તેથી તે વિસ્તારોમાં પણ જ્યાં અનુસૂચિત જનજાતિની વ્યક્તિઓ જાહેર હોદ્દા ધરાવે છે, બિન–આદિવાસી વસ્તી આ બાબતો પર પ્રભુત્વ ધરાવે છે અનુસૂચિત જનજાતિની પ્રમાણમાં નબળી સ્થિતિ બિન–આદિવાસીઓ દ્વારા જમીન પચાવી પાડવા, ખાનગી તેમજ સરકારી વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓના કારણે વિસ્થાપન અને પર્યાવરણીય સંસાધનોના વિનાશ જેવી સામાજિક વાસ્તવિકતાઓને ઉકેલવા માટે, વિધાનસભા દ્વારા પણ પ્રગટ થાય છે "પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ" ના ધોરણમાંથી વિદાય લેવાનું યોગ્ય માન્યું, આ અર્થમાં, આવી નીતિ પસંદગીઓનું અનુમાન લગાવવું અમારું કામ નથી.

56. પંચાયતોમાં અનામતના સંદર્ભમાં, એવું તર્ક આપી શકાય કે મતદારો માટે ઉપલબ્ધ પસંદગીઓ પર મૂકવામાં આવેલી મર્યાદા એ અનામત નીતિનું આકસ્મિક પરિણામ છે. આ કિસ્સામાં, સ્થાનિક સ્વરાજ્યમાં તેમનું પ્રતિનિધિત્વ સુનિશ્ચિત કરીને નબળા વર્ગોના હિતોનું રક્ષણ કરવા માટે ફરજિયાત રાજ્યનું હિત સ્પષ્ટપણે મતદારો માટે ઉપલબ્ધ પસંદગીઓને ન ઘટાડવામાં સ્પર્ધાત્મક હિત કરતાં વધારે છે. અહીં એ પણ પુનરાવર્તિત કરવું આવશ્યક છે કે PESA કાયદાની કલમ 4(g)ની પ્રથમ જોગવાઈ દ્વારા વિચારણા મુજબ ST ની તરફેણમાં 50% આરક્ષણો પડકારાયેલ ચુકાદામાં પડકારી હતી. જો કે આ કોર્ટ સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ જોગવાઈ આર્ટિકલ 243-D(1) દ્વારા વિચારવામાં આવેલા "પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ" ના ધોરણમાંથી પ્રસ્થાન કરે છે, અમે પહેલાથી જ સમજાવ્યું છે કે આર્ટિકલ 243-M(4)(b) "અપવાદોને કેવી રીતે પરવાનગી આપે છે. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં ભાગ IX ની અરજીમાં "અને" ફેરફારો. JPRA ના આર્ટિકલ 17(B)(1), 36(B)(1) અને 51(B)(1) માત્ર અસાધારણ સારવારને અસર કરે છે જે PESA કાયદા દ્વારા ફરજિયાત છે."

(c). રાકેશ કુમાર (સુપ્રા) ની આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે ઝારખંડ રાજ્ય પણ પંચાયતી રાજ અધિનિયમમાં ચિંતિત અન્ય પછાત વર્ગોના હિતોને ધ્યાનમાં રાખવાની જવાબદારી હેઠળ છે, આમ:

"57. જો કે, અનુસૂચિત જનજાતિની તરફેણમાં 50% અનામત ઉપરાંત, ઝારખંડ રાજ્ય પણ અનુસૂચિત જાતિ અને અન્ય પછાત વર્ગોના હિતોને ધ્યાનમાં રાખવાની જવાબદારી હેઠળ છે. કલમ 17(બી) માં તેનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. JPRA ના)(2),

36(B)(2) અને 51(B)(2) જે અનુસૂચિત જાતિ અને પછાત વર્ગો માટે "પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ" ના ધોરણને એવી રીતે સમાવિષ્ટ કરે છે કે કુલ અનામત 80% થી વધુ ન હોય. આનો અર્થ એ નથી કે તમામ અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં અનામત 80% સીમા સુધી પહોંચશે કારણ કે અનુસૂચિત જાતિ અને પછાત વર્ગોની તરફેણમાં બેઠકોની ફાળવણી પ્રમાણસરતાના સિદ્ધાંતને અનુસરે છે. પંચાયતોની ચૂંટણીના હેતુ માટે ઓળખવામાં આવેલ વિવિધ પ્રાદેશિક મતવિસ્તારો, ચોક્કસ મતવિસ્તારની વસ્તી વિષયક રૂપરેખાના આધારે, સંભવ છે કે કુલ અનામત 80% ઉપરની મર્યાદાથી ઓછી હોય અનુસૂચિત જાતિ અને પછાત વર્ગોની વસ્તી કુલ વસ્તીના 30% થી વધુ છે, 80% ની ઉપરની ટોચમર્યાદા કાર્યરત થશે.

58. આવા ક્રમચયોને ધ્યાનમાં લીધા વિના, JPRA ની પડકારાયેલ જોગવાઈઓ પાછળનો કાયદાકીય ઉદ્દેશ મુખ્યત્વે અનુસૂચિત જનજાતિ વર્ગના વ્યક્તિઓના હિતોની રક્ષા કરવાનો છે. અગાઉની ચર્ચાના પ્રકાશમાં, અમારું માનવામાં આવે છે કે અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં સ્થિત પંચાયતોમાં 50% થી વધુ બેઠકો માટે કુલ અનામત આર્ટિકલ 243–M(4)(b) હેઠળ ફરજિયાત અપવાદરૂપ સારવારને કારણે માન્ય છે. તેથી, અમે અપીલકર્તાઓ સાથે સંમત છીએ અને આ મર્યાદિત મુદ્દા પર ઝારખંડ હાઈકોર્ટના ચુકાદાને ઉલટાવીએ છીએ."

(d). આ નિર્ણય પંચાયતમાં અનામતના સંદર્ભમાં આપવામાં આવ્યો છે, જેના માટે આર્ટિકલ 243– M(4)(b) માં વિશેષ જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે, અને આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે આર્ટિકલ 243D ની જોગવાઈઓ આર્ટિકલ 16 માં સમાવિષ્ટ

જોગવાઈઓથી અલગ છે. (4). એ વાત પર પણ ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે કે રાજ્ય અન્ય પછાત અને અનુસૂચિત જાતિ વર્ગોને અવગણી શકે નહીં.

114. કે. કૃષ્ણા મૂર્તિ (ડૉ.) અને ઓઆરએસમાં. v. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ એનઆર., (2010) 7 SCC 202, આ કોર્ટે આ રીતે અવલોકન કર્યું:

"53. આ સંદર્ભમાં, અમે શ્રી એમ. રામા જોઈસ દ્વારા કરાયેલી એક રજૂઆત સાથે આંશિક સંમત છીએ કે ગેરફાયદાનો પ્રકાર કે જે શિક્ષણ અને રોજગારની ઍક્સેસને પ્રતિબંધિત કરે છે તેને રાજકીય પ્રતિનિધિત્વના ક્ષેત્રમાં ગેરફાયદા સાથે સરળતાથી સરખાવી શકાય નહીં. ખાતરી કરો કે, સામાજિક અને આર્થિક દ્રષ્ટિએ પછાતપણું એ રાજકીય પછાતપણું સૂચવતું નથી જો કે, અરજદારે "પસંદગી" (શિક્ષણ અને રોજગારના કિસ્સામાં) અને "ચૂંટણી" (રાજકીય પ્રતિનિધિત્વના કિસ્સામાં) વચ્ચેના તફાવત પર ભાર મૂક્યો છે. તેમાં સામેલ જટિલતાઓને પર્યાપ્ત રીતે પ્રતિબિંબિત કરે છે, તે નિર્વિવાદ છે કે શિક્ષણ અને રોજગાર કોણ મેળવી શકે છે તે નક્કી કરવા માટે, યોગ્યતા અને કાર્યક્ષમતાને ધ્યાનમાં લેવી આવશ્યક છે, તેથી, શૈક્ષણિકમાં પ્રવેશને માપી શકાય છે સંસ્થાઓ અને સરકારી નોકરીઓમાં ભરતી સામાન્ય રીતે પરીક્ષાઓ, ઇન્ટરવ્યુ અથવા ભૂતકાળની કામગીરીનું મૂલ્યાંકન જેવી પદ્ધતિઓ દ્વારા કરવામાં આવે છે કારણ કે એવું માનવામાં આવે છે કે SC/ST/OBC કેટેગરીના અરજદારો જ્યારે આમાંથી સ્પર્ધા કરે છે ત્યારે તેઓને ગેરલાભ થાય છે. પદ્ધતિઓ, અનામતના લાભો આપવા માટે એક લેવલ પ્લેઇંગ ફિલ્ડ બનાવવાની માંગ કરવામાં આવી છે.

54. રાજકીય સહભાગિતાના ક્ષેત્રમાં, કોઈપણ સ્તરે પ્રતિનિધિ સંસ્થાઓમાં કોણ ચૂંટાય તેવી શક્યતા વધુ છે તે નિર્ધારિત કરવા માટે કોઈ ઉદ્દેશ્ય માપદંડો હોઈ શકતા નથી. મતદારોની પસંદગીઓ ઉમેદવારની યોગ્યતા અને કાર્યક્ષમતાના ઉદ્દેશ્ય મૂલ્યાંકન દ્વારા માર્ગદર્શન આપતી નથી. તેના બદલે, તેઓ વ્યક્તિલક્ષી પરિબળો દ્વારા ઘડવામાં આવે છે જેમ કે ઉમેદવારની સમર્થનની પ્રચાર કરવાની ક્ષમતા, ભૂતકાળનો સેવા રેકોર્ડ, વ્યવસ્થિત વિચારધારા અને અન્ય લોકોમાં સંગઠિત જૂથો સાથે જોડાણ. આ સંદર્ભમાં, શક્ય છે કે SC/ST/OBC વર્ગોના ઉમેદવારો આ વ્યક્તિલક્ષી ગુણો દર્શાવી શકે અને પ્રમાણમાં વધુ સારા વર્ગના ઉમેદવારો સામે ચૂંટણી જીતી શકે. જો કે, આવી સ્થિતિ તમામ સંજોગોમાં ધારી શકાય નહીં. તે તદ્દન કલ્પનાશીલ છે કે કેટલીક સ્થાનિક સેટિંગ્સમાં, સામાજિક અને આર્થિક અર્થમાં પછાતપણું પણ અસરકારક રાજકીય ભાગીદારી અને પ્રતિનિધિત્વ માટે અવરોધ તરીકે કાર્ય કરી શકે છે. જ્યારે સ્થાનિક સંસ્થાઓની ચૂંટણીના હેતુ માટે એક સમાન કાર્યક્ષેત્ર બનાવવાની વાત આવે છે, ત્યારે સામાજિક અને આર્થિક દ્રષ્ટિએ પછાતપણું ખરેખર અનામતના લાભો આપવાના માપદંડોમાંનું એક હોઈ શકે છે.

63. અગાઉ નોંધ્યું તેમ, સામાજિક અને આર્થિક પછાતતા રાજકીય પછાતતા સાથે સુસંગત હોય તે જરૂરી નથી. આ સંદર્ભમાં, રાજ્ય સરકારોને તેમની આરક્ષણ નીતિઓને ફરીથી ગોઠવવાની સલાહ આપવામાં આવે છે, જેમાં આર્ટિકલ 243–D(6) અને 243–T(6) હેઠળના લાભાર્થીઓ સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગો (SEBC) સાથે સંબંધ ધરાવતા હોવા જરૂરી નથી. આર્ટિકલ 15(4)] અથવા તો પછાત વર્ગો કે

જેઓ સરકારી નોકરીઓમાં ઓછા પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતા હોય [આર્ટિકલ 16(4)ના હેતુ માટે]. એ કહેવું સલામત રહેશે કે શિક્ષણ અને રોજગારના ક્ષેત્રમાં અનામતનો લાભ આપવામાં આવેલ તમામ જૂથોને સ્થાનિક સ્વરાજ્યના ક્ષેત્રમાં અનામતની જરૂર નથી. આનું કારણ એ છે કે રાજકીય સહભાગિતા માટેના અવરોધો એવા અવરોધો જેવા નથી કે જે શિક્ષણ અને રોજગારની પહોંચને મર્યાદિત કરે છે. આ માટે સ્થાનિક સ્વરાજ્યમાં અનામતના સંદર્ભમાં થોડી નવી વિચારસરણી અને નીતિ–નિર્માણની આવશ્યકતા છે.

64. સ્થાનિક સ્વરાજ્યમાં પછાત વર્ગોની તરફેણમાં અનામતની માત્રા વિશે સ્પષ્ટ બંધારણીય માર્ગદર્શનની ગેરહાજરીમાં, સરળ નિયમ પ્રમાણસર અનામતનો છે. જો કે, આપણે એ હકીકત પર ભાર મૂકવો જોઈએ કે એસસી/એસટી/ઓબીસીની તરફેણમાં ઊભી આરક્ષણના સંદર્ભમાં 50% (માત્રાત્મક મર્યાદા) ની ઉપલી ટોચમર્યાદાનો ભંગ થવો જોઈએ નહીં. આ ઉપલી ટોચમર્યાદાનો ભંગ કરવાના પ્રશ્ન પર, અરજદારો દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલો થોડી ખોટી હતી કારણ કે તેઓએ SC/ST/OBC ની તરફેણમાં ઊભી અનામત તેમજ મહિલાઓની તરફેણમાં આડી અનામતનો હિસાબ આપ્યો હતો અને ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે 50% ટોચમર્યાદા કેટલાક રાજ્યોમાં ભંગ કરવામાં આવ્યો હતો. આ સ્પષ્ટપણે સ્થિતિની ગેરસમજ હતી કારણ કે મહિલાઓની તરફેણમાં આડી અનામતનો અર્થ SC/ST/OBC ની તરફેણમાં ઊભી આરક્ષણ સાથે છેદવાનો છે, કારણ કે પછીની શ્રેણીઓ માટે અનામત બેઠકો પૈકી એક તૃતીયાંશ બેઠકો અનામત રાખવાની છે. સમાન સંબંધી સ્ત્રીઓ. આનો અર્થ એ છે કે સામાન્ય શ્રેણીની

મહિલાઓ માટે નિર્ધારિત બેઠકો જો 50% ની ઉપરની ટોચમર્યાદાનો ભંગ થયો છે કે કેમ તે માપવાનું હોય તો તેનો હિસાબ આપવામાં આવતો નથી.

65. શ્રી રાજીવ ધવને દલીલ કરી છે કે સ્થાનિક સ્વરાજ્યનો સંદર્ભ શિક્ષણ અને રોજગારથી અલગ હોવાથી, વર્ટિકલ રિઝર્વેશન માટેની 50% ટોચમર્યાદા જે ઈન્દ્રા સાહની, 1992 Supp (3) SCC 217 માં નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી, ત્યારથી સીધેસીધી રીતે અનુસરી શકાતી નથી. તે મામલો સરકારી નોકરીઓમાં અનામત સાથે જોડાયેલો હતો. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ જ નિર્ણયે અમુક સંજોગોમાં અસાધારણ રીતે ગણવાની જરૂરિયાતને માન્યતા આપી હતી, જે નીચેના શબ્દો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે: (SCC p. 735, paras 809–10)

"809. ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી, અનુસરે છે તે અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ એ છે કે આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (4) માં વિચારવામાં આવેલ અનામત 50% થી વધુ ન હોવી જોઈએ.

810. જ્યારે 50% નિયમ હશે, ત્યારે આ દેશ અને લોકોની મહાન વિવિધતામાં રહેલી કેટલીક અસાધારણ પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર નથી. એવું બની શકે છે કે દૂર–સુદૂરના અને દૂરના વિસ્તારોમાં વસતી વસ્તીને, તેઓ રાષ્ટ્રીય જીવનના મુખ્ય પ્રવાહમાંથી બહાર હોવાના કારણે અને તેમના માટે વિલક્ષણ અને લાક્ષણિક પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અલગ રીતે ગણવાની જરૂર પડી શકે છે. , આ કડક નિયમમાં થોડી છૂટછાટ અનિવાર્ય બની શકે છે. આમ કરતી વખતે, અત્યંત સાવધાની રાખવી જોઈએ અને એક વિશેષ કેસ બનાવવો જોઈએ." 66. કબૂલ છે કે, રાજકીય

પ્રતિનિધિત્વના ક્ષેત્રની વાત આવે ત્યારે, 50% થી વધુ અનામત કેટલાક અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં અસ્તિત્વમાં છે. દાખલા તરીકે, વિધાનસભા અરુણાચલ પ્રદેશ, નાગાલેન્ડ, મેઘાલય, મિઝોરમ અને સિક્કિમની એસેમ્બલીમાં અનામત છે જે 50% મર્યાદાથી વધુ છે જો કે, આવી સ્થિતિ એ આ વિસ્તારોના સંબંધમાં અસાધારણ વિચારણાઓનું પરિણામ છે પાંચમી અનુસૂચિ વિસ્તારોમાં સ્થિત સ્થાનિક સ્વ–સરકારી સંસ્થાઓની રચનામાં 50% થી વધુની મંજૂરી છે.

67. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વિ. રાકેશ કુમાર, (2010) 4 SCC 50 તરીકે નોંધાયેલા તાજેતરના નિર્ણયમાં, આ કોર્ટે સમજાવ્યું છે કે પંચાયતોમાં 50% બેઠકો કરતાં અનુસૂચિત જનજાતિની તરફેણમાં આરક્ષણ આપવું શા માટે જરૂરી છે. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં સ્થિત છે. જો કે, જ્યારે આપણે સામાન્ય વિસ્તારોમાં સ્થિત સ્થાનિક સંસ્થાઓના હેતુ માટે પછાત વર્ગોની તરફેણમાં અનામતની માત્રાની તપાસ કરી રહ્યા છીએ ત્યારે આવી અસાધારણ વિચારણાઓ લાગુ કરી શકાતી નથી. આવા સંજોગોમાં, SC/STs/OBC ની તરફેણમાં ઊભી આરક્ષણો એકસાથે લેવામાં આવે ત્યારે 50% ની ઉપલી મર્યાદાને ઓળંગી ન શકે. તે સ્વાભાવિક છે કે આ ઉપલી ટોચમર્યાદાને વળગી રહેવા માટે, કેટલાક રાજ્યોએ તેમના કાયદાઓમાં ફેરફાર કરવો પડશે જેથી OBC ની તરફેણમાં હાલના ક્વોટાની માત્રામાં ઘટાડો કરી શકાય."

115. વિનાયકરાવ ગંગારામજી દેશમુખ વિ. પી.સી. અગ્રવાલ, AIR 1999 બોમમાં બોમ્બે હાઈકોર્ટનો નિર્ણય. આર્ટિકલ 243D અને 16(4) વચ્ચેના તફાવત અંગે 142 ની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી. આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું કે ભૂતકાળમાં કેટલાક

નિર્ણયોએ સ્થાનિક સ્વરાજ્યમાં અનામતની માન્યતાની ચકાસણી કરી હતી જે રોજગાર અને શિક્ષણ વિશે વિકસિત સિદ્ધાંતોને લાગુ કરે છે. એવું પણ જોવામાં આવ્યું હતું કે અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને અન્ય પછાત વર્ગના વર્ગો માટે, અનામતના લાભો આપીને લેવલ પ્લેઇંગ ફિલ્ડ બનાવવાની માંગ કરવામાં આવે છે. કે. કૃષ્ણ મૂર્તિ (સુપ્રા) માં, આ અદાલતે એ વાત પર પણ ભાર મૂક્યો હતો કે સામાજિક–આર્થિક પછાતતા રાજકીય પછાતતા સાથે જરૂરી નથી, જેને અનુચ્છેદ 15(4) અને 16(4) હેઠળ પરિકલ્પના કરવી જરૂરી નથી. રાજકીય સહભાગિતા માટેના અવરોધો એવા અવરોધો જેવા નથી કે જે શિક્ષણ અને રોજગારની પહોંચને મર્યાદિત કરે છે. વર્ટિકલ રિઝર્વેશન અંગે, એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે તે 50% ની ઉપરની ટોચમર્યાદામાં બનાવવાની રહેશે. 100% અનામત ગેરવાજબી અને અન્યાયી હશે અને તેને અન્યાયી અને ગેરવાજબી સિવાય ગણી શકાય નહીં. આમ, અમારો વિચારણાનો અભિપ્રાય છે કે અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિને 100% અનામત આપવાનું અનુમતિ નથી. બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5(1) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે રાજ્યપાલ 100% અનામત આપી શકતા નથી.

116. આર. ચિત્રલેખા વિ. મૈસુર રાજ્ય, AIR 1964 SC 1823 માં, તે નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું કે આરક્ષણ 50 ટકાથી વધુ ન હોવું જોઈએ; જો કે, થોડી છૂટછાટ ખૂબ કાળજી સાથે માન્ય છે. અનામત એ સામાન્ય નિયમનો અપવાદ છે. અનામતની માત્રા વધુ પડતી અને સામાજિક રીતે હાનિકારક ન હોવી જોઈએ.

117. AIIMS સ્ટુડન્ટ્સ યુનિયન વિ. AIIMS, JT 2001 (7) SC 12 માં, કોર્ટે અવલોકન કર્યું:

"અનામત, અપવાદ તરીકે, શૈક્ષણિક રીતે વિકલાંગ હોવા જ જોઈએ તેવા વર્ગની તરફેણમાં વાજબીપણું સાબિત કરવાના બોજને છૂટા કરવા માટે કદાચ વાજબી છે – આરક્ષણ વિકલાંગતામાંથી બહાર આવવા માટે તૈયાર છે. તબીબી વિદ્યાર્થીઓના કિસ્સામાં અનામતનો તર્ક હોવો જોઈએ. પ્રાદેશિક અથવા વર્ગની અયોગ્યતા દૂર કરવી અથવા ત્યાં પણ અનામતનું પ્રમાણ સામાજિક રીતે નુકસાનકારક ન હોવું જોઈએ, ખાસ કરીને અનામતની ભૂમિકા ઓછી.

118. રિલાયન્સને લિંગપ્પા પોચન્ના એપેલવાર અને ઓઆરએસ પર મૂકવામાં આવ્યું છે. v. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને Ors. (1985) 1 SCC 479 જેમાં કોર્ટે જણાવ્યું હતું કે અનુસૂચિત જનજાતિના ગૌરવ અને જીવનના અધિકારને સુનિશ્ચિત કરવા માટે હકારાત્મક અને સ્ટેમ પગલાં લેવા તે રાજ્યની બંધારણીય ફરજ છે. ઉપર જણાવેલ દરખાસ્ત સાથે કોઈ ઝઘડો નથી; જો કે, બંધારણીય ફરજ બંધારણીય પરિપ્રેક્ષ્યમાંથી નિભાવવી જોઈએ અને તેનું ઉલ્લંઘન ન કરવું જોઈએ.

119. ઉત્તરદાતાઓ વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આવા કિસ્સાઓમાં ન્યાયિક સમીક્ષાનો અવકાશ ખૂબ જ મર્યાદિત છે. જો રચના કરવામાં આવેલ અભિપ્રાયને સમર્થન આપવા માટે સામગ્રી અસ્તિત્વમાં હોય તો અદાલત રાજ્યના

અભિપ્રાયને યોગ્ય માન આપી શકે છે. ઈન્દ્રા સાહની (સુપ્રા) માં નિર્ણય પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, જેમાં આ કોર્ટે પ્રશ્નનો વિચાર કર્યો અને કહ્યું:

"798. અનામતની યોગ્યતા માટે એક વર્ગ માત્ર પછાત વર્ગ હોવો જોઈએ નહીં, તે રાજ્ય હેઠળની સેવાઓમાં પણ અપૂરતું પ્રતિનિધિત્વ હોવો જોઈએ. આર્ટિકલ (4) ની ભાષા સ્પષ્ટ કરે છે કે નાગરિકોનો પછાત વર્ગ છે કે કેમ તે પ્રશ્ન રાજ્ય હેઠળની સેવાઓમાં પર્યાપ્ત રીતે રજૂ ન થવું એ રાજ્યની વ્યક્તિલક્ષી સંતોષની બાબત છે તે હકીકત પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ અભિપ્રાય "રાજ્યના અભિપ્રાયમાં" શબ્દોથી આગળ છે રાજ્ય તેના પોતાના પર, એટલે કે, તેની પાસે પહેલેથી જ છે તે માહિતીના આધારે, અથવા તે કમિશન/સમિતિ, વ્યક્તિ અથવા સત્તા દ્વારા આવી માહિતી એકત્રિત કરી શકે છે, તેના પર કેટલીક માહિતી હોવી જોઈએ ખરેખર, આ બાબતમાં અદાલતે રાજ્યના અભિપ્રાયને યોગ્ય માન આપવું જોઈએ, જેનો અર્થ થાય છે કે કારોબારીએ સમાજમાં હાલની પરિસ્થિતિઓને જાણવી જોઈએ સંસદ/વિધાનમંડળમાં લોકોના પ્રતિનિધિઓમાં. જો કે, તેનો અર્થ એ નથી કે રચાયેલ અભિપ્રાય સંપૂર્ણપણે ન્યાયિક ચકાસણીની બહાર છે. એક્ઝિક્યુટિવના વ્યક્તિલક્ષી સંતોષની અંદરની બાબતોમાં ન્યાયિક ચકાસણીનો અવકાશ અને પહોંચ બેરિયમ કેમિકલ્સ વિ. કંપની લો બોર્ડમાં સારી રીતે અને વિસ્તૃત રીતે જણાવવામાં આવી છે જેને અહીં પુનરાવર્તિત કરવાની જરૂર નથી. એ ઉલ્લેખ કરવો પૂરતો છે કે આ સિદ્ધાંતો આર્ટિકલ 16(4) જેવી બંધારણીય જોગવાઈના કિસ્સામાં સમાનરૂપે લાગુ પડે છે, જે સ્પષ્ટપણે રાજ્ય/કાર્યપાલિકાના વ્યક્તિલક્ષી ચુકાદાની અંદર ચોક્કસ હકીકત (અપૂરતું પ્રતિનિધિત્વ) મૂકે છે."

120. ઇન્દ્રા સાહની (સુપ્રા) માં, એવું જોવામાં આવ્યું હતું કે દરેક પરિસ્થિતિને કલ્પના કરી શકાતી નથી અને તેને યોગ્ય અધિકારીઓ પર છોડી દેવી જોઈએ. પછાત વર્ગોને ઓળખવા માટે વિવિધ કસોટીઓ થઈ શકે છે. કોર્ટ માત્ર સામાન્ય માર્ગદર્શિકા આપી શકે છે. જો રાજ્ય દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ અભિગમ ન્યાયી અને પર્યાપ્ત હોય, તો કોર્ટને આ બાબતે કોઈ કહેવાનું નથી. કોર્ટે કહ્યું:

"780. હવે, અમે "નાગરિકોના પછાત વર્ગ" ની ઓળખ તરફ વળી શકીએ છીએ. તમે તેના વિશે કેવી રીતે જાઓ છો– તમે ક્યાંથી શરૂ કરશો– શું પદ્ધતિ રાજ્યથી રાજ્ય, પ્રદેશથી પ્રદેશ અને ગ્રામીણથી અલગ અલગ છે? શહેરી– જ્યાં જાતિ–વ્યવસ્થા પ્રવર્તતી નથી તેવા ધર્મોના કિસ્સામાં તમે શું કરશો– અન્ય વર્ગો, જૂથો અને સમુદાયો વિશે શું જેઓ જાતિનું લેબલ નથી પહેરતા– શું લોકો યુદ્ધવિરામ રેખાને અડીને રહે છે (જમ્મુમાં અને કાશ્મીર) અથવા આર્ટિકલ 16(4)ના હેતુથી પછાત વર્ગ તરીકે ઓળખી શકાય તેવા પહાડી અથવા દુર્ગમ પ્રદેશો – અને તેથી વધુ ઘણા પ્રશ્નો છે, પરંતુ અમે તેમના જવાબો આપશું પરિસ્થિતિની સામાન્યતાઓ સાથે વ્યવહાર કરો અને પેરિફેરલ પ્રકૃતિના મુદ્દાઓ સાથે નહીં કે જે ચોક્કસ રાજ્ય, જિલ્લા અથવા પ્રદેશ માટે વિશિષ્ટ છે અને દરેક પરિસ્થિતિને ઓળખવા માટે નિયુક્ત યોગ્ય અધિકારીઓ પર છોડી દેવી જોઈએ. અમે ફક્ત સામાન્ય માર્ગદર્શિકા આપી શકીએ છીએ. 783. અમારો મતલબ સૂચવવાનો નથી – અમે પુનરોચ્ચાર કરી શકીએ છીએ – કે ઉપર દર્શાવેલ પ્રક્રિયા એ એકમાત્ર પ્રક્રિયા અથવા પદ્ધતિ/અભિગમ અપનાવવાની છે. ખરેખર, પ્રમાણભૂત અથવા મોડેલ પ્રક્રિયા/અભિગમ જેવી કોઈ વસ્તુ નથી. તે ઓથોરિટી (ઓળખવા માટે

નિયુક્ત) માટે છે કે તે યોગ્ય લાગે તેવો અભિગમ અને પ્રક્રિયા અપનાવે, અને જ્યાં સુધી તેના દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ અભિગમ ન્યાયી અને પર્યાપ્ત હોય ત્યાં સુધી, કોર્ટને આ બાબતે કોઈ કહેવાનું નથી. અગાઉના પેરામાં ચર્ચાનો એકમાત્ર ઉદ્દેશ એ વાત પર ભાર મૂકવાનો છે કે જો કોઈ કમિશન/ઓથોરિટી જાતિઓ (હિંદુઓ વચ્ચે) અને અન્યો વચ્ચેના વ્યવસાયિક જૂથો સાથે તેની ઓળખની પ્રક્રિયા શરૂ કરે છે, તો તે એકલા કારણથી બંધારણીય અથવા કાયદાકીય રીતે ખરાબ કહી શકાય નહીં. . અમારે એ પણ કહેવું જોઈએ કે કાયદાનો કોઈ નિયમ નથી કે પછાત વર્ગોને ઓળખવા માટે લાગુ કરવા માટેની પરીક્ષા માત્ર એક અને/અથવા સમાન હોવી જોઈએ. ભારત જેવા વિશાળ દેશમાં તે વ્યવહારુ નથી. જો વાસ્તવિક ઉદ્દેશ્ય પછાતપણાને શોધવા અને શોધવાનું હોય, અને જો આવી પછાતતા કોઈ જાતિમાં જોવા મળે, તો તેને પછાત ગણી શકાય; જો તે અન્ય કોઈ જૂથ, વિભાગ અથવા વર્ગમાં જોવા મળે તો તેમને પણ પછાત ગણી શકાય. ********

854. (b) કડક શબ્દોમાં કહીએ તો, અન્ય પછાત વર્ગોને ઓળખવા માટે આર્ટિકલ 340 હેઠળ કમિશનની નિમણૂક જરૂરી નથી. આર્ટિકલ 340 એવું નથી કહેતી. તે મુજબ, કમિશનની રચના 'સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગોની પરિસ્થિતિઓની તપાસ કરવા અને તેઓ જે મુશ્કેલીઓ હેઠળ કામ કરે છે તેની તપાસ કરવા અને કેન્દ્ર અથવા કોઈપણ રાજ્ય દ્વારા લેવાના પગલાઓની ભલામણો કરવા માટે કરવામાં આવશે. આવી મુશ્કેલીઓ દૂર કરો....." સરકાર, કમિશનની નિમણૂક કર્યા વિના પણ, ઓબીસીનો ઉલ્લેખ કરી શકતી હતી, જે તેની પાસે પહેલા હોય તેવી

માહિતીના આધારે (દા.ત., વિવિધ રાજ્ય સરકારો દ્વારા તૈયાર કરાયેલી યાદીઓ) અને પછી નિમણૂક કરી શકતી હતી. તેમની શરતોની તપાસ કરવા અને યોગ્ય ભલામણો કરવા માટે આયોગની રચના "સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગોની વ્યાખ્યા માટે માપદંડો નક્કી કરવા માટે" કરવામાં આવી હતી અને તેમ છતાં, તે જરૂરી છે ઉપરોક્ત બંધારણીય સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, – ખાસ કરીને અગાઉના પેટા–પેરામાં સમજાવ્યા મુજબ મંડલ યાદીઓ પર રાજ્યની યાદીઓને આપવામાં આવેલા વીટોને ધ્યાનમાં રાખીને, અન્ય પછાત વર્ગોને વ્યાખ્યાયિત કરવા/ઓળખવા માટે મંડલ કમિશન દ્વારા વિકસિત માપદંડો એમ કહી શકાય નહીં. અપ્રસ્તુત બનો. કદાચ ઓળખની વાસ્તવિક કવાયતમાં કેટલીક ભૂલો છે, જેમ કે કેસ હોઈ શકે છે, વધુ સમાવેશ અથવા ઓછા સમાવેશના પ્રકારમા. પરંતુ આટલી તીવ્રતા અને જટિલતાની કવાયતમાં, આવી ભૂલો અસામાન્ય નથી. આ ભૂલોને કમિશન દ્વારા વિકસિત માપદંડની સુસંગતતા અથવા ઓળખની સમગ્ર કવાયતને નકારવા માટેનો આધાર બનાવી શકાય નહીં. એ કહેવું એક વાત છે કે આ ભૂલોને ભારત સરકાર દ્વારા યોગ્ય મિકેનિઝમ વિકસાવીને સુધારવી જોઈએ અને તે કહેવું અલગ છે કે તેના કારણે સમગ્ર કવાયત નિરર્થક બની જાય છે. સંપૂર્ણ અહેવાલ ક્યારેય ન હોઈ શકે. માનવીય બાબતોમાં, જેમ કે, સંપૂર્ણતા એ માત્ર એક આદર્શ છે – પ્રાપ્ત કરી શકાય તેવું લક્ષ્ય નથી. ચાલીસથી વધુ વર્ષો વીતી ગયા. અત્યાર સુધી, કેન્દ્રીય સેવાઓમાં એક અથવા બીજા કારણોસર OBC ની તરફેણમાં કોઈ આરક્ષણ કરી શકાયું નથી, જોકે ઘણા રાજ્યોમાં, આવી અનામતો અમલમાં છે. કેરળ, તમિલનાડુ, કર્ણાટક, આંધ્રપ્રદેશ,

મહારાષ્ટ્ર, ઓરિસ્સા, બિહાર, ગુજરાત, ગોવા, ઉત્તર પ્રદેશ, પંજાબ, હરિયાણા અને હિમાચલ પ્રદેશ સહિત અન્ય રાજ્યોમાં ઓબીસીની તરફેણમાં અનામત અમલમાં છે. મધ્યપ્રદેશમાં, મહાજન કમિશનના રિપોર્ટના આધારે ઓબીસીની યાદી તૈયાર કરવામાં આવી હતી પરંતુ હાઈકોર્ટ દ્વારા તેને સ્ટે આપવામાં આવ્યો હોવાનું જણાય છે."

એવું પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે કડક શબ્દોમાં કહીએ તો, અન્ય પછાત વર્ગોને ઓળખવા માટે કમિશનની નિમણૂક જરૂરી નથી.

121. ન્યાયિક સમીક્ષાનો અવકાશ મર્યાદિત હોવાની દલીલ કરવા માટે બેરિયમ કેમિકલ્સ વિ. કંપની લો બોર્ડ એઆઈઆર 1967 એસસી 295 પર પણ રિલાયન્સ મૂકવામાં આવ્યું છે. કોર્ટ માટે પર્યાપ્તતા શોધવાનું નથી. નિષ્કર્ષ માટે માહિતી ચોકસાઈ નક્કી કરવા માટે તે કોર્ટ માટે ખુલ્લું નથી.

122. ડૉ. રાજીવ ધવને, વિદ્વાન વરિષ્ઠ ધારાશાસ્ત્રીએ રોનાલ્ડ ડી. રોટુન્ડા દ્વારા બંધારણીય કાયદા (પાંચમી આવૃત્તિ) પર આધાર રાખ્યો છે, જેમાં એવું જણાય છે કે કાયદાનું પરંપરાગત તર્કસંગત ધોરણો પર પરીક્ષણ થવું જોઈએ અને કોર્ટે શંકાસ્પદ વર્ગીકરણની ગંભીરતાથી સમીક્ષા કરવાની જરૂર નથી. . નીચેના અવલોકનો કરવામાં આવ્યા છે: "કોર્ટે, ન્યાયમૂર્તિ વ્હાઇટ દ્વારા એક અભિપ્રાયમાં, જાણવા મળ્યું કે નિવૃત્તિ વર્ગીકરણનું સામાન્ય સમાન સંરક્ષણ સિદ્ધાંતો દ્વારા પરીક્ષણ કરવું જોઈએ, પરંતુ તે સમાન સુરક્ષા ગેરંટીનું ઉલ્લંઘન કરતું નથી. જોકે પક્ષકારો સંમત થયા હતા કે કાયદો પરંપરાગત તર્કસંગત ધોરણો હેઠળ પરીક્ષણ કરવામાં આવે છે, જસ્ટિસ વ્હાઇટના

અભિપ્રાય પર ભાર મૂક્યો હતો કે ફેડરલ ન્યાયતંત્ર એવા વર્ગીકરણોની ગંભીરતાથી સમીક્ષા કરશે નહીં જેમાં મૂળભૂત અધિકારો અથવા શંકાસ્પદ વર્ગીકરણનો સમાવેશ થતો નથી: બંધારણ માને છે કે, એન્ટિપથીનું અનુમાન કરવા માટે કોઈ કારણની ન હોય ત્યારે, અવિચારી નિર્ણયો પણ આખરે લોકશાહી પ્રક્રિયા દ્વારા સુધારી શકાય છે અને તે ન્યાયિક હસ્તક્ષેપ સામાન્ય રીતે ગેરવાજબી છે, ભલે આપણે વિચારીએ કે રાજકીય શાખાએ કેટલું અવિચારી રીતે કામ કર્યું છે, આમ, અમે આવા કાયદાને ઉથલાવીશું નહીં સિવાય કે વિવિધ જૂથો અથવા વ્યક્તિઓ સાથે આટલી અસંબંધિત હોય. કાયદેસરના ઉદ્દેશ્યોના કોઈપણ સંયોજનની સિદ્ધિ કે જેનાથી આપણે ફક્ત એવું તારણ કાઢી શકીએ કે વિધાનસભાની ક્રિયાઓ અતાર્કિક હતી." પરંપરાગત તર્કસંગત ધોરણને લાગુ કરવાથી, પડકારાયેલ GO ને સમર્થન આપવા માટે સ્થિતિ વધુ ખરાબ થાય છે

123. જરનૈલ સિંહ અને ઓઆરએસ પર પણ રિલાયન્સ મૂકવામાં આવ્યું છે. v. લચ્છમી નારાયણ ગુપ્તા અને Ors., 2018 (10) SCC 396, જેમાં તે જોવા મળ્યું હતું:

"23. આ અમને લાવે છે કે શું એમ. નાગરાજ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (2006) 8 SCC 212 માં ચુકાદાને અન્ય આધારો પર ફરીથી જોવાની જરૂર છે કે જેની અમારી સમક્ષ દલીલ કરવામાં આવી છે. જ્યાં સુધી રાજ્યએ પરિમાણપાત્ર ડેટા દર્શાવવો પડશે જ્યાં સુધી વર્ગના પછાતપણાની વાત છે, અમે ડરીએ છીએ કે આપણે શ્રી શાંતિ ભૂષણની દલીલને ફગાવી દેવી જોઈએ , તેથી, તે નાગરાજ, (2006) 8 SCC 212, અસ્પષ્ટ શબ્દોમાં જણાવ્યું છે કે રાજ્યએ અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિની

પછાતતા દર્શાવતા પરિમાણાત્મક ડેટા એકત્રિત કરવાનો છે કે અમને ડર છે કે ચુકાદાનો આ ભાગ સીધો છે ઈન્દ્રા સાહની (1), 1922 Supp (3) SCC 217 માં નવ ન્યાયાધીશોની બેન્ચની વિરુદ્ધ. જીવન રેડ્ડી, જે., પોતાના અને અન્ય ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશો માટે બોલતા, સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે: "[t]તેની કસોટી અથવા જરૂરિયાત સામાજિક અને શૈક્ષણિક પછાતપણું અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓને લાગુ કરી શકાતું નથી, જેઓ નિઃશંકપણે "નાગરિકોનો પછાત વર્ગ" અભિવ્યક્તિમાં આવે છે. (જુઓ SCC p. 727, પારસ 796 થી 797.)

સમાન રીતે, ડૉ. જસ્ટિસ થોમને, પેરા 323(4) પરના તેમના નિષ્કર્ષમાં, નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું: (એસસીસી પૃષ્ઠ. 461–62) "323. સારાંશ

* * *

(4) નાગરિકોના આવા વર્ગો કે જેઓ સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત છે તેઓ જ પછાત વર્ગ તરીકે ઓળખાવા માટે લાયક છે. આર્ટિકલ 15 અથવા આર્ટિકલ 16 હેઠળ અનામતના હેતુ માટે પછાત વર્ગ તરીકે સ્વીકારવા માટે, તેમની પછાતતાને અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિ તરીકે ઘોષિત કરતી આર્ટિકલ 341 અથવા આર્ટિકલ 342 હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા જાહેરનામુ દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવી હોવી જોઈએ, અથવા , એક ઉદ્દેશ્ય વિચારણા પર, રાજ્ય દ્વારા ઓળખાયેલ અગાઉના ભેદભાવના કારણે સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે ખૂબ પછાત હોવાનું અને અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિ સાથે સરખાવી શકાય તેવી તેની સતત ખરાબ અસરો. અનુસૂચિત

જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના કિસ્સામાં, આ શરતો, જાહેરનામાને ધ્યાનમાં રાખીને, સંતુષ્ટ હોવાનું માનવામાં આવે છે."

124. જરનૈલ સિંહ (સુપ્રા) માં, આ કોર્ટે એમ. નાગરાજ (સુપ્રા) ના નિર્ણયને ધ્યાનમાં લીધો, જે પ્રમોશનલ પાસા સાથે કામ કરે છે. તે સંદર્ભમાં, ઉપરોક્ત અવલોકનો આ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવ્યા હતા. આ કિસ્સામાં, સામેલ પ્રશ્ન અલગ છે. આ કેસ પ્રમોશનલ એવન્યુ માટે ડેટાની માત્રા નક્કી કરવા માટે સંબંધિત નથી. અનુસૂચિત જાતિઓ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિઓની પછાતતા દર્શાવતા ડેટાને માપવાનો પ્રશ્ન સાર્થક નથી. નિર્ણયો લાગુ પડે નહિ. હાલના કેસ સાથે સંકળાયેલો પ્રશ્ન એ છે કે શું અનુસૂચિત જનજાતિ માટે અનામત માન્ય છે, પરંતુ કેટલી હદ સુધી. આરક્ષણ અને પ્રમોશન માટેના ડેટાને પ્રમાણિત કરવા અંગે જરનૈલ સિંહ (સુપ્રા)નો નિર્ણય ભારતના બંધારણની અનુસૂચિ V ના પેરા 5 ની જોગવાઈઓને લાગુ પડતો નથી.

125. ડૉ. રાજીવ ધવને, વિદ્વાન વરિષ્ઠ ધારાશાસ્ત્રી, વર્ષ 1999–2000 માટે આંધ્ર પ્રદેશમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોના વહીવટ પર રાજ્યપાલનો વાર્ષિક અહેવાલ ઉપલબ્ધ કરાવ્યો છે, જેમાં સુધારાનો પ્રશ્ન છે અને તેની જગ્યાએ નવુ જાહેરનામુ લાવવાનો પ્રશ્ન છે. GO 275, સ્થાનિક અનુસૂચિત જનજાતિની તરફેણમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં તમામ શિક્ષકોની ખાલી જગ્યાઓ અનામત રાખવા માટે તારીખ 5.11.1986 ના સામાજિક કલ્યાણ (E) વિભાગને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યું હતું. ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં સ્થાનિક આદિવાસીઓ માટે અનામત ખાલી જગ્યાઓ સામે, જો સ્થાનિક આદિવાસીઓ ઉપલબ્ધ ન હોય, તો તે બિન–

સ્થાનિક આદિવાસીઓ દ્વારા ભરવામાં આવશે. સંબંધિત એજન્ડાની આઇટમ નં.3 અને તેના પરનો ઠરાવ, જે રાષ્ટ્રપતિને મોકલવામાં આવેલા અહેવાલનો ભાગ છે, તે અહીં રજુ થયેલ છે:

"કાર્યસૂચિ આઇટમ: 3

સુધારો અને GO275, સમાજ કલ્યાણ (E) વિભાગની જગ્યાએ નવુ જાહેરનામુ લાવવી તા. 5.11.1986 સ્થાનિક અનુસૂચિત જનજાતિની તરફેણમાં અનુસૂચિત વિસ્તારોની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં તમામ શિક્ષકોની ખાલી જગ્યાઓ માટે આરક્ષણ માટે. આદિજાતિ કલ્યાણ કમિશ્નર ઉપરોક્ત બાબતને વિગતવાર સમજાવે છે:

ઠરાવ: અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં સ્થાનિક આદિવાસીઓ માટે ખાલી જગ્યાઓ અનામત રાખવાનો નિર્ણય લેવાયો છે. જો સ્થાનિક આદિવાસીઓ ઉપલબ્ધ ન હોય, તો પોસ્ટ્સ બિન–સ્થાનિક આદિવાસીઓ દ્વારા ભરવામાં આવી શકે છે."

આમ, તે સ્પષ્ટ છે કે આંધ્રપ્રદેશ જનજાતિ સલાહકાર પરિષદે ઉપર વર્ણવેલ નિર્ણય લીધો હતો. ઉલ્લેખનિય છે કે GO275 તારીખ 5.11.1986 ને હાઈકોર્ટ/ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવ્યો હતો. આ કોર્ટમાં દાખલ કરાયેલી સિવિલ અપીલ પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી. તે પણ દેખીતું છે કે અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં સ્થાનિક આદિવાસીઓ માટે ખાલી જગ્યાઓ અનામત હતી, કારણ કે તે ભરી શકાતી નથી; આમ, સ્થાનિક–બિન આદિવાસીઓ દ્વારા જગ્યાઓ ભરવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું. 100 ટકા જગ્યાઓનું અનામત અતાર્કિક અને મનસ્વી હતું અને ભારતના બંધારણની આર્ટિકલ

14 નું ઉલ્લંઘન કરે છે. એક તરફ, સ્થાનિક આદિવાસીઓ ઉપલબ્ધ ન હતા, અને જગ્યાઓ ખાલી હતી, તેથી તે જગ્યાઓ બિન–સ્થાનિક આદિવાસીઓ દ્વારા ભરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો, અને બીજી તરફ, આ જગ્યાઓ હોદ્દાદારો દ્વારા ભરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો જેઓ 26.1.1950 થી આ વિસ્તારમાં રહે છે. આંધ્રપ્રદેશ જનજાતિ સલાહકાર પરિષદની મિનિટો રાજ્યપાલના અહેવાલનો એક ભાગ બનાવે છે, જે પાંચમી અનુસૂચિના પેરા ત્રણ હેઠળ રાષ્ટ્રપતિને મોકલવામાં આવી હતી.

126. રાજ્યપાલે, બંધારણની અનુસૂચિ V ના પેરા 3 મુજબ, વાર્ષિક અથવા જ્યારે પણ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા જરૂરી હોય ત્યારે, અનુસૂચિત વિસ્તારોના વહીવટ અંગે રાષ્ટ્રપતિને અહેવાલ સુપરત કરવાનો હોય છે. વિસ્તારોમાં પ્રગતિની નોંધ રાખવા માટે રિપોર્ટ જરૂરી છે. રિઝર્વેશન કરવાનો નિર્ણય લેવા અને તેની સમીક્ષા માટે રિપોર્ટ આવશ્યક છે. જો કે, અનુસૂચિત જાતિઓ, પછાત વર્ગો, ઓપન કેટેગરી અને 26 મી જાન્યુઆરી 1950 પછી જે વિસ્તારોમાં સ્થાયી થયા હોય તેવા અનુસૂચિત જનજાતિના ખર્ચે 1997 ના કાયદામાં સુધારો કરીને પણ 100 ટકા અનામત આપી શકાઈ ન હતી, કારણ કે અનામત આપવામાં આવી હતી. 26 મી જાન્યુઆરી 1950 ના રોજ અથવા તે પહેલાં જિલ્લામાં વસતા આદિવાસી પરિવારોને જ પ્રદાન કરવામાં આવ્યું હતું. આમ, આ કાર્યવાહી ભેદભાવપૂર્ણ છે – માત્ર ઓપન કેટેગરી માટે જ નહીં, પરંતુ સમાજના વંચિત વર્ગો માટે પણ, જે આદિજાતિના હોદ્દેદારોની આશાઓને સંપૂર્ણપણે નષ્ટ કરે છે. અન્ય વર્ગો. GO Ms No.3/2000 જારી કરવાનો નિર્ણય ચકાસી શકાય તેવા ડેટાના આધારે લેવામાં

આવ્યો ન હતો, પરંતુ તે અનુસૂચિત વિસ્તારોની શાળાઓમાં બિન–આદિજાતિ શિક્ષકોની લાંબી ગેરહાજરીના આધારે લેવામાં આવ્યો હતો.

127. અનુસૂચિત જનજાતિને 100 ટકા અનામત આપીને અનુસૂચિત જાતિઓ અને અન્ય પછાત વર્ગોને પણ તેમના યોગ્ય પ્રતિનિધિત્વથી વંચિત કર્યા છે. આરક્ષણની વિંભાવના પ્રમાણસર નથી પર તુ પર્યાપ્ત છે, જેમ કે ઈન્દ્ર સાહની (સુપ્રા) માં રાખવામાં આવી છે. આમ આ કાર્યવાહી ગેરવાજબી અને મનસ્વી છે અને ભારતના બંધારણની આર્ટિકલ 14, 15 અને 16 ની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન છે. તે 26 મી જાન્યુઆરી 1950 પછી આ વિસ્તારમાં સ્થાયી થયેલા ઓપન કેટેગરી અને અનુસૂચિત જનજાતિના અધિકાર પર પણ અસર કરે છે. રાજ્યમાં અનુસૂચિત જનજાતિ માટે પૂરી પાડવામાં આવેલ અનામતની કુલ ટકાવારી 6% છે. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં 100 ટકા અનામત આપવાથી, આદિવાસીઓ કે જેઓ અનુસૂચિત વિસ્તારના રહેવાસી નથી, તેમના અધિકારો પર પણ પ્રતિકૂળ અસર થશે. આર્ટિકલ 371–ડી હેઠળ રાષ્ટ્રપતિના આદેશ મુજબ, તેઓ અન્ય ક્ષેત્રોમાં તેમનો દાવો રજૂ કરી શકતા નથી. ચોક્કસ વિસ્તારમાં 100% રિઝર્વેશન કરીને અન્ય વિસ્તારોમાં પોસ્ટ્સ ઘટાડવાની છે.

128. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં વસતીમાં માત્ર અનુસૂચિત જનજાતિ જ નહીં પરંતુ 26.1.1950 પછી સ્થાયી થયેલી ઓપન કેટેગરી, અનુસૂચિત જાતિઓ અને અન્ય અનુસૂચિત જનજાતિઓનો પણ સમાવેશ થાય છે, અને તેઓને સૂચનામાં આવરી લેવામાં આવ્યા નથી. ખમ્મમ જિલ્લામાં, હાઈકોર્ટ દ્વારા નોંધાયા મુજબ, અનુસૂચિત વિસ્તારો તરીકે સૂચિત 31 મંડળોમાંથી, અનુસૂચિત જનજાતિની વસ્તી 50 ટકાથી

ઓછી છે, સિવાય કે 9 મંડલ સિવાય. તે 9 મંડળોમાં, જ્યાં 50% થી વધુ છે, અનુસૂચિત જનજાતિની વસ્તી 53% થી 77% ની વચ્ચે છે. અનુસૂચિત જનજાતિના વિદ્યાર્થીઓની ટકાવારી લગભગ 25 ટકા છે, અને બાકીના વિદ્યાર્થીઓ અન્ય વર્ગના છે. તેવી જ રીતે, પશ્ચિમ ગોદાવરી જિલ્લામાં, 1991 ની વસ્તી ગણતરી મુજબ અનુસૂચિત જનજાતિની વસ્તી 39.31 ટકા હતી, જ્યારે બિન–આદિવાસીઓની વસ્તી 60.69 ટકા હતી.

129. કોથાગુડેમ અંગે, હાઈકોર્ટે નોંધ્યું હતું કે ઘણી કોલીરીઓ અને ઉદ્યોગો જાહેર અને ખાનગી ક્ષેત્રના ઉપક્રમો સાથે જોડાયેલા છે અને અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને પછાત વર્ગના લોકોનો મોટી સંખ્યામાં ધસારો રોજગાર મેળવવા માટે થયો હતો.

130. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં માત્ર આદિવાસી શિક્ષકો જ ભણાવી શકે એવો કોઈ કાયદો ફરજિયાત નથી; આમ, ક્રિયા તર્કને નકારી કાઢે છે. શાળાઓમાં શિક્ષકોની અસાધારણ ગેરહાજરીનું બીજું કારણ આપવામાં આવ્યું છે. તે વિસ્તારોમાં આદિવાસી શિક્ષકોને 100 ટકા અનામત આપવાની જોગવાઇ થઇ શકે નહિ. એવું નથી કે વિસ્તારોમાં અન્ય કેટેગરીના હોદ્દેદારો ઉપલબ્ધ નથી. જ્યારે જિલ્લો રોજગાર માટેનું એકમ છે, ત્યારે અસાધારણ ગેરહાજરી માટે આરક્ષણ આપવા માટે અરજી કરેલ જમીન અપ્રસ્તુત છે અને તે 100 ટકા અનામત પ્રદાન કરવા માટેનો આધાર બનાવી શકતો નથી. વધુ સારી સુવિધાઓ અને અન્ય પ્રોત્સાહનો આપીને ગેરહાજરીની સમસ્યાને દૂર કરી શકાઈ હોત.

131. શિક્ષણના ક્ષેત્રે અનુસૂચિત ક્ષેત્રોમાં પ્રોત્સાહનને આવરી લેવા અને શૈક્ષણિક માળખાને મજબૂત કરવા માટે આરક્ષણ આપવામાં આવ્યું હતું તે કારણ પણ તેટલું જ તત્ત્વહીન છે. અન્યને તક વંચિત કરીને, એવું કહી શકાય નહીં કે વિદ્યાર્થીઓ અને અસરકારક શિક્ષણના હેતુ માટે કોઈ પ્રોત્સાહન આપવામાં આવ્યું હોત, અને હવે તે મજબૂત થઈ શક્યું હોત. 100 ટકા અનામતની જોગવાઈઓ મેરિટની અવગણના કરી રહી છે. આમ, તે શૈક્ષણિક ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને ગુણવત્તા અને શાળાઓમાં અપાતા શિક્ષણના ધોરણને નબળું પાડશે. વિદ્યાર્થીઓનો શૈક્ષણિક વિકાસ માત્ર ચોક્કસ વર્ગના શિક્ષકો દ્વારા અનામત આપીને, મેરિટની સંપૂર્ણ અવગણના કરીને નિયુક્ત કરી શકાતો નથી. આદર્શ અભિગમ એ હશે કે શિક્ષકોની પસંદગી ગુણવત્તાના આધારે કરવામાં આવે.

132. અન્ય કેટેગરીઓને રોજગારની તક વંચિત કરવી એ સામાજિક સમતુલા હાંસલ કરવાની પદ્ધતિ કહી શકાય નહીં. તે સિવાય 100 ટકા અનામત આપીને નિમણૂક માટે રોસ્ટર પોઈન્ટ જાળવવામાં આવે છે, તે જોગવાઈનું ઉલ્લંઘન પણ થશે, અને તે બિનકાર્યક્ષમ બની જશે અને આ કાર્યવાહીની અસર આદિવાસીઓના ઉપલબ્ધ અધિકારો છીનવી લેવા જેવી છે. અન્ય બિન–અનુસૂચિત વિસ્તારો. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં 100 ટકા આરક્ષણ આપીને, તેઓને મળે તેટલી હદ સુધી અનામતનો આનંદ માણવાનો તેમનો અધિકાર પણ અનામતની વહેંચણી માટે બિન–કોલ્ડ દ્વારા છીનવી લેવામાં આવ્યો હતો.

133. અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં 100 ટકા આરક્ષણ આપવા માટે આવા કોઈ અસાધારણ સંજોગો નહોતા. આદિવાસીઓએ જ આદિવાસીઓને શીખવવું જોઈએ તે એક ઘૃણાસ્પદ વિચાર છે. જ્યારે અન્ય સ્થાનિક રહેવાસીઓ છે, ત્યારે તેઓ કેમ શીખવી શકતા નથી તે સમજાતું નથી. ક્રિયા તર્કને નકારી કાઢે છે અને મનસ્વી છે. અનામત આપીને મેરિટને સંપૂર્ણ રીતે નકારી શકાય નહીં.

134. એક આરક્ષણ જે રક્ષણાત્મક પદ્ધતિ દ્વારા માન્ય છે, તેને 100 ટકા બનાવવાથી ભેદભાવપૂર્ણ અને અસ્વીકાર્ય બની જશે. જાહેર રોજગારની તકને અન્યાયી રીતે નકારી શકાય નહીં, અને તે થોડા લોકોનો વિશેષાધિકાર નથી. નાગરિકોને સમાન અધિકારો છે, અને એક વર્ગ માટે તક ઊભી કરીને અન્યને સંપૂર્ણ રીતે બાકાત રાખવાનો વિચાર ભારતના બંધારણના સ્થાપકોએ કર્યો નથી. અનુચ્છેદ 51–A હેઠળ તકની સમાનતા અને પસંદગીની શોધને અન્યાયી અને મનસ્વી રીતે વંચિત કરી શકાતી નથી. રાષ્ટ્રપતિના આદેશ મુજબ, બંધારણના આર્ટિકલ 370(1) (d) ના આર્ટિકલ 10 અનુસાર સ્થાનિક અને બહારના નાગરિકોને જિલ્લા સંવર્ગમાં 15 ટકા રોજગાર મેળવવાનો અધિકાર હતો. આમ, GO વર્ગીકરણ કરતું નથી પરંતુ આરક્ષણો જોગવાઈ કરે છે. તે રાજ્યપાલ દ્વારા રાષ્ટ્રપતિને મોકલવામાં આવેલા અહેવાલની વિરુદ્ધ હતું, જેમાં અનુસૂચિત જનજાતિના શિક્ષકો માટે અનામત રાખવામાં આવેલી જગ્યાઓ પણ ઉપલબ્ધ ન હતી, કારણ કે આદિજાતિ સલાહકાર પરિષદે તેમને અન્ય બિન–સ્થાનિક આદિવાસીઓમાંથી ભરવાનું નક્કી કર્યું હતું.

135. અમે શોધીએ છીએ કે GO Ms. No.3/2000 સંપૂર્ણપણે અસ્વીકાર્ય છે અને તે કાયદાકીય રીતે અનુમતિપાત્ર અને બંધારણીય રીતે માન્ય છે તેમ કહી શકાય નહીં. એવું કહી શકાય કે કાર્યવાહી માત્ર અતાર્કિક નથી, પરંતુ તે બંધારણના ભાગ III હેઠળ આપવામાં આવેલા અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તે ટકી શકે નહિ.

જવાબમાં: પ્રશ્ન નંબર 3: શું નોટિફિકેશન માત્ર આર્ટિકલ 16(1) હેઠળ વર્ગીકરણનો વિચાર કરે છે અને આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ આરક્ષણનો વિચાર કરે છે–

136. પ્રશ્ન નંબર 3 એ છે કે શું જાહેરનામુ નં.3/2000 આર્ટિકલ 16(1) હેઠળ વર્ગીકરણ ધરાવે છે અને બંધારણના આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ આરક્ષણ પ્રદાન કરતી નથી.

137. આર્ટિકલ 16(1) અનુચ્છેદ 14 નું એક પાસું હોવાથી વર્ગીકરણ પરવાનગી આપે છે. આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ 4 એ બંધારણના આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ 1 માંથી ઉદ્ભવતા વર્ગીકરણનું ઉદાહરણ છે. આર્ટિકલ 14, 16 (1) અને 16(4) સમાનતાના તમામ પાસાઓ છે. ઈન્દ્ર સાહની (સુપ્રા) માં, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે આર્ટિકલ 16(4) આર્ટિકલ 16(1) નો અપવાદ નથી પરંતુ સમાનતાનો એક ભાગ છે. આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું કે અમુક પરિસ્થિતિઓમાં અસમાન વ્યક્તિઓ સાથે સમાન વર્તન કરવા માટે, તેમને સમાનતા પ્રદાન કરો:

"741. MR બાલાજી વિ. સ્ટેટ ઑફ મૈસુર, 1963 Supp 1 SCR 439 માં, તે ઠરાવવામા આવ્યું હતું – "તેમાં કોઈ શંકા નથી કે આર્ટિકલ 15(4) ને આર્ટિકલ

15(1) ના જોગવાઈ અથવા અપવાદ તરીકે વાંચવી જોઈએ અને 29(2)." એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે મદ્રાસ સ્ટેટ વિ. શ્રીમતી ચંપકમ દોરાયરાજન, 1951 SCR 525 માં નિર્ણયના પ્રકાશમાં પ્રથમ સુધારા દ્વારા આર્ટિકલ 15(4) દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેમાં દર્શાવેલ ખામીને દૂર કરવાના હેતુથી આ કોર્ટ દ્વારા એટલે કે, આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (4) ને અનુરૂપ આર્ટિકલ 15 માં જોગવાઈની ગેરહાજરી. બાલાજી પછી તે ટી. દેવદાસન વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (1964) 4 માં અન્ય બંધારણીય બેંચ દ્વારા (બહુમતી દ્વારા) ઠરાવવામા આવી હતી. SCR 680 – "વધુમાં આ કોર્ટે પહેલાથી જ ધાર્યું છે કે આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (4) જોગવાઈ અથવા કલમ (1) ના અપવાદ છે". 4) આર્ટિકલ 16(1)નો અપવાદ નથી પરંતુ તે મુખ્ય જોગવાઈમાં જ સહજ સિદ્ધાંતને દર્શાવવાની માત્ર એક ભારપૂર્વકની રીત છે, દેવદાસનનો નિર્ણય હોવાથી, આ કોર્ટ દ્વારા એવું માનવામાં આવ્યું હતું આર્ટિકલ 16(4) એ આર્ટિકલ 16(1) નો અપવાદ છે. જો કે, આ દૃષ્ટિકોણને કેરળ રાજ્ય વિ. એનએમ થોમસ (1976) 2 એસસીસી 310 રાજ્યમાં બહુમતી નિર્ણયથી ભારે આંચકો મળ્યો હતો. જોકે લઘુમતી (એચઆર ખન્ના અને એસી ગુપ્તા, જેજે) આર્ટિકલ 16(4)ના મતને વળગી રહી હતી. એક અપવાદ છે, બહુમતી (રે, સીજે, મેથ્યુ, ક્રિષ્ના ઐયર અને ફઝલ અલી, જેજે) માને છે કે આર્ટિકલ 16(4) એ આર્ટિકલ 16(1)નો અપવાદ નથી પરંતુ તે સિદ્ધાંત જણાવવાની માત્ર એક ભારપૂર્વકની રીત હતી. આર્ટિકલ 16(1) માં નિહિત. (બેગ, જે એ થોડો અલગ અભિપ્રાય લીધો જેનો અહીં ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી નથી.) ચાર વિદ્વાન ન્યાયાધીશો – જેમના મંતવ્યો પેરા 713 માં સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યા છે –

એવું માનતા હતા કે આર્ટિકલ 16(1) સમાનતાના સિદ્ધાંતનું એક પાસું છે. આર્ટિકલ 14 માં સમાવિષ્ટ વાજબી વર્ગીકરણને અનુમતિ આપે છે જેમ આર્ટિકલ 14 કરે છે. અમારા આદરણીય અભિપ્રાયમાં, થોમસમાં બહુમતી દ્વારા લેવામાં આવેલો દૃષ્ટિકોણ સાચો છે. અમે પણ માનીએ છીએ કે આર્ટિકલ 16(1) તેના દ્વારા ખાતરી આપવામાં આવેલ તકની સમાનતાની પ્રાપ્તિની ખાતરી કરવા માટે વાજબી વર્ગીકરણની મંજૂરી આપે છે. તકની સમાનતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે, કેટલીક પરિસ્થિતિઓમાં અસમાન રીતે સ્થિત વ્યક્તિઓ સાથે અસમાન વર્તન કરવું જરૂરી હોઈ શકે છે. આમ ન કરવાથી, અસમાનતા કાયમ રહેશે અને ભાર મૂકશે. આર્ટિકલ 16(4) એ આવા વર્ગીકરણનું ઉદાહરણ છે, જે બાબતને વિવાદની બહાર રાખવા માટે મૂકવામાં આવે છે. "નાગરિકોનો પછાત વર્ગ" એક અલગ કેટેગરી તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે જે રાજ્યની સેવાઓમાં નિમણૂકો/હોદ્દાઓના આરક્ષણની પ્રકૃતિમાં વિશેષ સારવારને પાત્ર છે. તદનુસાર, અમે ધારીએ છીએ કે આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (4) આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (1) માટે અપવાદ નથી. તે આર્ટિકલ (1) માં સમાવિષ્ટ અને પરવાનગી આપેલ વર્ગીકરણનું ઉદાહરણ છે.બંધારણ સભામાં આર્ટિકલ 10(3) [કલમ 16(4) ને અનુરૂપ] ડ્રાફ્ટ પર ચર્ચા દરમિયાન ડૉ. આંબેડકરનું ભાષણ – પેરા 693 માં ઉલ્લેખિત – દર્શાવે છે કે બંધારણ સભાના નોંધપાત્ર સંખ્યામાં સભ્યોએ " અમુક સમુદાયોના પ્રવેશ માટે જોગવાઈ (કરવામાં આવી રહી છે) જે અત્યાર સુધી વહીવટની બહાર છે", અને તે ડ્રાફ્ટ આર્ટિકલ (3) ઉક્ત માંગને માન્યતા અને સ્વીકૃતિ માટે મૂકવામાં આવી હતી. તે એક જોગવાઈ છે જે આર્ટિકલ (1) ની સાથે અને સુમેળમાં વાંચવી આવશ્યક છે. ખરેખર,

આર્ટિકલ (4) વિના પણ, રાજ્યને આ પ્રકારનું વર્ગીકરણ વિકસિત કરવું અને તેમની તરફેણમાં નિમણૂકો/જગ્યાઓ અનામત રાખવાની જોગવાઈ કરવી માન્ય છે. ક્લોઝ (4) માત્ર ચોક્કસ શરતોમાં બાબતને કોઈપણ શંકાની બહાર મૂકે છે.

742. બાલાજી (સુપ્રા) અને દેવદાસન (સુપ્રા) માં વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાય વિશે, એ યાદ રાખવું જોઈએ કે તે સમયે આ અદાલત દ્વારા તે હજી સુધી માન્ય નહોતું કે આર્ટિકલ 16(1) આર્ટિકલ 14 નું એક પાસું હોવાને કારણે વર્ગીકરણને સ્પષ્ટપણે પરવાનગી આપે છે. એકવાર આ લક્ષણને માન્યતા મળી ગયા પછી આર્ટિકલ (4) આર્ટિકલ (1)નો અપવાદ હોવાનો સિદ્ધાંત અસમર્થ બની ગયો. તે સ્વીકારવું રહ્યું કે આર્ટિકલ (4) એ આર્ટિકલ (1) માં સહજ વર્ગીકરણનું ઉદાહરણ છે. હવે, જેમ આર્ટિકલ 16(1) એ આર્ટિકલ 14 હેઠળના સિદ્ધાંતનું એક પાસું અથવા વિસ્તરણ છે, આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (2) એ પણ આર્ટિકલ (1) ના પાસાનું વિસ્તરણ છે. જો આર્ટિકલ (4) એ કલમ (1) નો અપવાદ છે, તો તે આર્ટિકલ (2) માટે સમાન રીતે અપવાદ છે. પછી પ્રશ્ન એ ઊભો થાય છે કે, જો 'વર્ગ' નો અર્થ 'જાતિ' ના થાય તો, જો આર્ટિકલ (4) આર્ટિકલ (2) નો અપવાદ હોય તો કયા સંદર્ભમાં. ન તો આર્ટિકલ (1) અને ન તો આર્ટિકલ (2) વર્ગ વિશે વાત કરે છે. શું દલીલનો અર્થ એ છે કે આર્ટિકલ (1) વર્ગીકરણને મંજૂરી આપતું નથી અને તેથી આર્ટિકલ (4) તેનો અપવાદ છે. આમ, કોઈપણ દૃષ્ટિકોણથી, અરજદારોની દલીલમાં કોઈ યોગ્યતા નથી." (અમારા દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ ભાર)

138. ઈન્દ્રા સાહની (સુપ્રા)માં, કોર્ટે એવું માન્યું કે આર્ટિકલ 16(4)નો હેતુ જૂથ પછાતને છે, આમ:

"792. અમારા મતે, તે આવા પરીક્ષણની અનુમતિ અથવા ઇચ્છનીયતાનો પ્રશ્ન નથી પરંતુ વર્ગની યોગ્ય અને વધુ યોગ્ય ઓળખનો એક પ્રશ્ન છે – એક પછાત વર્ગ. વર્ગનો ખ્યાલ ચોક્કસ સામાન્ય લક્ષણો ધરાવતી સંખ્યાબંધ વ્યક્તિઓને સૂચવે છે. જે તેમને આર્ટિકલ 16 ની કલમ (4) હેઠળ પછાત વર્ગમાં અલગ પાડે છે, જો જોડાણની કડી સામાજિક પછાતતા છે, તો તે આપેલ વર્ગમાં વ્યાપકપણે સમાન હોવા જોઈએ (જેના સંદર્ભમાં, તેનો અર્થ એજ્યુકેશનલી પણ હોઈ શકે છે) તેમની અને બાકીના વર્ગના સ્નેપ વચ્ચેના જોડાણને એકલાને બાદ કર્યા પછી, શું વાસ્તવમાં વર્ગ એક કોમ્પેક્ટ વર્ગ હશે , આવા બાકાતથી ખરેખર પછાત લોકોને ફાયદો થાય છે, જો કે, ખરેખર રેખા દોરવામાં આવે છે – કેવી રીતે અને ક્યાંથી રેખા દોરવી– કારણ કે, રેખા દોરતી વખતે, તે એક હાથથી શું દૂર કરવામાં પરિણમે નહીં તેની ખાતરી કરવી જોઈએ. બીજા દ્વારા આપવામાં આવે છે. બાકાતનો આધાર માત્ર આર્થિક ન હોવો જોઈએ, સિવાય કે, અલબત્ત, આર્થિક ઉન્નતિ એટલી ઊંચી હોય કે તેનો અર્થ સામાજિક ઉન્નતિ થાય. ચાલો મુદ્દો સમજાવીએ. પછાત વર્ગના સભ્ય, સુથાર જાતિના સભ્ય તરીકે, મધ્ય પૂર્વમાં જાય છે અને ત્યાં સુથાર તરીકે કામ કરે છે. જો તમે તેની વાર્ષિક આવક રૂપિયામાં લો, તો તે ભારતીય ધોરણથી ઘણી વધારે હશે. શું તેને પછાત વર્ગમાંથી બાકાત રાખવામાં આવશે– શું ભારતમાં તેના બાળકોને આર્ટિકલ 16(4)ના લાભથી વંચિત રાખવામાં આવશે – જો કે, જો તે આર્થિક રીતે આટલો ઊંચો થઈ જાય તો પરિસ્થિતિ અલગ હોઈ

શકે છે – એક કારખાનાના માલિકનું કહેવું છે. પોતે. આવી સ્થિતિમાં તેમનો સામાજિક દરજ્જો પણ વધે છે. તે પોતે બીજાને રોજગારી આપી શકે તેવી સ્થિતિમાં હશે. આવા કિસ્સામાં, તેની આવક માત્ર તેની સામાજિક સ્થિતિનું માપ છે. અન્યથા આવકની ટોચમર્યાદા લાદવામાં પણ ઘણી વ્યવહારિક મુશ્કેલીઓ છે. ઉદાહરણ તરીકે, રૂ. 36,000 ની વાર્ષિક આવક બોમ્બે, દિલ્હી અથવા કલકત્તા જેવા શહેરમાં બહુ ગણાય નહીં જ્યારે ગ્રામીણ ભારતમાં ગમે ત્યાં તે સુંદર આવક હોઈ શકે છે. દોરવાની રેખા વાસ્તવિક હોવી જોઈએ. બીજો પ્રશ્ન એ છે કે, શું આવી રેખા સમગ્ર દેશ અથવા આપેલ રાજ્ય માટે સમાન હોવી જોઈએ અથવા તે ગ્રામીણથી શહેરી વિસ્તારો માટે અલગ હોવી જોઈએ વગેરે. વધુમાં, કૃષિમાંથી થતી આવકનું મૂલ્યાંકન કરવું મુશ્કેલ હોઈ શકે છે અને તેથી, કૃષિકારોના કિસ્સામાં, હોલ્ડિંગની હદના સંદર્ભમાં રેખા દોરવી પડી શકે છે. જ્યારે વ્યક્તિની આવકને તેની સામાજિક ઉન્નતિના માપદંડ તરીકે લઈ શકાય છે, ત્યારે નિર્ધારિત કરવાની મર્યાદા એવી ન હોવી જોઈએ કે જે બીજા હાથથી આપવામાં આવે તે એક હાથથી લઈ જાય. આવક મર્યાદા સામાજિક ઉન્નતિનો અર્થ અને સંકેત આપવા જેવી હોવી જોઈએ. તે જ સમયે, તે ઓળખવું આવશ્યક છે કે ત્યાં અમુક હોદ્દાઓ છે, જેમાં રહેનારાઓને કોઈપણ વધુ પૂછપરછ કર્યા વિના સામાજિક રીતે અદ્યતન તરીકે ગણવામાં આવે છે. દાખ્લા તરીકે,જો કોઈ નિયુક્ત પછાત વર્ગનો સભ્ય IAS અથવા IPS અથવા અન્ય કોઈપણ અખિલ ભારતીય સેવાનો સભ્ય બને છે, તો તેનો સમાજ તરીકેનો દરજ્જો (સામાજિક દરજ્જો) વધે છે; તે હવે સામાજિક રીતે વંચિત નથી. તેના બાળકોને તેમની ક્ષમતાનો અહેસાસ કરવાની સંપૂર્ણ તક મળે છે. તેઓ જીવનની દોડમાં કોઈ પણ રીતે

વિકલાંગ નથી. તેનો પગાર પણ એવો છે કે તે ઈચ્છાથી ઉપર છે. તે તાર્કિક છે કે આવી સ્થિતિમાં તેમના બાળકોને અનામતનો લાભ આપવામાં આવતો નથી. કારણ કે તેમને અનામતનો લાભ આપવાથી તે પછાત વર્ગના અન્ય વંચિત સભ્યો તે લાભથી વંચિત રહી શકે છે. તે પછી સામાવાળાઓ માટે એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે 'એક ગળી જવાથી ઉનાળો નથી આવતો', અને તે માત્ર કારણ કે જાતિ અથવા વર્ગના થોડા સભ્યો સામાજિક રીતે અદ્યતન બને છે, જેમ કે વર્ગ/જાતિ પછાત રહેવાનું બંધ કરતું નથી. તે નિર્દેશ કરવામાં આવે છે કે આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (4)નો હેતુ જૂથ પછાતતા છે અને વ્યક્તિગત પછાતતા નથી. જ્યારે અમે સંમત છીએ કે આર્ટિકલ (4) જૂથ પછાતતાનો હેતુ ધરાવે છે, અમને લાગે છે કે આવા સામાજિક રીતે અદ્યતન સભ્યોને બાકાત રાખવાથી 'વર્ગ' ખરેખર પછાત વર્ગ બનશે અને આર્ટિકલ (4) ના હેતુ અને ઉદ્દેશ્યને વધુ યોગ્ય રીતે પૂર્ણ કરશે. (આ ચર્ચા માત્ર અન્ય પછાત વર્ગો સુધી સીમિત છે અને અનુસૂચિત જનજાતિ અને અનુસૂચિત જાતિના કિસ્સામાં તેની કોઈ સુસંગતતા નથી)."

(a). આર્ટિકલ 15(4) અને 16(4), ઈન્દ્રા સાહની (સુપ્રા) માં જોગવાઈઓના અર્થઘટન અંગે, આ કોર્ટે એવું માન્યું કે:

"787. એ વાત સાચી છે કે અગાઉ કોઈ નિર્ણયે આવું કહ્યું નથી, છતાં આવી છાપ ચલણમાં આવી ગઈ છે અને તે એવી છાપ છે જે ઉપરના અવલોકનમાં અભિવ્યક્ત શોધે છે. અમારા આદરણીય અભિપ્રાયમાં, જો કે, આ ધારણાનો કોઈ આધાર નથી. આર્ટિકલ 16 ના (4) આર્ટિકલ 15 ના આર્ટિકલ (4)ની જેમ "સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે" લાયકાત ધરાવતા શબ્દો સમાવિષ્ટ નથી. એ યાદ રાખવું જોઈએ કે આર્ટિકલ 340

(જે સુધાર્યા વિના રહી છે) 'સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગો' અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ કરે છે. ' અને છતાં તે અભિવ્યક્તિ આર્ટિકલ 16(4) માં સ્થાન મેળવતી નથી, કારણ સ્પષ્ટ છે: અનુચ્છેદ 16(4) માં "નાગરિકોનો પછાત વર્ગ" અનુસૂચિત જનજાતિ, અનુસૂચિત જાતિ અને સામાજિક સહિત નાગરિકોના અન્ય તમામ પછાત વર્ગોમાં લેવામાં આવે છે. અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગો આ રીતે, આર્ટિકલ 15(4) માટે લાયક ન હોય તેવા અમુક વર્ગો આર્ટિકલ 15(4) માટે લાયક ન હોઈ શકે પરંતુ તેઓ હેતુઓ માટે નાગરિકોના પછાત વર્ગ તરીકે લાયક હોઈ શકે છે. આર્ટિકલ 16(4). એ નોંધવું પણ એટલું જ સુસંગત છે કે આર્ટિકલ 340 સ્પષ્ટપણે સેવાઓ અથવા રાજ્ય હેઠળની સેવાઓમાં અનામતનો સંદર્ભ આપતી નથી, જો કે એવું બની શકે છે કે તેના હેઠળ નિયુક્ત કમિશન રાજ્યની સેવાઓમાંની એક તરીકે નિમણૂકો/હોદ્દાઓમાં અનામતની ભલામણ કરી શકે. જે મુશ્કેલીઓ હેઠળ SEBC શ્રમ કરી રહી છે તેને દૂર કરવા અને તેમની સ્થિતિ સુધારવા માટેનાં પગલાં. આ રીતે, આર્ટિકલ 340 માં ઉલ્લેખિત SEBC એ ફક્ત તે શ્રેણીઓમાંથી છે કે જેમના માટે આર્ટિકલ 16(4) ઘડવામાં આવી હતી: આર્ટિકલ 16(4) આર્ટિકલ 340 દ્વારા વિચારવામાં આવેલ વર્ગ કરતાં ઘણા મોટા વર્ગને લાગુ પડે છે. આમ, તે યોગ્ય નથી. કહેવું છે કે આર્ટિકલ 16(4) માં 'નાગરિકોનો પછાત વર્ગ' આર્ટિકલ 15(4) માં સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગો સમાન છે. આમ કહેવાનો અર્થ એ થશે કે આર્ટિકલ 16(4) જેવી લાભદાયી જોગવાઈમાં મર્યાદા વાંચવી. તદુપરાંત, જ્યારે રાજ્ય સેવાઓમાં નિમણૂકો/પોસ્ટ્સમાં

અનામતની વાત કરવામાં આવે છે – જેનો અર્થ કોઈપણ સ્તરે હોઈ શકે છે – શૈક્ષણિક પછાતતા પર આગ્રહ રાખવો તદ્દન યોગ્ય ન હોઈ શકે."

(b). આર્ટિકલ 16(4) કલમ 340 દ્વારા વિચારવામાં આવે છે તેના કરતા ઘણા મોટા વર્ગોને લાગુ પડે છે. આમ, એવું કહેવું યોગ્ય નથી કે આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ નાગરિકોનો પછાત વર્ગ એ આર્ટિકલ સામાજિક અને પછાત વર્ગો જેવો જ છે. 15(4). પછાત સમુદાય શું છે, તેને ઈન્દ્ર સાહની (સુપ્રા)માં આ રીતે ગણવામાં આવ્યો છે: "693. આખરે ડ્રાફ્ટિંગ કમિટીના અધ્યક્ષ ડૉ. બી.આર. આંબેડકર આ બાબતની સ્પષ્ટતા કરવા ઊભા થયા. તેમનું ભાષણ, જેણે તમામ ચર્ચાનો અંત લાવી દીધો અને ડ્રાફ્ટ આર્ટિકલ 10(3) અપનાવવા તરફ દોરી, તે વિસ્તૃત રીતે ટાંકવા યોગ્ય છે, કારણ કે તે અહીં સંબંધિત કેટલાક પ્રશ્નો પર પ્રકાશ ફેંકે છે:

"... [T]અહીં ત્રણ દૃષ્ટિકોણ છે જેનું સમાધાન કરવું જરૂરી છે જો આપણે એક કાર્યક્ષમ દરખાસ્ત રજૂ કરવી હોય જે બધા દ્વારા સ્વીકારવામાં આવશે. ત્રણ દૃષ્ટિકોણમાંથી, પ્રથમ એ છે કે તમામ નાગરિકો માટે તકની સમાનતા આ ગૃહના ઘણા સભ્યોની ઈચ્છા છે કે દરેક વ્યક્તિ કે જે કોઈ ચોક્કસ પદ માટે લાયક છે તે તે પોસ્ટ માટે અરજી કરવા, પરીક્ષામાં બેસવા અને તેની લાયકાતની ચકાસણી કરવા માટે મુક્ત હોવી જોઈએ. તે આ પદ માટે યોગ્ય છે કે નહીં અને તેમાં કોઈ મર્યાદાઓ હોવી જોઈએ નહીં, તકની સમાનતાના આ સિદ્ધાંતના સંચાલનમાં કોઈ અવરોધ ન હોવો જોઈએ તેવો બીજો મત એ છે કે, જો આ સિદ્ધાંત ઓપરેટિવ હોવાનો છે – અને તે તેમના નિર્ણયમાં તેની સંપૂર્ણ હદ સુધી કાર્યરત હોવો જોઈએ – કોઈપણ વર્ગ અથવા સમુદાય માટે કોઈ પણ પ્રકારનું કોઈ

આરક્ષણ હોવું જોઈએ નહીં, કે તમામ નાગરિકો, જો તેઓ લાયકાત ધરાવતા હોય, તો તેમને સ્થાન આપવું જોઈએ. જ્યાં સુધી જાહેર સેવાઓનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી સમાનતાના સમાન ધોરણે. તે આપણી પાસે બીજો દૃષ્ટિકોણ છે. પછી અમારી પાસે એક વિશાળ અભિપ્રાય છે જે ભારપૂર્વક જણાવે છે કે, જો કે સૈદ્ધાંતિક રીતે તે સિદ્ધાંત હોવું સારું છે કે તકની સમાનતા હોવી જોઈએ, તે જ સમયે અમુક સમુદાયોના પ્રવેશ માટે જોગવાઈ હોવી જોઈએ જે અત્યાર સુધી બહાર છે. વહીવટ મેં કહ્યું તેમ, ડ્રાફ્ટિંગ કમિટીએ એક ફોર્મ્યુલા તૈયાર કરવાની હતી જે આ ત્રણ દૃષ્ટિકોણનું સમાધાન કરે, પ્રથમ, તકની સમાનતા હોવી જોઈએ, બીજું કે અમુક સમુદાયોની તરફેણમાં આરક્ષણ હશે કે જેમણે અત્યાર સુધી ' વહીવટમાં કહેવા માટે યોગ્ય દેખાવ. જો માનનીય સભ્યો આ તથ્યોને ધ્યાનમાં રાખશે – જે ત્રણ સિદ્ધાંતો અમે સમાધાન કરવાના હતા, – તેઓ જોશે કે બંધારણની આર્ટિકલ 10 ના પેટા– આર્ટિકલ (3) માં અંકિત કરાયેલા ફોર્મ્યુલા કરતાં વધુ સારી ફોર્મ્યુલા ઉત્પન્ન કરી શકાતી નથી; .... તે એક સામાન્ય સિદ્ધાંત છે. તે જ સમયે, મેં કહ્યું તેમ, અમારે અમુક સમુદાયો દ્વારા કરવામાં આવેલી માંગ સાથે આ સૂત્રનું સમાધાન કરવું પડ્યું હતું કે જે વહીવટીતંત્ર હવે – ઐતિહાસિક કારણોસર – એક સમુદાય અથવા થોડા સમુદાયો દ્વારા નિયંત્રિત છે, તે પરિસ્થિતિ અદૃશ્ય થઈ જવી જોઈએ અને તે અન્ય લોકોને પણ જાહેર સેવાઓમાં પ્રવેશવાની તક મળવી જોઈએ. ધારો કે, દાખલા તરીકે, અમે તે સમુદાયોની માંગને સંપૂર્ણ રીતે સ્વીકારીશું કે જેઓ અત્યાર સુધી જાહેર સેવામાં સંપૂર્ણ હદ સુધી કાર્યરત નથી, તો ખરેખર શું થશે, અમે પ્રથમ દરખાસ્તને સંપૂર્ણપણે નાશ કરીશું જેના પર આપણે છીએ. બધા સંમત થયા,

એટલે કે, તકની સમાનતા હોવી જોઈએ. ચાલો હું એક ઉદાહરણ આપું. ધારો કે, દાખલા તરીકે, કોઈ સમુદાય અથવા સમુદાયોના સંગ્રહ માટે આરક્ષણો કરવામાં આવ્યા હતા, જેમાંથી કુલ રાજ્ય હેઠળની કુલ પોસ્ટના 70% જેવી આવી હતી અને માત્ર 30% જ બિનઅનામત તરીકે રાખવામાં આવી છે.શું કોઈ કહી શકે કે સામાન્ય સ્પર્ધા માટે 30% નું આરક્ષણ પ્રથમ સિદ્ધાંતને અસર કરવાના દૃષ્ટિકોણથી સંતોષકારક હશે, એટલે કે તકની સમાનતા હોવી જોઈએ– તે મારા ચુકાદામાં હોઈ શકે નહીં. તેથી અનામત રાખવાની બેઠકો, જો અનામત આર્ટિકલ 10 ના પેટા આર્ટિકલ (1) સાથે સુસંગત હોવી જોઈએ, તો તે બેઠકોની લઘુમતી સુધી મર્યાદિત હોવી જોઈએ. તે પછી જ પ્રથમ સિદ્ધાંત બંધારણમાં તેનું સ્થાન શોધી શકશે અને અમલમાં અસરકારક રહેશે. જો માનનીય સભ્યો આ સ્થિતિને સમજે છે કે આપણે બે બાબતોનું રક્ષણ કરવું છે, એટલે કે તકની સમાનતાના સિદ્ધાંત અને તે જ સમયે તે સમુદાયોની માંગને સંતોષવી જોઈએ કે જેઓ રાજ્યમાં અત્યાર સુધી પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતા નથી, તો, મને ખાતરી છે કે તેઓ કરશે. સંમત થાઓ કે જ્યાં સુધી તમે 'પછાત' જેવા કેટલાક લાયકાતવાળા શબ્દસમૂહનો ઉપયોગ કરશો નહીં ત્યાં સુધી અનામતની તરફેણમાં અપવાદ આખરે નિયમને સંપૂર્ણપણે ખાઈ જશે. નિયમનું કશું જ રહેશે નહીં. મને લાગે છે કે જો હું આવું કહું તો, મુસદ્દા સમિતિએ 'પછાત' શબ્દ રજૂ કરવાની જવાબદારી પોતાના ખભા પર શા માટે ઉપાડી છે તે વાજબી છે, જે હું કબૂલ કરું છું કે મૂળભૂત અધિકારમાં જે રીતે સ્થાન મળ્યું નથી. તે આ વિધાનસભા દ્વારા પસાર કરવામાં આવ્યું હતું....

કોઈએ મને પૂછ્યું: 'પછાત સમુદાય શું છે'– સારું, મને લાગે છે કે જે કોઈ પણ ડ્રાફ્ટની ભાષા પોતે વાંચશે તે જોશે કે અમે તેને દરેક સ્થાનિક સરકાર દ્વારા નક્કી કરવાનું છોડી દીધું છે. પછાત સમુદાય એ સમુદાય છે જે સરકારના મતે પછાત છે." (CAD, વોલ્યુમ 7, પૃષ્ઠ. 701)" (અમારા દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ ભાર)

(c). ઈન્દ્રા સાહની (સુપ્રા) માં, કોર્ટે એવું નક્કી કર્યું હતું કે એક વાર આર્ટિકલ 16(4) ના દાયરામાં અન્ય પછાત વર્ગો, અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓને આરક્ષણ આપવામાં આવે છે, પછી આવા વર્ગના વ્યક્તિઓને વધુ કોઈ છૂટ, છૂટ અથવા પસંદગી આપી શકે છે. આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (4) હેઠળ જ વિસ્તૃત કરી શકાય છે. આર્ટિકલ 16(4) એ ખાસ જોગવાઈઓનો સંપૂર્ણ છે જે નાગરિકોના પછાત વર્ગની તરફેણમાં કરી શકાય છે, એટલે કે, અન્ય પછાત વર્ગો, અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિ. આર્ટિકલ 16(1) હેઠળ, જો રાજ્ય કોઈ ચોક્કસ પરિસ્થિતિને સંબોધવા માટે કોઈપણ મુદ્દા પર કોઈ આરક્ષણ કરવા માંગે છે, તો આર્ટિકલ 16(4) એક અવરોધ તરીકે કામ કરે છે કારણ કે મફત સ્પર્ધા માટે ખાલી જગ્યાઓ ઓછી કરવામાં આવશે, અને તે છે કરવું વાજબી બાબત નથી. ઈન્દ્રા સાહની (સુપ્રા) માં, કોર્ટે કહ્યું: "743. xxx અમારા મતે, તેથી, જ્યાં રાજ્યને તે જરૂરી લાગે છે – સભ્યોને ચોક્કસ છૂટ, છૂટ અથવા પસંદગીઓ પ્રદાન કરવા માટે અનામતની જોગવાઈને સંપૂર્ણ અસર આપવાના હેતુથી. પછાત વર્ગો માટે, તે આર્ટિકલ (4) હેઠળ જ વિસ્તૃત કરી શકે છે, અન્ય શબ્દોમાં, અનામત માટેની જોગવાઈઓનો સંપૂર્ણ લાભ સુનિશ્ચિત કરવા માટે તમામ પૂરક અને આનુષંગિક જોગવાઈઓ એ જ રીતે, આપેલ

પરિસ્થિતિમાં જ , રાજ્ય વિચારી શકે છે કે ચોક્કસ પછાત વર્ગના કિસ્સામાં નિમણૂકો/પોસ્ટ્સનું અનામત આપવું જરૂરી નથી અને જો તેમની તરફેણમાં ચોક્કસ પસંદગી અથવા છૂટ આપવામાં આવે તો તે પૂરતું હશે (4) પોતે આ અર્થમાં, આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (4) એ ખાસ જોગવાઈઓ છે જે "નાગરિકોના પછાત વર્ગ" ની તરફેણમાં કરી શકાય છે જેને બંધારણ દ્વારા જ લાયક વર્ગ તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે સ્પેશિયલ ટ્રીટમેન્ટ અને બંધારણે પોતે જ વિશેષ સારવારના પ્રકારનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, એવું માની લેવું જોઈએ કે કલમ 16 ના આર્ટિકલ (4) સિવાય અથવા તેની બહાર તેમની તરફેણમાં કોઈ વધુ વર્ગીકરણ અથવા વિશેષ લાભ આપવો માન્ય નથી."

744. ધ્યાનમાં લેવાનું આગળનું પાસું એ છે કે શું આર્ટિકલ (4) આરક્ષણના ખ્યાલ માટે સંપૂર્ણ છે– બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પ્રશ્ન એ છે કે આર્ટિકલ (4) ની બહાર એટલે કે આર્ટિકલ (1) હેઠળ કોઈ અનામત આપી શકાય કે કેમ 16. આ પાસા પર બે મંતવ્યો છે. આ બાબતની સંપૂર્ણ વિચારણા પર, અમારો અભિપ્રાય છે કે આર્ટિકલ (4) આરક્ષણની વિભાવનાની સંપૂર્ણ નથી, અને હોઈ શકે નહીં; તે માત્ર પછાત વર્ગોની તરફેણમાં અનામતનો સંપૂર્ણ છે. માત્ર કારણ કે, વર્ગીકરણનું એક સ્વરૂપ ચોક્કસ કલમ તરીકે જણાવવામાં આવ્યું છે, તે અનુસરતું નથી કે આર્ટિકલ (1) માં સમાવિષ્ટ વર્ગીકરણની ખૂબ જ ખ્યાલ અને શક્તિ ત્યાંથી ખતમ થઈ ગઈ છે. આવું કહેવું સૈદ્ધાંતિક રીતે યોગ્ય નથી. પરંતુ, તે જ સમયે, એક વસ્તુ સ્પષ્ટ છે. તે ખૂબ જ અસાધારણ પરિસ્થિતિઓમાં છે – અને તમામ અને વિવિધ કારણોસર નહીં – કે કોઈપણ વધુ આરક્ષણો, કોઈપણ પ્રકારનું, આર્ટિકલ (1) હેઠળ પ્રદાન કરવું જોઈએ. આવા

કિસ્સાઓમાં, રાજ્યએ સંતુષ્ટ કરવું પડશે, જો બોલાવવામાં આવે તો, ચોક્કસ પરિસ્થિતિના નિવારણ માટે (જાહેર હિતમાં) આવી જોગવાઈ કરવી જરૂરી હતી. આર્ટિકલ (4) ની હાજરી વિશેષ સારવારને લાયક વધુ વર્ગો બનાવવાની વૃત્તિ પર અવરોધક તરીકે કામ કરે છે. આમ કહેવાનું કારણ બહુ સરળ છે. જો આર્ટિકલ (4) તેમજ આર્ટિકલ (1) બંને હેઠળ આરક્ષણ કરવામાં આવે, તો મુક્ત સ્પર્ધા તેમજ અનામત શ્રેણીઓ માટે ઉપલબ્ધ ખાલી જગ્યાઓ અનુરૂપ રીતે ઓછી કરવામાં આવશે અને તે કરવું વાજબી બાબત નથી.

xxx

859. અમે ઉપરોક્ત વિવિધ પ્રશ્નોના અમારા જવાબોનો સારાંશ આપી શકીએ છીએ અને તેના જવાબો આપી શકીએ છીએ:

(1) xxx

(2)

(a) આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (4) કલમ (1) માટે અપવાદ નથી. તે આર્ટિકલ (1) માં અંતર્ગત વર્ગીકરણનું ઉદાહરણ અને ઉદાહરણ છે. (પારસ 741–742)

(b) આર્ટિકલ 16(4) નાગરિકોના પછાત વર્ગની તરફેણમાં અનામતના વિષયને સંપૂર્ણ છે, જેમ કે આ ચુકાદામાં સમજાવવામાં આવ્યું છે. (પૈરા 743)

(c) આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (1) હેઠળ આરક્ષણ પણ પ્રદાન કરી શકાય છે. તે ફક્ત પસંદગીઓ, છૂટછાટો અથવા મુક્તિઓ સુધી મર્યાદિત નથી. આ રિઝર્વેશન, જો કોઈ

હોય તો, આર્ટિકલ (1) હેઠળ કરવામાં આવે છે, જેથી કરીને 'નાગરિકોના પછાત વર્ગ' માટે નિર્ધારિત પ્રતિનિધિત્વના સ્તરને ઓળંગી ન જાય તે રીતે સમાયોજિત અને અમલમાં મૂકવાનું રહેશે – જેમ કે આ ચુકાદામાં સમજાવવામાં આવ્યું છે. (પૈરા 745)

860. તૈયાર સંદર્ભ ખાતર, અમે પક્ષકારો માટેના ધારાશાસ્ત્રી દ્વારા ઘડવામાં આવેલા પ્રશ્નોના જવાબો પણ રેકોર્ડ કરીએ છીએ અને પેરા 681 માં દર્શાવ્યા છે. અમારા જવાબો પ્રશ્ન મુજબ છે:

(1) આર્ટિકલ 16(4) આર્ટિકલ 16(1) નો અપવાદ નથી. તે આર્ટિકલ 16(1) માં સહજ વર્ગીકરણનું ઉદાહરણ છે. અનુચ્છેદ 16(4) પછાત વર્ગોની તરફેણમાં અનામતના વિષય પર સંપૂર્ણ છે, જો કે તે આરક્ષણની ખૂબ જ ખ્યાલથી સંપૂર્ણ ન હોઈ શકે. અન્ય વર્ગો માટે આરક્ષણ આર્ટિકલ 16 ના આર્ટિકલ (1) હેઠળ પ્રદાન કરી શકાય છે.

(2) આર્ટિકલ 16(4) માં 'પછાત વર્ગ' અભિવ્યક્તિ 'અન્ય પછાત વર્ગો', SC, ST અને કેટલાક અન્ય પછાત વર્ગોમાં પણ લેવામાં આવે છે. આર્ટિકલ 16(4) માં ઉચ્ચાર સામાજિક પછાતતા પર છે. સામાજિક પછાતપણું શૈક્ષણિક પછાતપણું અને આર્થિક પછાતપણું તરફ દોરી જાય છે. તેઓ એકબીજામાં પરસ્પર સહયોગી છે અને ભારતીય સમાજમાં નીચા વ્યવસાયો સાથે જોડાયેલા છે. ભારતમાં જાતિ હોઈ શકે છે અને ઘણી વાર તે સામાજિક વર્ગ છે. આર્ટીકલ 16(4) દ્વારા ચિંતિત નાગરિકોના પછાત વર્ગને નિર્ધારિત કરવાનો એકમાત્ર આધાર આર્થિક માપદંડ ન હોઈ શકે. આર્ટિકલ 46 માં

ઉલ્લેખિત નબળા વિભાગોમાં કલમ 340 માં ઉલ્લેખિત અને આર્ટિકલ 16(4) દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલ SEBC નો સમાવેશ થાય છે.

xxx

(7) આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ ઉદ્ભવતા મામલાઓમાં ન્યાયિક ચકાસણીના કોઈ વિશેષ ધોરણોનું અનુમાન કરી શકાતું નથી. આ પ્રશ્ન હેઠળ આનાથી વધુ કહેવું શક્ય નથી અથવા જરૂરી નથી."

139.હાલના કિસ્સામાં, તે વિવાદમાં નથી કે જિલ્લો સ્થાનિક વિસ્તાર છે અને શિક્ષકોની નિમણૂક માટેનું એક એકમ છે અને જિલ્લા સ્તરે અનામત પ્રદાન કરવામાં આવે છે અને બંધારણના આર્ટિકલ 371D હેઠળ રાષ્ટ્રપતિના આદેશ મુજબ, એક જિલ્લો એપોઇન્ટમેન્ટ માટે જિલ્લાની બહાર દાવો કરી શકતો નથી. અનુસૂચિત જનજાતિ માટેના આરક્ષણો આર્ટિકલ 16(4) ની અંદર આવરી લેવામાં આવ્યા છે. આમ, અનુસૂચિત જનજાતિની તરફેણમાં ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ 16(1) હેઠળ કોઈ વધુ પસંદગી અથવા વર્ગીકરણ કરી શકાયું નથી કારણ કે આર્ટિકલ 16(4) અનુસૂચિત જાતિઓની તરફેણમાં કરી શકાય તેવી વિશેષ જોગવાઈઓનો સંપૂર્ણ છે. આદિવાસીઓ અને અન્ય પછાત વર્ગો. અન્ય વર્ગો માટે આરક્ષણ આર્ટિકલ 16(1) હેઠળ પ્રદાન કરી શકાય છે અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ માટે નહીં કે જેમને આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ આરક્ષણ આપવામાં આવ્યું છે. આમ, ઉત્તરદાતાઓ વતી દલીલ મુજબ, તે ભારતના બંધારણના આર્ટિકલ 16(1) હેઠળ કરવામાં આવેલ વર્ગીકરણનો કેસ છે તેમ કહી શકાય નહીં.

ઈન્દ્ર સાહની (સુપ્રા) ના આદેશ મુજબ માન્ય અનામતની ટકાવારી સાથે ટિંકરિંગ કરવાનો મામલો છે. અન્ય હોદ્દાદારો કે જેઓ અનામત વર્ગોમાં છે જેમ કે અનુસૂચિત જાતિ અને અન્ય પછાત વર્ગો અને તે પણ અનુસૂચિત જનજાતિ કે જેઓ 26.1.1950 પછી ઓપન કેટેગરીના હોદ્દેદારોની બાજુમાં સ્થાયી થયા છે, તેઓને જાહેર રોજગાર મેળવવા માટેના દાવાના અધિકારથી વંચિત રાખવામાં આવ્યા હતા. સવાલવાળા ચુકાદાના અગાઉના ભાગમાં કરવામાં આવેલી ચર્ચાની પૃષ્ઠભૂમિમાં, તે સ્પષ્ટ છે કે 100% અનામત પ્રદાન કરતો આદેશ મનસ્વી, ગેરકાયદેસર, અસ્વીકાર્ય અને ગેરબંધારણીય છે.

140. 100 ટકા આરક્ષણ આપવામાં આવ્યું છે. તેને આર્ટિકલ 16(1) હેઠળ કરવામાં આવેલ વર્ગીકરણનો કેસ ન કહી શકાય. ધારી લઈએ કે, દલીલ ખાતર, તે આર્ટિકલ 16(1) હેઠળ વર્ગીકરણનો કેસ છે, તે તર્ક વિના ભેદભાવપૂર્ણ અને ઘોર મનસ્વી અને બંધારણીય આદેશનું ઉલ્લંઘન કરતું હશે.

141. વિવિધ કેટેગરીના હોદ્દેદારોને રોજગાર માટે દાવો કરવાનો અધિકાર છે જેનાથી તેઓ વંચિત છે. આમ, તે વર્ગીકરણની બાબત નથી. આર્ટિકલ 16(4) હેઠળ આરક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું. 100% આરક્ષણના માર્ગે, અન્ય લોકોને રોજગાર ગેરકાયદેસર રીતે વંચિત કરવામાં આવી હતી અને આર્ટિકલ 371D હેઠળના આદેશને કારણે અન્યત્ર શિક્ષકોની પોસ્ટની સામે તેમને રોજગારની કોઈ તક નથી કે જેમાં જિલ્લા/ઝોન એક એકમ છે. અનામત સાથે છેડછાડનો આ સ્પષ્ટ કિસ્સો છે.

જવાબમાં: પ્રશ્ન નંબર 4: શું નોટિફિકેશનમાં આરક્ષણનો લાભ મેળવવા માટેની લાયકાતની શરતો જે મૂળ અને કટ-ઓફ તારીખ છે તે વાજબી છે કે કેમ:

142.જાહેરનામા મા એવું પ્રદાન કરવામાં આવ્યું છે કે સ્થાનિક અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારોને ભારતના બંધારણના આર્ટિકલ 342 હેઠળ સૂચિત કરાયેલ અનુસૂચિત જનજાતિ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે, જો અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો પોતે અથવા તેમના માતાપિતા સતત અનુસૂચિત જનજાતિમાં રહેતા હોય. જિલ્લાના વિસ્તારો કે જેમાં તેઓ તારીખ 26 મી જાન્યુઆરી 1950 થી રહે છે.

143. જિલ્લામાં સતત રહેવાની સ્થિતિ દેખીતી રીતે મનસ્વી છે. બંધારણની કલમ 15(1) એવી જોગવાઈ કરે છે કે રાજ્ય જન્મસ્થળના આધારે અન્ય બાબતોમાં ભેદભાવ કરશે નહીં, જો કે, કલમ 15(4) હેઠળ, એવી જોગવાઈ છે કે અનામત પછાત વર્ગના નાગરિકોની તરફેણમાં કરી શકાય છે એટલે કે અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ અને તેમની ઉન્નતિ માટે વિશેષ જોગવાઈઓ બનાવી શકાય છે. તે ચોક્કસ વિસ્તારમાં રહેઠાણના આધારે તેમજ શૈક્ષણિક આવશ્યકતાઓ પર પાત્રતાની શરતો માટે સૂચવવા માટે પણ ખુલ્લું છે પરંતુ તે મનસ્વી અને અતાર્કિક રીતે નિશ્ચિત કરી શકાતું નથી.

144. આંધ્રપ્રદેશ પબ્લિક એમ્પ્લોયમેન્ટ (ઓર્ગેનાઈઝેશન ઓફ લોકલ કેડર એન્ડ રેગ્યુલેશન ઓફ ડાયરેક્ટ રિક્રુટમેન્ટ) ઓર્ડર, 1975, (ટૂંકમાં, "1975 ઓર્ડર") નામના

રાષ્ટ્રપતિના આદેશમાં પેરા 7 માં "સ્થાનિક ઉમેદવાર" ની વ્યાખ્યા આ રીતે કરવામાં આવી છે:

"7. સ્થાનિક ઉમેદવાર:–

(1) કોઈપણ પોસ્ટ માટે સીધી ભરતી માટેના ઉમેદવારને સ્થાનિક વિસ્તારના સંબંધમાં સ્થાનિક ઉમેદવાર તરીકે ગણવામાં આવશે.

(a) એવા કિસ્સામાં જ્યાં પોસ્ટ પર ભરતી માટે લઘુત્તમ શૈક્ષણિક લાયકાત નિર્ધારિત કરવામાં આવી હોય.

(i) જો તેણે શૈક્ષણિક સંસ્થામાં અથવા આવા સ્થાનિક વિસ્તારની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં તે શૈક્ષણિક વર્ષ સાથે સમાપ્ત થતા સતત ચાર શૈક્ષણિક વર્ષો કરતાં ઓછા સમયગાળા માટે અભ્યાસ કર્યો હોય અથવા, જેમ બને તેમ, પ્રથમ વખત હાજર થયો હોય. સંબંધિત લાયકાત પરીક્ષા; અથવા

(ii) જ્યાં તે શૈક્ષણિક વર્ષ સાથે સમાપ્ત થતા સતત ચાર શૈક્ષણિક વર્ષોના સમગ્ર અથવા કોઈપણ ભાગ દરમિયાન અથવા જેમ બને તેમ હોય, તેણે કોઈપણ શૈક્ષણિક સંસ્થામાં અભ્યાસ કર્યો ન હોય તેવી સંબંધિત લાયકાતની પરીક્ષા માટે પ્રથમ હાજર થયો હોય, જો તે ક્વોલિફાઇંગ પરીક્ષાની શરૂઆતની તારીખના તુરંત પહેલાના ચાર વર્ષથી ઓછા સમયગાળા માટે તે સ્થાનિક વિસ્તારમાં રહેતો હોય કે જેમાં તે હાજર થયો હોય અથવા જેમ બને તેમ, પ્રથમ વખત હાજર થયો હોય.

(b) એવા કિસ્સામાં કે જ્યાં પોસ્ટ પર ભરતી માટે કોઈ લઘુત્તમ શૈક્ષણિક લાયકાત નિર્ધારિત કરવામાં આવી નથી, જો તે સ્થાન પર ભરતી માટે સૂચિત કરવામાં આવે તે તારીખની તરત પહેલાના ચાર વર્ષથી ઓછા સમયગાળા માટે તે સ્થાનિક વિસ્તારમાં રહેતો હોય. *** *** *** *** *** *** ***

(2) કોઈપણ સ્થાનિક વિસ્તારના સંબંધમાં પેટા ફકરા (1) હેઠળ સ્થાનિક ઉમેદવાર તરીકે ગણવામાં આવતા ન હોય તેવી કોઈપણ પોસ્ટ પર સીધી ભરતી માટે ઉમેદવાર રહેશે.

(a) એવા કિસ્સામાં જ્યાં પોસ્ટ પર ભરતી માટે લઘુત્તમ શૈક્ષણિક લાયકાત નિર્ધારિત કરવામાં આવી હોય.

(i) જો તેણે રાજ્યની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં શૈક્ષણિક વર્ષ સાથે સમાપ્ત થતા સળંગ સાત શૈક્ષણિક વર્ષોથી ઓછા સમયગાળા માટે અભ્યાસ કર્યો હોય કે જેમાં તે હાજર થયો હોય અથવા જેમ બને તેમ, પ્રથમ વખત સંબંધિત લાયકાતની પરીક્ષામાં હાજર થયો હોય, તેને ગણવામાં આવશે. ના સંબંધમાં સ્થાનિક ઉમેદવાર

(1) એવો સ્થાનિક વિસ્તાર કે જ્યાં તેણે સાત વર્ષના ઉક્ત સમયગાળામાંથી મહત્તમ સમયગાળા માટે અભ્યાસ કર્યો હોય; અથવા

(2) જ્યાં બે અથવા વધુ સ્થાનિક વિસ્તારોમાં તેના અભ્યાસનો સમયગાળો સમાન હોય, તેવા સ્થાનિક વિસ્તારો જ્યાં તેણે આવા સમાન સમયગાળામાં છેલ્લા અભ્યાસ કર્યો હોય;

(ii) જો તે શૈક્ષણિક વર્ષો સાથે સમાપ્ત થતા સળંગ સાત શૈક્ષણિક વર્ષોના સમગ્ર અથવા કોઈપણ ભાગ દરમિયાન અથવા સંબંધિત લાયકાતની પરીક્ષા માટે પ્રથમ વખત હાજર થયો હોય, તો તેણે કોઈપણ સ્થાનિક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં અભ્યાસ કર્યો નથી. વિસ્તાર, પરંતુ સાત વર્ષના ઉક્ત સમયગાળા દરમિયાન રાજ્યમાં રહેતો હોય, (1) એવા સ્થાનિક વિસ્તારના સંબંધમાં સ્થાનિક ઉમેદવાર તરીકે ગણવામાં આવે જ્યાં તે સાત વર્ષના ઉક્ત સમયગાળામાંથી મહત્તમ સમયગાળા માટે રહેતો હોય. : અથવા (2) જ્યાં બે કે તેથી વધુ સ્થાનિક વિસ્તારોમાં તેના રહેઠાણનો સમયગાળો સમાન હોય, તેવા સ્થાનિક વિસ્તારો જ્યાં તે આવા સમાન સમયગાળામાં છેલ્લે રહેતો હોય;

(b) એવા કિસ્સામાં કે જ્યાં પોસ્ટ પર ભરતી માટે કોઈ લઘુત્તમ શૈક્ષણિક લાયકાત નિર્ધારિત કરવામાં આવી નથી, જો તે ભરતી માટે જે તારીખે આ પોસ્ટની સૂચના આપવામાં આવી છે તે તારીખના તરત પહેલાના સાત વર્ષ કરતાં ઓછા સમયગાળા માટે જો તે રાજ્યમાં રહેતો હોય, તો તેને ધ્યાનમાં લેવું. (i) એવા સ્થાનિક વિસ્તારના સંબંધમાં સ્થાનિક ઉમેદવાર તરીકે જ્યાં તે સાત વર્ષના ઉક્ત સમયગાળામાંથી મહત્તમ સમયગાળા માટે રહેતો હોય; અથવા (ii) જ્યાં બે કે તેથી વધુ સ્થાનિક વિસ્તારોમાં તેના રહેઠાણનો સમયગાળો સમાન હોય તેવા સ્થાનિક વિસ્તાર કે જ્યાં તે આવા સમાન સમયગાળામાં છેલ્લે રહેતો હોય."

145. 1975 ના આદેશના પેરા 7(1) માં જોગવાઈ છે કે ઉમેદવારને સ્થાનિક વિસ્તારના સંબંધમાં સ્થાનિક ઉમેદવાર તરીકે ગણવામાં આવશે જ્યાં પોસ્ટ પર ભરતી માટે લઘુત્તમ લાયકાત નિર્ધારિત કરવામાં આવી હોય એટલે કે આવા સ્થાનિક

વિસ્તારમાં અભ્યાસ કરેલ વ્યક્તિ. સળંગ ચાર શૈક્ષણિક વર્ષથી ઓછા સમયગાળા માટે અથવા જો તે લાયકાતની પરીક્ષા શરૂ થયાની તારીખના તુરંત પહેલાના ચાર વર્ષથી ઓછા સમયગાળા માટે તે સ્થાનિક વિસ્તારમાં રહેતો હોય.

146. 1975 ના આદેશના પેરા 7(2)માં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કોઈપણ પોસ્ટ પર સીધી ભરતી માટે ઉમેદવાર, જેને કોઈપણ સ્થાનિક વિસ્તારના સંબંધમાં સ્થાનિક ઉમેદવાર તરીકે ગણવામાં આવતો નથી, તેણે સતત 7 શૈક્ષણિક વર્ષ સુધી અભ્યાસ કરવો જોઈએ જ્યાં લઘુત્તમ શૈક્ષણિક લાયકાત હોય. પોસ્ટ પર ભરતી માટે નિર્ધારિત. પેરા 7(2)(A)(2)(ii) માં ચોક્કસ શરતો સાથે સાત વર્ષના સમયગાળા માટે સળંગ 7 કરતાં ઓછા શૈક્ષણિક વર્ષો માટે અભ્યાસની સ્થિતિ પણ પૂરી પાડવામાં આવે છે.

147. પ્રશ્નમાં GO એ ઉમેદવાર અથવા માતા–પિતાએ 26.1.1950 થી આજની તારીખ સુધી સતત આ વિસ્તારમાં રહેવાની જરૂર છે. છેલ્લા 50 વર્ષ કે તેથી વધુ સમયથી સતત નિવાસની જરૂર હોય તેવી કોઈ કવિતા કે કારણ નથી. તે અન્ય વિવિધ વ્યક્તિઓના અધિકારોની અવગણના કરે છે જેમણે વિવાદિત વિસ્તારમાં દાયકાઓથી એકસાથે સ્થાયી થયા હોઈ શકે છે. આ વિસ્તારમાં સ્થાયી થયેલા અનુસૂચિત જનજાતિઓ પ્રત્યે પણ તે ભેદભાવપૂર્ણ છે અને તેનો કોઈ હેતુ સિદ્ધ કરવાનો નથી અને તે પ્રતિબંધ લાદે છે જે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ 371D હેઠળ જારી કરાયેલા રાષ્ટ્રપતિના આદેશમાં પણ આપવામાં આવ્યો ન હતો. શૈક્ષણિક જરૂરિયાતો. આમ, તે માન્ય શરતો મૂકતો નથી. તે ખૂબ જ ગેરવાજબી અને મનસ્વી રીતે નક્કી કરવામાં આવે છે અને વિચારણાના

ક્ષેત્રને લઘુત્તમ સુધી મર્યાદિત કરે છે જ્યાં જાહેર રોજગાર માટેની તક વાજબી અધિકારો સાથે સંબંધિત તમામને પરવડે તેવી હોય છે.

148. સાર્વજનિક રોજગાર એ તમામ માટે તકની કલ્પના કરે છે, જેમને અનામત આપવામાં આવી છે તે અપવાદરૂપે વળતરની નોકરી કરવા માટે છે. ઉપરોક્ત શરત અનુસૂચિત જનજાતિઓને વંચિત કરે છે જેઓ વિસ્તારોના કાયમી રહેવાસી છે અને તે કટઓફ તારીખ પછી સ્થાયી થયા છે. આમ, બનાવેલ વર્ગીકરણ ગેરકાયદેસર, ગેરવાજબી અને મનસ્વી છે. એવી જોગવાઈ કરવી કે કોઈ વ્યક્તિ 26 મી જાન્યુઆરી 1950 ની તારીખે અથવા તે પહેલાંની રહેવાસી હોવી જોઈએ તે ભેદભાવપૂર્ણ છે અને આરક્ષણ પ્રદાન કરવાના હેતુને ઓળંગવાની અસર ધરાવે છે. તે અન્ય સમાન જાતિઓના અધિકારોને હરાવે છે જેઓ 26 મી જાન્યુઆરી 1950 પછી આર્ટિકલ 371–ડી હેઠળ રાષ્ટ્રપતિના આદેશમાં કાળજી લેવામાં આવેલા વિસ્તારમાં સ્થાયી થયા હોઈ શકે છે. તે બંધારણના અનુચ્છેદ 14, 15(1) અને 16 નું ઉલ્લંઘન કરે છે અને જે હેતુ હાંસલ કરવા માગે છે તેની સાથે તેનો કોઈ તર્ક નથી. તે એક વર્ગની અંદર એક વર્ગ બનાવે છે, અને કરવામાં આવેલ વર્ગીકરણ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ 14, 15 અને 16 ના પરિમાણોને યોગ્યતા આપવામાં નિષ્ફળ ગયું છે.

યાદીઓનું પુનરાવર્તન

149. અનુચ્છેદ 341(1) કોઈપણ રાજ્યના સંબંધમાં જાતિઓ, જાતિઓ અથવા જનજાતિઓને અનુસૂચિત જાતિમાં સામેલ કરવાની જોગવાઈ કરે છે. અનુચ્છેદ

341(2) સંસદને કોઈપણ જાતિ, જાતિ અથવા જનજાતિને અનુસૂચિત જાતિની સૂચિમાંથી સામેલ અથવા બાકાત કરવાની સત્તા આપે છે. આર્ટિકલ 341(2) અહીં નીચે ઉતારવામાં આવી છે:

"341.– (1)** (2) સંસદ કાયદા દ્વારા આર્ટિકલ (1) હેઠળ જારી કરાયેલ જાહેરનામા મા ઉલ્લેખિત અનુસૂચિત જાતિઓની સૂચિમાં શામેલ અથવા બાકાત કરી શકે છે. , જાતિ અથવા જનજાતિ, પરંતુ ઉપરોક્ત આર્ટિકલ હેઠળ જારી કરાયેલા જાહેરનામા સિવાયની કોઈપણ અનુગામી સૂચના દ્વારા બદલાશે નહીં."

150. અનુસૂચિત જનજાતિના સમાવેશના સંબંધમાં સમાન જોગવાઈઓ આર્ટિકલ 342(1) માં પ્રદાન કરવામાં આવી છે, અને આર્ટિકલ 342(2) માં સુધારા કરવાની સંસદની સત્તા પ્રદાન કરવામાં આવી છે. અનુચ્છેદ 342A માં સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગોના સંદર્ભમાં સમાન જોગવાઈઓ સમાયેલ છે. અનુસૂચિ V ના પેરા 6 માં અનુસૂચિત વિસ્તાર વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે, અને અનુસૂચિ V ના પેરા 7 માં સુધારો કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. તે અનુસૂચિ V ના પેરા 3 માં પણ પ્રદાન કરવામાં આવ્યું છે કે રાજ્યપાલે વહીવટ અંગે રાષ્ટ્રપતિને રિપોર્ટ મોકલવો પડશે. અનુસૂચિત વિસ્તારોની. ઉદ્દેશ્ય વિસ્તારોમાં પ્રગતિ પર નજર રાખવાનો છે. રિઝર્વેશન કરવાનો નિર્ણય લેવા અને તેની સમીક્ષા માટે રિપોર્ટ આવશ્યક છે. બંધારણીય સત્તાવાળાઓ દ્વારા દેખરેખ રાખવાની જરૂર છે, અને સંસદને સૂચિ અને સૂચિમાં સુધારો કરવાનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે.

151. ઈન્દ્ર સાહની (સુપ્રા) માં, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે સરકાર દ્વારા અનામત આપવા માટે અપનાવવામાં આવેલી રાજ્ય જાહેરનામાનો અર્થ પવિત્ર અને અપરિવર્તનશીલ નથી. એવા કિસ્સાઓ હોઈ શકે છે કે જ્યાં રાજ્ય દ્વારા નિયુક્ત કરાયેલા કમિશને, તેમના અહેવાલોમાં, અમુક જાતિઓ, સમુદાયો અને વર્ગોને કાઢી નાખવા અથવા ઉમેરવા દ્વારા આવી સૂચિમાં ફેરફાર કરવાની ભલામણ કરી હોય. જ્યાં આવા અહેવાલો ઉપલબ્ધ હોય, રાજ્ય સરકાર તેના આધારે વ્યાજબી તત્પરતા સાથે કાર્યવાહી કરવા બંધાયેલી છે. જો રાજ્ય સરકાર કાઢી નાખવા અથવા ઉમેરાઓ દ્વારા કોઈપણ ફેરફાર અથવા ફેરફારને અસર કરે છે, તો તેની જાણ તરત જ ભારત સરકારને કરવામાં આવશે. આ અદાલતે આવી યાદીના ફેરફારો અને સુધારણા અંગે આ રીતે અભિપ્રાય આપ્યો:

"853. તે જ સમયે, અમે નીચેની સ્પષ્ટતા કરવી જરૂરી માનીએ છીએ: તે સાચું છે કે ભારત સરકારે 13 ઓગસ્ટ, 1990 ના રોજ મેળવેલી રાજ્ય સૂચિઓને તેના પોતાના હેતુઓ માટે અપનાવી છે પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે તે સૂચિઓ એવા કિસ્સાઓ હોઈ શકે છે કે જ્યાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિમણૂક કરવામાં આવેલ કમિશને તેમના અહેવાલોમાં અમુક જાતિઓ, સમુદાયો અને વર્ગોને કાઢી નાખવા અથવા ઉમેરવાની ભલામણ કરી હોય. રાજ્ય સરકાર તેમની તપાસ કરવા અને તેના આધારે વાજબી ત્વરિતતા સાથે પગલાં લેવા માટે બંધાયેલી છે, જો રાજ્ય સરકાર કોઈ ફેરફાર અથવા ફેરફારને હટાવીને અથવા ઉમેરે છે, તો તેની જાણ તરત જ ભારત સરકારને કરવામાં આવશે જે યોગ્ય પગલાં લેશે. તેના આધારે કાર્યવાહી કરવી અને તે રાજ્યને લગતી તેની પોતાની સૂચિમાં

જરૂરી ફેરફારો કરવા ઉપરાંત, તે ખરેખર, ભારત સરકારની ફરજ છે – કારણ કે તેણે વર્તમાન રાજ્યોની સૂચિને અપનાવી છે – અહેવાલોની તપાસ કરવી. આવા કમિશન, જો કોઈ હોય તો, અને તેના પોતાના આદેશો કરે છે, રાજ્ય સરકાર દ્વારા કોઈપણ કાર્યવાહીથી સ્વતંત્ર છે, તેના પર ફેરફાર અથવા ફેરબદલ દ્વારા વાજબી તત્પરતા સાથે. આયોગ(ઓ)ના અહેવાલોના આધારે તેને યોગ્ય લાગે તેમ ઉમેરાઓ અથવા કાઢી નાખવાના માર્ગે અપનાવવામાં આવેલી યાદીઓમાં આવા ફેરફાર/ફેરફાર કરવા ભારત સરકાર માટે ખુલ્લું રહેશે. આ દિશા, અમારા મતે, રાજ્યની યાદીઓમાં કોઈપણ ભૂલોને કાયમી રાખવા સામે રક્ષણ આપે છે અને જો કોઈ હોય તો પહેલાથી જ સબમિટ કરાયેલા કમિશનના અહેવાલોના આધારે વ્યાજબી તત્પરતા સાથે તે યાદીઓને સુધારવાની ખાતરી આપે છે. આ કોર્સ કાયમી મિકેનિઝમ (કમિશન દ્વારા) ના સંદર્ભ અથવા સલાહ માટે અપનાવવામાં આવી શકે છે જે અમે કેન્દ્ર અને રાજ્ય બંને સ્તરે બનાવવા માટે નિર્દેશિત કર્યા છે અને જેના સંદર્ભમાં અમે અન્યત્ર યોગ્ય દિશાઓ આપી છે."

152. રાકેશ કુમાર (સુપ્રા) ની અદાલતે સામયિક સમીક્ષાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂક્યો અને નીચે મુજબ અવલોકન કરેલ છે:

"37. તે અમારી કાનૂની વ્યવસ્થામાં એક સારી રીતે સ્વીકૃત આધાર છે કે "મૂળભૂત સમાનતા" અને "વિતરણાત્મક ન્યાય" જેવા વિચારો "કાયદા સમક્ષ સમાન રક્ષણ"ની ગેરંટી અંગેની અમારી સમજણના કેન્દ્રમાં છે. રાજ્ય સારવાર કરી શકે છે. સામાજીક, આર્થિક અને રાજકીય ક્ષેત્રોમાં એક સ્તરીય રમતનું ક્ષેત્ર બનાવવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે અસમાનતાઓ અલગ–અલગ છે. સરકારી ઉદ્દેશ્ય હકારાત્મક પગલાંની માન્યતાની

તપાસ કરતી વખતે, "કડક ચકાસણી" ના ધોરણને બદલે પ્રમાણસરતાના ધોરણ દ્વારા સંચાલિત થવી જોઈએ, અલબત્ત, આ હકારાત્મક પગલાંની સમયાંતરે સમીક્ષા કરવી જોઈએ અને વિવિધ પગલાંમાં ફેરફાર કરવો જોઈએ. સમયાંતરે બદલાતી સામાજિક અને આર્થિક પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને પંચાયતોમાં બેઠકોનું આરક્ષણ એ બંધારણના ભાગ IX દ્વારા સક્ષમ કરાયેલું એક હકારાત્મક પગલાં છે."

153. હવે અનામત વર્ગોમાં પોકાર છે. અત્યાર સુધીમાં, અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિમાં સમૃદ્ધ અને સામાજિક અને આર્થિક રીતે ઉન્નત વર્ગો છે. કેટલાક અનુસૂચિત જાતિ/જનજાતિના સામાજિક ઉત્થાનથી વંચિત વ્યક્તિઓ દ્વારા અવાજ ઉઠાવવામાં આવે છે, પરંતુ તેઓ હજુ પણ જરૂરિયાતમંદોને લાભ પહોંચાડવા દેતા નથી. આમ, અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ અને અન્ય પછાત વર્ગોના અનામત વર્ગોમાં હક મેળવવાની લાયકાત માટે અંદરોઅંદર સંઘર્ષ છે.

અમારા મતે, ડૉ. રાજીવ ધવન દ્વારા યોગ્ય રીતે વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે સરકારે યાદીઓમાં સુધારો કરવો જરૂરી છે. અનામતની ટકાવારીને ખલેલ પહોંચાડ્યા વિના હાલમાં તે કરી શકાય છે જેથી કરીને લાભો જરૂરિયાતમંદોને મળે અને તે વર્ગો દ્વારા છીનવાઈ ન જાય કે જેઓ છેલ્લા 70 વર્ષથી લાભ મેળવ્યા પછી અથવા સૂચિમાં સમાવેશ કર્યા પછી આવ્યા છે. ઇન્દ્રા સાહની (સુપ્રા) માં અવલોકન કરાયેલ અને બંધારણીય રીતે પરિકલ્પના મુજબ આવી કવાયત હાથ ધરવા સરકારની ફરજ છે. સરકાર આ અંગે યોગ્ય પગલાં લે.

154. અમે અમને સંદર્ભિત પ્રશ્નોના જવાબ આ રીતે આપીએ છીએ:

પ્રશ્ન નંબર 1: બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિ, પેરા 5(1) હેઠળની સત્તાઓના પ્રયોગમાં રાજ્યપાલ સંસદ અથવા રાજ્યની ધારાસભાના કોઈ ચોક્કસ અધિનિયમને લગતી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે. રાજ્યપાલ નિર્દેશ કરી શકે છે કે આવો કાયદો અનુસૂચિત વિસ્તારો અથવા તેના કોઈપણ ભાગને લાગુ પડશે નહીં. રાજ્યપાલને આવો કાયદો અનુસૂચિત વિસ્તાર અથવા રાજ્યમાં તેના કોઈપણ ભાગમાં લાગુ કરવાની સત્તા છે, જેમ કે તે સૂચનામાં ઉલ્લેખિત કરી શકે તેવા અપવાદો અને ફેરફારોને આધીન છે અને તે પૂર્વદર્શી અસરથી સૂચના પણ બહાર પાડી શકે છે.

પ્રશ્ન નંબર 1(a): રાજ્યપાલને બંધારણના પેરા 5(1), પાંચમી અનુસૂચિ હેઠળ, નિર્દેશ આપવા માટે સત્તા આપવામાં આવી છે કે સંસદ અથવા રાજ્યની વિધાનસભાનો કોઈ ચોક્કસ અધિનિયમ, અનુસૂચિત વિસ્તારને લાગુ પડતો નથી અથવા લાગુ પડતો નથી. અપવાદો અને ફેરફારો સાથે સમાન. રાજ્યપાલ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાના અધિનિયમમાં સુધારા/સુધારણાના પરિમાણોની અંદર જોગવાઈ કરી શકે છે. નવા કાયદા/નિયમો બનાવવાની સત્તા, બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિ પેરા 5(2), તેમાં ઉલ્લેખિત હેતુ માટે પ્રદાન કરવામાં આવી છે, ભારતના બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5(1) હેઠળ નહીં. પ્રશ્ન નંબર 1(b): બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5(1) હેઠળ રાજ્યપાલની સત્તા ગૌણ કાયદા સુધી વિસ્તરતી નથી, તે સંસદ અથવા વિધાનસભા દ્વારા સાર્વભૌમ કાર્યમાં ઘડવામાં આવેલા કાયદાના સંદર્ભમાં છે. રાજ્ય જેની સાથે વ્યવહાર કરી શકાય છે.

પ્રશ્ન નંબર 1(c): બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5(1) હેઠળ રાજ્યપાલની સત્તા કેટલાક પ્રતિબંધોને આધીન છે, જેને સંસદ અથવા રાજ્યની વિધાનસભાએ કાયદો બનાવતી વખતે અવલોકન કરવાની હોય છે અને તેને ઓવરરાઇડ કરી શકાતી નથી. બંધારણના ભાગ III હેઠળ બાંયધરી આપવામાં આવેલ મૂળભૂત અધિકારો.

પ્રશ્ન નંબર 1(ડી): ભારતના બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિના પેરા 5(1) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, રાજ્યપાલ આર્ટિકલ 371D હેઠળ સત્તાના ઉપયોગમાં રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા જારી કરાયેલી સૂચનાને ઓવરરાઇડ કરી શકતા નથી. આર્ટિકલ 371D હેઠળ જારી કરાયેલા આવા આદેશ સાથે સુમેળપૂર્વક સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ, તેના વિરોધાભાસમાં નહીં.

પ્રશ્ન નંબર 2: GOMs. બંધારણ હેઠળ 100 ટકા આરક્ષણની જોગવાઈ નં.3/2000 અનુમતિપાત્ર નથી, ઈન્દ્રા સાહની (સુપ્રા) માં નિર્દિષ્ટ કર્યા મુજબ બાહ્ય મર્યાદા 50 ટકા છે.

પ્રશ્ન નંબર 3: પ્રશ્નમાંની સૂચનાને આર્ટિકલ 16(1) હેઠળ કરવામાં આવેલ વર્ગીકરણ તરીકે ગણી શકાય નહીં. અનુસૂચિત જનજાતિને અનુચ્છેદ 16(4) હેઠળ આરક્ષણ આપવામાં આવે તે પછી, આર્ટિકલ 16(1) હેઠળ આવી કોઈ સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી. આ સૂચના ભારતના બંધારણના આર્ટિકલ 14 અને 16(4)નું ઉલ્લંઘન છે.

પ્રશ્ન નંબર 4: આરક્ષણના લાભો મેળવવા માટે કટ–ઓફ તારીખ, એટલે કે 26.1.1950 સાથેની સૂચનામાં પાત્રતાની શરતો ગેરવાજબી અને મનસ્વી છે.

રાહત:

2000 ના GO Ms. No.3 ના રદ્દીકરણની સિક્વલ તરીકે, અનુમતિપાત્ર આરક્ષણ કરતાં વધુની નિમણૂંકો ટકી શકતી નથી અને તેને બાજુ પર રાખવી જોઈએ. જો કે, રાજ્ય અને અન્ય સામાવાળી વતી, એવી વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે નિમણૂકોને અલગ રાખવામાં ન આવે. વિલક્ષણ સંજોગોમાં, નિમણૂંક પામેલા હોદ્દેદારોની ભૂલ છે અને તેઓ અનુસૂચિત જનજાતિના છે એમ કહી શકાય નહીં.

અમે એ હકીકતને અવગણી શકીએ નહીં કે આંધ્ર પ્રદેશની અગાઉની રાજ્ય સરકાર દ્વારા વર્ષ 1986 માં સમાન GO જારી કરવામાં આવ્યો હતો, જેને રાજ્ય વહીવટી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો, જેની સામે આ કોર્ટમાં અપીલ કરવામાં આવી હતી, જેને પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી. 1998. પરંતુ તેના બદલે, તેણે 2000 નો GO Ms. No.3 જારી કર્યો, જે સમાન રીતે અસ્વીકાર્ય હતો, જો એપી રેગ્યુલેશન ઓફ રિઝર્વેશન એન્ડ એપોઇન્ટમેન્ટ ટુ પબ્લિક સર્વિસીસ એક્ટ, 1997 માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હોત, તો તે ઘટનામાં પણ 50% થી વધુ આરક્ષણ પ્રદાન કરવામાં આવ્યું ન હતું. અનુમતિપાત્ર અપીલકર્તાઓ દ્વારા તે યોગ્ય રીતે માનવામાં આવે છે કે રાજ્ય ફરીથી ખોટા સાહસ દ્વારા, અગાઉ કરવામાં આવી હતી તેવી જ ગેરકાયદેસર કવાયતનો આશરો લઈ શકે છે. સરકાર જેવા કાર્યકારી પાસેથી ઉપરોક્ત રીતે કાર્ય કરે તેવી ઓછામાં ઓછી

અપેક્ષા રાખવામાં આવી હતી કારણ કે તેઓ આ અદાલત દ્વારા ઈન્દ્રા સાહની (સુપ્રા) અને અનામતની મર્યાદા 50% થી વધુ ન હોવાના અન્ય નિર્ણયોથી બંધાયેલા હતા. રાજ્ય સરકાર પાસે 100% અનામતનો આશરો લેવા માટે કોઈ જોડકણું કે કારણ નહોતું. તે દુર્ભાગ્યપૂર્ણ છે કે 1986 માં કરવામાં આવેલી ગેરકાયદેસર કવાયતને GOMs જારી કરીને અન્ય એક ગેરબંધારણીય પ્રયાસ દ્વારા સુરક્ષિત કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી. નં. વિશિષ્ટ સંજોગોમાં, અમે નિમણૂકોને શરતે સાચવીએ છીએ કે પુનર્ગઠિત રાજ્યો એટલે કે આંધ્રપ્રદેશ અને તેલંગાણા રાજ્યો ભવિષ્યમાં સમાન કવાયતનો પ્રયાસ ન કરે. જો તેઓ આમ કરે છે અને અનામતની મર્યાદા ઓળંગે છે, તો 1986 થી આજની તારીખ સુધી કરવામાં આવેલી નિમણૂકોમાં કોઈ બચત થશે નહીં. અમે સામાવાળા–રાજ્યોને નિર્દેશ આપીએ છીએ કે ભવિષ્યમાં અનામતની મર્યાદા ઓળંગી ન જાય. તે મુજબ આદેશ આપ્યો.

પરિણામે, અમે અપીલને મંજૂરી આપીએ છીએ, અને ઉપરોક્ત રાઇડર્સ સાથે અત્યાર સુધી કરવામાં આવેલી એપોઇન્ટમેન્ટને શરતી રીતે સાચવીએ છીએ. અપીલની કિંમત પાંચ લાખ રૂપિયામાં નક્કી કરવામાં આવી છે અને આંધ્રપ્રદેશ અને તેલંગાણા રાજ્યો દ્વારા સમાન રીતે વહેંચવામાં આવશે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.